

Redaktor gəşəsi

POVESTLƏŞDİRİMƏK nə deməkdir?

Daha bir əlamətdar gün Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi-nə yazıldı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi münasibətilə tərtib edilmiş "Seçilmiş povestlər" toplusunun təqdimatı Yaziçılar Birliyinin Natəvan klubunda keçirildi. Təqdimatda əsərləri topluya daxil olan Natəvan Dəmircioğlu, Qafar Cəfərli, Əli Bay Azəri, Sənəm Səbayel, Ayaz İmranoğlu, Şiringül Musayeva, Nazir Çərkəzoglu, Ramiz İsmayılov, İləhə İmanova çıxış etdilər. (Qeyri-müəyyən səbəbdən Rəşid Bərgüşadlı, Fəxrəddin Əziz, Sabir Hüseynov, Çərkəz Nəsirli və Sultan Mirzəli tədbirdə iştirak etmədilər) Bununla da jurnalın redaksiya heyəti ədəbi proseslərdə daha bir uğurlu layihəyə imza atdı.

Məlumata görə, "povest" rus söyüdür. "Povestovanie" (povestləşdirmək) sözündən yaranıb - nəql etmə, danışq, təhkiyə mənasında işlədir.

Povest - çətin epik janrdır. Hadisələrin təsvir üsulu və həcmi baxımından romanından kiçik, hekayədən böyük bir nəşr nümunəsidir. Povest ilə hekayə arasında nisbi yaxınlıq - bənzərlik mövcud olduğundan bəzən bu bənzərliyə görə povestə uzun hekayə də deyilir. Buna baxmayaraq, povesti hekayə ilə qarışdırmaq olmaz. Povestlər hekayənin fərqli cəhətləri mövcuddur:

- Obrazların sayı çoxdur.
- Hadisələrin əhatə dairəsi daha genişdir.
- Surətlərin təsviri daha dolğun və təfsilathıdır.
- Manevr etmək imkanı genişdir.
- Süjet xətti iki, bəzən də daha çox ola bilər.

Povestdə əhvalatların əsas iştirakçısının - baş qəhrəmanın həyatının bütov bir dövrü və yaxud bir çox dövrü təsvir olunur. Baş qəhrəmanın ətrafında cəmləşən, yaxud ona zidd cəbhədə dayanan bir sıra şəxslər olur.

Povest əsas qəhrəmanın həyatından bəhs edən bir surə süjetlərdən ibarət olur. Daha çox öz axarına düşüb müşahidə xarakteri güldən həyat tərzini daha dolğun təsvir edə bilir. Hadisələr bir ana xəttin ətrafinda qurulsa da saxələnə bilər. Əsasən bir qəhrəmanın, yaxud bir ailənin həyatından bəhs olunan çoxlu hadisələri səciyyələndirməklə müəyyən dövrü əhatə edir.

Ədəbiyyatımızda yeni tipli bədii nəşrin - povestin əsasını M. F. Axundzadə "Aldanmış kəvəkib" əsəri ilə qoymuşdur. Ana dilində olan bu əsər 1857-ci ildə yazılib.

Hörmətlə:
Əli Bay Azəri
Baş redaktor

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

Mart-aprel 2018

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Rəşid BƏRGÜŞADLI

NƏSR şöbəsinin müdürü

Ramiz İSMAYIL

POEZİYA şöbəsinin müdürü

Redaksiya heyəti: Ayaz İmranoğlu, Aygün Sadiq, Damət Salmanoğlu, Məhir Cavadlı, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Şiringül Musayeva, Camal Zeynalıoğlu, Ələsgər Talıboğlu, Rafiq Akif, Nemət Bəxtiyar.

Redaksiyanın ünvani:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvani: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV

dizayn

Çapa imzalanıb: 05 iyun 2018-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

VAQİF YUSİFLİ - 70

Hörmətli VAQİF YUSİFLİ!

Sizi - Vaqif Əziz oğlu Yusiflini 70 yaşınız münasibətilə təbrik edirik!

Siz 20 aprel 1948-ci ildə Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Masallı rayonunun Ərkivan kəndində dünyaya gəlmisiniz. Orta məktəbi 1966-ci ildə doğma kənddə bitirib, 1967-1972-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) filologiya fakultəsində oxuyaraq ali təhsil almışınız.

Universiteti bitirdikdən sonra üç il, 1972-1975-ci illərdə Masallı rayon orta məktəblərində dil-ədəbiyyat müəllimi işləmisiiniz.

1975-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun əyani aspiranturasına daxil olmusunuz.

1979-cu ilin oktyabr ayında "Müasir Azərbaycan nəşrində konflikt və xarakter" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişiniz. Həmin ilin dekabr ayından "Azərbaycan" jurnalının təqrid və ədəbiyyatşunaslıq şöbəsinin müdürü kimi fəaliyyətə başlamışınız. 1997-ci ilin noyabrından jurnalın baş redaktor müavini vəzifəsinə təyin edilmişiniz.

2002-ci ildən Ədəbiyyat İnstitutunda aparıcı elmi işçi kimi də çalışırsınız. 2011-ci ildə "Müasir Azərbaycan poeziyasında ənənə və novatorluq" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə yüksəlmisiniz.

1968-ci ildən dövrü mətbuatda çıxış edirsınız. Təqidin müxtəlif janrlarında (problem, məqalə, esse, resenziya, ədəbi məktub, icmal) qələminizi uğurla sınamışınız. 1985-ci ildən isə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvülüyünə qəbul olunmusunuz.

2003-cü ildə Respublikanın Əməkdar Mədəniyyət işçisi fəxri adına layiq görülmüşünüz. Beynəlxalq Rəsul Rza mükafatı və Məmməd Araz ədəbi mükafatı laureatisınız. 20-dək publisistik, elmi-fəlsəfi kitabın müəllifisiniz.

Siz müasir ədəbi proseslərdə gənclik enerjisi ilə fəal iştirak edən görkəmlı təqidçilər-dən birisiniz. Ədəbiyyatın müxtəlif problemlərinə həsr olunmuş minadək irili-xirdalı məqalənin müəllifisiniz. Azərbaycanın hüdudlarından kənardı - Türkiyədə və Almaniyada da çap olunan məqalələriniz XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycan nəşrinin, poeziyasının, dramaturgiyasının və ədəbi təqidinin inkişaf prosesini, mənzərəsini əks etdirir.

Hörmətli VAQİF YUSİFLİ!

Sizi bir daha 70 yaşınızın tamam olması münasibətilə təbrik edir, uzun ömür, can sağlığı, yaradıcılığınızda bol-bol uğurlar arzulayırıq. Arzu edirik ki, 80, 90 və 100 yaşınızda da bol enerji ilə Azərbaycan ədəbiyyatına qələminizlə xidmət göstərəsiniz.

"Xəzan" ədəbi-bədii jurnalı

SULTAN MƏRZİLİ - 70

Hörmətli SULTAN MƏRZİLİ!

Sizi - Sultan İsgəndər oğlu Məmmədovu 70 yaşınızın tamam olması münasibətilə təbrik edirik!

Siz 1 iyul 1948-ci ildə dünyanın diqqətini çəkən, Azərbaycanın füsunkar bölgəsi olan, hazırda ermənilərin işğalında inləyib yolumuzu gözləyən Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Xocavənd rayonunda anadan olmusunuz.

1971-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) fizika fakultəsini bitirib müəllim ixtisasına yiylənmişiniz. Bir müddət əvvəlcə Xocavənd rayonunda, sonra isə mərkəz tabeli Sumqayıt şəhərində fizika və riyaziyyat fənləri üzrə müəllim işləmisiiniz.

Eyni zamanda idmanla məşğul olmuş, 1974-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti üzrə keçirilən sərbəst güləşmə yarışmasının qalibi olmusunuz.

1978-ci ildən o vaxtkı BÖYÜK VƏTƏN hesab olunan SSRİ-nin paytaxtı Moskva şəhərində yaşayırsınız.

Moskvada fəaliyyət göstərən "Şəhriyar" Ədəbi Mədəni Cəmiyyətinin təsisçilərindən biri, poeziya və nəsr üzrə katibliyin rəhbərisiniz.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Beynəlxalq Yazıçılar və Publisistlər Assosiasiyanın üzvüsüñüz.

Yaradıcılığa erkən başlamışınız. İlk şeiriniz mətbuatda 1971-ci ildə çap olunub. Elə o vaxtdan şeirlər, hekayələr, ədəbi-tənqid və publisistik yazılarla mütəmadi olaraq dövrü mətbuatda çıxış edirsiniz. Əsərləriniz almanaxlara, antologiyalara, toplulara daxil edilmişdir. "Milyonlara dəyən göz yaşları" və "Sən Allah, bağışla" adlı povestləriniz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi münasibətilə tərtib edilmiş "Seçilmiş povestlər" toplusuna salınmışdır.

Şeirləriniz rus dilinə tərcümə olunub, Rusiya mətbuatında da davamlı çap olunursunuz.

Ədəbi mühitdə daha çox şair, tərcüməçi, publisist, nasir kimi tanınırsınız.

"Dünya bir pəncərədir", şeirlər, Bakı, 1984, "Bir addımlıq ömür...", şeirlər, Bakı, 2006, "Bəyaz vərəq içində", şeirlər, Bakı, 2009, "Heroqliflər", şeirlər, Moskva, 2015 kitablarının müəllifisiniz. Eyni zamanda tərcümə ilə məşğulsunuz. Əbdül Hüseynovun "Üsyankar Xaqani" (Moskva, 2010) və Fərhad Ağamalıyevin "Canəli ay altında" (Bakı, 2011) romanlarını rus dilindən tərcümə etmisiniz.

Hörmətli SULTAN MƏRZİLİ!

Sizi bir daha 70 yaşınızın tamam olması münasibətilə təbrik edir, uzun və faydalı ömür, can sağlığı, yaradıcılığınızda yeni-yeni nailiyyətlər arzulayırıq.

"Xəzən" ədəbi-bədii jurnalı

YAŞAR SÜLEYMANLI

AZƏRBAYCAN!

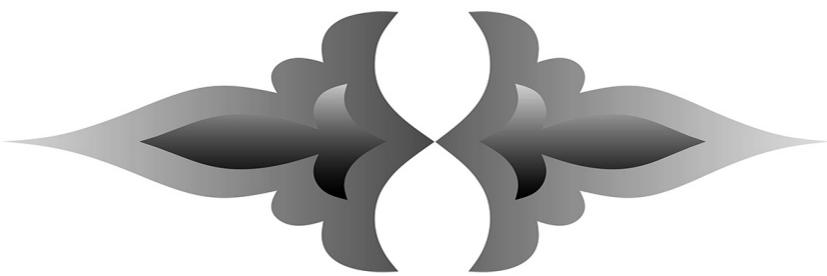
Odlar yurdu, nə çox səni bölən belə,
Od üstündə yağlı tikə bilən belə?
Əsrlərdir tarixin qan, cilən belə...
Yüz yerindən parçalanmış yaralı can,
Azərbaycan!

Təbrizimin gözləri yaşı, qəlbə talan,
Baxar sənə həsrət ilə Dərbənd qalan,
Borçalıtək səndən ayrı düşən balan,
Zəngəzurun, gözəl Goyçən, xan İrəvan -
Azərbaycan!

Qarabağın yağmalandı, talan oldu,
Laçın, Şuşa, Ağdam dərddən solan oldu,
Xocalıda ən dəhşətli olan oldu!
Dağların qan, düzlərin qan, ağladın qan,
Azərbaycan!

Qalx məzardan, Şah İsmayıll, yetiş dada!
Odlar yurdu səndən sonra düşüb oda.
Yüz illərdir öz elində kölə yada...
Yetər, yetər, yetər artıq! Oyan! Oyan!
Azərbaycan!

Odlar yurdu, nə çox səni bölən belə!
Od üstündə yağlı tikə bilən belə!
Əsrlərdir tarixin qan, cilən belə...
Yüz yerindən parçalanmış yaralı can!
Azərbaycan, Azərbaycan, Azərbaycan!

NATƏVAN DƏMİRÇİOĞLU

ÜÇ NÖQTƏ

(povest)

*...Bu gecə bir mən oyağam, bir Tanrı,
Məndən aşağı yox,
Ondan yuxarı...*

Şəhriyar

(Bütün olmuş, olan, olacaq uclarımızın, ulularımızın, durularımızın ruhuna bağışlayıram bu yazınızı)

YANDIM, ay Tanrim! Oyy, yandım!

Bu çağırış tutmuşdu boğazından. Boğurdu Onu. Əlini boğazına apardı. İsteyirdi boğazına sarılan, əhədini kəsən bu harayı açıb tullasın, ya qırıb töksün. Axır ki, canını qurtarsın. Bir də əlini boğazına apardı, bir də...

Onda gördü ki, boğazının dərisi əlinə gəlib. Dərini qoydu qırğığa. Nəfəsi tövşüyürdü. Əlləri isə öz işində idi. İndi də sinəsini didib dağdırıldı. Birdən gözləri bərələ qaldı. Bu haray öz içindən gəlirdi. Buqlana-buqlana, arasıkəsilmədən. "Yandım, ay Tanrim! Yandım, yandım!" Başını əyib öz içində boylandı. Ürəyini gördü. Ürək yerinə yumruq boyda tonqal vardi içində. Çathaçatla yanındı. Ürəyi yanındı, əlləri ilə ayağı buz kimi idi. Donurdu. Əllərini, ayağını isitmək istədi. Boğazının açıq yerindən keçdi, sinəsinə düşdü. Sinəsinin altında yanmış tonqalın qırğında oturdu. Əllərini istiyə tutdu. Ayaqları da isinirdi yavaş-yavaş. Çiyinləri, bir də kürəyi buza dönürdü. İstədi arxasını çevirib, indi də kürəyini istiyə

versin. Amma nədənsə bunu edə bilmədi. Tonqalın istisi üzünə vurdुqca xumarlanırdı. Necə şirin yatardı! Di gəl ki, boğazı açışırdı... Gözlərini açdı. Tonqal çathaçatla yanındı.

Gözlərini bir az da geniş açdı. Beş addım o tərəfdə də tonqal vardı. Sağında da biri şöləlonirdi. Solunda, ondan xeli aralıda o biri odlanırdı. Hamisinin da sahibi yanında oturmuşdu. Tonqallarınlığında o, bu üzleri bircə-bircə görürdü. Göyun üzü zil qaranlıq idi. Ətraf da eləcə. Təkcə tonqallar yanmış yer işıqlı idi. Kimsə dedi: "Səhərə yaxınlaşır, tonqalları söndürmək lazımdır". Sonra nə oldu?... O, bunu indiyə qədər heç kəsə deməyib. Desəydi, yüngülləşərdi. İndi də ağır dərdini özü ilə çəkə-çəkə aparırdı. Hər gün getdiyi yolu gedirdi...

Küçəni süpürən qadına çıxarıb on manat verdi. Qadın pulu tez xalatının cibinə basdı. Kövrəldi, yavaşdan: "Yaradan köməyin olsun" - dedi. Hələ onda adına "qırmızı onluq" deyilən bu pulun ölçəyini heç kəs bilmirdi...

* * *

HÖVLNAK yuxudan ayıldı. Ayaqlarını çarpayıdan yerə sallayıb oturdu. Yalın ayağına soyuq hava vurdुqca bir az sakitləşirdi. Amma ürəyi daha da bərk sıxılmağa başlamışdı. Fikirləşdi ki, yox, gərək mütləq durub bir az məşğul olam. Yoxsa, lap boğularam. Bu nə idi, Allah?

Durub yazı masasının arxasına keçdi. Arvadının yun şalını belinə doladı. Ev soyuqdu. Əlini su qızdırıcısına vurdu. "Buzdu, köpək uşağı yenə istilik verməyiblər. Əshi, cəhənnəmə ki, bircə bir az işləyə bilsəydim". Qələmini götürdü.

"Boğuluram, qardaş, boğuluram. Bir dəfəlik boğulmağa nə var ki! Mən gündə neçə yol boğuluram. Mən ya hər şeyi yazıb azad olmalıyam, ya da boğulub ölməliyəm. Heç olmasa dəhşətli bir yuxunu söyləyib yüngülləşən kimi deyib yüngülləşməliyəm. Canımı qurtarmalıyam bu qanlı yuxudan.

Hər şey o səsdən başlayır. Polis işçisidir deyəsən. Maşını küçələr boyu sürüb fit verir. Səsgücləndiricini ağızına tutub qışqırır. "Ay camaat, qalxın! Xalqı qırıb tökdülər! Qurban olum sizə, qorxmayın! İmkani olanlar küçəyə çıxsın, yaralılara kömək etsin. Qorxmayın, toxdayın. Küçələrə çıxın, yaralılara kömək edin... Ay camaat, qalxın!". Səs gah güclənir, gah da uzaqlaşır. Qaranlıq küçələrdə maşın şütyüür."

Kişi nə illah elədisə, bundan artıq bircə cümlə də yaza bilmədi. Fikirlər beynində saçaq-saçaq idi, ancaq bir araya gəlmirdi. Sol əli ilə belini ovuşturdu. Hiss etdi ki, donub. Yenə ağrıya caqdı. Vərəqləri qovluğun arasına yiğdi. Şali stulun başına atdı. Və gedib yerinə uzandı. Yanaşı çarpayıda yatan qadını bu üzündən o biri üzünə dönüb mızıldandı: "Stulu o qədər cırıldırısan ki!" Dinmədi. Fikirləşdi ki, bircə ev versəyilər ayrıca iş otağı olardı.

...Qadını özü ilə bərabər jurnalistliyi qurtarmışdı. Yazan deyidi. Elə-belə, şöhrət üçün oxumuşdu. Bircə istəyirdi televiziya diktoru olsun. Keçən il müsabiqədən keçə bilmədi. Dedilər rus dilini ləhcə ilə tələffüz edir. Onsuz da onu diktör olmağa qoyan deyildi. Amma bunu heç vaxt qadının özünə deməmişdi. Başqasının bir göz otağında olurdular. Arvadı hirslənəndə deyirdi ki, xaricdə jurnalistik fakültəsini qurtaran cavanlarla bir otaqlı mənzilin açarını verirlər. Deyirlər, get yaşa, işlə. Amma bizimkilər? Bizimkilər ölüb, haradadır bizimkilər?! Arvad deyərdi ki, evi olmayan kəs heç vaxt rahat yaşaya bilməz. Dünyada evsiz olmaqdan dəhşətli şey yoxdu. Amma kişi bilirdi ki, evsiz olmaqdan qat-qat dəhşətli şeylər var. Və elə bunu bildiyinə görə

də isti yorğan-döşəkdə rahat yuxusunu yata bilmirdi.

Qadın başını onun sinəsinə qoymuşdu. Nəsə danışındı. Piçilti ilə danışındı. Arabir başını arxa ya qanırıb Onun üzünə baxıb gülümsünürdü. Gülmüşəyəndə gözləri süzülüb axırdı.

Kişi də gülümşəyib "hım" eləyib kirpiklərinin hərəkəti ilə Onun dediklərini təsdiqləyirdi. Qadın qolunu yarıyuxulu Onun üstündən aşırıb səsini kəsdi. Şirin-şirin nəfəs alırdı. Kişi tərləməyə başlayırdı. İstədi yanı üstə çəvrilib yerini rəhatlaşın, yatsın. "Yatmaqdan bir şey çıxmaz!" - deyə fikirləşdi.

Qadının qolunu ehmalca qırğına qoysu. Durub geyindi. Üzünə soyuq su vurdu. Gəlib oturdu. Kağız-kuğuzlarını səhmana saldı. Bir az yazdı: "Uşaq əlində kolbasanı gətirdi. Mama, bundan doğra da. Pendir-çörək istəmirəm. Gəlin də əlini uzadıb kolbasanı aldı və ciyin bərabəri qaldırdı: "Yox, bunu yesən şirin çayın qalacaq, iç çayıni. Bundan da kəsib verərəm. Yoxsa olmaz".

Uşaq könülsüz stula oturdu. Ata gözünü televizordan çəkib gəlinin əlinədki kolbasaya dikdi. Və birdən yerindən dik atılıb bir göz qırpmında kolbasanı havada qapdı.

-Yox, bundan olmaz. Yeməyin bunu. Hanı pişik? Piş-piş.

Eyvanın qapısını açıb kolbasanı mürgü döyən pişiyin qabağına atdı. Pişik cəld kolbasaya cumdu. Əvvəl ağızını açdı. Sonra iki qarış uzunluğunda kolbasanın o baş, bu başını imsiləyib geri çəkildi. Parıldayan gözləri ilə sahiblərinə baxdı.

Atanın gözləri hədəqəsindən çıxırdı. -

-Görürsən, pişik də bilir. Yemir. Atın bunu, atın bunu - əyilib kolbasanı yerdən götürdü və beşinci mərtəbədən aşağı tulladı. Sonra da ikiəlli başını tutub dirsəklərini dəmir məhəccərə söykədi.

Gəlin möəttəl qalmışdı.

-Neynirsən? - eyvandan üzüaşığı baxdı.

Ata hələ də başını tutmuşdu:

-Nə bilirsən onu nədən hazırlayıblar? - dedi.

-Cəhənnəmə hazırlasınlar, neyniyək deyirsən?

-Onu deyirem ki, bəlkə adam ətindən hazırlanıb? Yeyəcəksiz, vəhşisiz?!

Gəlin çəkinə-çəkinə mızıldandı.

-Nə danışırsan?

-Düz danışıram. Görmüşəm! Görmüşəm hamısını. Gördüm ki, yaralıları, ölənləri yerdən yiğisdirib maşına doldurdular. Dallarınca qaçdım o ki, var. Bütün gecəni qaçmışam. Gördüm ki, maşını bir yerə sürdülər. Burada kolbasa düzəldirdilər. Hamısının paltarını soyundurub verdilər maşının ağızına.

Gəlinin əti çımcəşdi. Zarıldı. Təkcə bunu deyə bildi:

-Bəsdi, sən Allah.

Qızışib özündən çıxmışdı:

-Ordan baş götürüb geri qaçdım. Küçələr xırxis sümüklə, ətlə dolu idi. Şlanqla yuyurdular hər şeyi. Asfaldan qapqara lehmə - qara qan axırdı.

Gəlinin bədəni üşürgələnirdi. İstədi ərinə yanlaşıb Onu sakitləşdirsin. Ancaq açıqdan-açığa qorxdu. Nəsə deməli idi. "Gözün qızarib", - dedi.

-Qızarar da. Bəs qan görmüşəm mən.

Doğrudan da, gözləri qıpqırmızı idi. Sifəti də ağappaq avazımıdı.

Gəlin titrədi. Ağlına gələni güclə dilinə gətirdi:

-Qoy görək, dəli olarsan birdən.

Bu sözdən sonra elə bil toxdadı. Ağlına gəldi ki, adam hər şey görə bilər. Onu bu boyda açıb ağırtmaz. Ona heç nə olan deyil, amma gəlin qorxub eliyər. Bacardıqca sakit dedi:

-Keç evə, mən də gəlirəm.

Gəlin başını buladı. Yəni ki, "yox, sən keç". O, içəri keçdi. Yenə gəlib əvvəlki yerində oturdu, televizora baxdı. Gəlin də qayıdırıb gəldi. Oğlan onların başı qarışında şirin çayı əl-üz yuyanın altına töküb oturmuşdu. Stəkanı anasına göstərdi:

-Mama, indi kolbasa verəcəksən?

Gəlin dinmədi. Gördü krantın ağappaq qabı sapsarı çay olub. Uşağa tərəf döndü:

-Sənin gözün çıxmışın, yazıqsan. Çayı niyə tökmüsən? Görmürsən qənd tapılmır? Yekə uşaqsan, yəni heç nə başa düşmürsən? Ac qalacağıq, e, bilirsən? - uşağın qulağından tutdu.

Uşaq:

-Mama! - deyib qışqırıdı.

Ata ley kimi cumdu uşağın üstünə:

-Nə dedin? Bir də de. Nə dedin? - Qadın araya keçdi:

-Qoy görək bir. Nolub, nə qışqırırsan? Heç nə

demədi.

-Heç nə demədi? Karsan sən? "Mama" demədi? "Mama" deyənlər mindi tanka, BTR-ə gəlib uçurub-dağıtdı dünyamızı. Mamalara, balalara da aman vermədi. Utanmırısan bundan? Unudacaqsız hər şeyi? Öyrət də uşağı. Öyrət öz bədbəxt dilində danişsin bu yaziq. "Ana" desin, tərtəmiz, gül kimi.

Kağızları əli ilə itələdi. Barmaqlarını boynunun arxasında çarparayıb gərnəşdi. Başında küt ağrı vardı. Yavaşça durub çayı qızdırıdı. Tünd çay içdi. "Eh, iş üçün də yazmaliydim axı? Qalsın, səhər tezdən durub qaralayaram. Amma gedib yatmadı...

...Asılmışdı o dünyadan. Ayaqları nə illah edirdi bu dünyaya çatmırıdı. Yeddi mərtəbə uzanırdı, uzanırdı, az qalırkı ayağını çatdırınsın yerə. Kirpiklərini güclə endirib baxdı. Və gördü səhv edir. O dünyadan asılmayıb. Ayaqları azca qalır çatsın o dünyaya. O dünya indi bilmirdi cənnətdirmi, cəhənnəmdirmi? Hər nədir, o dünyadır. Xeyli dartındı, çəkindi. Ayaqları yerə çatsayıdı boğulmayacaqdı. Birdən ayağı nəyəsə toxundu. Ayağını bərk-bərk həmin şeyə dirədi. Tarım çəkilmiş əzələləri boşaldı. Bədəni gizildədi. Nəfəsinə dərdi. "Boy, bu ki bizim binadır" - düşündü. Binanın yuxarı mərtəbəsindən asılı qalıb. Ayağını dirədiyi birinci mərtəbənin pəncərəsidir. "Bə məni niyə görən yoxdur? Gəlib kömək edərdilər heç olmasa? Qonşu binadakılar hanı, yoxa çıxıblar?". Ehtiyatla etrafa baxdı. Bina nə gəzirdi. Etraf bəmbəyaz boşluqdu, adamın gözləri boşluqda itirdi elə bil. "Allah, bu nədir, mən görürəm?". Puçur-puçur tər tökürdü. Bir ins-cins yox idi. Gücünü toplayıb bir təhər yerə boylandı. Yer nə gəzir? Bura ki, göyüdü. Mavi boşluq, ağappaq, pəmbə buludlar. Gözlərini yumdu-açıdı, yenə boylandı. "Yox, əsi, yerdə əməlli-başlı. Dayan, dayan bütün qonşular burdadır ki! Hamı uzanmışdı. Cəpinə, əyri-köndələn, düzünə, arxası üstə, yanı üstə, üzü üstə. Bədəni uçunurdu. Ayağının altında pəncərə çərçivəsini yoxladı. Ayaqları keyimişdi. Amma birtəhər hiss etdi ki, ayağının altı möhkəmdir. Qışqırıb kimisə köməyə çağırmaq istədi. Yerdəkilərdən hay olmazdı. Yeddi qat bina isə meyid kimi səssizdi, pəncərələr oylulmuş göz kimi qaralırdı. Qonşularıqıbsız boşluq kimi dərin

yerdə uzanmışdılar. "Əcəb işdi, bunlar görəsən ölüblər, yoxsa yatıblar bu şəkildə?". Yenə fikirləşdi və qışqırıb kimisə çağırıldı. Elə o anda da boğazındakı kəndir dartılıb səsini boğdu. Gözləri bir anlıq heç nə görmədi. Sonra hiss etdi ki, topuqlarından su damcılayır. Alnından, üz-gözündən axan puçur-puçur su boğazındakı kəndiri daha da sürüşkən edirdi. Daha heç yana baxmadı. Baxmayacaqdı da. Əgər səs eşitməsəydi. Özünü toplayıb dinşək kəsildi. Qat-qarış uşaq səsi idi. Aşağı baxmağa qorxdu, yuxarı baxdı. Gök zənn elədiyi yerdə beş-altı yaşlı uşاقlar oynasındı. İri dəmir çəlləklərin üstündə şəkil çəkir, sonra da şəkillərə baxıb haray-həşir qoparırdılar.

O, şəkilləri tanıdı. Bir vaxt onların həyətində birinci mərtəbədə yaşayan qonşuları bu nəhəng dəmir çəlləklərdə "günəbaxan yağı" satırdı. Bu yolnan da "qızıl" qazanırdılar. İki əmioğlu idilər. Bir dəfə əmioğlunun biri onunla yol gedəndə yana-yana dedi.

-"Bu camaata yaxşılıq yoxdu. Tərtəmiz mal satırıq. Ona da danışırlar. Deyirlər dolcanın ağızını yarımla edirik. Deyəsən, a köpək oğlu, daşa-dاشamı doldurum? Hər dəfə beş damçı da yerə tökülsün, bəs mənim qazancım nə olsun? Rədd eliyəcəyik bu yağı. Heç bizi də lazımdır deyil. Üst-başımız abirdən çıxıb. Elə də oldu. Bir az keçmiş şəhərin ən ucqar yerlərindən belə bura yağı almağa gələnlər qabları əllərində yellənə-yellənə boş qayıtmalı oldular.

Əmioğlular həyətə balaca bir butka gətirdilər. Burda xırımxırda şeylər satmağa başladılar. Bir xeyli sonra bir axşam bu butka gəldiyi kimi hara isə qeyb oldu. Yerində maqazin tiktilər. Əmioğlular təzə aldıqları maşınlarla bura hey mal gətirib, mal aparırdılar. Xeyli keçəndən sonra maşınları da dəyişdilər. Üzbəüz binanın zirzəmisini temizləməyə başladılar. Maqazində daha başqaları işləyirdi. Əmioğlular bu zirzəmini restoran-bar etmişdi. Bura bahalı maşınlarda nə kişilər, nə qadınlar gəlirdi, ilahi! Daha özləri az-az görünürdüllər. Maşınla səhər açılmamış gedir, gecədən keçəndə qayıdırırdılar. Lap axır vaxtlar nömrəsiz, pərdəli maşında gəlib-getdiklərini görən olmuşdu. Sonra tamam köçüb getdilər. Bu çəlləklər həyətin bir küncündə atılıb qalmışdı. Həmin çəlləklər idi.

* * *

...VƏZİYYƏTİ ağırlaşırıldı. Beli üzülürdü elə bil. Amma marağından qalmırı. Bu qırılmış nə çəkir orda görəsən? Diqqətlə boylandı. Uşاقlar adam şəkli çəkirdilər. Hə, bu da adam. Əvvəl bir əyri-üyrü çevrə - bu baş, başın yanlarında balaca yarımla dairələr, yəni ki, qulaq. Sonra yenə bir uzunsov dairə, bu da bədən. Bədən deyiləndə, iki xətt, yana - qol, iki xətt də aşağı - qıçalar. Qolların ucuna beş dənə xırda çubuq - barmaqlar, - oldu adam. Hazır olan kimi hay-həşir qopdu. Sevinirdilər. Birini də yanında hazır edirdilər. Əsil uşaq rəsmələri! Bəlkə ibtidai insanın əl işləri. İbtidai insan! Ada bax! Deynən keçmiş əsrlərin adamı!

...Gözləri tamam görməyə başladı. Çəlləklər elə bil üstünə gəlirdi. Diyirlənə-diyirlənə səs çıxarırdılar. Səs, nə səs! Yerin təkindən gəlirdi bilmirdin, yarılmış göyün çatından axırdı bilmirdin. Onu bilirdi ki, səs get-gedə yaxınlaşırı. Oy... tənqidim, Qobustan qayalarında Qavaldaşın səsidir. Çəlləklər Qobustan qayaları idi. Səf-səf. Bəs niyə yaxınlaşırırdılar? Gözləri torlandı. Ağzından azca su axdığını hiss etdi. Birdən qan olar. "Allah, belə yarı yolda qoyma məni".

Arvadı yadına düşdü. Oturub ikilikdə söhbət edəndə arvadı hərdən deyirdi: - "Kaş biz evlənməzdik. Heç olmasa sevgimizi yaşadardıq. Haradasa uzaq, əlçatmaz, ünyetməz bir istəyimiz yaxşardı. Evləndik, nə xeyri? Xoşbəxt ki, olmadıq. Nə xeyri? Hər şey və heç nə... Buyuq biz...".

Qəribədir ki, o da yüz dəfə, min dəfə dediyi sözü təzə fikir kimi söyləyirdi:

-Xoşbəxt deyilsən, bəs nəsən? Ürəyin bütöv, gül kimi uşاقların, az-çox yeməyin, geyinməyin.

Arvadı da min dəfə dediklərini deyirdi.

-"Gül kimi uşاقların". Nə kökdə saxlayırıq onları.

Mənim uşağım qardaşımın evində niyə olmalıdır, axı? Nolsun yaxşı baxırlar. Ayrı - seçkilik görmür deyirsən? Görür, hələ lap o yana da keçir. Əlacımız yoxdur. Bu mövzudan danışanda arvad kirimək bilmir - Uşaqın hərəsi bir dərədə. Tərbiyəsi ilə məşğul olmuruq, bir qayğı görmürlər.

O, da vəziyyətdən çıxməq üçün arvadı günahlandırırdı.

-Sənin əməllerində hamısı. Mənim uşağım

qardaşının evində nə gəzir? Birini göndərmisən atangilə, niyə? Günü sabah yığ gətir hamısını. Qoy burda mən nə yeyirəm onlar da elə. Eşitdin?

Bu yerə gələndə arvad səsini udurdu:

-Di yaxşı, özündən çıxma, - deyib söhbəti yekunlaşdırırıdı.

Bu mövzuda söhbətləri çox düşürdü və ən yüngülü belə keçirdi. Bir dəfə belə danışandan sonra arvadına demişdi: - "Mən ev almamış, bu uşaqları bir yerə yiğib bir güzaran qurmamış, ölüb eləsəm üstümə gəlmə, uşaqları da gətirmə".

Bundan sonra deyəsən arvadı onun haqqında dediyi sözlərə bir az hədd qoyurdu. Yoxsa ki, həmişə ağızını açanda deyirdi: "Sən ev adamı, ailə adamı deyilsən. Sən uşaqlarının qarşısında, mənim qarşında öz borcunu bilmirsən. Bir söz, adam deyilsən. Sənə bu evin kişi demək olmaz, onu başa düşürsən?" O, isə susurdu. Bu şeyləri nəinki başa düşürdü, onları taleyində yaşıadırdı. Hər gün, hər saat, hər an.

Üç uşağı vardı. Büyüyü - 10 yaşlı qızı qaynının evində olurdu. O, anadan olandan bir zırzəmidə kirayədə olurdular. Nəm yerdə astma oldu uşaq. Arvadı onu qardaşığında qoyub. Deyir orda evlər qurudu, gün-güzaran yaxşıdı. Həm də qızı musiqi məktəbinə qoyub. Pianino sinfinə. Ha çalışır, artırıb pianino ala bilmir. Qardaşının qızının pianinosu var, onun qızına da öyrədir. Qayının oğlunu isə bu kişi oxudur. Texniki Universitetdə axırıcı kursdadır. İndiyə qədər qəbulundan tutmuş bütün imtahanlarının hamısını bu kişi həll edib. Bu il də diplomunun, dövlət imtahanının qiyməti yəqin ki, onun boynunda olacaq. Yenə öz sahəsi - humanitar fakültələr olsayıdı asan olardı. Başqa sahənin adamlarıdır. Tanış tapana kimi, tapşırtdırana kimi xeyli əsəb itirirdi. Bu xidmət də arvadının iynəli sözlərini azaltmırıdı.

Qızdan kiçiyi oglandı. Onu da qaynatışgil saxlayırdı. Bircə kiçik özləri ilə olurdu. O, da balaca olanda sarılıq keçirmişdi. Uşağa görə xeyli xəstəxanalarda sürünmüşdülər. Uşaqların pərən-pərən olmasının bir səbəbi də bu balaca olmuşdu. Nə isə... O, istədiyi ailəni qurmuşdu. İstədiyi gün-güzaranı qura bilmirdi.

İndi ağızından qan gəldiyini fikirləşdi və arvadını düşündü. Ən çox incitdiyi, ən çox incidiyi və ən çox sevdiyi adəmi. Ona dediyi sözü xatırladı.

"Əgər ev almamış, bu uşaqları bir yerə yiğmamış ölüb eləsəm, üstümə gəlmə, uşaqları da gətirmə".

Ölmək istəmirdi, heç istəmirdi. Necə oldusa əlini ağızına apardı. Çənəsinə axan mayeni sildi. Fikirləşdi ki, nə yaxşı əllərim açıqdı. İstədi əlinə baxsın. Gözlərini geniş, lap geniş açdı. Əllərini görmədi. Yenə aşağı baxdı. Bayaq ki, yeddi mərtəbəli binanın həyəti aydın görünürdü. İndi heç nə görmədi. Sanki yerə dibsiz bir boşluqda itmişdi. Və birdən o, dibsiz boşluqda evdə geyindiyi başmaqları gördü. Bayaq qonşuların uzandığı yerdə özünün bir cüt başmağı yanaşı, səliqə ilə dayanmışdı. "Başmaqlarımdır, bəs ayaqlarım hanı?" Ayaqları keyimişdi. Nəsə əzirdi ayağının altını. Ayağını tərpətdi. Stul cırıldadı. Ayağını bir tərəfdə qoyulmuş stula dırəmişdi. Yuxu aparıb Onu. Bədəni yarımcəvrə şəklində əyilib, alnı ya-zı stolunun qirağına söykənib qalmışdı. Birtəhər başını qaldırdı. Ayaqlarını aşağı düşürdü. Stolun üstündə ağ qalmış kağızlarını qovluğun arasına qoydu. Çalışırdı ki, səs salmasın. Nə qədər ehtiyatla tərpəndi, yenə arvadı bu üzündən o biri üzünə döndü. Qəribə yatmayıçı vardi Onun. Yatanda sevimli görünürdü. Bütün gözəlliyi, şirinliyi qalırdı. Təkcə qəzəbi, hikkəsi harasa yox olurdu. Kişiye elə gəlirdi ki, arvadının hırsı, hikkəsi onlar ailə qurandan sonra yaranıb. Onun hər xırda nöqsanını qəbul edirdi, təkcə əsəbiliyini yox. Onsuz qadını istəkli olurdu. Əynini soyunub o da uzandı...

* * *

BİLMƏDİ heç nə qədər yatdı. Səsə ayıldı. "Qurban olum sənə, Ulu Tanrı! Bu nəydi? Bu nə müsibətiydi? İndi də oğul dağı çək dedin, eləmi?"

Kişinin az qaldı beyni dağım-dağım olsun. Elə bil əzalarının hamısını çarmixa çəkdilər. Özünü bir yerə toplamaq istədi, səs qoymadı Onu. Özünü, özgəni - hamını söydü, qatib-qarışdırıldı bir-birinə:

-Bu nə millətdir, bu nə camaatdır, gözünün yaşı qurumur bunların. Ağzını açanda içindən dərd püskürür. Sazına əl vurmaq olmur, ünү göyə çıxır, kamançasını dindirirsən qan ağlayır, neyi sizim-sizim sizildəyir. Nəyi varsa hamisəna

dərd çöküb. Elə bil içində ağrını-acınıbecərir bu millət!

İndi də ulaşırlar səhərin gözü açılmamış. Guya ölən bunlardan az biliirdi? Bilmirdi ki, ölmək lazımdı, yoxsa qalmaq?

-Başın xarab olub deyəsən sənin? Sözə bax bir, sən Allah. Dur-dur, dur geyin, tez elə.

-Səhərdən gətiriblər? (Ölən uşağı nəzərdə tuturdu).

-Hə, saat dördən deyirlər. Beş olardı gördüm səs gəlir. Qapının gözlüyündən baxanda gördüm ki, qapını tamam açıq qoydular. Yazıq arvad ağlayır. Xalatı geyinib çıxdım. Gördüm müsibət olub da. Səni qaldırmadım. Dedim gecəni oturub işləmisiən, bəlkə elə indi yatmışan? Amma indi dur. Dur tez elə. Üzbəüzdə yaxşı deyil. Evdən çıxanda deyəcəklər buna bax, evdəymış, durub bir bəri keçmir. Millət, ərəsət yığılib.

-Hə, nə xeyri var yığılıblar?

-Of... - arvad oturduğu yerdən durdu. Mətbəxdə çay qoydu. Kişi yuyunub oturdu. Yağa, çörəyə əl vurmadi. Bir stəkan çay içdi. Pencəyi geyindi. Ayaqqabı qoyulan yerə göz gəzdirdi. Uyarlı bir şey axtardı ki, ayağına geysin, qonşuya keçməyə. Nəsə fərli bir şey əlinə gəlmədi. Ayaqqabılarını götürdü. Qapının gözlüyündən baxdı. Üzbəüz qonşunun qapısı açıldı. Ölən uşağın atası qapının ağızındaydı. Ağappaq avazımışdı. Salallaşanlara əl verir, sağollaşanlara başının hərəkəti ilə razılıq eləyirdi. Kişi gözlüyün qapağını saldı. Ayaqqabıları yerə qoydu. İçəri evə keçdi. Paltonun döş cibindən hərbi biletin arasından bir qalaq pul götürdü, cibinə qoydu. Dünən almışdı bunu. Radio teatrı işləmişdi. Pulunu smeta ilə vermişdi. Birinci dəfəydi bu qədər pul almışdı. Evdə bildirmədi. Dedi gedib bazara yarımlaqlıq, bir aylıq bazarlıq edəcək. Birdən-birə qoy sevinsinlər. Qapını açıb çıxdı. Qonşuya əl verdi.

-Saxlaya bilmədilər??

Qonşu da:

-Yox! - dedi.

-Min yaşasın, - dedi özündən asılı olmadan. Qonşunun kiprikləri titrdi, sonra üzünün dərisi dartıldı. Tez üzünü divara çevirdi. Kişi bilmədi neyləsin. Ona qədər bir səs içəri evdən qıyya çəkdi. "Gör kim gəlib, ay qoçağım, - dedi. Əli zər qələmli filankəs müəllim. Daşlara tökülen qızıl

qanına, səkkiz yaradan çırpınan canına, sənin bu halına bir dastan yazsın". Kişinin bədəni ürpəşdi. Az qaldı bu səsdən, üzünü divara çevirib ağlayan qonşudan ayağı tutduqca qaçın. Amma səsə tərəf getdi. Üzünü qapının yanına söykəyen qonşunun ciyinlərini qucaqladı. Qonşu sakitləşən kimi oldu. Onunsa ürəyi elə bil ağızından çıxacaqdı. Ən çətinini cibindəkinin məsələsi idi. Nə yolla olса verməli idi. Vaxtı itirmədən sağ əlini qonşunun cibinə saldı.

Qonşu:

-Bu nədir, heç nə lazım deyil - dedi.

-Bənd olma, xırda məsələdir.

-Vallah...

-Lازım olar, qoyun qalsın - elə bil üstündən dağ götürüldü.

Daha rahat dayana bilərdi. Yenə soruşdu:

-Həkimlər saxlaya bilmədilər demək?

-Həkim də mat qalıb. Hələ bunun yarası çox idi. Bircə gülə dəyənlərin də axırını bilmirlər.

Başqa biri dedi:

-Hələ nə qədəri ölüsunü tapmir. Bilmir yaralıdım, ölüdüm, diridimi? Əsgərlər vurub keçəndən sonra deyirlər daldan neçə maşın düşüb hamısını yığıb aparıb. Təsəvvür elə ki, nə ölənə, nə yaralıya, nə yixilana baxan yox imiş. Hamısının qolundan- qıçından tutub atırlarmış maşının yük yerinə. Bir-birinin üstünə.

-Hə də, yığıblar ki, izi itirsinlər. Qırğının sayını gizlətsinlər.

-Hələ dənizdən müsibət xəbərlər gəlir.

-Hə, onu mən də eşitmışəm. Amma adamın inanmağı gəlmir.

Kişi qonşunun üzünə baxdı. Ona elə gəldi ki, bu adamlar düz eləmir. Bu yazığın oğlu ölüb, nə gündədir, bunlar nələrdən danışır? Bu ara qonşu da sözə qarışdı.

-Yazıq uşaq. (oğlunu deyirdi) İki daşın arasında onu haradan eşitmışdı, bilmədim. Elə hey deyirdi: "Ata, dənizdə müsibətlər var. Adadan görübər ki, külək vuranda su nəyisə sahilə atmaq istəyir. Tutub baxıblar, görüblər xır-xış meyidləri torbanın içində". Heç aram olmurdu. Bir dəfə də yanına çatanda dedim, maşallah, yaxşısan, da-ha dur ayağa, tələsdir özünü. Sözümə məhəl qoymadı. Dedi "ata, dənizdə qan görüblər. Çaşıblar ki, bu nədir belə. Axtaranda görüblər böyük tor-

baları iri daşlara bağlayıb atıblar suya. Ləpələr vurduqca torba ordan-burdar yırtılıb. Qan sızır dənizə.

Danışanlar kişinin üzünə baxırdı deyə o, da:

-Hələ gizlədilən çox məsələlər var, - dedi.

Yanında durandan saatı soruşdu. Heç kəsdə saat yoxuydu. Ağlaşma səsi səngimirdi. Qonşu:

-Hələ tezdir, dörddə götürərik, - dedi, - siz işinizdən qalmayın.

-Narahat olmayın, elə bir vacib işim yoxdu. Dedim birdən...

-Hər şeyi uşaqlar yerbəyer edəcək. Siz işinizdən qalmayın.

-Özümüz bilirik, sizin işiniz hökumət işidir, - başqası dedi:

Kişini istilik büründü. Ağzını açmağa qoymadılar Onu. Qonşu:

-Hökumət adamınızı, sizdən əhliyyət ummuruq. Sağ olun ki, sayıb gəlmisiniz, - dedi.

Razılışmaqdan başqa yol qalmamışdı:

-Əziz olasız. Gedərəm, götürülənə qədər gələrəm, - söydədi.

* * *

METROYA qədər uşağı fikirləşdi. "Bu da belə getdi. Yox, çoxu ölücək yaralıların. Güllələr zəhərliyimiş. Hələ nə qədər adamı infarkt gözləyir. Bu il olmasa da beş ilə vurub çıxacaq hamısı üzə. Camaatın bağrını yardım köpək uşağı. Vəhşi köpək uşağı. Gör bu mundarlar neylədilər. Ax da... Qızmış öküz kimi bu quruluşu başına götürüb yerə çırpasan dağım-dağım ola".

Bayaqkı sözlər yadına düşdü: "Hökumət adamısan. Səndən əhliyyət ummuruq". "Hökumət adımı". Ürəyi bulandı. "Nə hökumət adımı, harda oldum hökumət adımı? Ürəyimin üstündə yeriyirəm mən yeriyəndə. Belə dövlət adımı olar indi? Var, bəs hanı? Bəs niyə ayaq altda qalırıq? Allah bilir indi məndən nələr umurlar. Deyirlər jurnalıstdı, dövlət adımı, kömək eləsin. Bəlkə Şəhidlər xiyabanında yer almaq istəyirdilər? Bəlkə mən kömək etməli idim? Geri qayıtmaq istədi və başını tutdu. Buna bax, mən bu gün kadr verməli idim? Nərgizin verilişində mənim də kadrıım var idi. Qiymət, mərəkə qopacaq. Getməsəm, verilişim batdı, - deyəcək... Bir Allah bilir nə deyəcək. Bir

az dayındı. Şəhidlər xiyabanında istəsələr kim etiraz edəcək ki? Şəhiddir də bu kişinin oğlu..."

Nərgizlə düz dördüncü mərtəbədə pillələrin başında rastlaşdı.

-Əşsi, gəl çıx da. Başım xarab oldu səni gözləməkdən. Yazını ver görüm.

Kişi çox sakit dedi:

-Əvvəl gün aydın. İkincisi, qoy bir içəri keçim də, nə olub?

-Bir saat bax. Ver görək, makinadan çıxsın. Hələ O da baxacaq. (O - başlarının böyüyü).

-Bu saat verəcəm, tələsmə. (Ax, bunu başından eləsəydim, oturub çızma-qara eləyərdim) ürəyindən keçirdi.

-Saat ikidə işləməliyik.

-Hə, işləyək də. Saat indii birdi. Birdən ikiyə nahar fasiləsi. Sən nahar elə...

-İlahi! Sən də oturub yazasan, hə?

-On beş dəqiqəyə hazırlıdır.

Nərgiz gözlərini bərk-bərk yumdu. Demək rahatsızlıqdan qan təzyiqi qalxırdı.

-Mənə axırıncı dəfə olsun... - dalını demədi.

Daha o da heç nə demədi. Üç dənə ağ kağız götürdü rəfdən. Pəncərənin yanındaki mizin arxasına keçdi. Yerini rahatladı. Alnını ovuşturdu:

-Mən Qobustandan danışmalıyam da.

Bu dəfə Nərgizin üzündə açıq-aydın bir qəzəb oynadı.

-Hə, də, sən Qobustan qaya rəsmlərindən danışmalıyın, - başqa əməkdaş söylədi bunu.

Başladı çızma-qara etməyə. "Qobustan qaya rəsmləri bütün dünyada bu tipli abidələrdən ən qədimi, ən qiymətlisi və ən dəyərlisidir. Birinci si, qədimliyinə görə: bu eramızdan əvvəl 8-ci minillikdən xəbər verir. İkincisi: bu rəsmlər eramızın XIX əsrinədək uzun bir dövrü əhatə edir. Demək, eramızdan əvvəl VIII əsrənə XIX əsrədək ardıcıl olaraq bu yurdda yaşayan insanların varlığını, həyatını, belə demək olarsa, mənəviyyatını daşların lal sükutunda dondurub saxlayıb. Bəlkə də "lal sükutunda" dondurub, demək olmaz. Çünkü daşların lal yaddaşı ən düz danışanlar, daimi qalanlar, həmişə yaşayarlardır.

750 qaya üzərində 40000-ə qədər təsvir söyləyir ki, ulu babalarımız burada yaşayıblar. Özləri də ağıllı yaşayıblar".

Bu qayda ilə bir az davam elədi. Sehirli səsi

olan "Qavaldaş"dan danışdı. Birdən bütün umuküsülər yadından çıxmış şəkildə, özü də Nərgizin üzünə baxıb dedi:

-Gecə müsibət bir yuxu görmüşəm. Görürəm bizim məhəllənin lap balaca uşaqları iri dəmir çəlləklərin üzərində eynən Qobustan qaya rəsmələrinə oxşayan rəsmələr çəkirərlər. Fantastik tipli bir yazı yazmaq olar. Qayaları dəmir çəlləklər əvəz edir. Döyümlü, sərt qayalar və içi boş dəmir çəlləklər. Minilliklər aşırımının o üzündən qan yaddaşı bir sizim su kimi, bir zolaq işiq kimi axa-axa nəsillər bağlılığını yaşıdır.

-Yaz demə, yaz - Nərgiz də heç nə olmamış kimi dedi.

O, yazının sonunu elə bu fikirlə bağladı: "Nə qədər ki, uşaqlarımız məktəbə getməmiş, heç bir rəsm dərsi keçməmiş əlinə çubuq, kömür, əhəng parçası götürüb, adam şəkli çəkirəm deyib bir yumru baş, bir uzunsov bədən, iki çubuq qol, ucunda beş barmaq xətt, iki çubuq qıç çəkəcəklər, o dövrə qədər, demək, Qobustan yaddaşı ilə yaşayacaq, babalarımızın ruhunu yaşatmış olacaq həm də".

Vərəqləri sıraladı - 1, 2, 3. Qoydu mizin üstünə. Arxaya söykəndi. Onların şöbəsində təcrübə keçən tələbə oğlan yazını götürüb soruşdu:

-Aparıb verim makinaya? - Heç kəsdən cavab almadan getdi.

Həmi bilirdi ki, naharda yazı gətirdiyi üçün makinaçı qız onun abrını alacaq. Söylənə-söylənə on dəqiqəyə yazıb qurtaracaq, vərəqləri geri qaytaracaq. Bunu hamı dəqiq bilirdi. Ona görə də hərə özlüyündə rahat nəfəs aldı.

Kişi isə elə bil yüngülləşmişdi. Qobustan qayaları, 20 Yanvar qırğınlığında neçə gullə yarası alan oğlanın bu səhərki ölümü, ağlaşma səsləri, ondan əvvəl yuxuda gördüklorının vahiməsi bəyində bir-birinə qarışmışdı. Qapı açıldı. Tələbə oğlan vərəqlər əlində geri qayıtdı. Xəcalətdən olə-olə mızıldandı:

-Yazmadı. Dedi, bir qismət ağı, zəhrimər yeməyə qoymayacaqsınız?

Nərgiz vərəqləri alıb çıxdı. Oğlan "ölə-ölə" stula oturdu. Ona baxıb kişinin yadına radioya gəldiyi ilk günlər düşdü. Xırda süjetlər yazırıdı. İncəsənət verilişinə. Veriliş çox çıxmasın deyə bir də görürdün hazır hissələri kəsib atırdılar.

Onda elə bilirdi əlini, ayağını kəsirdilər. Sonralar yavaş-yavaş öyrəndi. Hər şey adiləşdi Onunçün. Birinci dəfə müstəqil özü veriliş hazırlayanda bir dəqiqə iki saniyə artıq çıxmışdı. Rejissor dedi ki, efir lentini kəsə bilmərəm. Bir dəqiqə iki saniyəni çıxarmaq üçün gərək veriliş ayrı lentə köçürülsün. Bu gün efirə gedir. Ona görə bu-nu edə bilmərəm. Sən buraxılış şöbəsindən xahiş et, qoy sənə kömək etsinlər. Elan varsa onu götürüsün, yoxsa, bundan sonrakı verilişi iki dəqiqə gec qoşsunlar.

Buraxılış şöbəsindəki növbətçi redaktor daş atdı, başını tutdu ki, bu iş mümkünüszdür. Sənin bəxtindən bundan sonra Moskvadan xəbərlərdir. Öz xəbərlərimiz olsayıx xəbərlərin birini ixtisar edib, sənə üç dəqiqə yer verərdim. Ya konsert olsayıx, olardı əla. Amma Moskva mənlik deyil. Onun baş redaktoru gəldi, xahiş etdi ki, bu cavan uşaqdı, ilk verilişidir. Gəl sən bir yaxşılıq elə. Onsuz da xəbərlərin əvvəlində iki dəqiqə Moskva saatının zəngi gedir. Sonra diktör deyir: "Qovorit Moskva. Moskovskoye vremya" məsələn filan. Moskvani bir damcı gec qoş. Qoy ordan başlasın. "Moskovskoe vremya..."

Baş redaktor bunu deyəndə buraxıcının gözləri az qala kəlləsinə çıxdı.

-Siz nə danışırsınız? Qalib ki, mənim uşaqlarım ac qalsın? Bilirsiniz mənə nə edərlər? Yox, mən bunu edə bilmərəm. Balamın başını kəsərəm səninçün. Amma Moskvaniñ bircə sözünü kəsə bilmərəm".

O gün veriliş efirə getdi. Sona çatanda vaxt bitdi. Təkcə müəllifin adı elan olunmadı. Düz saat iyirmi tamamda Moskvaniñ zəngi çalındı. Ürəyi qıṣıldı. Alına soyuq tər gəldi. Sonralar bu yadına düşəndə mat qalırdı ki, boş bir şey üçün o qədər rahatsız olmuşdu. İndi də ürəyi elə qıṣıldı. Alına soyuq tər gəldi. Əlləri ilə üzünü tutdu. Və bir dəqiqlik keçməmiş hamı dönüb ona baxdı. Əlini əlinə vurub şaqqanaq çəkdi. Güldükçə gözlərindən gildir-gildir yaş töküldü. Üzündə bir damçı qan qalmamışdı. Nərgiz hamidan əvvəl: - nolub? - deyə qorxmuş soruşdu - əsəbileşmisən? Tələbə oğlan da nəsə demək istəyirdi ki, iki infarkt keçirmiş hamısının dostu gözlərini ağartdı. Yəni ki, "işiniz olmasın, sakit olun". Kişi nə qədər güldü! Yanaqları pördü, alnı tərlədi.

Ona elə gəldi ki, gözləri çuxura düşüb. Gözlərinə ovuşdurdu.

-Oy, nə yaman güldüm, - dedi, - başıma ağırlıq düşdü.

Tez də əlini əlinə sürtüb Nərgizə söz atdı.

-Hə, şöbə müdürü, nə deyirsən? Deyirsən Qobustandan danışmasan olmazdı? Efir sökülüb-tökülərdi? Axır küsmədin məndən?

-Neyindən küsürdüm? Köhnə, yaramaz adətindir də sənin.

Düzələr, hər şey yaxşı olar. Qobustandı da - iki infarktı olan hamının Dostunun üzünə baxdı - amma Qobustandan yazmaq lazımdır. Ayrı mövzudur. Əməlli-başlı işləmək gərəkdi - sonra Nərgizə dedi:

-Mən muzeydən olan verilişimi də yazmayaçağam. Verirəm bu cavan oğlana.

Nərgiz saymazca tələbə oğlana tərəf:

-Bu ayrıca veriliş yaza bilər? - dedi.

-Niyə yaza bilmir? Nəfəsini də kəsər hələ. Muzeydən yazır da, ürəkdən yazmir ki, - sonra oğlana - yazarsan ki, muzeylər də ürək kimi bir şeydir. Və yaxud belə: ürəklər balaca muzeylərdir. Bir az sonra firla məsələn, muzeylər nəyin, tutaq ki, şəhərin, ölkənin sirlə, söhbətlə dolu ürəyidir.

Elə ki, ağlına bir fikir gəldi, o fikrə özün inanın dur sözün üstündə, qoy sənin istədiyini bir-bir desin. Sözlə işləməkdən yorulma. Elə bil sözlə, məsələn, naxış salırsan, ev tikirsən. Sözün başının üstündə dur, qoy sənin istədiyini bir-bir desin. Sözlə işləməkdən yorulmə, amma bağlığını yarma onun. Bir də gördün üzə durub, getmir. Onda dəymə, qoy nəfəsini dərsin, özünə gəlsin, sonra bir də ona yaxınlaş. Deynən "atam, anam, gəl bunu belə edək". Boynuna sarılacaq, edəcək - üzünü Nərgizə tutdu:

-Danişdq, bu oğlan yazsın. Mənim imkanım yoxdur. Düşüm kadrimi oxuyum. Gedirəm evə.

-Belə tez? - Hə. İşim var.

* * *

...Evə çatanda gördü qonşuda sakitlikdir. Heç kəs gözə dəymir. Qapının zəngini basdı. Ətrafa baxdı. "Bu camaat hara yox oldu görəsən?". Qonşunun qapısı aralı idi. İçəri girməyə utandı. Cibindən açarı çıxarıb öz qapısını açdı. İçəri gi-

rib soyundu. Mizin üstündə kağız gördü. Oxudu: "Salam. Bunlar uşağı Şəhidlər xiyabanına götürdə bilmədilər. Öz rayonlarına apardılar. Mən də gedəsi oldum. Anasına görə. Çalışacağam axşama qayıdan adamlarla mən də qaydım. Gəlməsəm sabah mütləq sən də gəl. Uşağı qardaşımıqilə qoymuşam. Sağ ol. Ac qalma".

Kişinin indi yadına düşdü ki, səhərdənacdır. Ora-bura baxdı. Soyuducunu açdı. Heç nə yeməyi gəlmirdi. Ürəyi bulandı. Boşqaba qatıq tökdü, çörəklə yedi.

Bəs indi nəylə məşğul olsun? Yatmaqdən qorxurdu. Yuxular təngə gətirmişdi onu. Gündüzlər yaza bilmirdi. Adəti deyildi. Bəs neyləsin? Qovluğu açdı, haçansa yazdığı parçaları oxudu.

"Ata televizoru söndürdü. Oğlunu səslədi:

-Gəl daniş görüm bir çəkilişiniz nə vəziyyətdədir? (Oğlu bir neçə kinostudiyanın birgə çəkdiyi uşaq filmində baş rollarda çəkilirdi).

-Ata, bu gün çəkilmədik. Coxlu söhbət etdik. Bizim rejissor sonra çəkiləcək hissələri bütün izah etdi. Demək oğlan - yəni ki, mən qeyri-adi yerlərdən keçib bütün çətinlikləri adlayıb nağılılardakı kimi görünməz yollardan gedib və axırda o məmləkətin ən böyük sarayına, ən uca qülləsinə çatır. Görür ki, qızıl camın içinde keçmiş padşahın başını qoyublar. Oğlan gizlicə həmin saraydakı danişqlara qulaq asır. Öyrənir ki, qızıl camdakı başı burda qoyacaqlar. Bütün məmləkətin adamları gəlib ona istədikləri vaxt baxıb keçəcəklər. Lap qonşu torpaqlardan gələnlər də baxacaqlar. Buna görə saray adamları ildə nə qədər pul qazanacaqlar. Ata, rejissor deyirdi ki, filmdə belə bir fikir açılacaq ki, bu hökmədar o qədər qanlar töküb, o qədər başlar kəsib ki, bunu bütöv saxlamaq olmazmış. Oğlan da orda bunları eşidir. Adamlar danişirlər ki, başını bədəndən ayırmağımız düzgün hərəkətdir. Axı həqiqəti göstərməliyik. Otururlar. Videoda padşahın hökmədarlığı dövründə məmləkətdə baş verən qırğınlara müsibətlərə baxırlar. Oğlan da gizlicə baxır, görür ki, bu hökmədar ölkənin neçə yerlərində qırğın edib, qan töküb. Dəhşətə gəlir.

-Dayan görüm, padşah hara, video hara? - ata gülümsündü.

Oğlan acza qızardı:

-Ata, rejissor başa saldı ki, bu filmdə, necə dedi, hə, hə, zaman və məkan ölçüsü yoxdur. Deyir ki, müəllif heç kəsi nəzərdə tutmayırlar, heç bir ölkənin adını çəkmir. Hansı zamanda baş verir, bilən yoxdur. Film "Həyat və uşaqlar" adlanır. Burada hər şey var. Hökmdar da, video da, hökmdarın boynunda qalstuk da. Adamlar daş alətlərlə tankın üstünə yürüür, tank əzib keçir hamısını. Burada qullar da var. Səhərdən axşamacan işləyirlər, ancaq özlərini dolandırı bilmirlər. Fəhlələr də var. Bir sözə hər şey. Rejissor deyir ki, həyatın fonunda, arxasında uşaqlar dəyanır, hər şey onların gözləri qarşısında baş verir. Ancaq uşaqlar uşaq olaraq qalırlar. Yəni uşağın edəcəyindən artıq heç nə edə bilmirlər. Amma hər şeyi başa düşürlər. Əsas da odur ki, başa düşsünlər.

-Sən çalış hər an təbi olasan, əvvəldən axıra kimi. Ssenarıdə bir az qondarma şeylər çoxdur, o da var ki; indi bilmək olmaz ekran həlli necə olacaq? Amma ssenarıdə var. Təbii ol, sənətin canı budur bircə".

Bu qədər yazmışdı. Əvvəli, sonu yox idi. Yadına düşdü ki, birinci bu parçanı yazmışdı. Kağız-kuğuzlarının hamısını yiğdi qovluğun arasına. Saata baxdı. Gərək gedib uşaqlara baş çəkəm. "Nə alıb aparım? İki-üç kilo alma alaram. Yox, alma ayıbdır. Bişiriləsi bir şey alım. Cibinə baxdı. Çatsa toyuq alaram."

Qayıdanda uşağı gətirmədi. Birdən sabah gedəsi olaram, onu hara qoyaram? - öz-özünə fikirləşdi.

...Gələndə gördü qapının bayır tərəfinə salınan əsgı yaşıdı. Ayaqlarını sildi. Demək qadını gəlib. "Bir deyən ola evi kim çirkəndirib ki, çatan kimi silib-təmizləmisən?". Qapını açarla açdı. İçəridən təzə bişirilmiş xörək iyi gəlirdi. Qadın tez-tələsik xörək bişirib qoymuşdu. Özü yatmışdı. Başını bərk-bərk bağlamışdı. Kişi onu ayıltmadı. Paltarını dəyişdi, yüyündü, ac deyildi, çay içdi. Xörəyi götürüb soyuducuya qoydu. Sərat doqquz idi. Yaxşı işləmək olardı. Oturdu. İsteyirdi o gecə ilə qurtarsın. Amma tamam başqa yerə gedib çıxdı.

"Köchaköcdü. Yaxşı, bu köchaköcdüsə demək, əvvəl, birinci mərtəbə - ən alt mərtəbə köcməlididi. Sonra bir-bir yuxarı mərtəbələr. Ən

nəhayət, üst mərtəbə köçürülər. Bəs bu nədir üst mərtəbədə canlanma var? Götür evində aləm qarışmışdı bir-birinə. Ölülər kəfənlərini axtarıdlar. Üst-başlarını örtüb dursunlar ayağa, görsünlər başlarına nə çarə qılırlar. Kəfən nə gəzirdi, çürümüşü hamısı. Ağappaq kəfəndə olanlar da vardi. Onlarsa durmaq istəmirdilər. Ona görə ki, hələ harda olduqlarını, nə baş verdiyini kəsdirə bilmirdilər, ağız deyəni qulaq eşitmirdi. "Biabır olduq, Allah. Sənə qurban olum, ey Tanrı, bizi niyə rüsvay etdin? Bu nə müsibətdi başımıza gəldi, indi biz hara çıxıb gedə bilərik?", "Bir hövələniz olsun, nə çıxıb getmək, kim deyir bunu? Ağlıınız çəşib, nədir?". Ölülərin aqsaqqalı az qala hayqırtı ilə dedi və bir anlıq sükut çökdü. Sən demə bunu axşam gətirilən ölü xəbər verib. Deyib ki, hamı çıxıb getməlidir. Dirilərə tapşırılıb ki, hazır olsunlar. Onlar da yüklerini yiğmirələr. Deyirlər hara gedəsiyik? İndi birdən gedəsi olsalar yəqin bizi də aparacaqlar. Yoxsa ki, burada qoyası deyillər ki! Yüz ilin ölüleri vardi burada. Heç belə çətinə düşdükəri olmamışdı. Necə yəni öz yerindən çıxıb getməlisən? Özü də biri yox, beşi yox, hamı birdən. Yenə uğultu başlandı, yenə piçhapiç düşdü kimsə lap hündürdən dedi:

-Buraxın bu səhbəti. Gethaget olsa dirilər özləri gedəcəklər. Kimdi bizi aparan? Axı, dirilər heç vaxt ölüleri yada salmır. O ölülərdi həmişə dirilər üçün rahatsız olan.

Bu deyəsən belə idi. Ona görə də hamı susdu. Heç kəsin danışmaq həvəsi qalmadı. Hərənin ürəyində bir küskünlük, bir inciklik baş qaldırılmışdı. Və hamısı da bu səssizliyin canına hopmuşdu. Ona görə də səssizlik ağır idi, dözülməz idi. Yer çat verirdi. Üst qatdan yox, alt qatdan çat verirdi. Bu çathaçat səssizliyi pozdu. Sonra yerin çatından sərin meh əsdi. Çat böyüdü, böyüdü... Əvvəl bir cüt kişi əli göründü. Sonra kişinin başı, sinəsi, qurşağa qədər, axır ki, bütöv başdan ayağa. Bədəni torpaqdan idi. Ya torpaqdan paltar geyinmişdi. Sifəti də torpaq rəngində idi.

-Gün aydın, - deyə səsləndi. Hamı bu səsə qarşı:

-Gün aydın, - dedi. Səssizlikdə çıllıkləndi, ağırlar da. Torpaq göz, torpaq bədən hamının bir cüt soyuq gözlərinə, ağaran dişlərinə, çürümüş

kəfəninin altından görünən sümüklərinə baxdı:

-Nə haray-həşir id? - deyə soruşdu.

İstədilər desinlər ki, biz də dəqiq bilmirik. Deyirlər ki, köçürülücəyik, ölümüz- dirimiz - hamısı bu torpaqdan getməlidir guya. Dirilərə neçə gündür göstəriş də veriblər. Bunu deməyə macal tapmadılar. Qoca əlini qaldırıb saldı:

-Hamı keçsin yerinə. Belə şeyləri adamlar həll eləmir. Bunu Yerin, Gøyün Sahibi bilər. Nə baxırsız? Tanımadınız məni? Elə ona görə də bəsimizə hər iş gəlir. Heç Qobustan qayalarına baxmışız? Orda da görməmisiniz məni? - ölüünün birinin əlindən tutdu - gəl bura - bayaq Qoca çıxdığı yerdən, yerin çatından aşağı baxdılar. Orda da gor evi vardi. Bir qat aşağıda ölülər paltarlı idilər. Bu kişi kimi torpaq rəngində. Üzləri də torpaq id. Amma nur tökülürdü gözlərindən. Qadınlar xanım-xatın, ağır sanballı, daş- qaşla bəzənmiş. Kişilər qızıl kəmər, gümüş xəncər qurşamış. Ölüünün sümükləri şaqqıldı. Qoca köksünü ötürdü:

-Bunlar sizinkilərdir, nənə-babalarınız. Hələ ordan altda da bir qat var. Mən də oranı görmüsəm. Biri mən sənin əlindən tutduğum kimi mənim əlimdən tutub oranı mənə göstərib. Oradakılar bizim kimi deyillər. Nur topasıdır, işıqdırlar. Onlara baxmaq olmur. Onlar bu yurdun sahibləridilər. Onların da babaları onlardan aşağıdakı qatdadır. Sizin belə olmuşlardan xəbəriniz yoxdur. Ona görə də burada əsim-əsim əsirsiz.

Ölüünün çənəsi titrəyə-titrəyə:

-Dirilər...

Torpaq qoca əlini qaldırıb saldı. Ölüünün sözünü kəsdi:

-Dirilərdən danışma, heç nə danışma onlardan.

Burda saxladı. Sonuncu cümlədən ürəyi sıxıldı. Dözə bilmirdi. Gözü yaşardı elə bil. Ya nə idisə gözləri acıdı. Nə yaxşı ki, qadın durub oturdu. O da kağızları yiğdi qoydu qovluğun arasına. Qadın başını tutub zarıdı:

-Gəlmisən? Bəs məni niyə qaldırmamışan? Başım qopur elə bil, dözmədim uzandım. Uşaqlara baş çəkdi? Nə var, nə yox onlarda? (Qardaşılıq deyirdi).

-Salamatlıqdı.

-Anam neynir, uşaqlar yaxşıdım?

-Hamısı yaxşıdır. Bu uşağı Şəhidlərə niyə götürmədilər ki?

-Özləri də çox çalışmadılar. Eh, nə bilim, sonra danışaram. Başım partlayır - gözü ilə kağızlarla baxdı - sən qurtarmışan?

-Yox, bu da arta-arta gedir. Fikrim haçalanır. Dərd birdi bəyəm?

-Dərdlə deyil ki, hər şeyin həddi var da. Hekayə yazmırıdn sən?

-Yox, deyəsən iri bir şey etməli olacağam. Qurtara bilmirəm. Elə bil içimi çəkib, dərindən nəfəs alıb dincələmmirəm.

-Bax da, axır bir qaydasına qoy bunu. İşini planlaşdır. Bil ki, gündə neçə saat işləyəcəksən, neçə saat yatacaqsan. Belə olmaz axı.

-Düzələr.

-Elə deyirsən düzələr. Sapsarı olmusan, gözlər də düşüb çuxura. Öldün, keçindən ki, sən. Bundan ötrü sənə nə verəcəklər ki, guya?

-Onu demə, heç nə demə - gözlərini bərk-bərk yumdu. Nəfəsi təngiyirdi elə bil. Burun pərələri qalxıb-enirdi. Yenə gözlərinin düz qabağında üç nöqtə görürdü.

Onun yazdıqları və yazmadıqları, çox dərdlər bu saat bu kişi üçün üç nöqtə idi. Özünün və ailəsinin taleyi də onunçün üç nöqtədi.

-Su ver mənə.

Qadın su gətirdi. Qabı axıra qədər başına çəkdi.

-Nolub, nə yemisən yanırsan belə?

-Ürəyim yanır. Elə bil içimdə tonqal çatılar...

* * *

ULU TANRIM, bu kişiyə kömək ol! Demək istədiyini qoy deyə bilsin. Məni də Onun dərdi bu yazını bitirməyə qoymur. Bu səhər eşitdiyim xəbər olmasayıd...

Yadınızdadırmı, sözümüz əvvəlində tonqal-dan danışmışdım. O tonqalları küçəni süpürən süpürdü. Külləri zibillərə qatıb apardılar. Aparıb tökdülər şəhərin kənarına. Sən demə içində közü qalıbmış. Külək vurduqca közərib. Müsibət yanğın bürüyüb şəhəri. Hələ heç kəs bilmir bu yanğının axırı nə olacaq? Bura Gündoğan ölkədi axı! Yerin altı da neft...

SON 1996

LALƏ İSMAYIL

Bu yay gedək kəndimizə

Orda nərgiz qana düşüb,
Boynu büük, yana düşüb.
Həsrət odu cana düşüb,
Tanrı, bir kəz yol ver bizə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Qurd yuvalı dağ, dərəsi,
Əsir düşüb bənd, bərəsi.
Dağılsın qəm pəncərəsi,
Torpaq həsrət qalib bizə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Bələnmişdir yaşıl tala,
Lalələrdən ipək şala.
O yerlərdə kaş ki, qala,
Hava sərin, güllər təzə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Ölüm haqqıdır, yaxınlaşır,
Dolub, səbir kasam daşır.
Yollar uzun, ağlım çasıır,
Yazılıq oldu ömrümüzə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Bənövşə lal, kollar qəfəs,
Əsən meh də vermir nəfəs.
Nə olar, ver səsimə səs
Gəl, səninlə çıxaq düzə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Ömrü çəkək başa yazaq,
İtək şehdə, qoşa azaq.
Ləprimizi daşa qazaq,
Bizi alsın torpaq gözə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Nə qaysaq var, nə qan durur,
Su dağlayır, kül yandırır.
Fələk yalana qandırır,
Aldanırıq dözə-dözə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Tanrı silə əzabını,
Təzələyə hesabını.
Lalənin bəxt kitabını,
Alib qələm bir də gəzə,
Bu yay gedək kəndimizə.

Gəlir

Gözümün nurunu içən illəri,
Əynimə qara don biçən illəri,
Vətənsiz ömrümdən kəsən illəri,
Qoparıb, torpağa göməsim gəlir,
Mənim o yerlərə dönəsim gəlir.

Dağlara dolanan nazlı yollara,
Daşlı ciğirlərə, tozlu yollara,
Karvanı dönməyən sazlı yollara,
Qalxıb, addım-addım enəsim gəlir,
Mənim o yerlərə dönəsim gəlir.

Düşüm ayağına, barışım deyə,
Qoynuna bir damla qarışım deyə,
Yenidən od alıb, alışım deyə,
Əriyib köz kimi sönəsim gəlir,
Mənim o yerlərə dönəsim gəlir.

Yağı tapdağında talan yurdumun,
Həsrəti gözlərdə qalan yurdumun,
Qəmli bayatımı çalan yurdumun,
Dönüb qucağında öləsim gəlir,
Mənim o yerlərə dönəsim gəlir.

Deyil

Bəhmən Vətənoğlu

İnsan ölməyincə məhəbbət ölməz,
Ürək sevməyirsə demək sağ deyil.
Bir könül həmdəmin yoxdursa sənin,
Sevgisiz yaşamaq yaşamaq deyil.

Fərhadı, Məcnunu yaxından tanı,
Kərəmtək alışib kül olan hanı?!
Sevgi qul eylədi qoca Sənəni,
Həyatın mənası yaratmaq deyil.

Yazdığını düz sözü silmə, a Bəhmən,
Sevgi dəlisiñə gülmə, a Bəhmən,
Eşqi bir əyləncə bilmə, a Bəhmən,
Eşq ilə yaşamaq oynamamaq deyil.

Oyuncaq kimi

Deyirlər qocalar naz istəyirmiş,
Təzəcə dil açan lap uşaq kimi.
Oturub səssizcə, yol gözləyərmiş,
Sahibin axtaran oyuncaq kimi.

Deyirlər qocalar kövrək olurmuş,
Meh əssə üstündən, titrəmiş səsi.
Bir az da yumuşak, ürkək olarmış,
Dolarmış biganə görsə bir kəsi.

Deyirlər qocalar azayylanarmış,
İnsanlıq yerində tapılmayanda.
Yolların dəyişib, dolaylanarmış,
Otura bilməzmiş cahil yanında.

Nə bilim, deyirlər gözlərində tor,
Vəfasız kəslərə baxmaqdanimış.
Üzdə qırışların arasında qor,
Atəşi ürəkdə yankıdanmış.

Nə bilim, nə bilim, deyirlər axı,
Qocalar yamanca küsəyən olur.
Gecələr gözündən çəkilən yuxu,
Zülmətlə haqq-hesab kəsəyən olur.

Deyirlər dən tutub, ağaran saçlar,
Dağlara qar səpən qışdan danışır.
Sovrulub, alnında solan yamaclar,
Qurudan od almış yaşdan danışır.

Deyirlər qalmadı nə xəlvət, nə sərr,
Qolunu boynuma saldı qocalıq.
Tor atıb cismimi eylədi əsir,
Ruhumu qoynuna aldı qocalıq.

Bülbülü qəfəsdə susan yaz kimi,
Fəryadı içində, laldı qocalıq.
Sıxıb sinəsinə, qırıq saz kimi,
Ahəstə laylamı çaldı qocalıq.

Deyirlər Lalənin varmış gümanı,
Yenə də durnalar düzülər qatar.
Ömür yollarının itmiş karvanı,
Onu qocalıqda axtarıb, tapar.

Əlimdə

Tanrıım əzabından şələmi tutub,
Kədərlə sulayıb, qəmlə qurudub,
Elə dırmix çekib, elə yaradıb,
Cığırlar əlimdə, yollar əlimdə.

Dünyanın çiləsin ovcuna alır,
İtmiş anılardan ləpirlər salır,
Anamın səsində bayatı çalır,
Yanıq türkü deyir xallar əlimdə.

Fələk də tanıyor naxışlarından,
Məst olub nigaran baxışlarından,
Tutub sovqatımı göz yaşlarından,
Bağlayıb, məzara sallar əlimdə.

Bizim yurdun adamları

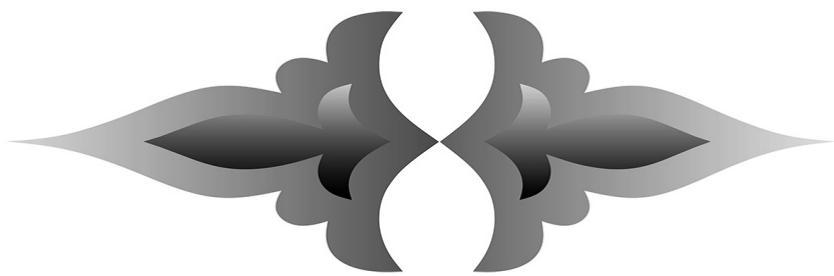
Haqqdan yerə baxış idi,
Yurda nurdan yağış idi.
İnsanlığa naxış idi,
Bizim yurdun adamları.

Kənd-kəsəyə çiçək idi,
Gül üstündə ləçək idi,
Riyasız bir gerçək idi,
Bizim yurdun adamları.

Qadınları ana idi,
Gözəlləri sona idi,
Tək doğrudan yana idi,
Bizim yurdun adamları.

Cənnət ilə tən yer idi,
Hər oğulu tək nər idi,
Yaman hünerpərvər idi,
Bizim yurdun adamları.

Poladdı oddan əridi,
Axdı Arazda kiridi,
Vətəndə qurbət gülüdü
Bizim yurdun adamları.

QAFAR CƏFƏRLİ

(hekayələr)

HACİKO

Tokio Universitetinin professoru Hidesabura Uenonun Haciko adlı ağ iti 1925-ci ildə sahibinin qəfil ölümündən sonra onu işə yola saldığı və qarşılığı vaxtlarda hər gün Şebuya stansiyasına gəlib on il ərzində yoluunu gözləmiş və oradaca olmuşdur. İtin şərəfinə Yaponiyada bir günlük matəm elan edilmişdir. Həmin vaxtdan stansiyada Hacikoya qoyulmuş heykəli ziyarət etmək yaponların və gələn turistlərin ən çox sevdikləri ayındır. 1935-ci ildən Hacikonun müqəvvası Tokioda muzeydə saxlanılır. 2009-cu ildə də Hollivudda "Haciko: Bir itin hekayəti" adlı bədii film çəkilməklə bu səda-qətlə itin həyatı ləntə köçürülmüşdür.

"Mühəribədən sonra iyirmi ildən artıq can bir qəlbdə dostluq etdiyim mərmi qəlpəsi az qala məni o dünyalıq edəcəkdi. Şəkər xəstəliyimin fəsadı kimi qəlpənin olduğu sol ayağımı baldırın yarısından kəsdilər. Protez ayaqla birtəhər evdə, həyət-bacada günümü yola verirəm. Təsadüfi halda hə-yətdən çölə çıxsam da, məni ölümün pəncəsindən almış, döyüş meydanında, belə demək mümkünsə, meyidimi sürüyüb çıxardan dostum Əmrəhin şəhər qəbristanlığında məzarına ildə üç dəfə dəyişirəm. Hər ilin ilk üç ayının eyni gündündə: yanvarın 21-i onun ad gündündə, fevralın 21-i həlak olduğu gündə, martın 21-i isə bahar bayramı gündündə dostumu ziyarət etməyə artıq vərdiş etmişəm.

Bu ilin ikinci ziyarəti üçün evdən çıxmışdım. Kiçik çillə bir gün əvvəl çıxsa da hökmü, hikkəsi

hələ qalmaqdaydı. Əslində 20 fevraldan başlayıb bir ay davam edən boz ay cillələrdən heç də geri qalmırırdı. Havanın gündə, bəzən isə saatda dəyişməsi onun bozluğununa bir işarə idi. Kiçik çillənin son gündündə yağan qardan hər tərəf bəyaz örpəyə bürünsə də havada müləyimlik hiss olunurdu. Qar dənəciklərinin ayaq altda xırtıltısı adamda qəribə bir ovqat yaradırdı. Sağ ayağımın altından bədənimə yayılan bu xırtıltıdan xoşal olurdum. Marşrut avtobusun qəbristanlığın yanından keçməsi işimə çox yarayırırdı. Orda düşüb ziyarətimi edir və elə orda da avtubusa minib geri qayıdırıam. Qardan sonra qəbristanlığın qapısından ilk keçən, deyəsən, mən idim. Ətrafa boyunan məzar daşlarını çıxsan hər tərəf qar altında idi. Hərəkət olmadığından sanki qarın üstünə xətkəş çəkmişdilər. Sağ ayağımla ać-dığım cığırla dostumun məzarına tərəf irəliləməyə başladım. Bu zaman hasar dibindən başlayıb ağappaq qarın üstündə uzanan bir iz diqqətimi cəlb etdi. Bu it ləpirinə daha çox oxşayırırdı. Yanılmamışdım, dostumun məzarından bir neçə metr kənardakı qəbirin yanında qara gözləri və burnu nəzərə alınmasa qardan seçilməyən bir itin arxa ayaqları üstə oturduğunu gördüm. Dostumun qəbri üstə "Fatihə" surəsini deyib salavat çevirəndən sonra açdığını cığır tərəf dönəndə diqqətimi yenə həmin bəyaz it cəlb etdi. İt elə gördüyüm vəziyyətdə oturmuş, üzünü qəbirin baş tərəfində basdırılmış taxtaya cəvirmişdi. Baş daşı olmadığına görə mərhumun təzə dəfn olunduğunu fikirləşdim. Əyilib itin belini tu-

marladım, amma it bunun fərqində olmadı. Cibimdən xəstəliyimlə əlaqədar gəzdirdiyim çörəkdən bir parça qopardıb itin qabağına atdım, it qarın üstündə bozaran çörək tikəsinə də əhəmiyyət vermedi. Mən yenidən açdığını cığırla qəbristanlıqdan çıxdım...

Novruz bayramı günü valideynlərimi yad edəndən sonra avtobusla şəhərə yollandım. Novruzun gözəlliyi hər tərəfdə hiss olunurdu. Ağacların gülcəyi, ətrafdakı yaşılıq insanın ürəyinə bir işq, bir sevinc bəxş edirdi. Şəhər qəbristanlığında da qələbəlik idi. İnsanlar şam yandırmaqla, yamaşıl səmənidən, bayram sovqatından məzar üstünə yiğmaqla sanki bir rahatlıq tapırdılar. Mən metlax döşəməli, üstü yaşıl kirəmidli tavanın altında mərhumlara bir "Fatihə" ehsan edib birbaşa Əmrəhün məzarına tərəf yan aldım. Adı lay daşından hörülülmüş məzarın qarşısında yerə çöməlmiş ağ it diqqətimi yenidən çəkdi. Ariqlayıb sinixdığını hiss etdim. Məzar daşında olan cavan bir oğlanın şəklinə zillənib qalmışdı. Mən dostumun məzarını ziyarət edəndən sonra astadan itə yaxınlaşdım. Qonşu məzarda dayanmış orta yaşılı kişi həmin məzarın dul qalmış ananın Etibar adlı tək oğlunun olduğunu, ay yarımla əvvəl xəstəlikdən dünyasını dəyişdiyini, körpəliyindən həyətində saxladığı və cəmi bir neçə aylıq olan bu itin sahibinin cənazəsi ilə qəbristanlığa gəldiyini və həmin vaxtdan bu ətrafda qaldığını, hər gün məzarın ziyarətinə gəldiyini söylədi. Düzü yerimdə donub təəccüb içində itə zillənib qalmışdım. İt yenə öz aləmində idi. Mən cibimdən çörək parçası çıxarıb qabağına atdım. İt əvvəlcə üzümə baxdı, sonra zingildəyib başını aşağı əydi və çörəyi dışləməyə başladı. Çörəyi ağızına alsa da güc-bəla çeynəyib udduğunu görəndə narahat oldum. Əyilib belini tumarladım, üz-gözünü siğalladım. Qucağında qəbristanlıqdan çıxanda da zingiltisi gəlirdi, amma səsi güclə eşidilirdi".

Qəşəm gözlərini açdı. Payız günəşinin istisindən həyətdəki talvarın altında taxta oturacaqdə əməlli-başlı xumarlanmışdı. Protez ayağına söykənib yerə uzanmış bəmbəyaz itə baxıb xəyalalı dalmış, bu itlə rastlaşlığı və evinə gətirdiyi dəqiqələr kino lenti kimi gözləri önündən keçmişdi. İtin adının qucağında evinə gətirəndə, elə yoldaikən "Haciko" qoymuşdu: tarixə sədaqət rəmzi kimi düşən Haciko. Sonradan onu da eşitmışdı ki, Etibar həmin iti körpə yanında Mockvada rastlaşlığı yaponiyali bir turistdən alıb evinə gətirmiş, cəmi 4-5 ay ona

qulluq edə bilməşdir. İndi budur artıq səkkiz aydan çoxdur ki, Hacikonu Qəşəm saxlayırdı. Bu müdətdə Haciko da böyümüş, ətə-cana, ağıla-kamala gəlmişdi. Hacikonun az qala adam kimi dil bilməsi, ürəkdən keçənləri belə etməsi Qəşəm üçün əsil möcüzə idi. Hacikonun müəmmalı hərəkətlərindən biri də başını Qəşəmin protez ayağına sürtüb quyruğunu bulaya-bulaya zingildəməsi idi. Bu hal gündə bir neçə dəfə təkrar olunurdu. Qəşəm bunu itin boş zingildəməsi deyil, nəsə sirli bir danışq, xeyir-dua olduğuna əmin idi.

Haciko yenə Qəşəmin protez ayağına başını sürtüb zingildəyirdi. Bu zaman həyət qapısı açıldı və Qəşəmin vaxtilə qonşusu, həm də sinif yoldaşı olmuş Fikrət içəri keçdi. Dostlar mehbərbəncasına görüşdülər. Yenicə hal-əhvəl tutmuşdular ki, cavan gəlin məcməyidəki çay dolu çayniki, stəkan-nəlbəkini və şirniyyat dolu vazanı talvarın altındakı mizin üstünə qoydu. Fikrət Bakıda yaşadıqından illə iki-üç dəfə kəndə gəlirdi və hər gelişində də Qəşəmlə görüşü mütləq idi. Dostlar ordan-burdan, camaatın vəziyyətindən, hətta mövcud siyasi vəziyyətdən də səhbət etdilər. Birdən Fikrət səhbəti Qəşəmin gözləmədiyi məcraya yönəltdi:

-Bu ermənilərin Bakıya qonaq kimi gəlmələrini heç cür qəbul edə bilmirəm də.

-Vallah, düz deyirsən, mən də sənlə razıyam.

Fikrət ermənilərin illər boyu törətdikləri vəhşilikləri, son vaxtlarda körpə usaqları belə snayper atəsi ilə qətlə yetirmələri, indi isə həyasızcasına Bakı küçələrini gəzmələri ilə bağlı bilib-eşitdiyi bəzi məqamlardan danışdı. Dostunu diqqətlə dinləyən Qəşəm pərişan halda dilləndi:

-Görürsən də it usaqlarını? Abır yox, həya yox. Bu satqın köpəklər bizə həmişə düşmən olublar, çörəyimizi yeyib arxadan kürəyimizə xəncər səxublar.

Qəşəmin sözü qurtaran kimi Haciko onun protez ayağından aralanıb kənara çekildi və yerə oturub astadan mırıldamağa başladı. Qəşəm iti yanına çağırısa da o əhəmiyyət vermedi və Qəşəm səkkiz ayda ilk dəfə idi ki, onun çağırışına məhəl qoymayan Hacikoya ürəyində acığı tutdu, amma bunu bürzə verməməyə çalışıb sözüne davam etdi:

-Son günlərdə əsgərlərimizin şəhid olma xəbərləri məni çox üzür. Bu şərəfsiz köpəklər üzdə özlərini günahsız mələk kimi göstərirlər, amma fürsət tapan kimi də zəhərlərini yeridirlər. Görürsən, axırdı Allahın lənətinə gəlib it kimi gəbərəcəklər.

Dostlar baş verənlərə təəssüflərini bildirməklə səhbəti dəyişdilər. Fikrət vacib işi olduğunu deyib tez getdi. Qəşəm mizdən yapışb ayağa dursa da protez ayağında olmadığından dostu ilə görüşməklə kifayətləndi. Həyət qapısı örtülən kimi Qəşəm azacıq aralıda yerə oturub ulayan Hacikoya tərəf çevrildi. Bu dəfə də hayına səs verməməsi onu hövsələdən çıxartdı, protezi ayağına keçirib yerindən durdu. Hacikoya yaxınlaşış əlini belinə çəkdi, amma it heç bir reaksiya vermədi və daha bərkdən ulamağa başladı. Qəşəm çöməlib yerə oturdu. Ha-

cikonu qucağına alıb başını özünə sarı çevirdi və gördüyü səhnədən dəhşətə gəldi: Hacikonun hər iki gözündən yaş gəlirdi. Qəşəm sevimli itin göz yaşını silib üzündən öpmək istədi. Ulamağının kəsib başını yana çevirməsindən Hacikonun incik olmasına dərhal anladı. Qəşəmin ürəyini qubar tutdu, iti sinəsinə sıxıb yalvarış dolu bir səslə dayanmadan bu sözləri təkrar etdi: "Bağışla, bağışla məni, Hacıko! Səni erməniyə tay tutduğum üçün keç günahından, dostum!"

1 mart 2018-ci il

SAATIN ALTMİŞ BİRİNCİ DƏQİQƏSİ

Bu gün canı bərk ağrıydı. Can deyəndə bütün bədəni sizildiyirdi, amma ürək sancıları onu tamam əldən salmışdı. Üstəlik də son günlərdə kəllə-çarxa çıxan təzyiqi və şəkəri nəinki aşağı düşmək fikrində deyildi, heç dərmana da tabe olmurdu. Bu səbəbdən idi ki, deyinməyinə ara vermir, hələ arada küfr danışmaqdan da özünü saxlaya bilmirdi:

-İlahi! Məni zülüm çəkmək üçün mü yaratmışsan? Günahım nədir ki, cəhənnəm əzabını mənə bu dünyada yaşadırsan? Yaratdığına bu qədər əzab vermək insafdandırı?

Hünər ağrısından qovrula-qovrula sağ ayağındaki protez ayaqqabını çıxartdı, sonra qoltuqaltı ağaçına söykənib pilləkənləri çətinliklə çıxdı. Tərlədiyini hiss etdiyindən sol cibindəki dəsməli çıxarıb düz xətt boyinca alnında sıralanan tər damcılarını sildi. Asta yerislə dəhlizə keçib jurnal bir də alına sürdü. Divardakı saata baxdı, 12-yə iyirmi dəqiqə işləyirdi. Havanın qaş-qabağı yer süpüründü. Göy üzü qaralmış, bir az əvvəlki aydın səmadan əsər-əlamət qalmamışdı. Elə bil göy üzünə qara örpək çəkmişdilər. Payızda bu cür ürək sıxan, darixdırıcı hava tez-tez təsadüf edilirdi. Sağ ayağının dizinə geydirilən protez də bu gün olmadığı kimi onu incidi. Evdə on üç yaşlı oğlu Nicatdan savayı heç kim yox id. O da bir az əvvəl dərsdən gəlmışdı. Hünər dəhlizə keçəndə onun mətbəxdə yavan çörəyin üstünə yağıdan çəkib yediğini görmüşdü. Nicatı çağırıb ona da bir stəkan çay verməyini və yu-

xarı başda qoyulan televizoru qoşmağını istədi. Nicat ağızındaki tikəni çeynəyə-çeynəyə çay dolu stəkanı nəlbəkinin içində gətirib masanın üstünə qoydu, sonra televizorun vilkasını cərəyana qoşub yenidən mətbəxə qayıtdı. Ekranda ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Yuxarı başda qoyulan xırda tribuna-nın qarşısında dayanmış sarışın aparıcı qızın qarşısında üç nəfər boynu yoğun, qalstuku yarıyacan boşalmış, pencəyinin düymələri belə bağlanmayan kişi icmalçıları yumşaq kresləlarda oturub Dağlıq Qarabağda baş verən hadisələri, torpaqların azad olunması yollarını müzakirə edirdilər. Studiyaya yiğilan hansısa litseyin şagirdləri arada qabaqcadan hazırlanıb onlara verilmiş sualları höccələyə-höccələyə icmalçılara ünvanlayırdılar. Hünər kanalı dəyişmək istəyirdi ki, icmalçılardan birinin danışığını eşidib qulaq kəsildi:

-Düzdür, ermənilər torpağı xoşluqla boşaltmazlar. Hələ heç yerdə, savaşla alınan torpaq xahişə geri verilməyib. Bu gün erməniləri bir nəfər kimi torpaqlarımızdan çıxartmağa hər cür imkanımız var, amma biz müharibə istəmirik, biz istəyiirik ki, bu məsələ sülh yolu ilə həll olunsun, əgər lazımlı gələrsə biz bunu zor gücünə də edərik.

Hünəri qeyz boğdu, gicgahlarındakı damarlar gərilmış kaman kimi tarıma çəkildi, üzünün rəngi qaraldı, gözləri qıyalımsız halda başını buladı. Hiss olunacaq əsəbi tonda, amma astadan donquldandı: "Sülh dediyimiz dövrde ölü cavanların yarısı ilə Qarabağı çıxdan azad etmişdik. Amma biz hələ də

o şərəfsiz "Lazımı" gözləyirik, bu köpəyoğlu da gəlmək nə olan şeydir bilmir, heç gələnə də oxşamır!"

Hünər protezin qayışlarını elə dartdı ki, az qaldı yerindən qopsun. Əyilib çətinliklə protezi çıxardıb dolabın böyrünə dayadı və dərhal da dizinin protezə oturan yerini acgözlükə qəşiməga başladı. Sonra elə bil sakitləşdi, həmin yeri sığalladı və qaldırıb kreslonun üstünə qoydu, dərindən köks ötürdü, kürəyini arxaya verib gözlərini yumdu. Ayılanda bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını bilmədi, heç bu müddətdə nə barədə düşündüyünü də xatırlamadı. Amma gözlərini açanda nəzərləri qəfildən dolaba söykənmış protez ayağa sataşdı. Qorxdu, elə bil kimisə tikələrə parçalayıb ayağının bir hissəsini də gətirib evə qoymuşlar. Həmin kəsilmiş ayaqdan o qədər qan axmış ki, rəngi sarılıb solmuşdur. Hünər anidən duruxdu, kədər, qəm-qüssə boğazını tutdu, ürəyi sıxlıdı. Protez ona yarımcıq olan ayağı əvəz etsə də əslində yarımcıq qalan bədənini, yarımcıq qalan ömrünü, yarımcıq qalan həyatını xatırlatdı. Bu an ağız suyunun duzluğunu hiss etdi. Bu təmİN susuzluqdan cedar-cadar olmuş torpaq kimi üzündəki qırışlarla dodağına, ordan isə ağızına axan göz yaşıdan olduğunu anladı. Xəyalı onu düz iyirmi il əvvələ apardı.

...1991-ci il avqust ayının ortaları idi. Yayın qorabışırən vaxtı olsa da dağlarda hava sərin keçirdi. Bütün kənd qadınları kimi Nuranə də səhər tezdən durub pilləkəni süpürdü, buzovları yemlədi, inəkləri sağdı. Vedrədəki südü eyvana qoyub mal-qarani otlağı buraxmaq üçün yenidən tövləyə qayıdırkı ki, həyət qapıları açıldı. Gözlərinə inanmadı, bu o idi, oğlu Hünər idi gələn. Səhər tezdən, özü də gözəl-göyçək bir qız uşağı ilə həyətə girməyi onu əməlli-başlı çəş-baş qoydu və birdən: "Gələn yollarına qurban olum, ay bala!" - deyib oğlunun üstünə atıldı. Ana-bala qucaqlaşıb öpüşdülər. Nuranə kənardan həyəcanla, bir az da qorxu ilə onlara baxan qızə tərəf çevriləndə Hünər dilləndi:

-Ana, bu qız tələbə yoldaşım Leyladır.

Nuranə şübhəli nəzərlərlə qızə baxdı. Bu baxışlardan Leylanın bədəni ürpəşdi, yanaqları od tutub yandı. Həyəcandan az qala müvazinətini itirib yerə yixilacaqdı. Hünər tez əlindən tutub sözü-nə davam etdi:

-Ana, Leyla ilə bir-birimizi sevirik. Onu zorla başqasına nişanlaşdırıqları üçün mənə qoşulub qaçıb.

Nuranə bir anlıq duruxdu, nə edəcəyini bilmədi. Qızın ürkək baxışlarından ürəyi atlandı, onu qucaqlayıb üzündən öpdü. Hünər sevincək halda anasına qıṣıldı. Birdən Nuranə sanki yuxudan ayılmış kimi tələsik dilləndi:

-Biy, ay bala, bir azdan atan yuxudan duracaq, onun yeməyini verib məktəbə yola salmalıyam. Bir də ki, onu bu xəbərə hazırlamaq lazımdı, yoxsa bu qəfil gəlisdən, Allah bilir, nələr olacaq.

Nuranə cavanların qolundan tutub evə sarı bir neçə addım atdı, sonra dayanıb Hünərə tərəf çevrildi:

-Siz qonaq otağına keçin, mən çağırılmamış çölə çıxmayıñ, heyvanları örüş yoluna buraxıb tez qaydırıram.

Nuranə tələm-tələsik heyvanları tövlədən buraxdı, həmişəki ağır yerişləri bu dəfə onu hövsələdən çıxarırdı, naz verib əzizlədiyi inəkləri, nəinki bir-iki ağız yamanladı, hətta çubuqla da vurdu. Oğlunun bu hərəkətinə Asif müəllimin haqq qazandırmayacağı ona gün kimi bəlli idi. Odur ki, gecikmək olmazdı. Heyvanları örüş yoluna çatdırıldından geri qayıtdı, amma yol boyu bir-iki dəfə geri çönüb heyvanlara baxdı, düz örüşə tərəf hərəkət etdiklərini görüb sevincək addımlarını yeyinlətdi.

Asif müəllimin xasiyyətcə ağır olduğunu hamidian çox Nuranə bilirdi. Onu da bilirdi ki, son ay larda Stepanakertdə baş verən hadisələr, ermənilərin yerli azərbaycanlıları tez-tez qətlə yetirmələri onu çox narahat edirdi. İllərlə duz-çörək kəsib ocaqlarının başına keçirdikləri ermənilərin nankorluğundan hiddətlənirdi. Hətta, bütün bunların böyük faciə öncəsi baş verən hadisələr olduğunu sanki hiss edirdi. On il əvvəl Stepanakertdə müəllim işlədiyi həmin illərdə ermənilərlə çox ünsiyətdə olduğunu, onları yaxşı tanıldığı, türklərə-azərilərə düşmən olduqlarını, niyyətlərindən heç kimin baş aça bilməyəcəyindən xəbərdar olduğunu tez-tez deyirdi. Həmin illərdə məktəblərində işləyən azərbaycanlı müəllimənin bir dəstə erməni gənci tərəfindən zorlanaraq vəhşicəsinə öldürüldüğünü isə heç cür unuda bilmirdi. Bu hadisəyə etiraz bildirən üç müəllimlə birlikdə işdən qovulduğunu, bir neçə aydan sonra kənd məktəblərinə böyük çətinliklə müəllim kimi işə düzəldiyini yana-yana nəql edirdi. Bütün bunlar Asif müəllimin ağır xasiyyətinin üstünə bir az da ağırlıq gətirir, onu hövsələsiz və əsəbi edirdi. Hünərin bu hərə-

kəti isə közün üstünə neft tökmək kimi bir şey olacaqdı və bunun hər tərəfi və hər kəsi yandırı biləcəyindən Nuranə çox ehtiyat edirdi.

İş gedənə qədər ürək edib Asif müəllimə bir söz deyə bilməsə də işdən qayıdanan sonra söhbəti açdı və Hünərlə Leylanı qarşısına çıxardı. Asif müəllim onların heç biri ilə görüşmədi. Leylanı qonaq otağına aparan Nuranə qapı arxasından Asif müəllimin qəzəbli səsini eşidir, əsəbi görkəmini göz öünüň gətirib tir-tir əsirdi:

-Tək oğlumsan, cəmi 23 yaşın var, hələ institutu bitirmeyinə iki il qalib. Dedim qiyabi oxuyur-san, sənə rayonda bir iş alım. Sənsə gedib bir qızı sürüyə-sürüyə gətirmisən üstümə. Qız özü də uşaqdır, institut tələbəsi olmasına baxma, cəmi 18 yaşı var, hələ birinci kursu bitirib. Valideynləri bu-na nə deyəcək, bilmirik. Odur ki, bu gün geri qayıdır qızı götürdüyüñ yerə aparıb qoyursan. Bir də bu söhbətə qayıtmayaq.

Nuranə gecəni Leyla ilə yatdı, fikirləşdi ki, şər deməsən xeyir gəlməz, cavandılar, odla pambiğı bir yerdə saxlamaq olmaz. Bütün gecəni onunla söhbət etdi. Öyrəndi ki, Leylanın valideynləri ölkənin cənub rayonu olan Lənkəranda yaşayırlar. Atası uzun illərdir ki, xəstəxanada həkim işləyir, rayonda sayılıb seçilən kişilərdəndir. Üç ay əvvəl tətildə olanda böyük əmisi evlərinə elçi gəlib onu oğlu üçün istəmişdir. Leyla yalvar-yaxarla birinci kursu bitirənə kimi vaxt ala bilmışdır. Məqsədi isə beş ay əvvəl təsadüfən metroda tanış olduğu Hünərlə danışmaq olub. Hünər yay sessiyasına gələndə onunla görüşmüş və qoşulub qaçmağa qərar vermişdir. Nuranə bu talış qızının təmizliyinə, saflığına heyran qaldı, oğluna olan saf məhəbbətinə sevindiyini dilə gətirməsə də ağilla, səbirlə, valideynlərinin xeyir-duası ilə ərə getməyi ona məsləhət bildi. Leyla isə qərarında qəti idi. Nuranə sabahı, səhər tezdən gəncləri elə qarşılılığı kimi də yola saldı. Xəlvətdə oğlunun qulağına atasının qərarına hörmətlə yanaşmağını, bu ağır dövrdə həyatlarına bir az da ağırlıq qatmamaq xahişini piçildaməgəni da unutmadı...

...Hünər protezi ayağına bağlamağa ərindi, əl atıb qoltuq ağacını götürdü, çətinliklə olsa da dikəldi və həyətə açılan pəncərə öününe geldi, yanındakı stulu altına çəkib oturdu. Köynəyinin döş cibindən sıqaret qutusunu və kibriti çıxarıb sürahinin üstünə qoydu. Bir müddət ətrafi dinşədi. Hər

tərəf sakitlik idı. Muğanın istisi nəfəs kəsirdi. Hünnər yerini, yurdunu, vaxtilə əhəmiyyət vermədiyi həmin uca dağları, yamyaşıl ağacları, meyvə dolu bağları xatırladı, ürəyə yüngüllük gətirən o saf, təmiz havanı yada salıb kövrəldi. Düşündü: "Leyla həqiqətən məni çox sevdı, necə deyərlər, canının yağını da mənə yedizdirdi, yolumda olmazın əzablar çəkdi. Amma nə olsun, xoşbəxt ki, ola bilmədik. Kim bilir, bəlkə də heç birimiz valideynlərimizin xeyir-duasını almadiğımız üçün bu məşəq-qətli həyati yaşamalı olduq. Bəlkə də, səbəb tamam başqadır?" Sıqaretdən birini yandırıb ağzına qoydu və xəyallar onu yenidən ağuşuna aldı.

...Hünərin eşitdiklərini Leyla da valideynlərin-dən telefonda eşitdi, amma daha sərt və daha qəti. Gənclər bir müddət evlə əlaqələrini kəsdilər, Bakıda kirayə mənzil tutub ər-arvad kimi yaşamağa başladılar. Leylanın dərsə davamıyyəti iki aynı içində get-gedə zəiflədi, sonda isə tamam dayandı. Hünərin şəhərdə təsadüfən özündən 15 yaş böyük olan həmkəndlisi Teymurla görüşməsi onların həyatını tamam başqa səmtə yönəldti. Hünər arvadını da götürüb Teymurun yaşadığı Rusyanın Ryzan şəhərinə getdilər. İnsafən Teymur onlara böyük qayğı göstərirdi, bir evini pulsuz-parasız yaşamaq üçün verdi, Hünəri böyük bir marketə nəzarətçi qoydu. Günlər hiss olunmadan, sürətlə ötürdü. Onlar xoşbəxt idilər, maddi vəziyyətləri də get-gedə qaydasına düşürdü. Uşağın olmasını ər-arvad birgə razılıqla öz evləri olandan, vəziyyətləri tam normaya düşdükdən sonra saxlamışdilar. Hər şey yaxşı idi, amma hər ikisinin daxilində əzizləri ilə bağlı olan nigarançılıq, həsrət və sevgi onları üzürdü.

Artıq iki il keçmişdi - 1993-cü ilin avqust ayının ortaları idi. Günlərin birində Teymur bir söhbəti ilə onların həyatını yenidən dəyişdi, bu dəfə tamam əksinə. Ermənilerin Xocalıda törətdiyi ağlaşılmaz cinayətlərdən, Şuşanın, Laçının, Xocavəndin və Ağdamın işgal olunaraq xarabazara çevrilməsindən, artıq Cəbrayılin, Fizulinin, Qubadlıının, hətta boy-a-başa çatdıqları doğma Zəngilanın da təhlükə altında olmasını, hər an işgal oluna biləcəyini dedi. Peşəkar hərbici olan Teymur bütün obyektlərini satıb ailəsi ilə rayona qayıdağını deyəndə Hünərin ona qoşulmaqdan savayı başqa yolu qalmadı...

...Asif müəllim oğlunu və gəlinini yorğan-dö-

şəkdə, ağır xəstə vəziyyətində qarşılıdı. Bu səhnə ömrünün sonuna kimi Hünəri yandırıb yaxacaqdı, amma bir tərəfdən də Allahından razı qaldı ki, doğma atası qolları arasında canını tapşırdı, onunla və arvadı ilə bir kəlmə belə kəsməsə də. Yaranmış ağır vəziyyəti nəzərə alıb rayon mərkəzində olan həyətində heç çadır da qurulmadı. Eşitdiyinə görə, rayon tam müdafiəsiz vəziyyətdə qalmışdı. Hətta bir-iki həftəyə ermənilərin bütün bu rayonları ələ keçirəcəklərini də deyənlər var idi. Hüzrүn üçüncü günü məclisə gələn Teymur könüllü müdafiə batalyonunda vuruşduğunu dedi. Bu dəfə də onun bir neçə kəlmə sözü Hünəri yerindən oynatdı və bununla da bütün arzu və istəklərinin üstündən xətt çəkməli oldu. Həmin gün Hünər də batalyona yazılıdı və elə həmin gün əyninə hərbi palter geyinib rayonun müdafiəsinə qalxdı. Anasından və arvadından günlərlə xəbər tuta bilmədi. Bir neçə gündən sonra qonşu Cəbrayıl, Fizuli və Qubadlı rayonlarının işğal olunması isə vəziyyəti son dərəcədə təhlükəli həddə çatdırılmışdı...

...Hünər siqaretin kötüyünü həyətə tulladı. Birdən arxasında isti nəfəs hiss etdi. Oğlu Nicat idı, təəccüb dolu baxışlarla ona baxırdı. Nicat həyacan dolu səslə soruşdu:

-Ata, necəsən? Bir narahatlılığın yoxdu ki?

-Yox oğlum, hər şey qaydasındadır. İşə gedir-sən?

-Bəli, ata. Usta dedi ki, material almaq üçün Bakıya gedəcək. Sabah bazar günü olduğundan onunla getməyimi istədi. Ata, razılıq versən, gedərəm.

-Hə, nə olar, gedərsən. Amma özündən muğayat ol.

-Oldu. Ata, bir şeyə ehtiyacın var?

-Sağ ol, mənim balam. Get, Allah amanında.

Hünər kədər dolu baxışlarla oğlunu həyət qapısından yola çıxıb gözdən itənəcən izlədi. Birdən ürəyini qubar tutdu, gözləri yaşırdı. Özünə hakim kəsilmək istəsə də bacarmadı, gözlərindən axan damcılar sanki bəhsə girərək sürətlə üzündəki qırışlardan ağızına, çənəsinə, ordan isə yaxasına tələsildilər. Cibindən hələ də tər iyi verən dəsmalı çıxartdı və üzünə tutub hönkürdü. Son illərdə bu cür ağlaması iki dəfə olmuşdu: qaçqınlıq həyatının on üçüncü ilində, atasının vəfat etdiyi gündə anası Nuranəni ona əmanət göndərəndə və dörd il əvvəl

döş xərçəngindən sevimli Leylasını əbədilik itti-rəndə. Hər dəfə Nicatla söhbət edəndə Leylanı anıb qəm-qüssədən az qala boğulurdu. "Yazılıq bu dünyada bir gün görmədi, o cür xoş həyatına arxa çevirib ömrünü mənə qurban etdi. Görmədiyi əzab, çəkmədiyi zillət qalmadı. Atası sağ olsun, gec də olsa hirsini-hikkəsini udub qızı ilə barışdı. Onun dünyaya uşaq getirməsi üçün olmazın pullar xərclədi. Qaçqınlıq olsa da bizə ev-eşik tikdi, qızına olan cehiz borcunu da artıqlaması ilə verdi. Bakıda ev almaq təklifini isə Leyla rədd etdi, dedi ki, Hünərin bütün qohum-əqrəbəsi burda - qaçqın düşərgəsindədir, biz də kənara gedə bilmərik. Bunu da Allah bizə çox gördü. Leylanın ölümündən düz on üç ay sonra atası da dünyasını dəyişdi. İndi Nicatla tek qalmışq. Yazılıq balam bu yaşında gecə-gündüz işləyir ki, kiməsə möhtac olmayaq. Ev işlərini görür, məktəbə gedir, dərsdən sonra şagirdi olduğu maşın ustasının yanına işə tələsir. Mən isə..." Hünər iztirabdan boğulmuş halda başını aşağı - dizdən kəsilmiş sağ ayağına yönəldi, əli ilə onu sığalladı, yaniqli bir köks ötürüb başını qaldırdı. Həmin dəhşətli gün anbaan gözləri öündən keçdi.

...İkinci gün idi ki, könüllü batalyonun bir neçə əsgəri ermənilərin nəzarətində olan Qubadlı rayonu ilə həmsərhəd Xocahan kəndi ərazisindəki mövqedə növbə çəkirdilər. Qışın oğlan çağının soyuq iliyə işləyirdi. Hər tərəf ağ libasa bürünmüdü. Əsgərlər kirdən, palçıqdan rəngini dəyişmiş köhnə sovet hərbi şinelinə bürünüb diqqətlə əks tərəfi müşahidə etməkdə idilər. Həkəri çayının Qubadlıya olan tərəfində erməni kəşfiyatçıların pusquda dayanmaları barədə onlarda dəqiq məlumat var idi. Hünərin olduğu dəstə bir az əvvəl postda dayananları əvəzləmişdilər. Hünər bu ərazini yaxşı tanıydı. Qubadlıya getmək üçün kəsə yol hesab olundığından buralardan dəfələrlə gediş-gəlişi olmuşdu. Əsgərlər damı yarıyuq vəziyyətdə olan bu tikilinin divarına söykənib etrafa nəzarəti davam etdirirdilər. Birdən əks tərəfdən iki nəfərin çay üstündəki körpü ilə hərəkət etdiyini görən əsgərlər qeyri-iradi silaha əl atdırılar. Hünər də Kalaşnikov avtomatının qundağından tutub sinəsinə dayadı. Əsgərlərdən ən cavabı gələnlərin qadın və yanında oğlan usağı olduğunu dedi. Əsgərlər əks tərəfdə - kəndin digər yarısında hələ də azərbaycanlıların qaldığını bildiklərin-

dən sakitlik tapdılarsı. Yəqin kimsə qohum-əqrəba-sına dəymək üçün gəlirdi. Yerişlərindən bilinirdi ki, körpünün üstü də buz bağlamışdır. Qadın uşağın əlindən tutsa da arada uşağın yixilmaq dərəcəsinə çatan büdrəməsini Hünər kənardan müşahidə edirdi. Hər şey anidən baş verdi. Ayağı sürüşüb yixałan qadının əlindən çıxan uşaq çox da hündür olmayan körpüdən çaya, buz kimi suya düşdü. Hələ də körpüdən diqqətini çəkməyən Hünər bunu görüb dik ayağa qalxdı və körpüyü sarı qaçmağa başladı. Yoldaşları Hünərin hara qaçıdığını əvvəl anlamadılar, anlayanda və "Hünər, Hünər" - deyə qışqıranda artıq gec idi. Kənardan qadının anlaşılmayan səslə qışqırtısı eşidildi. Hünər bir göz qırpmında özünü körpüyü çatdırıldı, qadının ermənicə qışqırdığını eşidib bir an dayandı, amma suda çabalanı uşağı görəndə yenidən irəli cumub özünü çaya atdı və artıq boğulmaq üzrə olan 3-4 yaşlı uşağın qolundan tutub özünə sarı dartdı, onu axar çayın əksinə, çətinliklə də olsa sahilə çıxartdı. Bədəninin bir anın içində buza döndüyünü hiss edən Hünər uşağı qucağına götürüb yerindən durdu. Bir-iki addım atmışdı ki, qoşa gülə səsi qadının qışqırıq səsini belə batırdı. Hünər arxası üstə yerə sərildi, yerə düşən uşaq isə ayağa durub qadına tərəf qaçı. Yoldaşları bir göz qırpmında binadan çıxıb çayın əks tərəfini gülə yağışına tutaraq irəliləməyə başladılar. Hünər qar üstə yoldaşlarına tərəf süründürdü. Əsgərlər onun qollarından tutub sürüyə-sürüyə tikiliyə gətirdilər. Hər iki snayper güləsi Hünərin sağ ayağının bud nahiyyəsinə dəyiib sümük qarışq əti parçalayıb dağıtmışdı. Yol boyu ağappaq qarın üstündə qırmızı qan izi uzaqdan ciğiri xatırladırdı. Əsgərlərdən biri tez soyunub maykasını çıxartdı, kəndir kimi Hünərin ayağına dolayıb bərk-bərk bağladı ki, axan qanı dayandırsın. Hünəri elə öz şinelinin içində sürüyə-sürüyə kənara çıxardılar, ordan isə yol maşını ilə birbaşa xəstəxanaya apardılar. Sabahısı sağ ayağının dizdən aşağı kəsildiyini görəndə Hünər həyatının ən ağır, ən əzablı dəqiqələrini yaşadı. Qoltuq ağacları ilə evə qayıldanda isə anasının və arvadının hönkür çəkib ağladıqlarını sön nəfəsinə kimi yaddan çıxara bilməyəcəkdi. Sonradan əsgər yoldaşları erməni küçüyünə görə özünü sıkəst etdiyi ni dəfələrlə ona desələr də Hünərin cavabı eyni olurdu: "Uşaqlar günahsızdır, hansı millətdən olursa-olsun". "Qurd balası qurd olar" - deyimini ona

xatırladanda isə kəsik ayağına baxıb həmişəki cavabını dilə gətirməyə ürək eləmirdi...

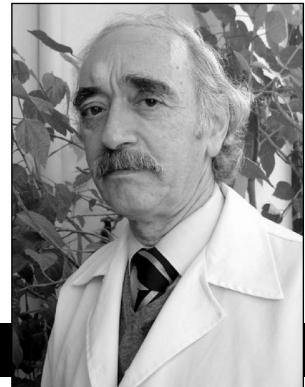
Hünər sol ayağı üstə yerindən durdu, sağ əli ilə divara söykədiyi qoltuq ağacını götürdü. Televizorda Qarabağın azad olunması ilə bağlı müzakirələr hələ də davam edirdi. Xalqımızın Xətai, Ko-roğlu, Babək törəmələri olduğunu, böyük bir qəhrəmanlıq tarixinə malik olduğumuzu, Qarabağı düşmənə verməyəcəyimizi deyirdilər. Hünərin əsəbdən dodaqları səyridi. Divardakı bəzəkli çərçivədə olan foto-şəkli görəndə isə televizorda deyilənlər artıq onun üçün eşidilməz oldu. Şəkli götürüb kresloda oturdu. Həli heç özündə deyildi, sanki gözlərinə duman çökmişdi, boynundakı ağırı nəfəsini kəsməkdə idi. Şüşənin arxasında olan şəkildə kimlərin olduğunu yaxşı bilsə də indi onları taniya bilmirdi. Arxasını çevirib çərçivənin dəmir sancaqlarını boşaltdı və ordakı şəkli əlinə götürüb gözləri öünüə gətirdi. Evləndikləri birinci ayda Leyla ilə bulvarda çəkdirdikləri şəkil idi. Bu şəkil sevgi dolu, sevinc dolu günlərin yadigarı, xoşbəxt həyatının bir anı idi. Şəkildə hər ikisi güllürdü, gözlərində ətrafa sevinc səpələnirdi. Yadi-na düşdü ki, şəkli çəkməzdən on dəqiqə əvvəl Leyla ilk dəfə çöldə, aydın səma altında gözləmədiyi halda onun üzündə öpmüşdü. Səbəb isə ixtisasca riyaziyyatçı olan Hünərin əsil sevginin, saf məhəbbətin riyazi dusturunu kəşf etməsi idi. Həmin düstur belə idi: $1+1=1$. Açıması isə iki sevənin bir ruhda birləşməsi, bir insan olması, bir nəfəs alması və bir yaşaması demək idi. Bunu eşidəndə Leyla necə şaqqanaq çəkib gülümsə və onu qucaqlayıb öpmüşdəsə kənardan keçənlər, bəlkə də, bu qızın havalandığını fikirləşmişdilər. Düşüncələrin-dən Hünərin dodaqları qaçı, üzü təbəssümə qərq oldu. Hünər həyatında ilk dəfə səbəbini bilmədiyi göz yaşlarını əlinin arxası ilə sildi. Üstündən illər keçsə də yalnız indi anladı ki, bədəni kimi ruhu də, nəfəsi də yarımcıq qalıb, bu cür yaşamaq isə onun üçün çətin, özü də çox çətin idi.

Hünər üzgün halda gözlərini şəklin üstündə gəzdirdi, sonra dodaqlarına yaxınlaşdırıb gözlərini yumdu.

Divardakı saat 61-ci dəqiqəni göstərirdi.

...Gün yarından sonra qohum-qonşular Hünərin qıç olmuş barmaqları arasındaki əzilmiş şəkli çətinliklə götürə bildilər.

19-21 yanvar 2018-ci il

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

VƏTƏNƏ SEVGİ NƏDƏNDİR?

*"Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa da ol şəxsdə vicdan olmaz".*

Abbas Səhhət

Vətəni insanlar ürəkdən sevər,
Şəninə mahnilar, şeirlər deyər.

Sorus bir, Vətənə sevgi nədəndir?
Ananın südüylə bizə verilir.

Duz-çörək sayılır əsas Vətəndə,
İstəsən tapılar, olsan qurbətdə.

Vətənə sevgimiz bənzərsiz tamam,
Soruşma, cavab yox illərlə qalsam.

Vətən torpaqları qanımızdadır,
Tarixlər keçsə də yadımızdadır.

Neçə insan nəslili burda yaratmış,
Vətənə sevgiyələ əbədi yatmış.

Vətəndə Vətəni sevməyən insan,
Yaşamır, ötürür mənasız dövran.

Demirəm, insandır, ya insan deyil,
Əməli insana yaraşan deyil.

26.04.2018

SAĞALMAZ YARA

Bir dayan, ay ciğır, sözüm var sənə,
Baş alıb gedirsən, de görüm hara?
Bəlkə də ömrümdən keçib gedirsən,
Bəlkə də məqsədin mən çatım yara.

Salmışan çöllərə, çəmənə, dağa,
Bəzən də dönürsən sola, gah sağa.
Əğər ki, çatdırısan yar olan bağa,
Dözərəm, düşsəm də borana, qara.

Getdiyim yerlərdə duman, çən olar,
Çatdığım zirvəyə yayda qar yağar.
Dərədən keçəndə izlərim qalar,
Yar olsa yanımıda düşmərəm dara.

Ay ciğır, getməsəm səndə ot bitər,
Uşaqlıq, cavanlıq yaddaşdan itər.
Saçıma dən düşsə, ürəyim dözər,
Yar getsə, qəlbimdə sağalmaz yara.

01-02.05.2018

YAZMARAM

Dörd divar içində şeir yazmaram,
Sixilar ürəyim, sixilar sənsiz,
Dağlarda, aranda hər səhər, axşam,
Nəğmələr deyərəm ürəkdən təmiz.

Dağlarda qartallar məni dinləyər,
Aranda ceyranlar səsləsəm gələr,
Meşələr nəğməmə sədalar verər,
Göndərər misralar coşanda dəniz.

Necə də yazmayım, qəlbim piçıldar,
Yazgınən qoy qalsın Hafiz yadigar,
Oxusun onları ellər, obalar,
Söyləsin hər şeir bənzərsiz, əziz.

04.05.2018

YAŞAMASA ANA DİLİM

*Latin dili! - Hər sözündə dünya boyda yük daşıyır,
Latin dili! - Millət ölüb, dil yaşayır...*

Bəxtiyar Vahabzadə

Neyləyərəm bu dünyani,
Dilim orda yaşamasa.
İstədiyim insanlara,
Şeir, qəzəl oxunmasa.

Dilimizdə Dəqə-Qorqud,
Kitabını yazan gündən,
Axıb sular, axıb getmiş,
Dədə demiş, sanki dünən.

Bəhmənyardan, Xətaidən,
Qalib bizə bir yadigar.
Neçə şeir, neçə əsər,
Oxuyurlar xanəndələr.

Analar da tarix boyu,
Körpələrə layla demiş.
Şirin-şirin bayatıyla,
Hər birini əzizləmiş.

Söylə görüm, hansı dildə,
Olur belə şirin kəlmə?
Hər bir layla, hər bayatı,
Könül açan, gözəl nəğmə.

Xəzinədir dilim mənim,
Bulaq təki hey qaynayar.
Neçə şair, neçə nasır,
Bu bulaqdan bəhrə alar.

Fizulidən, Nəsimidən,
Seyid Əzim Şirvanidən.
Öz dilində neçə qəzəl
Bəxşış alıb Ana Vətən.

Söz sərrafi Vaqif, Sabir,
Söz ustadı Müşviq, Səhhət.
Yazdıqları bir incidir,
Yaşayacaq uzun müddət.

Başqa dildə varmı Vurğun,
Təbrizdən böyük Şəhriyar,
Dildən ötrü şamtək yanan
Məmməd Arazla Bəxtiyar.

Deməsinlər biz sevmirik,
Corc Bayronu, ya Puşkin.
Onlarla da fəxr edirik,
Ellər sevər hər dahini.

Hər dilin öz ustadı var,
Doğma dildə deyər, yazar,
Bəs nədəndir bir dil üstün?
Başqa dilə kölgə salar.

Zaman dilə düz gəlməsə,
O məhv olub çıxıb gedər.
Dil yaşayar, millət ölsə,
Zaman ilə temas edər.

Həyata bax, latin dili,
Hələ durur, millət yoxdur.
Dəhşət olar, onda əgər,
Millət qalır, dil yox olur.

Qoy var olsun bu dünyada,
Çoxlu dillər bilsin insan.
Ana dilim başda dursun,
Toxunmasın ona zaman.

06-08.05.2018

ZAMANIN SOVQATI

Zaman qanad çalıb sürətlə uçur,
Bir anın içində dəyişir həyat,
Gənclikdə xəyallar gətirir uğur,
Qocada xatirə yaradır ovqat.

Həyat zaman ilə ziddiyətdədir,
Başlayan zamandan sönməyə gedir,
Bu günün körpəsi sabah nənədir,

Verilən zamanda həyatı yarat.

Zamanı de görüm saxlamaq olar?
Bir bina qaldırsan orda yazılars,
Tarixlər ötdükçə yadigar qalar,
Daş üstə zamanı həkk etsə xəttat.

Elmdə sən yeni qanun yaratsan,
Əlbəttə, o qanun gətirər ad-san,
Qanunda yerini tutarsa zaman,
Əqrəbi geriyə döndərməz saat.

Zamanı rüşvətlə yoxlamaq olmaz,
Qapalı məkanda saxlamaq olmaz,
Zamandan kənarda yaşamaq olmaz,
Dayanmaz, versən də yüz milyard manat.

Məqsədə çatmağa dost ol zamanla,
Yaratmaq eşqiyələ sal onu yola,
Yaratmaq qoymayı həyatı sola,
Zamanın verdiyi yeganə sovgat.

05-06.05.2018

Sanki təzə doğulmusan,
Dilimizə sən dayaqsan.

Yenə pənah sənə deyər,
Neçə şeir, neçə əsər,
Xəqanidən bizə gələr,
Nizamidən verər xəbər.

***

Azərbaycan əlifbası,
İndi otuz iki sirdəş,
Keşiyində ana dilin,
Mərd oğultək durur birbaş,
Mənzil uzaq, qəlbdə təlaş.

Bir səs gəlir ürəyimdən,
İşarəsi latin olan,
Hərflər doğma, dilə yatan,
Keçsə tarix yollarından,
Dəyişilsə yenə zaman,
Dəyişməsin onu dövran.

17-19.05.2018

AZƏRBAYCAN ƏLİFBASI

Azərbaycan əlifbası,
Dəyişildin zaman-zaman.
Azğın düşmən yan ötmədi,
Qismət oldu neçə hicran.

Otuz yeddi düşür yada,
Gəlir hələ ondan səda.
Getdi neçə oğul, qız da,
Xanimanlar qaldı viran.

Alban kökün silinəndən,
Gah ərəbcə, gah da latin,
Gah kirillə sən yazılıdn,
Nəsilləri yola saldin.

Qrafiki latin olan,
Mənə doğma babalardan,
Hər bir hərf bizim vicdan,
Hər işarə əhdi-peyman.

Azərbaycan əlifbası,
Tarix vermiş indi imkan,

GÜLÜM MƏNİM

(Rəna gülü bu gün mənə üç gül açdı al qırmızı)

Gülüm mənim, vəfalısan çəkdim imtahana səni,
Döndü dövran, döndərmədi bivəfa zamana səni.

Dostlarımıa ürək açdım, hər dərdimə həmdəm saydım,
Bilmədilər, vəfa nədir, saldılar meydana səni.

Bir sən məni qarşıladın, əvvəl günlər olan kimi,
Hər gün yarın barmaqları gətirdi səhmana səni.

Bir gün açdın, bir gün soldun, hər gülünə sevindim mən,
Yanmasam da öz oduma sanaram pərvanə səni.

Şux duruşun bənzərsizdir, çox gözəllər qibtə edər,
Görməsəydim, dastanlardan sayardım əfsanə səni.

Dildarım da sevər səni, mən sevəndən daha artıq,
Bir arzum var, dövranımız salmasın hicrana səni.

Hafız sevər düz ilqarı, nümunədir sədaqətdə,
Qoy saxlasın tanrı özü, hədiyyə insana səni.

08-09.05.2018

QIZ QALASI

Qız qalası qaldın bizə tarixlərdən bir yadigar,
Əcdadların məktubusan, çatdırılmışdır pərvərdigar.

Hər daşında neçə nağıl, hikmət dolu əfsanə var,
İlhəm alır hər baxanda neçə yazarla bəstəkar.

Bakı çoxdan fəxr eləyər sənin o şux duruşunla,
Coşqun Xəzər yüz illərdir həsrət ilə sənə baxar.

Qız qalası, adın sənin tarixlərdə daim qalar,
Yalan tarix yazanları tarix özü yola salar.

Sən ləyaqət nümunəsi, bu məkana yaraşıqsan,
Zaman özü vermiş qərar, həm də qoymuşdur dərkənar.

Ağarsa da saçın sənin, görənləri heyran edər,
Bu gün nəvən "Od qülləsi" qonaq-qara qarşılıyar.

Hafızın tək arzusudur, min illər də keçsə indən,
Bakı ilə birlikdə qal, ayırmasın qoy ruzigar.

13-15.05.2018

BƏSİMDİR

Gözəlim, sən ki, mənə can demisən, bəsimdir,
Eşqimlə göylərə kövən etmisən, bəsimdir.

Hardan bilmisən hansı cəfalar çəkmışəm?
Eyləmisən nalə-fəqan, gəlmisən, bəsimdir.

Qədrini mən bilirəm, o zülfünү yan darasan,
Baxışından, ahu-ceyran kimisən, bəsimdir.

Səni görəndən Məcnuni divanə deyiləm,
Könlümün həm sevinci, həm qəmisən, bəsimdir.

Vəfalı olduğumu sınadın hər gələndə,
Sorğu-sual, imtahan eyləmisən, bəsimdir.

De görüm indi nədən incimisən bir sözümdən,
Duruşda huri-mələyin rəsmisən bəsimdir.

Ol şuxla Hafız, qəm-kədərə şərik olasan,
Desinlər xoş əziyyətlər çəkmisən, bəsimdir.

27-28.04.2018

BAKİ GÖZƏLLƏRİ

Aşikar, var Bakıda nazlı dilbər gör nə qədər,
Görəndə qalmayı heç candan əsər, gör nə qədər.

Çox gözəllər görmüşəm, fərqlənir ahu baxışıyla,
Zülmətdə işiq verir, sanki qəmər, gör nə qədər.

Zülfünü sübh tökübdür yenə də sinəsinə,
Gördüyüm o tablodan canlı əsər, gör nə qədər.

Hər kəlməsi bir nəğmədir, hər sözü canlar alır,
Məclisə yaraşıqdır, kimlər deyər, gör nə qədər.

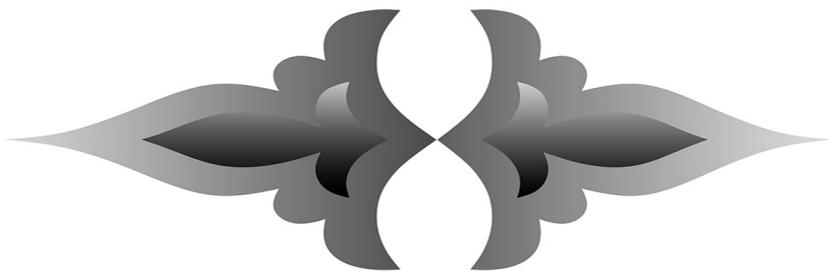
Bakının küləyitək, fikrini tez dəyişər,
Dediyi, həm əməli başqa təhər, gör nə qədər.

Xəzərin dalğaları oxşayıbdır çöhrəsini,
Özü əsmər, işlətməz müşkü-ənbər, gör nə qədər.

Axır ki, Hafız, Bakının vəfali dilbərinin,
Vəslinə söz deməyə etdin hünər, gör nə qədər.

28-29.04.2018

QORXMAZ ABDULLA

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

"SEGAH"IM - RUHUM, AMANIM, AHİM

(hekayə)

Cənnətməkan Cəbrayılin tarixən türk qanı içməkdən doymayan yastıbaş məxluqlara təhvil verilməsi bir dərd olub asılmışdı Oruc Bayramının ürəyinin başından. Bu zindan kimi ağır dərd yükünə dözməyən ürəyi elə bil qəfil zərbəyə tuş gəlmış pəncərə şüşəsitək cılıklənib içində tökülmüşdü. Əlini sustalmış bədənin hansı nöqtəsinə toxundururdusa, orada zəif, təkəm-seyrək, nizamsız döyüntü hiss eləyirdi. Nəfəsini ciyinlərindən alır, əzalarında baş qaldıran küt ağrılardan qovrulurdu. Yuxusu ərşə çəkilmişdi. Təkcə ona görə yox ki, qaçaqaç vaxtı topdağıtmaz ev-eşiyindən, var-dövlətindən, aqlı-qaralı qoyun-quzu sürüşündən, çoxlu mal-qarasından əli çıxmışdı; həm də başsız, maymaq rəhbərlərimizin xəyanəti, nankorluğu, vəzifə, stol davası, döyüşçülərimizin həllledici anda dönüklüyü, qorxaqlığı, fərərilik yolunu tutması idi Oruc müəllimi korun-korun yandıran, cızdağını çıxardan.

Canavar xisəltli erməni quzdurları Mərcanlı kəndinə soxulanda Oruc tələm-tələsik arvadını, xəstə oğlunu, qızlarını qabağına qataraq düşmənin girinə keçməsinlər deyə minbir əzab-əziyyətlə Arazın o tayına keçirmiş, ordan da Kürdəmirin kəndinə - tələbə yoldaşgilə pənah gətirmişdi. Əli hər şeydən üzülmüş qonaq

TƏBRİK EDİRİK!

Qorxmaز Abdulla (Qorxmaز Əvəz oğlu Abdullayev) 1940-ci ildə Cəbrayı rayinunun Papı kəndində anadan olub. Bakı Neft Texnikumu, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsini, Marksizm - Leninizm Universitetini bitirib. Müxtəlif vəzifələrdə, o cümlədən 35 ilədək dövlət qulluğunda qüsursuz çalışıb. Hazırda təqaüddədir. Bədii yaradıcılığa tələbə ikən başlayıb. 14 kitabın müəllifidir. 5 povesti, 80-ə qədər hekayəsi, qəzet-jurnallarda yüzlərlə ədəbi, ədəbi-tənqid, elmi-pedaqoji, publisistik məqaləsi işiq üzü görüb. Xeyli sayda kitabların redaktoru olub, onlara obyektiv və dəyərli ön söz yazıb. Hekayələri 11 ədəbi almanaxa daxil edilib.

O, bu gün də yorulmadan, gənclik şövqü ilə yazıb-yaradır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. "Qızıl qələm", "H.Zərdabi", "Şərəf" ali media, "Araz" ədəbi mükafatlari laureatıdır. Prezident təqaüdçüsüdür.

Tanınmış yazılımını, istedadlı publisisti, gözəl insani doğum günü münasibətilə təbrik edir, ona yeni-yeni yaradıcılıq uğurları diləyirik!

vaxt-bivaxt ona və ailəsinin ixtiyarında olan birgözlü otaqdakı dəmir çarpayıda uzanır, sə-bəbkarların qarasınca deyinir, dağı arana, aranı dağa daşıyırırdı.

"Çəkiləsi dərd deyil, vallah. Sərçə sərçəliyiynən yuvasına ilan sürünenə özünü oda-közə vurur, haray-həşir qoparır. Rəqibinə gücü yetməyəcəyini bilə-bilə üstünə şığıyır, onu karixdirməğə çalışır. Biz isə, a kişilər, Allahın o ciqqılı çərçəsiycən də olmadıq? İllər uzunu dişimiznən, dırnağıımıznan tikib-qurduguñuz topdağıtmaz evləri, cah-calalımızı qoyub, təzərəyə dən verdik. Son anda arxaya dönərək düşmənə sarı bir daş da atmadiq. Elə bil ev-eşiyimizdən, yurd-yuvamızdan çıxdan bezmişmişdik. Allahdan minnət çəkirmişik ki, dövri-qədimdən qanımıza susayan, torpaqlarımıza tamah salan nadürüst qonşularımız ərazilərimizə doluşaraq bizi oradan qovsunlar, didərgin salsınlar. Belə acizlik, maymaqlıq harda gürünüb? Dəhşətdi... Bir yana baxanda heç fağır camaati qınamalı deyil. Neçə ki əllərdə az-maz, təkəm-seyrək silah vardı, cavanlar öz kənd-kəsəyini düşmənin basqınından qoruya bilirdi. Evimiz onda yıxıldı, sazımız onda sindi ki, camaatda olan-qalan adı quş tüfənglərini də əlindən aldılar papağı boş qalmış ixtiyar sahiblərimiz. De-dilər, tay milli müdafiə batalyonu yaratmışıq, sizin köməyinizə, bir də quş tüfənglərinizə ehtiyac yoxdu. Hər kəs getsin arın-axrayınca öz iş-güçünən məşğul olsun. Hər şey qaydasındadı, nigarançılığa əsas yoxdu. Quş quşluğuna cürət eliyib Cəbrayılın sərhəddinə səkə bilməz, o ki qorxaq erməni ola. Ay hay..."

Fəqət tərifli əsgərlərimiz, tüfəngi əlində düz-əməlli tutmaqdə çətinlik çəkən küt, səriştəsiz, sərxoş "komandirlər", qorxaq əsgərlər bərkə düşən kimi başıpozuqluq elədilər, düşmən tankının lüləsini görçək mövqelərini qoyub qaçırlar. Əliyalın, köməksiz əhali neyləyə bilərdi?! Vallah-billah gələcək nəsil bu rüsvayılığı, bədnamçılığı bağışlamayacaq bizə. Gorusuza söyücək".

Ey gidi dünya, sən nə qədər zalim, bimürvət, amansızmışsan. Vaxt vardi, təkcə Cəbrayılda deyil, ətraf rayonlarda da Oruc Bayramlıya həsəd aparırdılar. "Pah atonnan" - deyirdilər, bu nədi belə, adicə kənd məktəbində nəğ-

mə dərsi aparasan, o boyda, zirpılıqda ev tikdirəsən, var-dövlət sahibi olasan". Beləcə, çoxlarrı ona bəxtəvər oxuyurdu. Hələ boy-buxun, yar-yaraşıq, şəvə kimi gur, dalgalı saçlar, odalov püskürən ifadəli, nüfuzedici gözlər, gülümsər baxışlar... El içində belə bir deyim var: "Allah adama verəndə hər tərəfdən verir. İlahi Oruca həm də gözəl, məlahətli, şipşirin səs, iti yaddaş bəxş etmişdi. Ən böyük var-dövləti, zəngin sərvəti isə qeyri-adi səsi-sənəti idi. Onun boğazında bitib-tükənməyən xəzinə, yaddaşında isə yüzlərlə qəzəl, qoşma, təcnis, gərəyli "yatırı". Elə məşhur şair yox idi ki, Oruc müəllim ondan bir neçə şeir bilməsin. Əl-qərəz, Allah-taala Oruc müəllimi sanki əhvalının xoş vədəsində xəlq eləmiş, ondan heç nə əsirgəməmişdi. İndisə bu dəyərlərin çoxu köçünü səssiz-səmirsiz sürüb getmiş, buxarlanaraq havaya qarışmışdı. O şahanə görkəmdən, yar-yaraşıqdan əsər-əlamət qalmamış, daim gülümşəyen gözlərinin dərinliklərində kədər, qəm yuvalanmışdı. Ömrünün mənası, ürəyinin həmdəmi sandığı ulu muğamlarımızı, təsniflərimizi, zərif, təsirli və təravətli xalq mahnları-mızı da doğma yerlərdə qoyub gəlmışdı. Didərgin düşdüyü iki il yarım ərzində heç züzmü-mə eləməyə də həvəsi olmamışdı. Vaxtlə bül-büllərə belə meydan oxuyan o cazibədar, zil, qaytanlı səs, şaqqualtı avaz, çıxmərtəbəli zəngulələr, çalın-çarpaz improvisasiyalar öz yatağına çəkilərək mürgü döyürdü. Bir yandan Vətən həsrəti, yurd möhnəti, bir yandan zəiflik, halsızlıq, yuxusuzluq, baş ağrıları onu getdikcə əldən salırdı. Özünə söz vermişdi ki, həli yaxşılaşsa belə, doğma kənd-kəsəyə qaydan vaxtacan bir ağız da oxumayacaq. Döyüntüsü səngiməyən ürəyində bir dilək qövr etməkdəydi. "Kaş o bəxtəvər, çal-çağırlı anlar, toylu-düyündünlü günlər tezliklə geri qayidaydı..."

Ömrünün tufana düşdüyü günlərdə Orucun ailəsini qanadının altına yiğan dostu Nadirin qardaşı oğlunun toyuna hazırlıq görüldürdü. Nadirin ürəyindən keçirdi ki, bu məclisin xanəndəsi Oruc müəllim olsun. Ancaq qara gözləri ağara qalan, hörməçəkdən can diləyən Orucun o ağır məclisi aparmağa gücü çatardı? "Bir-dən... yaxşısı budu heç dostuma üz vurmayım".

...Gecə keçir, məclis daha da qızışırırdı. "Ya-

nıq Kərəmi"nin dərd üstünə dərd qoyan, qanı damarlarda dondurən, nisgilli ürəkləri içün-için oymalayan harayı toyxanadan sözülərək zülmət gecənin qoynuna ələnirdi. Oynayan Nadir di. O, sözə-sözə gəlib Oruc müəllimin qabaq qənşərində dayandı. Qolundan yapışaraq ərkyanalıqla meydana çəkdi. Əlində uzun zoğal çubuğu tutan bəstəboy, yumrusifət, lopabığ sərpayı əl-qol ata-atə uşağı-böyüyü kənara sıxışdırıb meydani genişləndirirdi. Toy sahibinin qohumları, yaxınları candildən, ləzzətlə rəqs eləyərək dostların başına pul səpələyir, tez də geri çəkilirdilər. Bu pullar kəpənək kimi havada sözə-sözə Nadirlə Orucun çıyılınrınə qonur, ordan da üzüsağı sürüşürdü. Yanaqları tez-tez şışib-boşalan donqarbel dəmçi dodaqları arasında sıxdığı zurnanı ciyildədə-ciyildədə havada uçuşan pulları acgözlükələsəndən sözürdü. Ariq, uzun, qalınqaş qarmonçu gözlərini yumaraq başını sağ çıynı üstə əyib çaldığı havaya havacata bal-şəkər qatmağındaydı. Toyxanada həddən ziyada bürkü olmağına rəğmən əyninə boz nimdaş pencək, miləmil köynək geymiş orta yaşılı klarnetçi seyrəktüklü başını alətqarışçıq qaldırıb-endirirdi. Dərisinə sığışmayan nağaraçı isə nə vaxtdan borcunu qaytara bilməyən adamlarsayağı qaş-qabağını sallayıb sol dizinin üstündəki nağarasını pələş əllərilə şapparlayırdı. Oynamayaq o qədər də həvəsi olmayan Oruc dostuna qoşulmaqla candərdi quluncunu sindirmağındaydı. Arada Nadir nə ağıl elədisə ağızını qonağının qulağına dayadı. "Bu mən ölüm, - piçildədi, - ikicə ağız muğam oxu, yeridi. Qoy bizim camaat, elə xanəndəminin özü də görsün muğamı necə oxuyallar". Oruc oynamayaq ara verdi. Dəsmalını cibindən çıxardıb boynunun-boğazının tərini qurulaya-qurulaya gözlənilməz təklifi götür-qoy elədi. "Oxumasam, dostumun, himayəçimin xətrinə dəyəcək, heç səsimə də etibarım yoxdu. Əshi, pənah Allaha. Necə çıxar, çıxar. Birdən o, sağ əlini qulağının dalına apararaq "Iya" pərdəsin-də "Segah" tutdu. Çalğıçılar qeyri-ixtiyari əl saxladılar. Gitaraçalan cəld ayağa qalxıb oxuyanı heyranlıqla müşayiət etməyə başladı.

*Yoxdu bu rüsvalığın dərdinə dərman, ey təbib,
Eyləmə rüsva özün, həm qəlbimi qan, ey təbib...*

Bulaq suyutək dumdur, şəlalətək gur, şaqqıltılı, dağ seli kimi şaqraq, üstünə şəh qonmuş qızılğül kimi rayihəli, göz yaşına bənzər şəffaf bir səs ətrafa yayıldı. Bu İlahi səs, şipşirin nəfəs, heyranedici zəngulələr içəridəki kəsif bürkünü qovalayıb sərin su təpərilə üzəklərə axdı. Qəfil göy gurultusundan sonra şidirgi yağışı andıran alqış sədaları mağarı titrətdi. Sanki qumlu səhrada dəhşətli istinin təsirindən ciyərləri pörşələnən səyyahlar gözlənilmədən bulağın üstünə çıxmışdılar və hərə istəyirdi ki, bu bulağa birinci əyilsin, onun sərin suyunu bəs deyincə yanın, pörşələnən ürəyinə boşaltsın.

Toy əqli hardan biləydi Oruc müəlim 45 illik ömrünün tən yarısını ulu, həmişəyaşar muğamlarımızın öyrənilməsinə, təbliğinə, ifasına həsr eləyib. Mükəmməl musiqi təhsili-nə yiylənib. Dəfələrlə Ümumittifaq (SSRİ dənəmində), respublika festivallarının, simpoziumların qalibi olub. Ağır toy-düyünlər aşırıb. Fəqət, heç vaxt bu günkü qədər həyəcan, sıxıntı keçirməyib, gərginlik yaşamayıb.

Oruc müəllim dahi Füzulinin söz-qəzel güllüstanından yüksək professionallıqla hördüyü rəngarəng bühlur sənət çələngini zərgər dəqiqiliyilə duyğular açarı "Seygah"ın minbir çalarlı ilmələrilə bəzəməyində, naxışlamağındaydı. Bu dəm heç nə görmür, heç nə eşitmirdi, öz muğamlı dünyasına qovuşmuş, onunla ata-bala kimi qucaqlaşmışdı...

"Mirzəhüseyn segahı"nın ifası bitər-bitməz ətrafi gur alqış sədaları bürüdü. Səngiməyən alqış sədaları altında məclisdəkilər sevinc və razılıqlarını izhar etdilər:

-Yaşa, var ol, əşı, oxumaq budu!

-Qarabağlı ki, qarabağlı. Torpaq, su yetişdirir dəə!

-Allah muğam oxumağı, heyrətləndirməyi bunlar üçün yaradıb!

-Pəh-pəh, lap rəhmətlik Mütəllim əmiyə oxşadı.

...Növbəti sağlığı rayon mədəniyyət evinin müdürü Yusif Şahmaroğlu dedi:

-Əzizlərim, açığı, mənim sağlıq deməyə fikrim yox idi. Ancaq gözəl, məlahətli, zil,

güclü səsi, aydın diksiyası, ifaçılıq məharətilə bizi heyrətləndirən, məftun eləyən Oruc müəllimin şəninə üç-dörd kəlmə söz söyləməyə ehtiyac duyдум. Nədən ki, bayaq dirlədiyimiz muğam hamımıza sonsuz ləzzət, zövq verdi, xeyallarımızı uzaqlara apardı. - Məclis getdikcə qızışır, qonaqların əyləşdiyi geniş zalda isə çəngəl-bıçaqların, qaşıqların səsi, bakalların cingiltisi bir-birinə qarışmışdı. - Nadir eloğlum sağ olsun ki, belə istedadlı dostu-qardaşı var və onu bu gözəl məclisdə bizə tanıtdı. Xalqımıza daha doğma, yaxın olan "segah" tarixən kəm taleyimizin əks-sədası, tərcümənəndi. Azərbaycanda "Mirzə Hüseyn Segahı"nı sonsuz məharət və ustalıqnan oxuyan xanəndələr az olmayıb. İslam Abdullayev, Xan Şuşunski, Yaqub Məmmədov, Mütəllim Mütəllimov, Ramiz Hacıyev, Arif Babayev, Süleyman Abdullayev... Ancaq Oruc qardaşımızın bu toyda oxuduğu bambaşqa bir "segah"dı. Onun bal kimi səsi, şəfqətli avazı hamımızı vəcdə gəlirdi, duyğulandırıcı, özümüzü özümüzdən aldı, necə deyərlər, bizi dərdə, qəmə saldı. O məqamda böyük şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin qanı damarlarda coşdurulan odlu misraları yadına düşdü.

*Könül huqquqı, qəlb aləmi, can yanğısıdır,
Sən mənim göz yaşım ol, çağla segah, çağla, segah.
Anamın öz südütək sən halalımsan, halalı.
Nə deyirsən məni məndən belə almaqla, segah?
Bizi dünyanın o dar çərçivəsindən çıxarıır,
Dəli xallardakı hönkürtüdə dalmaqla segah.
Bəxtiyarın da könül telləri titrər beləcə,
Deyər ahəstə hey: "Ağla, Segah, ağla, Segah!"*

-Sənin sözünün qüvvəti, müəllimin səsi, avazı məni də dəli elədi. Xatirəmdə dahi Nizaminin dünyaca məşhur beytini canlandırıdı: "Eşqdir mehrabı uca göylərin, eşqsız, ey dünya, nədir dəyərin?" Elə bil Nizami babamız ülvi məhəbbətin əzəli-əbədi timsalı olan ölməz poemalarını "Mirzə Hüseyn Segahı"nı dənə-dənə dirləyəndən sonra qələmə alıb. Oruc müəllimin ifasında zərrə qədər çatışmayan cəhət yox idi. Əsl ustاد xanəndələri xatırladırdı. O gün olsun, doğma Qarabağımız, işğal altında

inləyən digər ərazilərimiz düşməndən azad edilsin, qonağımız həmin muğamı Şuşada, Ağdamda, Füzulidə, Cəbrayılda oxusun! - Zahid həkim söhbətə söykək verdi.

-Amin, inşallah! - Yerbəyerdən səsləndilər.

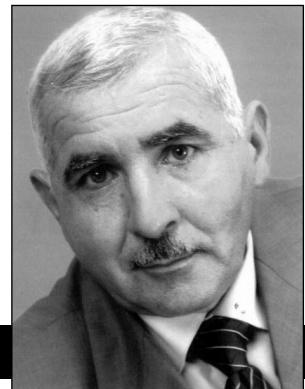
Yusif Şahmaroğlu bayaqkı fikrini tamamlamağa girişdi:

-Oruc qardaşımızın müraciət elədiyi qəzəldə belə bir yer vardi: "Yoxdu bu rüsvəlin dərdinə dərman..." Tapılar, əziz qardaşlar, soydaşlar. Dərdimizə dərman tapılar, çarə bulunar. Bir şərtlə ki, içimizi deşən, könül dünyamızı viran qoyan, oyan-oymalayan qurdunu-quşu oradan qovaq, şəri-böhtəni boğaq. Zavallı millətimizi bəlalara, sonucu görünməyən müsibətlərə düçər eləyən, uçuruma sürükleyən stol, vəzifə qovğasından yerli-dibli əl çəkək. Hamımız bir məsləkə, əqidəyə qulluq göstərək. Birləşək, çəkici bir zindana döyək. Yağı düşmənə, insan cildinə bürünmiş vəhşilərə qalıb gəlmək, çıxıqları murdarlığa qədər qovmaqdan ötrü əvvəlcə gərəkdir ki, öz nəfsimizə qalıb gəlməyi bacaraq. Yoxsa, necə deyim, ruh cana yetişməyəcək, yaralarımız sağalmayacaq, sınıqlarımız bitişməyəcək... Nə isə. İçək səbəbkarın sağlığına.

Oruc Bayramlı özü barəsində söylənilən qucaqdolusu xoş sözləri eşitmirmiş kimi, nəmlili gözlərini bir nöqtəyə zilləyərək acı, mübhəm düşüncələrə dalmışdı. Onu ən çox üzən, içindən dara çəkən talesemiyalı oğlunun əndişəsiydi. Xəstə ürəyi gözlərinin qabağında gün-bəgün əriyən ciyərparasının dərdinə dözə bilmirdi. "Özüm cəhənnəm, lal baxışlarıyla məndən imdad dileyən, kömək uman balamı hara, kimin yanına aparım, onu nə sayaq, hansı vəsaitlə müalicə etdirim, Allah! Ömrümün yoxuşa dirənmiş dolaylarında üzləşdiyim çətinliklərin, gücüm çatmayan maneələrin qarşısında duruş gətirə biləcəmmi?"

Görəsən, qüruru qırılan, ləyaqəti sindirilan, şərəfi tapdalanan, pərəni pozulan əsrarəngiz gözəlləiklər məskəni Cəbrayıl elinin sayılıb-seçilən ziyalısı, cəfakesh oğlu, ünlü nəğməkarını taleyin daha hansı amansız oyunları gözləyir?!

Noyabr, 1995-ci il

MƏHƏMMƏD ƏLİ

ÜZ TUTUB GEDİRƏM TORPAĞA SARI

Başa düşənmədi bu dünya məni,
üz tutub gedirəm torpağa sari.
Götürüb özümlə, gözümdə qalmış
qolları, qıçları, qırıq arzuları.

Torpağa düşən dən cücərib bitir,
söyləmiş babalar əzəldən belə.
Qırıq arzularım çıxar torpaqdan
bəlkə, bir gün dönüb çiçəyə, gülə.

Bu dəli istəklə, bu dəli eşqlə,
üz tutub gedirəm torpağa sari.
Yenidən can verib yaşatmaq üçün
gözlərimdə qalmış qırıq arzuları.

Üz tutub gedirəm torpağa sari,
ağacdan tökülən yarpaqlar kimi.
Göydən yerə yağan yağış, qar kimi,
üz tutub gedirəm torpağa sari.

23.04.2018

EY DOST

Bir də çəksəm adını
qurusun dilim, ey dost!
Çəkdiyim üçün səndən
bu qədər çox zülm, ey dost!

Yad da etməzdi belə,
üzümə gülə-gülə,
qurdun mənə sən hiylə,
dərdini alım, ey dost!

Ömrümün payız çağrı,
çəkədin sinəmə dağı,
elə sancın bıçağı,
büküldü belim, ey dost!

Bir də çəksəm adını
qurusun dilim, ey dost!
Çəkdiyim üçün səndən
bu qədər çox zülm, ey dost!

22.10.2017

QARABAĞ

Qarabağ -
qara baxt,
kül olmuş
qara taxt.

Qarabağ -
qara yel,
qara yurd,
qara el.

Qarabağ -
qara gün,
açılmaz
sirr, düyüñ.

Qarabağ -
cansız can,
sahibsiz
bir məkan.

Qarabağ -
alovlu
yanar od.
Qarabağ -
sükutda
lal sükut.

Qarabağ -
qəm yeri,
dərd yeri.

Durumu
göynədir
göy-yeri.

Qarabağ -
qəlbimdə
çarpaz dərd.
Əlacı
mərd oğlu
mərddir, mərd.

18.05.2018

DEYİMLƏR, DÜŞUNCƏLƏR, TAPINTILAR...

(müdrik kəlamlar)

PAXILLığın sonu cinayətkarlıqdır.

***

PAXILLıq - sözlə ifadə olunmayan rəzalətdir.

***

PAXILdan insan olmaz.

***

Ucalıq, əlçatmazlıq Tanrıya məxsusdur.

***

Tanrıının yüz bir adı var. O, hər adda Tanrıdır.

***

Şükürənlıq Tanrıya deyil, onu edənin özünə lazımdır.

***

Sözü deməklə (eşitməklə də) onu anlamaq arasında fərq çox böyükdür.

***

Eyni söz deyim tərzindən və məqamından asılı olaraq müxtəlif məna daşıyır.

***

Sözün böyük-kiçiyi olmur, SÖZ - SÖZDÜR!

***

TƏNQİDÇİ bir şairin şeirlərini o ki var təriflədi, onun yaradıcılığını qaldırdı göyün yeddinci qatına, ancaq şeirlərindən tutarlı bir misra göstərə bilmədi. Sonda əlavə etdi: özünüz oxuyanda mənim dediklərimi təsdiqləyəcəksiniz.

***

PUL dalınca getmə, oxu, elm və bilik dalınca get, pul özü səni tapacaq.

***

"Qonşudan qalma dala" ifadəsi elmdə və sənətdə özünü doğrudur.

***

Hər canlı varlıq bir sirlə kainatdır. Hələ onları kəşf edən olmayıbdır.

***

Qarşısındakını səbrlə dinləmək böyük mədəniyyətdir.

***

Söyüş havadır, ancaq milçəktək könül bulandırır.

***

İNTİHAR etmək özünə qəsd etmək deyil, yaşadığı dövrana, zamana üsyandır.

***

İstər MƏMUR olsun, istərsə də sahibkar, o, tamahgirdirsə, onun vicdanı, namusu, qeyrəti, din-imanı olmur. Onu yalnız var-dövlət düşündürür. Bu yolda övladını da qurban verər.

***

Vay o günə ki, işin naşı, və ya nadana düşə.

***

Şifahi xalq ədəbiyyatında belə bir tapmaca bilməcə var:

*Əkil-bəkil quş idi,
Divara qonmuş idi.
Getdim onu tutmağa,
O, məni tutmuş idi.*

Alimlərimiz onu müxtəlif yozumlarda yozmuşlar. Məncə, onun ən düzgün yozumu belədir:

*İşiq-şüa quş idi,
Divara qonmuş idi.
Getdim onu tutmağa,
O, məni tutmuş idi.*

***

Çox oxumaq o demək deyil ki, sən savadlı və aqilsən. Əsas odur ki, oxuduğunu anlayasan və qavrayasan. Bu bacarıq səndə yoxsa, çox oxumağın mənası azdır.

***

Hər fərd bir dünyadır.

***

Hər kəslə öz dilində danışmaq lazımdır. Onda səni anlayacaqlar.

***

Seytan güclü varlıqdır. Allaha qarşı tək mübarizə aparır. Hələlik o qalib gəlir. Onun bəndələrini haqq yolundan döndərə bilir.

***

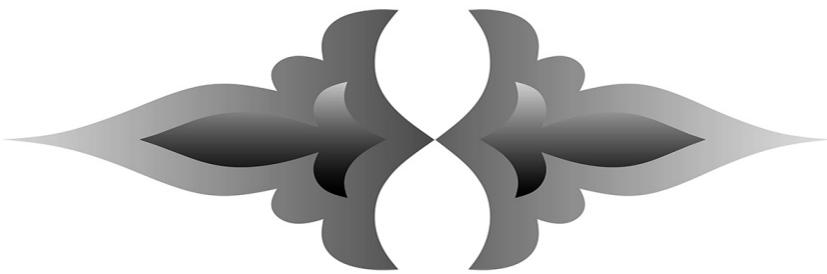
Elə fikir və duyu var ki, onları sözlə ifadə etmək mümkün deyil.

***

Bəzən də qəfil deyilən sadə bir söz insanı çıxılmaz vəziyyətdən qurtarır.

***

İndi elə zaman yetişibdir ki, söz mənasına görə deyil, onu söyləyən şəxsə görə qiymətləndirilir.

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

DAĞA DÖNƏN ARZULAR

(hekayə)

Ceyhunun bəy tərifi başlamışdı deyə tövləbacanı tələm-tələsik rahlayıb ər-arvad toya gəlmışdilər. Axmadar oğlunun sinif yoldaşı, ən yaxın dostunun xələtini cibində, oğlunun cehizliyindən artıq qalan tükkeçirməz parçadan da bir topa büküb qoltuğunda hazır durmuşdu. Onu çağıracaqlarını gözləyirdi. Budur, növbə onunkuydu:

*Çay-çaylağı sevməz qartal balası,
Səngərlərdir igid-ərən qalası.
Dərdə şəfa anaların duası,
Gəlsin xələt versin Məhbub xalası.*

Məhbub adamları yara-yara mağarın ortasına gəldi. Cibindəki beşmanatlılığı bəyin ovcuna qoydu, yanaqlarından öpdü, - Allah bərxudar eləsin, Ceyhun, oğul. Sən yaxşı balasan. Bunu da oğlun olanda arvadin yorğan-döşəkdən-zaddan düzəldər, inşallah! - hədiyyəsini də yandakı parçaların üstünə qoydu.

-Payın çox olsun, Məhbub xala. İnşallah, Pərviz də tezliklə sağ-salamat dönsün, ona da belə bir toy nəsib olsun, sizin məhləyə də toya yiğışaq - sərpayı Zakir duavsana elədi.

-Amin, bala. Allah nəsib eləsin. Prikazı çıxıb, bir həftəyə gələr, Allah qoysa.

-İnşallah. Nə oynayacaqsan? Yenə "Həsiri basma, dolan gəl"?

-Əlli ildir bunu oynuyuruq dayna, başına dönüm, elə onu çalsınlar.

Xələt verən evin oynaması adət idi. Mahni

çalınan kimi Məhbub yaşmağını ağızına alıb qol götürüb üzü ərinə sarı oynadı. Adət olmasaydı Xudayar heç oynayan deyildi. Hər dəfə ər-arvad üz-üzə oynayanda kişi pörtürdü. İndi də hər ikisi gözlərini bir-birinin ayaqlarına zilləyib başlarını qaldırmadan oynayırdılar. Bəyin atası onların başına pul atıb onlara qoşuldu, sonra bəyin anası gəldi.

Evə qayıdanda Xudayar əlli illik arvadiyla elə pərdəliydi ki, elə bil onu indi görür, tanış olmağa utanır. - Məhbub - səsi titrəyirdi. - Hı... - Məhbub da eyni hissi yaşayırdı, deyəsən. - Sən oynayanda daha gözəl olursan, dedim bunu biləsən... - Xudayar arxaya boylanıb arvadının əlindən tutdu. - Balam gəlsin, ona bir toy çaldıracağam ki, bütün kənd bir ay bizim toydan danişsin. Gərek əyin-başımızı da təzələyək. Yəqin ki, 2-3 günə Pərvizim gələr.

Bir də yerlərinə uzananda Xudayar arvadını eyni titrək səslə astadan səslədi, - Məhbub...

-Hı...

-Gəl yanına...

-Dəli olma!

-Gəl, xinalı kəkliyim...

...Məhbub heç olmayan kimi yuxudan gec oyandı, mal-heyvanı əri naxıra qoşmuşdu. Yuxusu-xatırlamırdı, amma nəsə pis yuxu görmüşdü. Köhnə şifonerin güzgüsünə baxanda gördü ki, gözbaşı şışıb, beyni zoqquldayır. "Allah xeyir eləsin, yoxsa, axşam toyda kiminsə gözü dəydi?" - çalmasını başına çalıb həyətə çıxdı. Gün xeyli qalxmışdı. Hinin qapısını açıb toyuq-cücəni eşiyə buraxdı, çalğunu götürüb həyəti süpürdü. Əli işə yatmadı,

bəd xəbər gözləyən adam kimi narahat idi, dili-ağzı qurumuşdu. Qulağına küçük zingiltisinə bənzər səslər gəlirdi. Bir xeyli qulağını şəkləyib gördü ki, kiminsə usağıdır ağlayan. Eyvana keçib çay içmək istəyəndə həyətin paslı darvazasının ciriltisine ayaq saxladı. Əriydi. Xudayar darvazanın bir tayını açıb müşkilini yerdəki yuvasına salandan sonra o biri tayını aralayıb təcili yardım maşınını içəri buraxırdı. Məhbubu görüb burnunu bileyilə sildi, - "Gəl, oğul, evinə xoş gəlmisən..." - rəngi-ruhu saralsada toxdaq görünürdü Xudayar. Məhbub yixılmamaq üçün divarın küncündən tutdu. Darvazadan içəri girən əsgərlər cəld təcili yardım maşının arxasını açıb bayrağa bürənmiş tabutu çiyinlərinə alanda Xudayar artıq Məhbubun yanındaydı. - Ayaqlanın altında ölüm, Xudayar, demə o tabutdakı mənim Pərviz balamdır! - amma kənd arvadları üzlərini cira-cira, baş-gözünə döyə-döyə tabutun arxasında həyətə gırəndə Məhbubun ürəyi getdi, əlini birçəyinə atıb yerə sərıldı. Həkimlər onun üzünə su vurdular, dərman içirdilər, ayıldalar.

Bircə anın içində məhlə yas naləsinə büründü, Məhbubun şivəni kəndi başına götürdü. Xudayar ona başsağlığı verənləri key kimi sözür, gözünü taxtın üstünə qoyulmuş tabutdan çəkmir, hönkürüb ağlamaqdan özünü güclə saxlayırdı. Dalbadal yük maşınları həyətə girdi, yas çadırları quruldu, xeyir-şər samovarları qalandı, tiyanlar asıldı. Xudayar öz məhləsində qonaq kimi olmuşdu. Beynindəki uğultu arada-bərədə səngiyəndə görürdü ki, odun, ət, çörək getirənlər, mağara qab-qacaq düzənlər öz evlərindəki kimi rahatca qaynaşırlar. Tabutu evə keçirdilər. Biricik oğlunun ölümünə inanmaq istəmirdi. Qulağı arvadının naləsindəydi. Məhbubun ağlamaqdan səsi tutulurdu - "Ağla, ağla, anası, bu, yaşayacağın ən acı gündür, doyunca ağla. Könlündəki arzu qoynunda qaldı, qiyamətə qədər içini göynədəcək. Oğul toyu görmədən ölmək yazılıdı bəxtinə, Məhbub"... - ayaqyoluna, tövləyə gedib doyunca hönkürmək istəyirdi.

Gələnlərin ardi-arası kəsilmirdi. Kəndin bələdiyyə sədri onun biləyindən tutub bir dəstə kişinin yanına apardı, - Başçı, prokuror, polis rəisi, vaen-kom, KQB, hakim - hamısı yasa gəlib. Sənə başsağlığı vermək istəyirlər. Üzlərdəki hüznü görəndə içində dar ağacı qurub əlləriylə kəndiri kövrək hissələrinin boynuna keçirdi, qəbul olunmazı qəbul etdi, - "Balam ölüb, balama görə gəliblər" - acısını gizlətməyə çalışdı, qəhərini udqandu. - Başınız sağ olsun, Xudayar kişi. Müsibətin xalqımızın müsi-

bətidir, dərdinə şərik olmağa gəlmişik. Allah Pərvizin yerini behişt eləsin - rayon icra hakimiyyətinin başçısı Kərimov deyildiyi kimi cantaraq, zəhmlili kışımış. - Allah hamınızdan razı olsun, təki vətən yaşasın! - son deyimi televizorda bir şəhid atasının dilindən eşitmişdi. "Uşaq kimi ağlamayacaqsansa, ağlama. Mən də Şəhid atasıyam. İndi öz hissələrini bildirmək də ayıbdır. Oğlum bu vətən, bu torpaq uğrunda canını qurban verib" - rayondan gələnlərin əlini bir-bir sixdılqca kal armud kimi sinəsində düyünlənmiş qəhər daşı yavaş-yavaş yerində tərpənir, indi bir az rahat nəfəs ala bilirdi. İcra başçısı gözündə dövlət id - oğlunu əsgərə çağırıran, əsgərini qorumağı bacarmayan, indi də onun evində yasa gələnlərə əl-ayaq verən, təsəlliyə yetişən dövlət. Mağara keçib "dövlət"lə qabaq-qənşər oturdu. Qabaqlarına çay qoydular. Təkcə, oğlunun qulluq elədiyi hərbi hissənin zabitini göründü, qulağı ancaq onu eşitmək istəyirdi. O da sanki bunu hiss edirdi:

-Düşmənin pilotsuz aparatını vurmuşdu Pərviz. Qorxu-hürkü bilməyən, dedikcə fərasətli əsgərimiz idi. "Lələtəpə"nin alınmasında böyük əməyi oldu rəhmətliyin. Nazirliyə təqdimat yazmışlıq ki, Pərvizin qəhrəmanlığını qiymətləndirsinlər. Uğurlarımız çox olsa da bu dördgünlük müharibə igit oğullarımızın başını yedi. Müharibədir, ölüm-itimsiz ötüşmək olmur. Amma hər dəfə nakam cavanlarımızın nəşini ailəsinə təhvıl verəndə o dünyani görüb qayıdırıq...

-Necə öldü? - Xudayarın səsi elə bil quyunun dibindən gəlirdi.

-Əmr gəldi ki, Lələtəpəni alıb dayanın. Amma düşmənin qaçdığını görən əsgərlərdən bir neçəsi boşalmış Talış kəndini də götürmək istəyirdi. Pərviz də onların içindəydi. Tankın mərmisi yanlarında partladı. Biz çatanda artıq beş nəfər al qanın içindəydi...

-Gör neçə ildir hückum əmrini gözləyirlər, qınamıram əsgərləri. Əllərinə hückum girəvəsi düşüb, vallah, saxlamasalar, düz İrəvanadək gedib çıxardılar - hərbi komissar sözə qoşuldu. Bələdiyyə sədri gəlib qonaqlardan üzr istədi, Xudayarın qulağına sarı əyildi, - Məzarın yerini qazmaq lazımdır, uşaqlar gözlüyü...

-Anamın yanında... - Xudayarın səsi xırıldadı. Bir-iki dəfə yüngül öskürüb içini arıtladı.

-Rəhmətliyi yuyub-kəfənləyəndə əsgər paltalarını götürdüm, təcili yardım maşınınadı... - bələdiyyə sədri gedəndən sonra Pərvizin döyüş yoldaşı dilləndi. Bircə qurtum da almadığı armudu

stəkanı nəlbəkidə firlada-firlada qalmışdı Xudayar. Sinəsinin göynərtisi təzədən başlamışdı. Dövlət nümayəndələrinin qarşısında ağlayacağından qorxurdu. Əliyələ üzrxahlıq edib mağardan çıxdı. Oğlunun dostu Ceyhun tövlənin divarına söykənib içinciñ sítqiyirdi. İçində nabələd bir kin baş qaldırdı - "Heç kimin yox, bircə mənim balam olüb, hamı mənim balamı ağlayır" - özünə yazıçı gəldi, utandı özündən, əlini köksünə sıxdı. Ceyhunun ayağının altı düz olduğuna görə atası camışını satıb onu əsgərlikdən saxlatmışdı. Bağa keçdi. Sarıköynək cəhcəh vurub özünə yar axtarırdı. Keçən ilki calaq bedana tuta çatanda içindəki qəhəri hıqqandı. Əllərini üzünə tutub hönkürdü. Təzəcə yarpaqlayan tutun budağını sığalladı, - Bu nə sitəm idi mənə çəkdirin, oğul! - dizüstə tutun dibinə çökdü. Bu tutu Pərviz calamışdı - ilk calağıydı. Yanında durub ağac calamağı özü öyrətmüşdi oğluna. - Əlinin bərəkinə qurban olum, oğul, adam da atasını yetim qoyarmı? - tutun meyvəyə oxşayan çiçəklərindən öpdü - Balamın yadigarı...

Molla adam göndərmişdi ki, meyidi dəfn etməyə hazırlırlar. İndi aqlına gəldi ki, rayonda yaşayan qızı qardaşının ölüyündən hələ xəbərsizdi, ona zəng vurmalıdi, telefon kitabçası isə evdə pəncərənin qabağında olmalıdır. Bu dəqiqə Məhbubun gözünə görünmək ona ölüməndən betər idi, - "Oğlumu qoruya bilmədin, balama yaxşı ata olmadın, niyə oğul əkdi, qız yox!?" - deməzmi? Həyətdə qonşunun uşağınə telefon kitabçasının yerini istinad verdi ki, gətirsin. Elə qonşununca uşağınə dedi ki cib telefonuya qızını yiğsin. "Can, papa" - qızı atasının səsini eşitcək telefonun o biri ucunda sevincək soruşdu. - Qardaşın şəhid olub, qızım, bizə gəl. Bir azdan cənəzəni dəfn edəcəklər, gəl, qoyma qardaşını torpağa basdırmağa... - özünü saxlaya bilmədi. Heç kimi vecinə almadan telefon qulağında dizüstə çökük hənkürdü. Qızının nəsə dediklərinə başını yelləyir, biləyilə ağız-burnunun bir-birinə qarışmış mütüyünü silirdi.

Pərvizin bacısı Cəmilə gələnədək dəfni ləngitdir. Cəmilə saçını yola-yola qardaşının tabutuna təpiləndə səngimiş alovun üstünə elə bil benzin tökdülər. Qadınların ah-naləsi təzədən göyə bülənd oldu. Pərvizin tarix müəlliməsi olmuş Nüşabə dil töküb ağlayırdı, - Mən qaragünlü öyrətdim sizə vətəni sevməyi, düşmənə nifret etməyi! Şəhid adın mübarək, Pərviz. Haqqımı sənə halal eliyirəm, oğul. Yaxşı ki başqaları kimi fərari, qorxaq olmadın, bala. Sənə qıyan öz balasından görsün!" - əllərini dizinə

çırpıb ağı dedikcə adamın iliyi gizildəyirdi. "Şəhid atası adı boynuma biçildi. Artıq toyılarda qol götürüb oynamayaq, həyatdan arsız-arsız zövq almaq, deyib-gülmək getdi, Xudayar!" - özünü toxdadıb mağara keçdi, "dövlət"lə üzbe-üz yerində oturdu. Molla danışındı, - Allahın qədəri sırlıdır, həmişə bizi çəşbaş salmağı bacarır. Kim bilir, bəlkə bir azdan mən də oləcəyəm. Oğul-uşaq itirmək qorxunc hissdir. Hər kəs Allaha bir yolla gedir - kimi inamla, kimi inkarla, kimi də şübhəylə. Şəhidlər sorğu-sualdan azaddırlar, onların yeri cənnət gülüstanıdır. Allahdan istəyin, dualarınızı əskik etməyin, o istədiyinizi verəcək...

Xudayar oğlunun döyüş yoldaşına baxdı, - Oğul itirməkdən qorxurdum. Amma itirəndən sonra qorxmuram. Heç aqlıma da gəlməzdı ki, məhləmdə oğluma yas qurular. Bu heç mənim istədiyim deyildi. Duanın dəyərini şansı itirəndən sonra bilirmiş insan. Bu ağrı qulunc ağrısına oxşayır - amma ürəkdə sancır. Oğlumun Allaha gedən yolu seçmək üçün vaxtı olmadı. Pərviz öldü, sən salamat qalan əsgərlərini göz bəbəyin kimi qoru, oğul. İmkan vermə anaların, bacıların gözü bu cür yaşılı qalsın - gözünün yaşını sildi. Üzündə qəribə gülüş qırışları canlandı, kədər cəsarətlə əvəz olundu - Bir oğlum olsa, onu da vətən uğrunda şəhid verərdim! - indi "dövlət"in üzünə baxırdı, - "Belə halda ləngiməkdən pis şey yoxdur" - düşündü. Qiraqdakılar anışdırıa bilmirdi ki, onun göz yaşları kədərin, yoxsa xoşbəxtliyin bəhrəsidir - elə inamla danışındı ki, qonum-qonşu, onun xasiyyətinə bələd olanlar da çəş-baş qalmışdır. Kişilər ona toxraqlıq verir, səbr diləyir, dövlətin şəhid ailələrinə qayğıından danışdıqca Xudayar düşünürdü, - "Görəsən, başçının öz doğma balası şəhid olsa, mənim nələr hiss etdiyi anlayardı? İstərdimi öz balası da şəhid olsun, şəhid atası olmanın yükünü dərindən dərk edirmi? Bilirmi övlad itirmək nə deməkdir? Anlayıram ki, xalq içində başıdik gəzməliyəm, ancaq gecələr, xəlvətdə dərdimi qabağıma qoyub ağlamalıyam. Bəs bunları başa düşürmü?"

Cənəzəni götürmək vaxtı çatmışdı. Mağar boşalır, həyətdəki saysız-hesabsız adamlar külək vuran zəmi kimi yellənirdi. Pərvizin cansız nəşini götürəndə Məhbubun səsi Xudayarın beynində ildirrim kimi çaxdı, - Xudayar, qoyma oğlumu torpağa basdırınsın, qoyma balamı aparsınlar! Ayırmayı məni balamdan!

O da istəmirdi cənəzənin məhlədən çıxarılmışını. Ancaq əlindən bir şey gəlmirdi. Bunu ancaq Cə-

milə və Məhbub birlikdə bacarardı. Onlar da nə illah eləsələr də kütlə cənazəni dərtib onların əlin-dən alırdı. "Nainsaflar, heç olmazsa qoyun onlar do-yunca ağlayıb içlərini boşaltsınlar!" - salba dəymış toyuq kimi yerində səndirləyirdi. Pərvizin döyüş yoldaşı diribaş çıxdı. Görünür bu işdə təcrübəsi çox imiş - Pərvizin əsgər paltarını, çəkmələrini gətirib anasına verəndə Məhbub əsgər çəkməsinin içini qoxlayıb balasının iyini ciyərlərinə aldı, əl çekdi tabutdan. Cəmilə qardaşının paltarını bağırına basıb nalə qoparırdı, - "Zavallı bacısı, əyninə paltar da geyməyib, elə xalatdaca qaçıb gəlib" - simsarlarının naləsindən Xudayarın dünyası dayanmadan yixıldı. "İndi bütün suallar tərsi-mayallaq dəyişdi. Həyat tərsə çöndü" - yaxşı ki, zabit onun qoluna vaxtında girdi və onu yixılmağa qoymadı.

-Əmi, hətta cəhənnəmdə də heç nə itirilməyib - itki deyil bu, ayrılıqdır. Ağır dərddir. Dərdin dibinə varmalısınız ki, onu nəzarət altına almağın nə qədər vacib olduğunu anlaya biləsiniz. Ömür boyu bu sadə həqiqətdən xəbərsiz qalırıq və zillətini çəkirkir, dərdin əlində aciz qalırıq, dərdlə necə mübarizə aparmağın qaydasını bilmirik, "düşmənimizi" tanımıraq. "Allah verdi, özü də geri aldı" - bu sadə həqiqəti qəbul etməliyik. Pərviz öz daimi evinə qovuşdu, bizik bu dünya evində qonaq olan... - ömrünün sonunadək Pərviz qoxan bu zabitin sözlərinə qulaq asmaq istərdi, amma namaz qılınmış və cənazə məhlədən çıxırdı.

Qəbiristanlıq kəndin yerləşdiyi yalın təpəsindəki düzəngahdaydı. Xudayarın evindən yalnız başınadək insan axını dalgalanırdı. - Atalar deyir ki, - "Məşə tənha ağacdən daha etibarlıdır" - məni tək qoymayıñ dərdimlə, oğul - gizlətdiyi sırrını ərk edib bircə Pərvizin döyüş yoldaşına deyə bilərdi. - Bu qədər camaat gedəndən sonra ən böyük dərd başlayır - oğlumun gözüyaşlı anasıyla ölenədək üz-üzə gəlmək... - ağlayırdı, zabitin yanında ağlamaqdan utanmırıdı Xudayar - onu özündən dəyanətli hesab edirdi. - Oğlum gəlsin, bizə baxsın deyirdim. Baxacaqmı? Oğul doğan ana mənə haqqını halal edərmi? Deməzmi, - "Qaytar mənim göyçək balamı!" Yer yarıla, yerə girəm, uşaqların anasının üzünü bir də görməyəm... - qəbristanlığına yaxınlaşdıqca ürəkdən hönkürdü, anlayırdı ki, bu yoldan oğulsuz qayıdacaq...

Qəbiristanlığın qapısından içəri keçəndə özünü saxlaya bilmədi, - Gələn nəvəndir, ana, mən burda ləngiyəsi oldum. Dur nəvəni ayla, ana! - kişilərin ağrı deməyi dəhşət olurmuş. Yan-yörədəki cavanlar,

ağsaqqallar gözyaşlarına hakim ola bilmirdi - hamının anası var!

Dəfn mərasimi Xudayar üçün ağır zülm oldu. Tabuta sarılmış Azərbaycan bayrağını açıb səliqə ilə bükdülər və ona verdilər. Bayraqı öpüb dolan gözlərinə basdı. Pərvizin kəfənə bürünmiş nəşini tabutdan çıxardanda böyründə saralmış qan ləkəsinə gözü sataşdı, - Can, oğul, sənə dəyən gullə kaş mənə dəyəydi - bayraqı üzünə tutub hönkürdü. Bir də Pərvizi məzara qoyub üzünü açanda bayraqı üzündən götürdü, son dəfə oğlunun gülüşün qaxac olub qaldığı bəyaz sifətinə baxdı, - "Odur, mənim bala-mdır. Heç kimin yox, mənim Pərviz bala-mdır. Heç böyümədi mənim arzularım, heç yekəlmədi mənim gül bala... " - balasının üstünün torpaqlanmasını görməmək üçün bayraqı yenidən bərk-bərk üzünə basdı. Bir də yasin oxunanda toxdadi. "Torpağın üzü soyuq olur" - indi anladı hə-qıqətin soyuq üzünü. Kişi-lər dağılışib məzari qadınlara təhvıl verməliyidi. Dövlət rəsmilərinin xidməti maşınları qəbristanlığın eşiyyində sahiblərini gözləyirdi. Başçı cib telefonuyla danışındı, qalanları isə komalaşış sıqaret çəkirdilər. "Başsağlığı verib tələm-tələsik çıxıb getmək istəyirlər bu cansızıcı qəbrlərin vahiməsindən. Mənimsə daimi ziyanətgahım oldu bu məzarlıq" - Xudayar dərindən nəfəs aldı. Bu nəfəs onun qayğısız günlərinin son, Şəhid atası kimi qədəm qoyduğu həyatın isə ilk nəfəsiydi. Əsgərlər oğlunun ruhuna yaylım atəsi açanda ciyərlərində burum-burum dolanan ağrı köp kimi qarnına doldu. Ətrafa göz gəzdirdi. Qonaqlardan nəyəsə gülənlər də vardı. Dəfn mərasimi bitmiş, növbəti Şəhid də beləcə torpağa təhvıl verilmiş, xalq və dövlət öz işini bitirmişdi. Bundan beləsi onun üzərinə düşürdü. Heyfsilənirdi ki, məhəlləsini doldurmuş, yasa gəlmiş bu qədər tanımadığı, indiyədək görmədiyi insanlar iki-üç gündən sonra onu öz dərdiyələ baş-başa qoyub yoxa çıxacaqlar. O, bunu heç istəmirdi...

Qadınlar az qala qoltuğunda sürüyürdülər Məhbubu. Pərvizin çəkmələrini duz kimi yalaya-yalaya, qoxlaya-qoxlaya məzara doğru yüyürdü Məhbub. Son dəfə oğlunun üstündə yaranmış torpaq təpəciyə baxdı. Gözlərindən bildir-bildir axan damcılar məzarın üstünə töküldü. - Gözümüzdən axan yaş deyil, oğul, ürəyimdə qalan arzulardır - damla-damla gözümdən tökülür. Yerin behişt, Şəhadətin mübarək olsun - Məhbub onun yaxasından yapışib silkələməmiş özünü adamların içində saldı.

14 aprel - 19 may 201

SURXAY HATƏM MÖVLAMVERDİ

Azər baycan Yazıçılarının üzvü

İLAHİ TƏPƏ DÖYÜŞLƏRİ

Bu döyüşlər bu xalqın asan gəlmədi başa,
Neçə-neçə igidlər üzdü qanlar selində.
Gücləndikcə bu xalqın yatmış intiqam eşqi,
Böyük matəm yaşandı düşmənlərin elində.

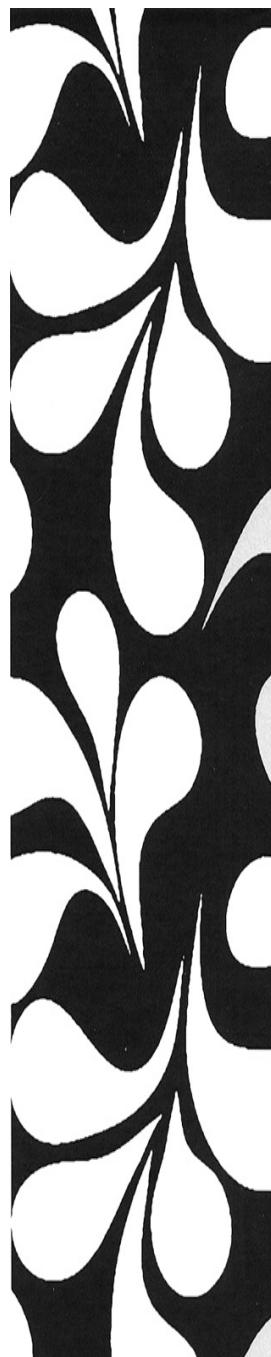
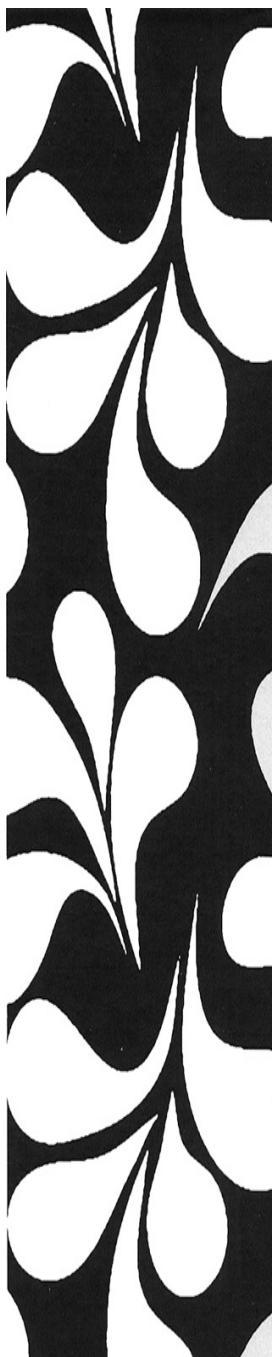
Düşmən səngərlərinə düşəndə güclü bomba,
Şəhid ruhu sevindi düşmənlərin yasında.
İgidlərin əzmiylə yelləndi bayraqımız,
İlahi təpəsində - Qarabağ havasında.

Məqsədimiz irəli, çatmaqdır Kəlbəcərə,
Bütün vətən torpağı yağıldan alınsın.
Haylayın igidləri, səfərbər olsun hərə,
Qarabağda möhtəşəm zəfər marşı çalınsın.

Yağı düşmən bilsin ki, torpaq vermərik ona,
İndi biz qüdrətliyik, Ordumuz var səfərbər.
Bütün mühəribələr sülh ilə çatıb sona,
Qan axmasın bir daha, elə bundadır hünər.

Nə vaxtdır yol gözləyir gözəl diyərim Şuşa,
Hələ bu başlanğıcdır, irəlidədir savaş.
Səbr etmişik əzabla neçə ötüşən qışa,
Vətən oğlu, İrəli, görünən dağları aş!

Ürəyim hökm eyləyir, vuruş, qisasını al.
Baş qaldırır sinəmdə güclü bir eşq, intiqam.
Qoy düşmənin ovqatın bürüsün pis-pis əhval
Azad olsun bu Vətən, işgalçılardan tamam.

Ruhlandırdı xalqımı ordumun şücaəti,
Bayraq həsrətindədir hələ Murov, Dəlidag.
Vətən şəhidlərinə hər an deyək rəhməti,
Qardaş, gedək irəli, yerimizdə durmayaq.

MİQRANT GƏMİLƏRİ BATIR EGEYDƏ

Bir miqrant gəmisi batdı Egeydə,
Sandım o gəminin içindəyəm mən.
Bir ömür hər yerdə ağı gileydə,
Dünyanın qovhaqov köçündəyəm mən.

Hər yerdə qırıllar müsəlmanları,
Harda müsəlman var müharibədir.
Tale bizə yazıb belə anları,
Bilmirəm ömürdə axı bu nədir...?

Atıb vətənini qaçıı adamlar,
Bir tıkə çörəyin pis ucbatından,
Dolanmaq, güzəran çəkilib ərşə,
İnsan zərbə alır yeddi qatından.

Düşmənlər göz dikib bol sərvətlərə,
Daşıyb aparır obasın, elin.
Doğma yuvasından bezikib hərə,
İnsan qurbanıdır fitnənin, felin.

Rəngli inqilablar, "Ərəb baharı",
Durdu Yaxın Şərqi tamam qəsdinə.
Irakla Suriya tarimar oldu,
Dava neft üstündə, başqa qəsdi nə?!

Düşmən "Perşinq"lərin qanadlarında,
Bombalar gətirdi fəlakət dolu.
Talayib aparır sərvətlərini,
Budur qazandığı qənimət yolu.

Üz tutur yadların dar qucağına,
Bir vaxt öz elində azadə gəzən.
İndi yad sularda boğulmaqdadır,
Müsəlman qardaşım, bağrimi əzən.

Kim qaçar evindən, günü xoşdusa,
Yanında dilbilməz körpə balası..?
Əgər vətənində cibi boşdusa,
Ruzusuz bir insan necə qalası..?

Qurd qurdun balasın heç vaxt dişləməz,
İnsandi insana kəsilən qənim.
Gözləri doymayıb yad ölkələrin,
Deyir müsəlmanın hər şeyi mənim.

Şərqi siyasətli baş liderlərin,
Düşmənlər aradan apardılar tez.
Bir evin böyüyü vəfat edərsə,
Soyuyar ocaq da, tez kül olar köz.

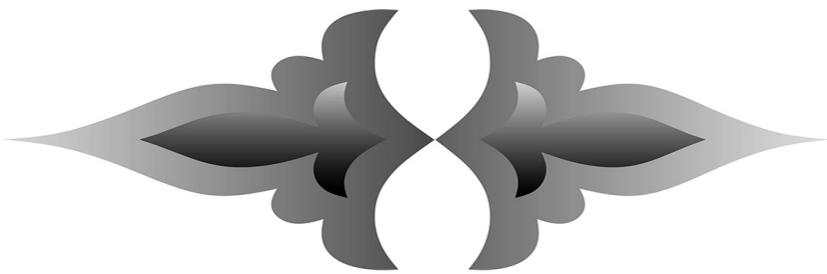
Qəddafi qırx ilə qurduğu dövlət,
Düşmənin əli ilə uçdu, dağıldı.
Səddamın hünəri böyük şücaət,
Hələ oxunmamış sirli nağıldı.

Ölüncə çalmasın açmadı başdan,
Sevdi ərəbləri Yasir Ərəfat.
Nə qədər Fələstin işğaldadırsa,
Dedi: - "Yaylığımı aqmaram heç vaxt!.."

Bir vaxt Napoleonun qoşunlarını,
Ərəblər əzmişdi döndərib muma.
Mərdi qova-qova namərd eyləyən,
Xainlər hazırlı xain hücuma.

Miqrant gəmiləri Egeydə batır,
İçində olanlar hamsi candılar...
Qəlbimdə iztirab, bir təşviş yatır,
Nə üçün qaçqınlar müsəlmandılar?...

Biz hara gedirik Yer kürəsində,
Harda tapacağıq xoş səadəti?
Ey Tanrı, hifz elə müsəlmanları,
Görməyək Egeydə batmaq adəti...

SULTAN MƏRZİLİ

AHTİKORRUPSİYA

(hekayə)

Günəş sisteminə daxil olan Yer planetindəki bir ölkədə iki il idi ki, "Antikorruption Ukaz" çıxmışdı, daha doğrusu, "Sərəncam". Bu rüşvətxor qırılmışlardan yazanda, nə təhər şeydirə, adam ixtiyarsız olaraq ədəbi dildən çıxıb küçə dilinə keçir və ixtiyar kəlməsinin özü də başında urusuca alaçalpov bir "ex ti, xiyar!" kimi alaşiq-dolaşiq tağ atıb gedir. Bilmirsən, andırın türkün məsəli, ucu hardadır, bacağı harda! Tfı, üzr istəyirəm, bucağı harda!

Günlərin bir günü, bu ölkənin baş məmuru, yəni bütün məmurların başında əyləşib istəsə qoz, istəsə findiq və hətta tum çırtlayıb çirt atmağa da ixtiyarı olan baş məmuru, həmkarlarını topladı ki, bəs: "gəlin iclasa, daklad eliyəjəm, qulağ asın". Dedilər: "nolar, laf yaxşı olar, məsləhətdisə, olsun". Sordular-soruşdular, bəs nə məssələdi? Cavab geldi ki, "qorruf suyadı!" Çoban olsalar anlayardılar ki, sürü susuzluqdan qırılır, bilmir ki, su bahalaşıb, bunu suya töküb: "qırrey!" deməlisən ki, içsin, ciyəri yanmasın. Amma bunlar oxuyub çox savadlı olduqlarından "qırrey-mırrey" bilmirdilər və allaha pənah gətirib durub gözləməyə başladılar.

Baş Məmur sağ əlini saçına çəkdi, sol əli ilə qalstukunun ilgəyini genəltdi, sonra yumruq

kimi ağızına tərəf tutub alçaqdan bir-iki dəfə öskürüb boğazını arıtladı, adamlar bunu çox ciddi bir əlamət kimi qəbul edib özlərini yiğis-dirmalı oldular. Baş Məmur dəsmal ilə dodaqlarını silib üzünü məclisə tutdu. Müqəddiməsiz-filansız birbaşa mətləbə keçdi. Birinci dəfə idi ki, belə bir hal baş verirdi, həmişə məzəli bir lətifə ilə sözə başlayıb həmkarlarını güldürüb keflərini açan, sonra mətləbə keçən baş məmur bu dəfə çox ciddi idi. "Allah eləməmiş, müharibə başlayır-nədi?" - bəziləri düşündü, əsgərlik yaşlı qohum-övladlar yada dquşdü və əlüstü hərbi komissarlıqdakıların baharı gəlmış ağaclar kimi yaşıl yarpaqlayacaqları düşünüldü. Baş Məmur dedi:

-Prezident Cənablarının Ukazından düz iki il keçir! - Hamı bir birinin üzünə baxdı, balam nədən söhbət gedir? İki ildə o qədər qanunlar, sərəncamlar, göstərişlər olub ki, hansı birini yadında saxlayanan? Hələ bir əməl edəsən də! Vallah, adam başını itirir, hafif deyilmiş, qədim Qızıl dövrlər. Nahaqdan onlara, daş, dəmir, nə bilim tunc dövrü deyiblər! Məsələn, filani-bəşməkəni eləmə, eləsən iyirmi çubuq, çəkdir belinə çıxsın getsin işinə, nə türmə lazımdı, nə də ona bir sürü qaraovulçular.

Ayətullahlar ağıllı və müdrik adamlılar, kim nə deyir desin! Elə olmasa, İran ağ günə çıxmazdı, Avropa kimi avara bir şey olardı. Çünkü bu lazımsız məhkəmələr-filanlar hamısı xərcdir axı, özü də xalqın cibindən gedir, əgər dövlət məmurları xalqla cibgirdilərsə, əstəfərullah, cibbirdilərsə. Əshi bu qanunlar, məcəllələr adamı cəncələ salır, vallah, hələ; a bəndi; b bəndi; müstəsna, istisna... nə biləsən, bu qədər şeyləri yadında saxlasan, ona başımı dözər, havalanar, vallah! Baş Məmur nə dediyini bir də yadına salıb davam etdi: - Toist, üzr istəyirəm, Sərəncamından! - Bu kəlmələr başlarda rezin polis dəyənəyi kimi yandırıcı bir əks-səda yaratdı. Bu nədir belə, o boyda, dağ boyda kişi bunlardan üzr istəyir?! Deməli, məsələ doğrudan da ciddidir ki, bu boyda adam, dünyada heç bir şeyə ehtiyacı olmayan külli-ixtiyar sahibi nə isə istəsin. İsteyirsə, demək verməlisən, bunun ayrı o yanı-bu yanı yoxdur. Baş Məmur sözünə davam etdi:

-Deməli, bir daha xatırladıram, o məlum, məşhur, taleylüklü Sərəncamda, adını deyib ağızımı da bihörmət etmək istəmədiyim "korrupsiyaya", yaxud qəlbinizə daha yaxın olmaq üçün milli dilimizdə desək, rüşvətxorluğa qarşı mübarizə qərarından, onunla mübarizə üçün mənim başçılığım altında (sağ əl sinəyə qoyulur), siz möhtərəm cənablardan (barmaqlar məmurların gözlərinə tərəf uzadılır) təşkil olunmuş komissiyanın hesabat iclasına başlayıraq (əl yumruq şəklində yığılır). Bu iki ildə biz nə etmişik? (əllər açılaraq sinə bərabərindən aşağı, cib səviyyəsində qoşalaşır) Kim nə iş görüb? (baş barmaqlar şəhadət barmaqlarından o tərəf-bu tərəfə sürüdürlür) Hər kəs zəhmət çəksin gətirsin qoysun bu stolun üstünə! - Bunu deyərək Baş Məmur əlini zabitəli şəkildə stolun üstünə tiq-qıldıdatdı və bir çoxları bu səsdən diksinib daha da diqqətlə qulaq asmağa başladılar. Baş Məmur sözünə ara verəndə ortaya cansıxıcı bir süküt çökdü, heç olmasa bir milçək vizıldasa ondan yaxşı olardı. Kimsənin cinqirini

çıxarmağa cürət etmədiyini görən Baş Məmur sözünə davam etdi: - Cənab Baş Prokuror, o tutduğun spisoku bura gətir, üzr istəyirəm, toist siyahini! - Baş prokuror yerindən qalxaraq qarşısına qoyduğu üstü gerb şəkilli qara dəri qovluğu götürərək məclisin başında əyləşmiş Baş Məmura tərəf gəldi və yolüstü qovluğu aralayıb içindən bir vərəq çıxararaq ona verdi. Sonra əsgəri qaydada farağat dayanıb gözləməyə başladı. Baş Məmur incə sağınaqlı qızılı eynəyini gözünə taxıb vərəqi gah yaxınlaşdırıb, gah da uzaqlaşdırıb, sonra üzünü Prokurora tutdu.

-Bu nədir belə?

-Bu bizim antikorupsiya komissiyamızın üzvlərinin siyahisidir, hamısı burda əyləşib-lər, - deyə qovluğunun sağ əlindən sol əlinə ötürərək şəhadət barmağını uzadıb məclisde-kilərə işarə ilə havada ovalşəkilli bir çevrə çizdi. Baş Məmur bir daha diqqətlə siyahiyə baxdı və eynəyini çıxarıb sağınağının ucunu siyahiyə tixadi:

-Bəs bu iki qrafa və burda yazılmış rəqəmlər nədir?

Bu hində bərk uğultu qopdu, nə isə viz-viz vizıldayırdı, elə bil qrad mərmisi qulağının dibində dayanıb, nə yerə düşür, nə göyə uçur, nə də partayır ki canın qurtulsun. Elə ətürpədici, tükürpədici bir səslə vizıldayıır. Xristiyan olanlar xoflanıb xaç vurdular, amma müsəlman olanlar vəhhabilikdə suçlanmaqdandan qorxduqlarından cəsarət eləyib "Allahu-Əkbər!" demədi, elə bir-birinin üzünə baxdı, ürəklərində: "Ə bu nədir?", "ayə bu nədi?", "alə bı nedür?" və hətta "ara eshinça?" deyənlər də oldu, ən zəhmlisi "hişto takoye?!" idi, hamı ciyinini çəkib başını buladı. Baş məmur gözlüğünün ucunu kağızdan çəkdi. Uğultu-vizilti kəsild. Yaxınlaşdırıb, səs yenə qalxdı. Bir-iki dəfə kağıza tərəf mucuxlayıb qəribə bir "viz-dız" taktı yaratdı. Amma səs qorxunc şəklə düşəndə xoflanıb tez gözlüyü gözünə taxdı və dedi:

-O nəydi heyłə, toist, bu nədi belə? - Sual

verilən kimi hamı özünü pənəcərəyə tərəf atıb boylandı, boylananlar az qala pəncərədən yerə töküləcəkdilər, tez baş məmuran səsi bu bədbəxliklərin qarşısını aldı:

-Geri çəkilin görüm, qoyun mən baxım! - Deyə diqqətlə aşağıya-yuxarıya, sağa-sola baxdı, sonra diqqətini orta bir vəziyyətdə yekunlaşdırıb dedi: - Mildi, mil titriyir. - Hamı qorxuya düşdü ki, görəsən nə mildir, kimin milidir, kimin gözünə soxacaqlar, ya çəkəcəklər, ya nə isə, ola bilsin kimisə asacaqlar... - Baş Məmur viziltiya baxmayaraq təmkinlə dedi: - Bayrağın milidir, küləyin balı çox olduğundan vibrasiya edir, toist titrəyir və səs dalğaları yaradır... qorxulu bir şey yoxdur. - Məmurlar sakitləşdirilər və bəziləri düşündü ki, bu qədər balı kim hardan alıb gətirib ki,indi də küləyə verirlər, o da onu milə yaxlaşdırıb, belə qənaət olar? Buna iqtisadiyyatı dözər, noolar elə neft havayı qaynayanda...

-Yaxşı, pəncərələri örtün davam edək. De görək, harda qalmışdıq? - deyə Baş Məmur baş prokurora müraciət etdi. Baş Prokuror ürəklənib əlindəki siyahiyə baxa-baxa sözünə davam etdi:

-Bunlar da kimin nə qədər aldığı - bu cümləni o ucadan və qətiyyətli bir səslə dedi, - və nə qədər verdiyidir, - səsi zəifləyib güclə eşildidi.

-Aha, bəs balans düz gəlirmi? - deyə Baş Məmur dərsini yaxşı bilən şagirdinə ürək verən müəllim kimi üzünü ona tutdu.

-Bəli... düz gəlir, amma müəyyən rəqəmlər, yumşaq desək, etibarsız görünür...

-O rəqəm sahiblərini ortaya çağır, qoy gəlsinlər cavab versinlər!

Baş Məmur çətin riyazi məsələsinin həllini tapmış alim kimi qərarından razıcasına gülüm-səyərək şahlıq kürsüsünə bənzəyən stulunda əyləşdi, qıçını qıçının üstündən aşındı və sonra üzünü Baş Prokurora tərəf çevirdi. Prokuror beş-altı nəfəri adı və soyadı ilə ortaya çağırıldı. Onlar gəlib ortalıqda suçlu-suçlu duruşdular. Baş Məmur soruşdu:

-Siz doğrudanmı Ukaza, toist, Sərəncma nevnimatelno, toist la-qeyd yanaşmısınız? Səbəb nə?

-Xeyr, cənab akademik müəllim, nə danışsınız! Biz əvvəlcə düşünürdük kü..., belə başa düşmüştük kü, vapşə, toist ümumiyyətlə, heç zad almayaq. Amma yoldaşlar, toist, kolleqalar alanda biz də başladıq. Amma onlara çata bilmədik! O səbəbdən rəqəmlərimiz bir az zəif çıxdı...

-Yox! - Baş Məmur onların ən cəsarətlisi-nin sözünü yarımcıq kəsdi, əlini havada yellə-dib stolun üstünə cirpdı. Bir çox komissiya üzvlərinin gözlərində qıgilcımlar oynasıdı, sanki yumruq stolun üstünə deyil, onların təpələrinə cirpılmışdı. Lakin Baş Məmur yumruğundan şəhadət barmağını çıxararaq əyləşənlərə tərəf uzatdı və təmkinli halda sözünə davam etdi: - Boynunuza alın ki, siz bunlardan da çox almısınız, amma tamah qoymayıb, o cürə gülünc rəqəmlərlə üzə çıxmısınız! Bu qədər kişilər dəridən-qabıqdan çıxıb, çətin vaxtlarda üz ağardıblar, amma siz! Lər! Ağ-gözlük, xəsislik, qıymazlıq, insafsızlıq kimi qeyri-ədəbi-əbədi keyfiyyətlərinizi bir daha kaçestvenni pakazat eləmisiniz! Göstərmisi-niz, toist! Yüz dəfə deyilb bu p...!* almayıñ, aldınız, cəstni olun, toist, nə deyəcəydim, unutdum... Orda-burda mənim istef-ham haqqında söz gəz-dirənlər də bir dəfəlik qulaqlarında sır-ğa eləsinlər, mən burda par-yadak, toist düz-əməlli qayda-qanuna tabeçilik yarat-mayınca heç yanda gedib dinc-ələn deyiləm! - O səsinə zəhmli bir ahəng və özü-nə qürurlu bir görkəm verərək davam etdi:

-Cənab Baş Prok-uror, siz hamidan yaxşı bilirsiniz ki, vəziyyət çox cid-didr. Zarafatlar bit-di! Dalğa gəlir. Özü də hamısı doqquz ballıq! Deyin görüm, mədəni, sivil bir insanlar kimi sizlər muzey-lərdə axırıncı dəfə nə zaman ölmü-sunuz? - Bu gözlənilməz sual məmurları bərk çasdırdı, "nə muzey, orda kimin nə ölümü var, ordan nə xeyir gəlir, ya kimsə ordan nə isə, o söz..." Natiq çıxışına

davam etdi: - Ayvaz-yandan xəbəriniz var? Toist Ayvazo-viskidən! Bax həmən onun diğaları, toist dal-ğaları gəlir! Tunis ç...!*! çabalayır, fir-tına içində, dalınca Misir, Əlcəzair, Liviya! İstəyirsiniz biz də bataq-qırılaq? Ballastları suya tul-layın, kəmərləri qur-şayın, Allaha və cənab Prezi-denetə dualar oxu-yun! - O sözlərinin təsirini yoxlayırmış kimi bir az ara verib davam etdi. Sanki iri yas samovarından adamların başına qaynar su töküldü:

-Cənab baş prokuror, sanksiyaları hazırlayın, bunları elə bur-dan qan-dallayın, basın dama! İntervülərdə artıq-əskik danışmayın, yoxsa cibləriniz də axtarılar, mülk-ləriniz də! Aydın-dırr?! Naraziçılıq edənlərin əmlakları müsadirə olunsun, özləri də xalqın əlinə veril-sin, türkün sözü! Toist, samo-suda! Etiraz edən vaar? Etiraz edənlərə də əncam var, o boyda mili havayıdan pul töküb qal-dırmamışıq, özündən çıxanlar ordan qotaz kimi asılıb yel-lənə bilər, - Baş Məmur başı ilə pəncərəyə tərəf işarə edərək dedi və bu bənzətməsindən obraz yaratmış şair kimi ləzzət alaraq qılmışdı. Daşdan səs çıxdı, məmurlardan çıxmadı. Baş Məmur həyecandan qızışın pörtmüssdü. Siyahidə rəqəmləri zəif olanlar ətrafa göz dolandırıb nicat axtarındılar, amma dövlət imtahanında olduğu kimi burada hamı başını aşağı salıb öz hayında, əslində həşirində idi, kimsə onların üzünə də baxmaq istəmirdi. Hətta qəssablar da qurbanlıq toğuların gözünün içində baxa bilmir, kəsəndə başını yana çevirir. O ki, qalmış ola qalstuklu mədəni kişilər.

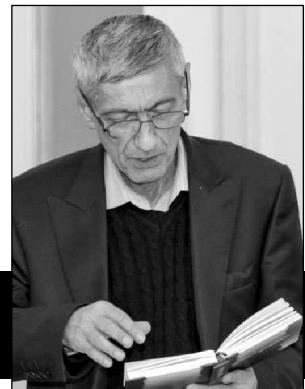
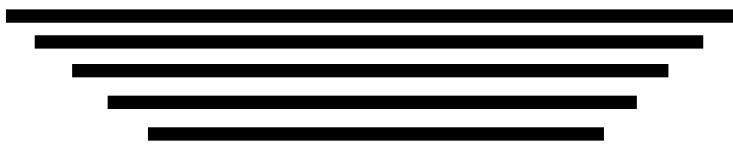
Hər şey əvvəlcədən hazır kimi imiş, Prokuror tərləmiş qoltuğunun altını qaşımaq bəhanəsi ilə qoltuq cibindəki düyməni basdı. Bazburutlu oğlanlar əllərində qandallarla içəri girdilər. Hörmət əlaməti olaraq azrəqəmli məmurların əllərini arxadan deyil qabaqdan qandallaşırlar və bir-birlərinə calaqlamadılar. Onlar sanki nə isə istəyən dilənçilər kimi yalvarıcı nəzərlərlə ətrafa-baxa-baxa əllərini

qabağa uzadaraq bir-birinin ardınca qaz kimi cərgələnib getdilər. Çox nəticəli, bəlkə də məhsuldar deyiləsi iclas bitdi.

Ertəsi günü dövlət qəzetlərini vərəqləyən xalq və millətin qarışq nümayəndələrindən ibarət toplum üzvlərindən biri bu xəbəri o xuyanda ağızını ayırib əsnəyirmiş kimi qaldı, biri dodaq büzdü, başqa birisi daha fərasətli çıxıb və fəal tərpənib dodaq büzməklə kifayətlənmədi, füz-türk çaldı. Xalq hərəkətə gəlmişdi, bu tablonu kətana köçürəcək qədim erməni rəssamları Ayvazyanlara, Nalbandyanlara yaxud da urus cuhud rəssamları Levitana, Kondinskiyə, bəlkə də təmiz urus rəssamı İvanova bərk ehtiyac duyulurdu. Onun "Həzrəti İsanın xəlqə zühuru" taplosu yenidən çəkilməli idi. Amma ortaya yerli bir milli rəssam atılaraq tez əlini neft gölməçəsinə batırdı. Onun xam neftlə çəkilmiş kimi qara bığları və yaraşıqlı hamar saqqalı vardı. Stalin kimi azacıq çopurlu sifətinə görə o da özünə sadə, amma himn musiqisi kimi əzəmətli səslənən, inqilabi yolların çətinliyindən, əzab-əziyyətindən xəbər verən Çopurlu soyadı götürmüdü. İngilab ehtiraslı xalqın içindən çıxan, təhsilini də xalqdan almış rəssam Ağşəhərin ağ divarlarını rəssamlığın son dəbi olan qraffit üslubunda qaralamağa başladı. Deyəsən o tarixi hamidan yaxşı bilirdi və nə merdən, nə də uçastkovu adlı məhlə darğasından qorxub çəkinmirdi də. Millətin tarixi tarixə düşüb qalmalıdır, özü də onu əsas özünkü yazmalıdır, ya da yaratmalıdır. Heç olmasa bədii şəkildə. Amma təəssüf doğuran o idi ki, bu bayraqı əlvan ölkənin gələcək nəsillərinə bugünkü lərdən neft qoxusu gələn qara-qura cizgili portretlər qalacaqdı.

Qədim Qaraşəhərin ağappaq ağardılmış divarlarına çəkilən portretlərində xalqın cəbhədən tribunaya qalxmış aąköynəkli və ağalınlı qəhrəmanları da bu şəkillərdə üzüqara görünməkdə idilər.

10.02.2011, Moskva

VAQİF YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

VƏTƏN ÜRƏKLƏRDƏN BAŞLAYIR

Vətən -

*dünyaya göz açdığını
evdən-eşikdən,
ağuşunda müşil-mışl uyuduğum
o isti beşikdən başlayır.*

Vətən -

*"Laylay dedim, yatasan" -
deyən analarımızın
bal dadan kövrək laylasından,
nənələrimizin sirlili-sehirlili
nağıl dünyasından başlayır.*

Vətən -

*ata-babalarımızın canından keçdiyi,
uğrunda şəhidlik şərbətini içdiyi
torpaqdan başlayır.*

Vətən sevgisi Ələsgər Talıboğlunun bütün şeirlərinin ruhuna hopub. O, nədən söz açırsa, bu sevgini misralarına səpələyir. Deyir ki, "Vətən sevgisi gecələr yuxularımıza girən sehrlili, sirlili butadır. Övlad sevgisinə bənzər Vətən sevgisi - acısı da bal dadır". Onun bir çox şeirləri "Vətən" adıyla başlayır. Bu tərənnüm şeirlərində də çalışır ki, o sevgini poeziya dili ilə ifadə etsin. Amma Ələsgər Talıboğlu Vətənin gözəlliklərindən, təbiətindən, öz doğma kəndindən, ata ocağından yazdığı şeirlərdə bu sevgini daha duygulu ifadə edir.

*Zirvələrdə ağ örpəyə bürünər,
Təpələrdə bəyaz duman sürünər,
Gül qoynunda əlvan günəş görünər,
Əzəli yurd yerim, ay Gözəldərəm.*

***

*Yaman qəribsəyib ayaq izlərim,
Süsənim sünbülməm, o nərgizlərim.
Yarpızlı, yosunlu o kəhrizlərim,
Könül qubarımdır, silə bilmirəm.*

*O Heşin bağları, o Söyüdbulaq,
Zeydərə, Pəydərə, o Ardıclı dağ,
Şirin duyğuların qüdrətinə bax,
Həsrətdən ölürməm, ölü bilmirəm.*

***

*Külə dönüb otlaqları, bağları,
Sürüsüzdür obaları, dağları.
Göyə çıxıb o zamanki çağları,
O kənd nədən yetim qalıb, görəsən?*

Vətən sevgisi ilə yoğrulan bu misralarda iftixar hissi də var, şikayət, etiraz duyğusu da. Deməli, Vətəni sevmək də var, onun bir kəndinin "yetim qalmasından" doğan nigarançılıq da. Onun Qarabağa həsr etdiyi şeirlərində o sevgi daha artıq hiss olunur. Şair igidlərimizi döyüşə səsləyir, "Çağırın meydana ərənlər gəlsin", - deyir.

Ələsgər Talıboğlu heca şeirinin qanadlarında poeziyaya gəlib.

Coxlu qosmaları, gərayılları var və hiss olunur ki, xalq poeziyasına, şeirimizin qədim örnəklərinə yaxşı bələddir.

Ələsgər Talıboğlunun yurd sevgisini ifadə edən şeirləri çoxdur və əlbəttə, arzu edirik ki, o, eyni mövzuda yazdığı şerilərində mümkün qədər təkrardan qaçsın.

"Nə qədər qanımda yurd həsrəti var,

Demək ki, sən varsan, sən varsan, Vətən" - təbiidir bu misralar, amma başqa bu mövzulu şeirlərində eyni fikir bir neçə dəfə təkrar olunur.

Adil Mirseyid yazırkı ki: "Tənha bir ağac var yol kənarında - o tənha ağac, bəlkə, elə Ələsgər Talıboğlunun özüdür.

*Alovmu yandırıb, yağmurmu döyüb,
Yalqızlıq uyuyur budaqlarında.
Vüsal həsrətində qovrulub bəlkə,
Nəğmələr susubdu yarpaqlarında".*

Mən isə başqa cür düşünürəm. Ələsgər Talıboğlu yol kənarında yox, bu rəngbərəng reklamlarla, insan izdihamı ilə, bu tixaclarla dolu şəhərdə özünə yer tapa bilməyən bir kənd adamıdır, ya da kənddən qopub şəhərin qərib bir guşəsinə sığınan balaca bir qaya parçasıdır. O balaca qaya parçası heç cür qopub ayrıldığı dağa qayıda bilmir. Özünə yer tapa bilmir və onun yurd yanğılı şeirləri də elə bu hissələrdən yaranır.

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU
şair, publisist, Məmməd Araz mükafatı laureati

ÇILĞIN DAĞ ÇAYININ NƏĞMƏSİ

Repressiya qurbanı şair Mikayıl Müşfiqə

(poema)

Proloq

Çox gənc ikən sevdim səni
 nəğməsindən doymadığım
 yerin yeddi təkindəncə
 axıb gələn budaq kimi...
 Yatağına sığışmayan
 coşqun selli dağ çayı tək,
 o ötdüyün nəğmələrin
 ax... necə də həzin, kövrək...
 Sevdim səni uc-bucaqsız
 mavi donlu göylər kimi.
 Sevdim səni ay bənizli
 nazlı pərim - o Ay kimi.
 Sevdim səni xoş, əvəzsiz
 Tanrı verən bir pay kimi...
 Sevdim səni
 ürəklərə duyğu səpən
 şəfəq kimi, bir nur kimi,
 şeir adlı dəfinənin
 dünyasından qopub gələn

bir ləl kimi, bir dürr kimi...
 Sevdim səni
 Leylasını sevənlər tək,
 Əslisini sevənlər tək,
 Nigarını sevənlər tək,
 Həcərini sevənlər tək...
 Eşqi böyük sənətkar tək
 layiq idin bu sevgiyə...
 Durmamışam boş-boşuna
 sevməkdəyəm yenə də mən
 elə səni öyə-öyə...
 ***

Şeir-sənət dünyamızın
 Ən möhtəşəm zirvəsində,
 Alilərdən ali oldun
 Sən ucalıq cərgəsində.

Sərt, yoxuşlu o zirvənin
 Əl çatmayan qaşı oldun.
 Bu Vətəndə bir şair tək,
 Elə məhək daşı oldun.

Ömür yolun gödək oldu,
Qısa bir yol qət eylədin.
Kiçik zaman kəsimində
Milyon ürək fəth eylədin.

Çağlar qəlbli sənətkar tək,
Hopdun zərif könüllərə.
Hər an nurlu duyğularla
Hey səslədin xoş səhərə.

İlmə atdın neçə könlə
Şeirinlə, nəfəsinlə.
Naxış saldın hər sözünlə,
Pak eşqinlə, həvəsinlə...

Hər hissini tablo kimi
Ürəklərə köçürdün də.
Qələminin gücü ilə
Mey yerinə içirdin də...

Gözəlliyyin türlü-türü
Cilvəsini yaratdırın sən.
El gözündə pillə-pillə
Elə qalxdın, boy atdın sən.

Odur ki, bax, hər könüldə
Topdağıtmaz taxt qurubsan.
Millətinin önündəsə,
Alnıaçıq, saf durubsan.

İlhəmini aldın elə
Vətənindən, öz elindən.
Onunçün də düşməyirsən
Milyonların, bax, dilindən...

***

Qaynamadı boş-boşuna
köksün üstə binələnmiş
çağlar gözlü bu bulağın,
şəirdənsə yoğrulubdu

pak mayası, xəmiri də
sən doğulan od, ocağın...
"Olsun qiblən bir tərəf,
Durma zülmə bitərəf.
Şah dikilsə bitərəf,
Kəyan olmaz, Key olmaz" -
deyən sənin ulu baban
sayseçmə bir Aşıq olub,
o da elə sənin kimi
öz yurduna, yuvasına
öz elinə, obasına
vurğun olub, aşiq olub.
El içində ad qazanıb
öz sənəti, sazı ilə,
min söhbəti, sözü ilə...
Zamanının o sərt, ağır
dolayları, gədikləri
sədd olmayıb qarşısına,
imzasını yazdırıbdı
tarixlərin sal daşına...

***

Səni səndən artıq sevən
atanın da
şəir-sənət meydanında
özünə xas yeri olub,
könüllərdə yuva salmış
ustadlardan biri olub...
İstər yaxın, uzaq olsun
böyük eşqlə, sevgi ilə
taxt qurubdu hər ürəkdə.
O hər kəsi sevdiyi tək
ona qucaq açıb elə
o sevdiyi hər ürək də...
...Qaynamayıb boş-boşuna
köksün üstə binələnmiş
çağlar gözlü eşq bulağın,
şəirdəncə doğulubdu
pak mayası, xəmiri də
sən doğulan o ocağın...

***

Sən heç də deyildin sıradan biri,
Adın hallansa da, adlar içində.
Sonsuz sevgilərə layiq kəs idin,
Doğmalar içində, yadlar içində...

Cavid tək, Cavad tək, bax Şaiq kimi,
Ustadlardan aldın sən öz dərsini.
Öyrəndin həyatda hey addım-addım
Sən sənət dərsini, sən söz dərsini.

Bir coşqun çay idin haylı-haraylı,
Kükrəyə-kükrəyə axardin hər an.
Çağlar ilhamınla, çağlar təbinlə
Min-min könülləri yaxardin hər an...

Hər qaynar bulaqdan alıb suyunu
Sən aşıb-daşardin bir dəli çay tək.
Yeni-yeni qüvvə, vüssət verərdi,
Hər insan oğluna səndəki ürək...

Məcra tanımadın, sədd tanımadın,
Hər zaman qoşardin öz axarınla.
Daima qəlblərə nur çiləyərdin,
Axardin öz axar, öz baxarınla...

Bir çılğın nəfəsli dağ çayı kimi,
Salardin hər elə, obaya soraq.
Paslı ürəklərin, paslı qəlblərin
Açardin pasını şəfəq saçaraq...

Bir parlaq Ay idin... gülərz bir Ay...
Elə ay kimi də batıb da getdin.
Gah şaqraq, gah kövrək söz lövbərini
Min-min ürəklərdə atıb da getdin...

Dərin dəryalarda üzdün qəvvas tək,
Bir kimsə qolunu yora bilmədi.
Gələn sabahların eşqiylə heç vaxt,
Heç kim sənin kimi içdən gülmədi...

Hər qəlbə hərarət səpərdin elə,
Günəş tək parlardın göyun üzündə.
Güçünü günəşdən aldığın üçün,
Günəş hərarəti vardır sözündə.

Bəzən də selləmə yağış olardın,
Qalın buludlardan yağan bir yağış...
Körük sinələrin yuyub ahını,
Yerində salardin sən incə naxış.

Nəfəsindən xalqın iyi gələrdi,
Hər sözün çalardı, bax, min bir rəngə...
Axardı hər qəlbdən-qəlbə saf su tək,
Odur ki, vuruldum bu xoş ahəngə...

Sənin ilhamına qanad taxdırın
Könlündən sellənən şüx duyğun idi.
Vətən torpağına olan bu sevgin
Böyük məhəbbətin, bil,sayqın idi.

Sənət göylərinin fatehi oldun,
Dolaşdin qartal tək əngin zirvədə.
Təbinin öündə baş əydi, ustاد,
Səndən "öndə" duran hər bir "zirvə"də.

Üfüqdən-üfüqə səni səsləyən,
Doğan sabahların şaqraq səsiydi.
Könlündən axanı sapa düzəksə,
Sənətə vurğunluq həvəsiniydi...

***

***

Paxıl bəbəklərə sancılaydı ox,
Xəbis ürəkləri tarmar olaydı.
Xeyirxah, bil, nəcib insanları da
Həyatda daima həmvar olaydı.

Gözü götürmədi paxıl "dostların",
Bir olub verdilər səni güdaza.
Haqqında min cürə böhtanlar dolu,
Gizlincə danoslar hey yaza-yaza...

Çatdılar köksündə bir qızmar ocaq,
Hətta körükə də körüklədilər.
Sənə, bax, elçilik edən "dostların"
Bilərək ölümə sürüklədilər...

"Ah, mən gündən-gündə bu gözəlləşən,
İşiqlı dünyadan necə əl çəkim?
Bu yerlə çarpışan, göylə əlləşən,
Dostdan, aşinadan necə əl çəkim?..."

Səninsə əl çəkmək istəmədiyin
Dostların bildinmi nələr etdilər?..
Zülmətə bələnən yay gecəsində,
Səni yanar oda atıb getdilər.

Aldılar əlindən "sona Dilbəri",
Yurdunu dağıdırıb viran qoydular.
Sənə əl çəkdirib "təbi-valadan",
Ruhunu başdanca tamam soydular.

İndi bir məzarın yoxdur ki, belə,
Üstünə tər-təzə çiçəklər səpək.
Ziyarət anında çöküb qarşında
Qara baş daşından, de, hərdən öpək...

Namərd güləsinə tuş gəldin, atam,
Qanından rəng aldı Nargin adası.
Yağının əliylə çəkildi tətik,
Hələ də qulaqdan getmir sədası...

Deyirlər Xəzərə atılıb nəşin,
Demək ki, göy Xəzər olub məzarın.
Bu doğru deyildir - əbədi yurdun,
Yalnız ürəklərdə sən tək yazarın.

Xəzərlə bil, birgə anılır adın,
Ruhun dolaşmaqda Xəzərin üstə...
Eləcə Xəzərdir ən son kitabın,
Eləcə Xəzərdir sonuncu bəstən.

Xəbislik hissinin oldun qurbanı,
Həyatdan heyif ki, getdin çox erkən.
Səni zor gücünə məhv eylədilər,
Dünyaya bu qədər sən bağlı ikən...

Epiloq

Sənin söz sənətin, söz adlı dünyan
Min-min ürəkləri fəth etdi hər an.
Mən də vurğunuyam, bax, şeirinin,
Ey böyük nəğməkar, ey böyük insan!..

"Yenə o bağ olaydı..." kəlmələri
milyonların bitdi elə dilində.
"Arzuya bax sevgilim..." misraları
Lövbər atdı hər bir kəsin könlündə.

Ürək tellərini çaldın saz kimi,
Təbinin qüdrəti zirvələr aşdı.
Sənət meydanında çaldığın zəfər
Sənə şan gətirdi, ellər dolaşdı.

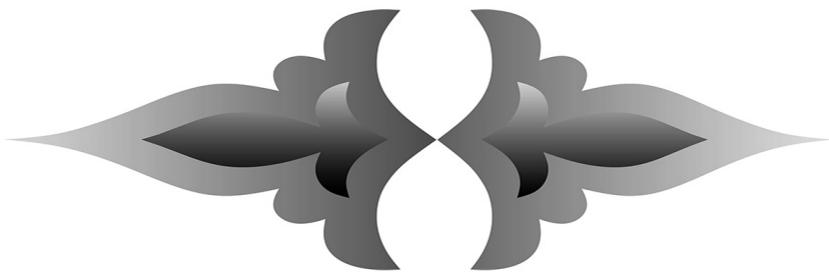
Ruhunun önündə səcdə edirəm,
Hər adın gəzəndə dodaqda-dildə.
Köksümü qabardır sevgi hisslərim,
Adın çəkiləndə ülfətlə, eldə...

Mənə elə gəlir sən ölməmisən,
İlahi bir varlıq sanıram səni.
Övlad atasını yad eyləyən tək,
Eşqlə, məhəbbətlə anıram səni.

Gəzir nəğmələrin dildə-ağızda,
Demək ki, həyatda hələ də varsan.
Adın könüllərdə yuva tapıbsa,
Ay ustad, nə xoşbəxt, nə bəxtiyarsan...

...Sənin söz sənətin, söz adlı dünyan,
Min-min ürəkləri ram etdi hər an.
Mən də vurğunuyam, bax, şeirinin,
Ey böyük nəğməkar, ey böyük insan!..

Yanvar - oktyabr 2017-ci il

CAMAL ZEYNALOĞLU

KİRLƏNMİŞ NAMUS

(hekayə)

...Qız evdən çıxıb, kimsə görməsin deyə, yeyin addımlarla kəndi qılinc kimi kəsib keçən dağ çayının üstündəki asma körpüyə sarı tələsdi. O, yolunu qəsdən six ağacların arası ilə uzanıb keçən cığır salmışdı. Tez-tez təngnəfəs olur, arada dayanıb əli ilə ağacların gövdəsindən tutaraq, azca nəfəsini dərir, sonra yenidən yoluna davam edirdi. Ölümə tələsən bir insanın son dəqiqlərə nələr düşündüyüünü izah etmək çox çətindi... Kimdir günahkar? Ata-anasımı, ya həyatın hələ də bərk-boşundan çıxmağı bacarmayan gənc qızları aldadaraq öz toruna salan dələduz, əclaf, ləyaqətsiz insanlarmı, ya da çox qısa bir zamanda qəlbinin dərinliklərində özünə yer eləyən, indi isə nifrətinə çevrilmiş ülvı məhəbbətimi?! Qız ara-sıra beynini dumanlaşdırın bu fikirləri safçürük etmək hayında da deyildi. Onun sevgiyə olan inamı ölmüşdü. Ülvı məhəbbəti artıq sal qaya daşlarına çırpılıb çilik-çilik olmuşdu. Dünyada hər şeydən uca sandığı namusu ləkələnmiş, atasının, anasının, qardaşının başını eloba içində aşağı eləmişdi. Onun fikrincə bu kirlənmiş namusu ancaq ölüm təmizləyə bilərdi. O, hönkürtü çəkib ağlamaq, var qüvvəsi ilə bütün dünyaya car çəkmək istəyirdi. Fəqət bunu da bacarmırdı. Bir də bunun nə fərqi... Ölüm kabusu onun hələ doyunca sıgal görməmiş saçlarından tutub ona aman vermədən körpüyə doğru sürükləyirdi. Qız bir anlığa bütün olub-ke-

çənləri gözünün önünə gətirdi, orta məktəbdə oxuduğu illər kino lenti kimi gözlərinin önündə canlandı. Sevgi dolu həyatın bu cür sonluqla bitməsini heç ağlına belə gətirməzdi. Heyhat... Bu da sonluq. Həyatın sonu...

Rəmziyə orta məktəb illərinin şirin xatirələriylə yaşayırdı. O, artıq sonuncu sinifdə oxuyurdu. Yaxşı oxumasına baxmayaraq, ailəsi onun təhsilini davam etdirməsinin əleyhinəydi. Bu kənddə artıq bu, adət şəklini almışdı, qız uşaqlarının oxumasına o qədər də ciddi yanaşmırlılar. Buna görə Rəmziyənin də oxumaq həvəsi get-gedə sönürdü. Bunu sinif yoldaşı Qədir də hiss etmişdi. Qədir sinif nümayəndəsiydi. O, əxlaqlı, mehriban, hamiya can yandıran, kömək əlini uzadan oğlan idi... Arada riyaziyyat, fizika, kimya fənlərindən Rəmziyəyə də kömək edirdi. Bəlkə elə buna görə idi ki, qız Qədirə qarşı biganə deyildi. Gözləri daim onu axtarır, oğlanı sinifdə görməyəndə dərixfordi onunçun. Bu, ilk məhəbbət cürcətiləri idimi? Qız özü də bunun doğru-yalanlığını sınaqdan keçirə bilmirdi... Amma bu gizli sevdadan Qədirin əsla xəbəri yoxuydu...

Qədir bir gün Rəmziyədən soruşdu:

-Rəmziyə, son zamanlar bəzi fənnlərdən geri qalırsan. Əvvəlki kimi dərslərinə hazırlaşmırısan. Nəsə, bir səbəb var?

-Qədir, səbəbini sən məndən yaxşı bilirsən.

Daha niyə soruşursan?

-Bilirəm. Ailənizdə sənin oxumağına razı deyillər. Amma bu barədə narahat olma. Atam Qafur əmiylə danişacaq. Əminəm ki, o, Qafur əmini yola gətirə biləcək...

-Atamı yola gətirmək elə də asan deyil, çox inadçı, sözündən dönməyəndir, - Rəmziyə dediklərinə peşman olurmuş kimi başını aşağı dikdi.

Qədirin atası Füzuli müəllim kimya fənnindən dərs deyirdi. O, uşaqların oxuması üçün əlin-dən gələn köməyi əsirgəmirdi.

Bir gün o, yolunu Qafur kişinin həyatindən saldı. Kef-əhval tutduqdan sonra Rəmziyənin çox çalışqan, zehinli bir şagird olduğunu atasına dedi.

Qafur kişi isə müəllimə qəti fikrini bildirdi:

-Füzuli müəllim, bilirəm, əlinizdən gələni edirsiniz ki, yetişdirdiyiniz şagirdlər oxuyub ali təhsil alsınlar. Amma mənim Rəmziyəni oxutmaq fikrim yoxdur. Məktəbi qurtarmasını gözləyirəm. Qurtaran kimi də ərə verəcəm, getsin. Kənddə hansı qız uşağı oxuyub ki, Rəmziyə də oxusun.

-Çox təəssüf edirəm bu sözlərinizə, Qafur kişi. Rəmziyə təhsilini davam etdirən, ondan yaxşı mütəxəssis çıxar. El-oba xeyirini görər. Siz də qızınızla fəxr edərsiniz. Valideyn övladlarının gələcək arzularına mane olmamalı, əksinə, bu arzuların həyata keçməsi üçün daim mübarizə aparmalıdır. Daha Allah bundan sonrasını xeyirli eləsin! - Füzuli müəllim Qafur kişinin həyatindən çox məyus halda uzaqlaşdı...

Məktəb həyatı sona yetdi. Qədir ali məktəbə qəbul olunmuşdu. Rəmziyəni isə Qafur kişi doslu Fəyyazın oğlu Şakirə nişanladı. Təbii ki, Rəmziyənin rəyi öyrənilmədən. Qız bu barədə anasına da demişdi.

Nişan mərasimindən sonra Rəmziyənin yeni qohumları, qaynanası, baldızı, qaynatası tez-tez onlara gəlib-gedirdi. Amma Rəmziyə onları soyuq qarşılıyırıldı. Bu, onun gələcək qaynanasının nəzərindən yayılmamışdı. Odur ki, bir gün Rəmziyənin anasından soruşdu:

-Sərəngül bacı, Rəmziyə nədənsə gözümə biki kef dəyir. Aranızda bir şey olmayıb ki? Bizə qarşı da soyuqqanlıdır...

Sərəngül tez cavab vermişdi:

-Nə olası ki, ay bacı! Rəmziyənin xarakteri elədi e... Dindirəndə dinir, dindirməyəndə isə saatlarla səsini çıxaran deyil. Çox danışmağı sevmir. Amma onu da deyim ki, Rəmziyə sizin xətinizi çox istəyir. O gün deyir ki, ana, deyəsən, qaynanam yaxşı adamdır. Mən də dedim ki, əlbəttə, qızım, qaynana sarıdan bəxtin gətirib. O, sizdən utanıb-çəkindiyi üçün arada məsafə saxlayır. Qızım böyük-kiçik yeri biləndir. Maşallah, əlindən də hər iş gəlir...

Bir həftədən sonra Zibeydə yenə də gəlininə dəyməyə gəlmışdı. Bu dəfə o, oğlunun nişanlısı üçün aldığı mobil telefonu hədiyyə gətirmişdi. Rəmziyə bu hədiyyədən xeyli məmən qalmışdı. Əlbəttə, mobil telefon kənd yerində nişanlıların bir-biriyle ünsiyyət saxlamaları, bir-birini daha yaxşı tanımları üçün əvəz olunmaz vasitə ola bilərdi. Qardaşı Rəmziyəyə mobil telefonla necə işləməyi öyrətdi, ona, hətta, facebook səhifəsi də açdı. Profil şəkli olaraq kənddə dağ çayının üstündəki asma körpünü seçdilər. Az sonra onu öz şəkli ilə əvəzlədi.

Təzə nişanlılar demək olar ki, hər gün bir-biriləriylə danışır, mesajlaşırılar... Günlərin birində Rəmziyənin telefonuna naməlum bir zəng gəldi. Qız telefonu açdı, xəttin o başında kimsə deyirdi:

-Nuridə, salam. Müdir dedi ki, sabah işə tez gəsin, qonaqlarımız olacaq. Elə et ki. gecikməyəsən...

Rəmziyə cavab vermək məcburiyyətində qaldı:

-Bağışlayın, Nuridə deyil, səhv düşmüsünüz.

-Bəs siz kimsiniz?

-Mən Rəmziyəyəm. - Qız özündən asılı olmadan adını söylədi.

-Bağışlayın, siz Allah, elə bildim Nuridədir.

-Allah bağışlasın, - deyə Rəmziyə telefonu qapadı.

Zəngdən on dəqiqə keçməmiş həmin nömrədən Rəmziyəyə mesaj gəldi. Mesajda yazılmışdı: "Sizin nə gözəl səsiniz var. Səsiniz kimi yəqin özünüz də gözəlsiniz". Rəmziyə mesaja çox da əhəmiyyət vermədi.

Yarım saatdan sonra ona ikinci mesaj gəldi: "Qəlbləri sevgi atəşiyələ dolu qızlar həmişə

susmağa üstünlük verirlər".

Az sonra isə üçüncü mesaj gəldi... Orada deyilirdi: "Adım Vasifdir. Ali təhsilli mühəndisəm. Tikintidə mühəndis işləyirəm. Evim, maşınım var. Aylıq maaşım yüksəkdir".

Rəmziyə dözməyib ona belə bir mesaj ünvanladı: "Mənə bir də mesaj yazmayın və məni bir daha narahat etməyin!" Amma mesajlar cəmi bir neçə saatlıq ara verdi. Sonra isə hər gün qızı dörd-beş mesaj gəlirdi. Rəmziyə bu mesajlar barəsində heç kimə heç nə demirdi...

Axşam çəğiydi. Rəmziyənin telefonuna yenidən mesaj gəldi. Vasif yazırıdı: "Yaman darıxmışam bu axşamçağı. Arzu və isteklərimi günəşin telinə sariyb sizə göndərirəm". Sonra bir-birinin ardınca mesajlar yağıdırmağa başladı: "Sözlərim nədən cavabsız qalır? Məgər yazdıqlarım bu qədər mənasızdır sizin üçün? O məlahətli, qələbsizlədan səsinizə bilsəniz, necə ehtiyacım var?! Mən o gözəl səsinizə vurulmuşam. O səsə möhtacam. Unutma ki, sevgi ruhun gözəlliyyidir..."

Rəmziyə Vasifin mesajlarını oxuduqca içində qəribə hissələr baş qaldırırdı. O, sanki sevgi dolu dənizdə yelkənli bir qayıqda üzürdü, dalğalar ona layla çalırdı... O, bu hissərlə yaşıdığı anların birində nişanlısı Şakirdən zəng gəldi. Şakir toy barəsində danışdı. O, toyun vaxtını müəyyən etmək istəyirdi. Xəyallar aləminə qapılan Rəmziyə nişanlısının danışığını sanki eşitmirdi.

Şakir bunu hiss edirmiş kimi soruşdu:

-Rəmziyə, məni eşidirsənmi? Niyə bir söz demirsən?

Rəmziyə yuxudan ayılan kimi oldu, hövlnak cavab verdi:

-Hə, hə eşidirəm. Mən nə deyim ki? Büyüklərimiz necə məsləhət bilsələr, elə də olacaq. Bizim sözümüzü dinləyənmi var?

Şakir nişanlısının sonuncu cümləsindən tutaraq:

-Necə bəyəm bizi dinləyən yoxdur?! Məgər toy barəsində evdə atan, anan, qardaşın sənilə söhbət aparmır heç? - Az qala əsəbləşəcəkdi.

Rəmziyə də xarakterinə xas olmayan tərzdə cavab verdi ona:

-Xeyir, danışmırlar. Hər şeyi özləri həll edir.

Rəmziyənin nişanlısı ali təhsil almasa da,

rayonda kiçik təsərrüfatı vardı, pis dolanmırıldı. O, təzəlikcə özünə ayrıca ev də tikdirmişdi. Gəlini təzə evinə getirəcəkdi.

Şakirlə yenicə danışib qurtarmışdı ki, Vasifdən növbəti mesajlar gəlməyə başladı. O yazırıdı: "Bir gün yuxunuza gələcəyəm, görüm qəlbinizdə mənə qarşı azca da olsa sevgi hissi varmı? O, könüldə mənə yer var, ya yox? Bunu bilmək istəyirəm. Niyə susursunuz, əzizim? Mənə bir cavab verin. Sizin verdiyiniz cavab mənimcün böyük bir təsəlli olar. Siz Allah, susmayın, siz də mənə qarşı olan hissərinizi, duyğularınızı yazıb göndərin. Səbirsizliklə gözləyirəm. Sizin hər sözünüz, acısı da, şirini də mənimcün əzizdir. Ürəyimə məlhəmdir. Sözləriniz nə qədər acı olsa belə. Bu qədər yandırıb, yaxmayın məni, sevgilim. Sizin sevginizə çox ehtiyacım var!

Sizin Vasifiniz"

Rəmziyə özü də bilmirdi nə eləsin... Vasifə cavab versin, ya yox. O, cavab vermədikcə mesajların sayı daha da çoxalırdı. Artıq buna bir son qoymaq lazımdı. Yazacaqsə, o zaman nə yazacaq?! O, Vasif qədər sevgidən bəhs edən sözlər yaza bilməzdii. Bunu həm də nişanlısı Şakirə xəyanət sanırdı.

Nəhayət, bir gün Rəmziyə Vasifi sinamaqdan ötrü ona xəbərdar edici bir mesaj göndərdi: "Sizə dedim axı, mənə mesaj yazmayın. Nişanlım bunlardan xəbər tutsa, səninçün də, mənimcün də yaxşı olmaz. Çox xahiş edirəm, bir də mənə mesaj göndərməyin! Bunun sonu heç də yaxşı olmayıacaq!"

Artıq toyun vaxtı da müəyyən edilmişdi, toyə hazırlıq görülürdü. Əvvəlcə qızın, sonra isə oğlanın toyu olacaqdı.

İki gün sonra Vasifin nömrəsindən Rəmziyə zəng gəldi. Telefon nə qədər zəng çaldısa, qız telefonu açmadı. Anası narahat halda qızını səslədi:

-Rəmiş, qızım, eşitmirsən? Telefonun zəng çalır axı. Niyə açmırsan? Kimdir? Bəlkə Şakirdir?

-Hə, Şakirdir. Onunla təzəcə danışmışdım, yenə də zəng vurur, - Rəmziyə anasına yalan söylədi.

-Nə olsun ki, qızım. Bəlkə, yadından çıxan bir şey olub. Telefonu aç, danış. - Sərəngül xala qı-

zına telefonu açmağı məsləhət bildi.

-Yaxşı, yaxşı əlimdə işim var, bir azdan danışaram, - deyə Rəmziyə anasını əmin etdi.

Azca sonra Vasifdən mesaj gəldi: "Düzünü deyin, nişanınızı sevirsinizmi? Amma, siz Allah, düzünü söyləyin. Bilirom, indi qızlar istəmədən, sevmədən də ərə getməyi üstün tuturlar, təki ər olsun. Bu bədbəxtçilikdir. Mən heç cür başa düşə bilmirəm ki, bir qız oğlanı sevmədən onunla necə ailə həyatı qura bilər? Onunla bir yerdə necə yaşaya bilər?"

Vasifin bu dəfəki mesajı Rəmziyənin yaralı yerinə toxunmuşdu. Qız bu mesajdan sonra daha susmamağı qərara aldı. O, Vasifin mesajlarına cavab vermək barədə düşünməyə başladı. Amma necə?! Bununçon, özündə güc tapa bilecəkdəmi? Xeyli düşündükdən sonra Vasifə ilk mesajını yazıb göndərdi: "Həyatda çoxları sevmədən ailə həyatı qurur və xoşbəxt olur".

Rəmziyənin mesajına dərhal cavab gəldi: "Nəhayət ki, danışdırınız. Bəs siz necə, onunla xoşbəxt olacağınızə əminsizizmi? Axtardığınız xoşbəxtliyi nişanlarınızda tapa bileyəksinizmi? Məncə, yanılırsınız. Ərə getdikdən sonra daim peşmanlıq hissi keçirəcəksiniz. Nə qədər gec deyil, bu sevdadan vaz keçin! Həyatda sizi qəlbən sevən birisiylə ailə qurun".

Qız növbəti mesajını yazdı: "Məni qəlbən sevən birisini necə bilərəm? Digər tərəfdən də inidiki zamanda əsl sevgi əldə etmək çox çətindir. Əsl sevgi ancaq xəyallarda olur. İndi adamlara da o qədər güvənmək olmur. İnamsızlıq da insanları bir-birindən uzaqlaşdırır. Deməyim odur ki, indiki zamanədə doğru-dürüst adam tapmaq çətinidir".

Vasif cavabında: "Həyatda hökmən kiməsə güvənməlisən. İnamsız yaşamaq olmaz. Məsələn, mən indi hiss edirəm ki, bundan sonra sənsiz yaşaya bilmərəm. Bu mənim doğru sözümdür. Adınızın mənası rəmz, simvol deməkdir. Yəni, Rəmziyə xanım, siz mənim eşqimin somvolusunuz. İndi ruhum o qədər boşdur ki, bu boşluğu ancaq sizin sevginiz doldura bilər. O gözəl, ruhu oxşayan səsinizə çox ehtiyacım var... Mən sizin bütün istəklərinizi həyata keçirə bilən yeganə adamam..."

Rəmziyənin mesajı: "Bu sözlərinizlə sizə

inanmağımı istəyirsiniz? Əsla yox! Çünkü kişilər istədiklərini əldə edənə qədər, hər cür dona giriirlər".

Vasif cavabında: "İstədiklərini əldə edənə qədər" dedikdə, nəyi nəzərdə tutursunuz, gözəl qız? Bu ifadəyə bir az da aydınlıq gətirməyinizi xahiş edirəm".

Rəmziyənin mesajı: "Bu ifadəni açıqlamağa gərək yoxdur. Zatən bu, kişilər üçün açıq ifadədir".

Vasif bu dəfə başqa məzmunlu mesaj yazmışdı: "Dəniz sahildəki qumları, zaman isə keçmişdəki anları silib apara bilər. Amma heç bir şey qəlbədəki gerçək sevgini, əsil məhəbbəti silə bilməz! Mənim sizə olan sevgim həqiqi, əsil sevgidir. Qəlbimin dərinliklərindən gələn sevgidir. Saf, ülvi, heç bir təmənna ilə bağlı olmayan sevgidir. "MƏN SİZİ SEVİRƏM!" Heç bir ölçüyə sığmayan məhəbbətlə sevirəm! Bu sevginin gerçək olduğuna, həqiqi, əsil, saf olmasına inanın, Əzizim!"

Daha sonra Vasif mesajlarına bunları da əlavə etdi: "Sizi həyatimdən çox sevirəm. Siz ömrümün bəzəyisiniz, siz qəlbimə işiq saçan günəşsiniz! Sizə görə hər şey edərəm! Lap elə Sizə görə həyatimdən belə keçməyə hazırlam! Mən məhəbbətimi sözlə deyil, əməlimlə də sübut etməyə hazırlam. Təki Siz mənim yanımda olmağa razı olasınız".

Həmin gecə Rəmziyə şirin xəyallar aləmində uçurdu. Ağılçasdırıcı və məstedici mesajlar qızın yuxusunu da əlindən almışdı. Səhərə qədər yatağında o tərəf-bu tərəfə çevrilir, Vasifin ona söylədiyi sözləri təkrar-təkrar ürəyində canlandırırdı. İçində sanki bir sevgi vulkanı qaynayırdı. Bu püşkürüb üzə çıxmayan vulkan Rəmziyəni içindən yandırıb yaxırdı...

Ertəsi gün Rəmziyə Şakirə zəng vurub ondan xoş sözlər eşitmək istədiyini bildirdi. Qız nişanlılarından eyni ilə Vasifin ona yazdığı sözlər dən eşitmək istəyirdi. Şakir Rəmziyənin sözünü əvvəlcə tutulan kimi oldu. Sonra özünü o yerə qoymayaraq soruşdu:

-Əzizim, mən sənə nə qədər istəsən, xoş və gözəl sözlər söyləyə bilərəm. Amma bilməliyəm ki, bu sözlərə sənin ehtiyacın varmı?

-Əlbəttə, var. Hər bir insanın xoş sözə eh-

tiyacı var. Xüsusiylə gənc qızların. Görünən odur ki, sən bu xoş sözlərdən məhrum adamsan! - Rəmziyə əsəbi halda telefonu nişanlısının üzünü qapadı.

Rəmziyə nişanlılarından küsdükdən sonra xeyli müddət gecələr, hamidan gizli mobil telefonla Vasiflə danışındı. Vasif artıq qızın ağlını başından çıxarmışdı. Son danışqlarında o, Rəmziyəni Bakıya dəvət edirdi və onu səbirsizliklə gözlədiyini bildirirdi. Rəmziyə artıq Vasifdən başqa kimsəni düşünmürdü. Xəyalında ancaq Vasifdi. O, çörək yeyərkən də Vasifin şirin sözlərini xatırlayıb gülümşəyirdi...

...Səhər yeməyini təzəcə yeyib qurtarmışdı. Dibçəkdəki gülləri sulamaq istəyirdi, Vasifdən yenə mesaj gəldi. Tələsik açıb oxudu: "Əzizim, yuxuda gördüm ki, mənim yanımı gəlmisən. Oyanıb Allahıma yalvarmışam ki, bu yuxum çin olsun! Heç bilirsən mən niyə yatıram? Yatıram ki, yuxumda səni görüm. Oyanıram ona görə ki, sənin haqqında düşüncəm. Hara gedirəmsə, nə iş görürəmsə, ancaq və ancaq sənin haqqında düşünürəm. Sən özünü xoşbəxt sanmalısan ki, hardasa səni düşünən, sənə dəyər verən Vasif adlı sevgilin var. Bilirsənmi, əzizim, dünyada bir çox insan var, bəzisi duyğulu, bəzisi duyğusuz. Amma gözəlliklərə və xoşbəxtliyə layiq olan bir insan var ki, o da indi mesajımı oxuyur, SƏNİ ÇOX SEVİRƏM!"

Rəmziyə Vasifin bu mesajından daha da xoşhal oldu. "Vasif düz deyir. Həyatda insanların bəziləri duyğusuzdurlar. Eyni ilə nişanlım Şakir kimi..." Qız artıq nə fikirləşdiyi, nə edəcəyini bilmirdi. Başı dumanlanmışdı. O, Vasif barəsində qəti qərar verməliydi. Vaxt isə gözləmirdi. Zaman su kimi axıb gedirdi... Qız bu suya qarışib Vasifin yanına getməyi qərarlaşdırıldı. Xəyalından ancaq tezliklə Vasifi görmək və onunla birlikdə olmaq keçirdi...

Rəmziyə kənddən necə çıxacağı barədə götür-qoy edirdi. Yadına Şakirlə ötən həftə paltar almaq üçün rayona getmələri barədə danışqları düşdü. Və tez nişanlısı Şakirə zəng etdi. Qız həm onun könlünü aldı, həm də paltar almaqdən ötrü rayonun mərkəzinə birlikdə getməyə razı olduğunu bildirdi.

Rəmziyə evdən pul götürmüştü. Nişanlılar

bir neçə mağazaya baş çəkdilər, bəzi xırda-para şeylər aldılar. Lakin döngələrin birində Rəmziyə nişanlısını azdıraraq bir taksiyə əyləşib birbaş Bakıya getməyi qərarlaşdırıldı. Hər şey onun planlaşdırıldığı kimi oldu...

Şakir nişanlısını nə qədər axtardısa tapa bilmədi. Sonra qaynı olacaq Kərimə zəng vurdu. Kərim Rəmziyənin evə gəlmədiyini söylədi.

Şakir eləcə donub qalmışdı. Sanki ona ölüm hökmü oxunmuşdu. Qızın qəfil yoxa çıxmazı onu bərk sarsıtdı. Nəfəsi təngidi, ürək döyüntülləri artdı, başı hərləndi... "O, hara gedə bilərdi..." - düşündü. Tez maşına tərəf qaçıdı, amma Rəmziyə orada da yox idi...

Şakir rayonda çox qalmadı, ağır yaralılar kimi maşına minib dərhal kəndə qayıtdı. Qaynatışının həyətində maşından düşər-düşməz Qafur kişi onun üzünə bozardı:

-Sən necə kişisən ki, nişanlına da sahib çıxa bilmirsən?! O böyüklükdə adam məgər əşyadır ki, itə?! Bəs bir yerdə deyildiniz?! Belə biabırçılıqmı olar, məni kənd içinde rüsvay etdiniz! Fərasətsiz!

Şakir başını aşağı dikib lal adamlar kimi dayanmışdı...

-Ay Allah, bu nə işdir başımıza gəldi! El içində biabır olduq! Kaş mən də qızla birlikdə gedəydim, - deyə Sərəngül özünə əl qatdı.

-Ata, indi biz nə edək? Bəlkə polisə xəbər verək? - Bunu da Kərim dedi.

-Hələlik lazım deyil. Axşama kimi gözləyək. O vaxta qədər qız evə gəlməsə, o zaman polisə xəbər verərik. - Qafur kişi çevrilib bir də arvadiyla Şakiri sözərək yere tübürdü...

Rəmziyə kənddən çıxanda Vasifə xəbərdarlıq eləmişdi. Yol gedərkən də mesajlaşmışdır. Vasif onu avtovağzalda qarşıladı və birbaş qabaqcadan kirayə tutduğu mənzilə apardı. O, yaxşıca bazarlıq etmişdi. Rəmziyə də əlindən evdarlıq gəldiyini sübut etmək üçün yaxşı bir şam yeməyi hazırladı. Vasif Rəmziyənin bişirdiyi yeməyi təriflədi:

-Türklər demişkən, əllərinə sağlıq, gözəl hazırlamışan, həyatım.

-Nuş olsun! - Rəmziyə qımışaraq cavab verdi.

-Mənim fikrimcə, əsl qadınlıq mətbəxdən başlayır. Yaxşı yemək hazırlamaq qadının ucalı-

ğidir. Biş-düş bilməyən qadından ev xanımı olmaz heç vaxt! - Vasif şit-şit gülməyə başladı.

-Əlbəttə, nə sənətə sahib olur-olsun, qadın ilk növbədə yaxşı yemək bişirməyi bacarmalıdır. - Rəmziyə yemək bişirmək məsələsində Vasiflə həmfikir olduğunu bildirdi.

Vasif elə bu axşam Rəmziyə ilə birlikdə olmağı qərarlaşdırılmışdı. O, bilirdi ki, ilk gündən heç bir qız bu qərarla razılaşmayacaq. Ona görə də o, işini qabaqcadan ehtiyatlı tutmuşdu. Vasif Rəmziyə ilə onun çayına yuxugətirici dərman qatmaqla olmaq istəyirdi. Bundan sonrası asan olacaqdı. Qız isə oğlanın bu məkrli planından tamam xəbərsizdi...

Şam yeməyindən sonra Rəmziyə çay hazırlayıb gətirdi. Qız yenidən mətbəxə qayıdan zaman Vasif cəld əlindəki yuxugətirici dərmanı onun çayına qarışdırıldı. Bir xeyli deyib-gülərək çay içdilər. Bu zaman qapı döyüldü. Vasif qapını açmağa getdi. Qapını açan kimi naməlum adam:

-Səid, salam. Deyəsən, qızın gəlib, - soruşdu.

-Sus... nə Səid, Səid salmışan. Sənə deməmişəm ki, o, məni Vasif kimi tanır. Bir də Səid desən...

-Yaxşı, yaxşı... başa düşdüm. - Naməlum şəxs səsini alçıtdı.

Rəmziyə onların danışığını aydın eşidirdi. Qız fikrə getdi. "Demək, bunun əsl adı Vasif deyil, Səidmiş!" - ürəyinə sanki qara bir xal düşdü...

Oğlan otağa daxil olanda, Vasif dostu Tərlanı Rəmziyəyə təqdim etdi. Tərlanın qımisaraq Vasifə göz vurması da qızın nəzərindən qaçmadı. Rəmziyə Səidin dostuna çay gətirmək üçün mətbəxə keçsə də, qulağı onların söhbətində idı.

-Səid, vallah bomba şeydir... - Tərlan deyirdi.

-Sənə indi demədimmi, Səid sözünü unut.

-Nə edim? Dilim öyrəşib də... - O, bic-bic güldü. - Vasif, amma quşu gözündən vurmusan ha...

-Sakit... astadan danış... eşidər, - deyə Səid dostuna xəbərdarlıq elədi.

Rəmziyə hiss edirdi ki, göz qapaqları özündən asılı olmadan yavaş-yavaş qapanmağa başlayır. "İndinin bu vaxtında nə gic yuxudur

mənə gəlir?!" - qız arabir əli ilə gözlərini ovuşturdu. Yuxusu qaçın deyə, üz-gözünü soyuq su ilə yudu. Amma bunlar bir nəticə vermədi. Rəmziyə Səidə dedi:

-Səid, nədənsə yuxum gəlir...

-Səid?! Səid kimdir, əzizim? Sən nə danışırsan? - deyə oğlan qəsdən təəccübədici tərzdə soruşdu.

Yuxu artıq Rəmziyəni haqlamışdı. O, Səidin sualına qırıq-qırıq cavab verdi:

-Səid... sən... sən... Bilirəm... sən-in əsil adın... Səeiddir... - Rəmziyə yerə yixilirdi ki, Səid onu qucaqlayıb divana tərəf apardı...

...Səhər Rəmziyə yuxudan ayılanda Səid evdə yox idi. O, özünü çox pis hiss edirdi. Bütün bədəni sizim-sizim sızlayırdı. İçində kəskin ağrılar vardı. Yataq da pis gündəydi. Bu dəhşətli mənzərini görən Rəmziyə hönkür vurub ağladı. Sən bir həyatın oyununa bax. Axşam məsum qız kimi yuxuya getdi, səhər oyandıqda isə...

Rəmziyə ağır-ağır qalxaraq əvvəlcə vanna otağına girdi. Yuyunduqdan sonra güzgü öündə dayanıb böyük günah sahibi olan Rəmziyəyə tamaşa etməyə başladı. Və qəlbindən nə keçdi-sə, var gücüylə güzgүyə tüpürdü. Bu vaxt qapı açılda. Səid içəri girdi. O gülərək:

-Sabahın xeyir, əzizim. Deyəsən, durmusan. Hə, de görüm, indi özünü necə hiss edirsən? Məndən razı qaldınmı?! - dedi.

Rəmziyə bir anlığa Səidə heç bir söz deyə bilmədi, maddim-maddim onun üzünə duruxub qaldı. Sonra nə fikirləşdi, asta addimlarla ona yaxınlaşıb, onunla üzbəüz dayandı.

-Sən nə qədər alçaq adamsanmış... Sənin heç bacın yoxdu?! Əclaf, biqeyrət, binamus, - Rəmziyə leksikonuna xas olmayan bu sözləri Səidə deyərkən, var-qüvvəsi ilə onun sifətinə bir sillə də vurdu. Sillə o qədər güclü alındı ki, Səidin gözləri qanla doldu.

Sillə Səidi bərk qəzəbləndirmişdi. O, qızın hər iki qolundan tutub burmağa başladı. Rəmziyə müqavimət göstərsə də, oğlana gücü çatmadı. Bir xeyli əlbəyaxa oldular. Sonda qız Səidə təslim olmaq məcburiyyətində qaldı. "İndi mən sənə kişiyə əl qaldırmağın nə demək olduğunu göstərərəm!" - deyə Səid bu dəfə Rəmziyəyə

möhkəm bir yumruq ilişirdi, onu sürüyə-sürüyə yataq çarpayışına gətirəndən sonra zorla ona ikinci dəfə sahib oldu...

Rəmziyə özünə gələndə Səid artıq çıxıb getmişdi. O, indi anladı ki, Səid məsələsində çox ağılsız addım atıb. Bu da onun acı sonluğu... Oturub ağlayıb, sızlamaq vaxtı deyildi. "Neyin bahasına olursa-olsun bir yol tapıb buradan xilas olmalıyam! Özü yixılan ağlamaz" - düşündü. Rəmziyə həyatda özü yixilmişdi. İndi etdiyi səhvi düzəltmək də onun üzərinə düşündü.

O, ayağa durub qapını yoxladı. Arxadan bağlıydı. Pul kisəsini yoxladı. İçində bir qəpik də pul qalmamışdı. Hamısını Səid çırpışdırılmışdı...

Bu vaxt kimsə qapını açarla açıb içəri girdi. Tanımadığı bir oğlan idi.

-Salam, Rəmziyə xanım.

-Siz kimsiniz? Adınızı hardan bilirsınız? - Qız soruşdu.

-Məni Səid göndərdi. Sizinlə əylənmək üçün ona pul vermişəm. - Oğlan utancaq halda dilləndi.

-Biqeyrət, şərəfsiz, binamus, alçaq Səid! Allah sənin cəzani versin! Deməli, indi də məni başqalarına satırsan?! - Rəmziyə ucadan qışqırıldı. - Sizdən bir xahişim var. Deyin görüm, Səidi yaxşı tanıyırsınız?

-Əlbəttə, bir yerdə tikintidə işləyirik.

-Səid orada hansı vəzifədə işləyir?

-Nə vəzifə? Səid də mənim kimi fəhlə babadır. - oğlan güldü.

-Bəs onun maşını, şəxsi evi yoxdur?

-Hə... başa düşdüm... Deməli, Səid sizə evi, maşını olduğunu söyləyib, eləmi?

Rəmziyə başına gələnləri olduğu kimi oğlana danışdı. Oğlan Rəmziyənin hekayətini dinlədikdən sonra sıfətinin rəngi dəyişdi. O, Səidin arxasında ağızına gələni dedi, Rəmziyəyə isə buradan çıxməq üçün kömək edəcəyini söylədi:

-Bacım, mən qapını bağlamadan çıxıb gedəcəyəm. Siz də mən gedən kimi buranı tərk edib, birbaş yaxınlıqdakı polis şobəsinə gedərsiniz. Başınıza gələnləri olduğu kimi şobədə danışarsınız. Yəqin ki, indi valideynləriniz sizi axtarır. Polisə getsəniz, orada sizə kömək edəcəklər. Di, salamat qalın.

-Çox sağ ol, qardaşım, - Rəmziyə kövrəldi, - Allah köməyiniz olsun...

Oğlan adını da söyləmədən mənzili tərk elədi. Qapını da açıq qoymuşdu...

Rəmziyə cəld üst-başını səliqəyə salıb, küçəyə çıxdı. İlk qarşısına çıxan adamdan polis şobəsinin yerini soruşdu. Ona yaxınlıqdakı polis şobəsinin yerini göstərdilər...

***

Novbəti gün rayon polis şobəsindən Qafur kisiyə xəbər verdilər ki, qızın tapılıb. Bakı şəhərindədir, gedib qızını gətirə bilər. Ona qızının olduğu ünvani da verdilər...

Rəmziyənin arxasında Bakıya qardaşı Kərim gəldi. Elə həmin günün axşamı da bacısı ilə birlikdə kəndə qayıtdılar. Qızın başına gələnləri, namusunun ləkələndiyini bilən Şakirin valideynləri gəlib həm nişan üzüyünü, həm də toy üçün Qafur kişigilə verdikləri şeyləri geri aldılar...

El içində rüsvay olduqlarını görən Kərim bacısını öldürmək qərarına gəldi. Amma Qafur kişi bundan tez xəbər tutdu və oğluna bəzi öydən-nəsihətlər verərək, onu bacısını öldürmək fikrindən daşındırdı...

Həmin gecə ailəsinin başını aşağı edən, ata və qardaşının qeyrət rəmzi olan papaqlarını yerə çıpan Rəmziyə bu ağrı-aciya dözməyib tövlədə özünü asmaq istədi. Amma anası bundan tez duyuq düşdü...

Görünür, "zaman hər dərdin dərmanıdır", "zaman ən ağır yaranı belə sağaldır" deyənlər heç də yanılmamışlar. Bəzən olub-keçənləri zamanın axarına buraxmaq lazım gəlir...

Bakıda polislər Səidi həbs edərək onun haqqında cinayət işi başlamışdilar... Rəmziyə isə məhkəmədə o iyrənc insanla bir daha qarşılaşmaq istəmirdi...

Qız sevdiklərini bu qədər üzdüyü üçün onların üzünə baxa bilmirdi. Fikrində imkan düşən kimi intihar etməyə qərar vermişdi...

Bir gün həmin imkan düşdü... Kəndi iki hissəyə bölüb keçən dağ çayının asma körpüsü köməyinə yetdi...

...Bu hadisənin eks-sədası Rəmziyənin doğulub boyra-başa çatdığı kiçik dağ kəndindən uzaqlara da yayıldı. Bir müddət heç kəs qız övladına əl telefonu almaq istəmədi...

RƏHMAN BAYRAM

Yuxuma gəlmışdı anam bu gecə

Yuxuma gəlmışdı anam bu gecə,
Yaman qayğılıydı o nurlu üzü.
Yuxuma gəlmışdı anam bu gecə,
Dadlı söhbətindən doymadım, düzü.

Hər dara düşəndə arayar məni,
Mələklər məəttəl qalar bu işə.
Ruhu bəlalardan qoruyar məni,
Röyası dadıma yetər həmişə.

Qəribə bir hissi vardi anamın,
Ana ürəyinin duyğusuna bax.
Deyərdi, ay oğul, qulağım gəlir,
Sən məni ziyarət etməzdən qabaq.

Uşaqlıq çağlarım dönəydi geri,
Ana qucağından isti yer varmı?
Behiştə getsə də görünür yeri,
Analı dünyadan doymaq olarmı?

Yuxuma gəlmışdı anam bu gecə,
Yorğun gözlərində intizar vardi.
Yuxuma gəlmışdı anam bu gecə,
Laylası dərdimi yuyub apardı.

Gözəldir

Duyğusuz gözəldən, bivəfa yordan,
Sevdalı gözlərin yaşı gözəldir.
Bədbəxtlik gətirən dövlətdən, vardan,
Kasibin kotanı, xışı gözəldir.

Hər kəşfi bəşərə fəlakət olan,
Yüz dənə alimdən, paxıl ustaddan,
Ürəyi yaşatmaq eşqiyələ dolan,
Bir dənə xeyirxah naşı gözəldir,

Rəhman, bir çiçək dər eşqin bağından,
Düşməsin şamama vaxtsız tağından,
Qürbətin laləzar, xam torpağından,
Vətən torpağının daşı gözəldir.

Dərd

Sual verdin mənə geniş dünyada,
Niyə yoxdur dərdi, amanı, bacım?
Duyan ürəyi var, düşünən beyni,
İnsan deyil dərdin yamanı, bacım.

Adam var, dərd-qəmi əridər dağı,
Şəhid anasının çekilməz dağı.
Adam var, göz yaşı bir dağ bulağı,
Adam var, yanılılı kamandı, bacım.

Dərd var, zərbəsindən zaman ağlayır,
Dərd var, acı söz tək sinə dağlayır.
Dərd var, insanları zülmə bağlayır,
Dərd var ki, sonsuz bir ümmandı, bacım.

Hippokrat andına sahib olandan,
Xalqının dərdinə yanıb hər zaman.
Öz dərdini çəkmək deyildir asan,
El dərdinə qalan loğmandı, bacım.

Düşünmə ki, Rəhman başqa aləmdi,
Bir gözü gülürsə, bir gözü nəmdi.
Vətənsiz bu dünya bir cəhənnəmdi,
Könlüm Qarabağsız talandı, bacım.

Ocaqsan, pirsən

*(Ocağına hörmət etdiyim
Miri dayının xatirəsinə)*

Nə böyük hikmətsən ay Miri dayı,
Tanrı behiştənmi göndərib səni?
Camalının nuru söndürər ayı,
Günəş şöləsimi güldürüb səni?

El üçün çırpınan ürəkmisən sən?
Xalqa ümid verən diləkmisən sən?
İlk gözə görünən mələkmisən sən?
Rəbbim göylərdənmi endirib səni?

Tərtəmiz bulaqsan, incisən, dürsən,
Bütöv bir möcüzə, bütöv bir sirsən.
Mələklər baş əyən ocaqsan, pirsən,
Peyğənbərmi sevib, dindirib səni?

Nə fayda

Taleh bir bəndədən üz döndəribsə,
Ağlayıb saçını yolsa nə fayda,
Qarşılıqsız bir sevdanın üzündən,
Həsrətdən saralıb solsa, nə fayda.

Yaltaqdan dost olmaz, qurbətdən Vətən,
Daş olmaz vətənə hər yoldan ötən,
Namusu, qeyrəti vicdanı itən,
Nanəcib övladdan olsa nə fayda.

Şan-şöhrətlə baxıb nurlu sabaha,
Zülm edib məzluma, batıb günaha,
Cavanlıqda inanmıyb Allaha,
Qocalanda namaz qılsa, nə fayda.

Əzizləyib alagözlü sonanı,
Qocalar evinə qoyub ananı,
Əridib ömrünü şamtək yanani,
Sonradan yadına salsa, nə fayda.

Rəhman, doğmaları anmasan əgər,
Xeyirxahlıq nədir, qanmasan əgər,
Elinə, obana yanmasan əgər,
Xəzinən qızılla dolsa nə fayda.

Dəndlər də dünyada əkiz olurmuş

*(dəyərli şeirlər müəllifi
Rəhman Süleymanoğluna)*

Düşmüsən sehrinə şeirlərinin,
Hər bəndi nisgillə, kədərlə dolmuş.
Adımız eynidir, dərdimiz qoşa,
Dəndlər də dünyada əkiz olurmuş.

Təbəssüm diləyib əl açdım göyə,
Gəldi gülüş payım qəm qucağında.
Dərdin yoxluğunu dərd etmə, qardaş,
O tapacaq səni dəmli çağında.

Allah, bu millətin neçə dərdi var,
Dərd dərdi gətirər qalaq içində.
Irəvan, Qarabağ, Göyçə dərdi var,
Hamısı bir boyda, eyni biçimdə.

Dərbəndim həsrətdən boynunu bükür,
Borçalı yandırıb yaxır Vətəni.
Təbriz ayrılıqdan göz yaşı tökür,
Anadolu dərdi sıxır Vətəni.

Sənin kimi dərdi bölgənlər varsa,
Hərdən sevinməyə, gülməyə dəyər.
Millətin qədrini bilənlər varsa,
Bu torpaq uğrunda ölməyə dəyər.

Ay insafsız bir geri dön, bax görüm

Gözlərim tamarzı baxışlarına,
Ay insafsız bir geri dön, bax görüm.
Sevgimlə yoğrulan incə hissələri
Sırqa elə, qulağına tax görüm.

Tuşlayıb kipriyin ox gözlərimə,
Tək sevda təşnəsi, tox gözlərimə,
Alovlan qəlbimdə, çıx gözlərimə,
Yaş ol, yanağımdan süzül, ax görüm.

Yıxmazdı fələyin feli könlümü,
Sıxdı həsrətinin əli könlümü,
Rəhmanam, dərdindən dəli könlümü,
Baxışınla yandır görüm, yax görüm.

Vurulmuşam

Baxışıyla könül çalan,
Bir marala vurulmuşam.
Kövrək qəlbi dərdə salan,
Gül camala vurulmuşam.

Zülfü buruq tellərinə,
İncə, zərif əllərinə,
Əfsunlayan dillərinə,
Əhli-hala vurulmuşam.

Naz-qəmzəsi quya bənzər,
Gülüşləri çaya bənzər,
Göz üstündə yaya bənzər,
Qaş hilala vurulmuşam.

Odur bu gün gələcəyim,
İlk sevdiyim sevəcəyim,
Dodaqlarda çəkəcəyim,
Şirin bala vurulmuşam.

Daşların başı qarlıdır,
Əlim zəhmət qabarlıdır,
Demə ki atam varlıdır?
Vara, pula vurulmuşam.

Rəhman yarın sorağında,
Bal, şəkər var dodağında,
Əzizim, gül yanağında,
Qara xala vurulmuşam.

Qardas

(*qardaşım Əfqanın 60 illik yubileyinə*)

Saçına dən düşüb, qar ələnməmiş,
Ağsaqqal olmusan cavan yaşında,
Uşaqlıq sevincin dönüb xəyalı,
Bir nəslin qayğısı durub qarşısında.

Atasız dünyamda, ata əvəzi,
Ömür yollarımın mayağı oldun.
Xalqın sevimliyi, elin əzizi,
Qocaman bir nəslin dayağı oldun.

Altmış ahillığın cavanlıq çağrı,
Gün o gün olsun ki, yüz yaşa, qardaş.
Halalıq bir ömrün baş ucalığı,
Bu ömrü şərəflə vur başa, qardaş.

RƏNA MİRZƏLİYEVƏ
İsmayıllı Rayon Təhsil Şöbəsinin metodisti

CÜMHURİYYƏTİN DOĞMA BALASI

(esse)

Gözümü dünyaya açanda hər tərəfi nura boyanmış gördüm. Bu, milyon illərdi ki, insanlara işiq, sevinc, istilik bəxş etmiş bir möcüzənin - günəşin nuru idi. Həmin möcüzənin işığında xəyallara, sırlı-sehirlə aləmə bürünmüş uşaqlıq illərim keçdi.

Hər gün bir pillə də böyüyərək başqa bir işığa can atdım. Məktəb adlı bir məbədgaha üz tutdum. Burada da ürəkləri nurla dolu müəllimlərim məni gözləyirdilər. Onlar səbrlə, təmkinlə zəkalarının ziyasını beynimə, qəlbimə köçürüdlər. Nura boyanmış həqiqətlərin, möcüzələrin işığında böyüdüm. Qəlbim əsrarəngiz arzularla dolu idi: daha yüksəkliklərə can atmaq, elm və bilik adlı möcüzənin işığına bələnmək və bu işığı insanlara paylamaq.

Müəllimlərimin gözdində özümlə bağlı bir inam oxuyurdum. Bu sözsüz inam, mənim də, düşüncələrimin, qəlbimin sözsüz mahnısı idi. Bu inamın, bu mahnının sədaları altında bir arzu tez-tez təkrarlanırdı: sən ali təhsil almalısan. Ali məktəblərin içərisində bir ad da hallanırdı: Azərbaycan Dövlət Universiteti (BDU). Yaxınlarım, doğmalarım da onu tez-tez mənə xatırladır, haqqın, ədalətin mizan-tərəzisi olduğunu deyirdilər. Qəlbimdə bir ümidi, bir inam çrağı yansa da, mən belə fikirlərdən qorxurdum. Hər daşında, kərpicində ulu bir tarix yazılıan, neçə-neçə elm fədaisinə, korifeyinə beşik olan, layla çalan müqəddəs elm, bilik məbədgahı ucqar

dağ kəndində doğulub-böyüyən bir uşağa arzularının gerçəkləşdiyi məkan ola bilərmi? Bu təzadlar içində sənədlərimi hazırlayıb dayılarımın müşayiəti ilə yarı zor, yarı xoş ayaq basdırı astanasına.

Qarşidakı lövhədə "Ədəbiyyat" sözünü görməyən (filologiya sözünün mənasını başa düşmədilər) Eldar dayımın, Şakir dayımın birinci və üçüncü mərtəbələr arasında ayaq döymələri (sənədləri iki mərtəbədə qəbul edirdilər) geri qayıtmaq fikrimi bir az da reallaşdırıldı. Nəhayət, yorulandan sonra ərizəmi qarşıma qoyub filologiya fakültəsi yazanda ikisinin birdən: "'Ədəbiyyat' istəmirən, niyə "filologiya" yazırsan" suali hamının xoş gülüşünə səbəb olanda, sanki bu səmimiyyət və saflıq nə vaxtdır qəlbimdə gəzdirdiyim böyük arzuya rəvac verdi, məni ürəkləndirdi.

Qəbul imtahanları zamanı üzlərinə nur qonan müəllimlərin səmimiyyəti, mehribanlığı, xüsusən, Cəlal müəllimin Sabir yaradıcılığının təhlilindən, Elbrus müəllimin dillə bağlı cavablarından razı qalmaları qəlbimdəki - özümün və ətrafdakıların mənə təlqin etdiyi fikirlərin reallıq işaretlarını görür, bu da ürəyimi xoş duyğularla doldurur və ədalətli gələcəyə inamımı qat-qat artırırı.

Nəhayət, başqa bir günəşin işığına siğindim. Ulularımızın min bir əziyyət həm də sevinclə binə etdikləri bir ulu məbədin, məkanca və mənəviyyatca uca, şanlı-şöhrətli bir ali məktəbin tələbəsi

oldum.

Doğma kəndimizə xoş bir xəbər yayıldı. Böyüyüñ, kiçiyin gözlərindən oxuduğum inam və sevinc hissi məni göylərdə pərvaz etdirə də, çox tezliklə qarşımıda hansı ağır və məsuliyyətli vəzifənin qoyulduğunu anladım. Bu böyük və müqəddəs vəzifəni öhdəsindən layiqincə gəlmək, qapısını açdığını qarşımızdakı böyük xəzinədən bacardığım qədər yararlanmaq üçün "yoruldum" demədən çalışdım. Necə çalışmağımın meyarı tələbə yoldaşlarımın zarafatları oldu: "universiteti bir ildə artırsalar, bu qız qəbirdə cürüyəcək".

Mən isə heç nəyin fərqində deyildim. Qarşımıda taybatay açılan bir xəzinədən bacardıqca daha çox bəhrələnmək arzusu və həvəsi ilə arı öz pətəyinə damla-damla bal topladığı kimi, babalarımızın hikmət xəzinəsini - şifahi xalq yaradıcılığını, Nizami dühasından yayılan işığı, Nəsimi fəlsəfəsini, Xətayı dəyanətini, "söz peyğəmbəri" Füzuli məhəbbətini, Vaqif ziyasından doğan nikbinliyi, qan içən zəmanədə öz ürək qanları ilə qidalanan, xalq, millət vətən üçün göz yaşlarını gilə-gilə ürəklərinə "axıdan" "Molla Nəsrəddin"çilərin ölçüyə gəlməz fədakarlığı, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Nəbi Xəzri ucalığı, adları qərinələrə sığmayan digər söz korifeylərini, bu gün onların layiqli davamçıları olan söz sərkərdələrini, dağ çayı kimi şaqraq, saf, təmiz dilimizin əzəmətini, dünya ədəbiyyatı öncüllərinin hikmətlərini öyrənməklə bərabər, sanki pillə-pillə ucalan bir insanlıq dərsi aldım. Ən çətin dəqiqlirdə adlarını nağıl qəhrəmanları kimi xatırladığım, çox vaxt əfsanəvi şəxsiyyətlər saydığını nurani, humanist müəllimlərimin münasibətləri dönyanın ən böyük möcüzəsi olan əsl insan adına qəlbimdə uca bir heykəl ucaltdı.

Açılı, şirinli gənclik illərimin müdrik şahidi olan bu mötəbər bina və onun mötəbər sakinləri xarakterimin formallaşmasında xüsusi rol oynadılar. Ən çətin məqamlarda simurq quşu kimi köməyə yetən bu insanlıq mücəssəməsi olan insanların qayğıkeşliyi ürəyimə təpər, qoluma qüvvət, uçmağa qanad verdi.

Keçmişdə qalan, bəlkə də başqaları üçün adı görünən, mənim üçün isə xoş xatırələrlə xatırlayacağım məqamlar, həyatımı zinətləndirən səhifələrdir. Suallara inamlı cavablar verərkən dodaqlarına xoş təbəssüm qonub razılıqla baş tərpədən müəllimlərim, Tofiq müəllimlə Üzeyir Hacıbəyov kəlamları üzrə yarışa girməyimiz, Ağamusa müəllimin: "Bakıya yaxın olduğuna görəmi cavabların belə inamlıdır" suali, Cəfər müəllimin

"Orxon-Yenisey" abidələrindən danışarkən üzünə yayılan sevinc, Əlyar müəllimin imtahanında tələbələrin özlərini yaddan çıxararaq mənim qiymət alma aqibətimi gözləmələri, Bəxtiyar Vahabzadə imtahanında çox bəlağətli ifadələr işlətməyim, onun isə zarafatla dediyi: "Ay qızım, mənə gopologiya elmi lazımlı deyil, real hadisələrdən danış", sözləri, Mahir İsrayılov "Məntiq"indən qiymət almağın sevinci, katibə qızın sevinə-sevinə: "Vəkil müəllimdən qiymət alıb, ey..." sözləri, diplom işinin müdafiəsinə buraxılmamağıyla əlaqədər haqsızlıqla barışmayan Gülhüseyn Hüseynoğluunun dekanlıqda dediyi: "Belə tələbələr universitetimizin sütunlarıdır, onlara bu münasibət yaramaz" fikri, Pənah müəllimin, Abdulhəd müəllimin "əla"ları, diplom müdafiəsi zamanı söz korifeylərimizin "sual yaşışı" və bu "yaşış"dan sonra: Abbas müəllimin "Hansı rayondandır" suali, çıxandan sonra katibə qızın: "Afərin, dilin varsa, dilçəyin də var" cümləsi, dövlət imtahanından aldığım "əla", neçə il sonra qəbul imtahanında rastlaşdırığım tələbə yoldaşım Güllünün oğlunun yanında: "Bunu universitetdə barmaqla göstərirdilər" ifadəsi və bir çox başqaları həmişəlik düşüncələrimə həkk olunan, həyatının saf məcraya yönəldilməsində xüsusi rol oynayan, mənə bəxş etdiyin qiymətli həyatı töhfələrin cüzi bir hissəsidir, əziz universitetim.

Tarixən başı bənzərsiz bələlər çəksə də, öz soykökündən uzaq düşməyən qanlar, canlar bahasına azadlıq arzusuna qovuşan ana yurdumun ilk və qocaman təhsil ocağı, nur ocağı.

Yarandığın gündən bütün şərqi aləminə işiq ziyası saçan, nur çırağım, dövlətimizin və xalqımızın elmi-pedoqoji fikrinin inkişafına ən böyük töhfəsini verən və bu gün də həmin işi fəxrlə davam etdirən, ilk təhsil ocağı... aydın, nurlu, günəşli bir səhərin açılmasına işarə olan Dan ulduzum.

Fəaliyyətdə olduğun tarix boyunca milli ideoloji düşüncələrimizin, mənəvi əxlaqi dəyərlərimizin ən mükəmməl təbliğatçısı və keçikçisi olan, zəngin tarixi keçmişsi və tədris ənənəsi olan, dönyanın əksər qabaqcıl ölkələrində tanınan təhsilimizin baş məbədi.

Başının üstündə nə qədər tufan, boran əsdi. Nəçə-neçə qəlbi vətən eşqi ilə yoğrulan övladlarını bu haqsız tufanlar apardı. Lakin sən sarsılmadın, yeniyeni fidanların çiynində ucaldın, ucalardan ucalara qalxdın.

Təhsilimizin baş tacı! Qartal kimi vətənimizin ürəyi olan Bakının göylərində qiy vurursan. Sənin

məğrur-məğrur kövən etməyin hər bir soydaşımızın qəlbini qürurla döyündür.

Ən çətin günlərində, qəmli anlarımda adını xatırlayıb dərdimi unutmuşam hara getsəm də, hayana üz çevirsəm də yolum səndən başlayır. Xəyalın dünyani gəzsə də, yenə sənə qayıdır. Sənin müqəddəsliyini ancaq mənəviyyatı uca, ülvi olanlar bilər, çünkü sənin dilini hər adam bilmir.

Mən sənin qoynunda təhsil də aldım, həyata düzgün baxışı da öyrəndim.

Keçən il sənin pilləkənlərini sevincələ, məğrurluq hissi ilə qalxdım: şagirdlərimi intellektual yarışa aparmışdım. Hər daşını, kərpicini fəxrlə onlara tanıtdım. Pilləkənlərindən düz 1919-cu ildən gələn mənliyimizi dünyaya tanıdan addım səslərini eşitdim. Təqribən yüzillik bir harmoniya məni içəridən çulgaladı.

Qoynunda xalqın milli mənlik heykəlini yarananlar təhsil alıb və rəhbərlik edib. Fəxredici bir haldır ki, bu gün estafet etibarlı əldədir. Sənə rəhbərlik edən sərkərdə - Abel Məhərrəmov də bu həqiqəti ləyaqətlə sübut edir.

Hər gün neçə dəfə çalınan zəng səsləri gələcəyi-mizi haqq-ədalət mübarizəsinə səsləyir. Azərbaycanın akademik elm istehsalı ilk dəfə səndə yaranıb. Bəlkə də, əsasını ilk dəfə qoyanlar fikirləşmirdilər ki, sən bu gün dünyanın ən böyük universitetlərindən birinə çevriləcək, xalqımızın halallıq manifesti olacaqsan.

Bu halallığı yarananlar sənin dünya şöhrəti məzunlarındır. Bu halallıq və məhəbbət xalqımızın bütün ağır tarixi faciələrindən alnıaçıq, üzüağ çıxmışındır. Nə siyasi baxışlara, nə də ayrı-ayrı adamların mənafeyinə boyun əyməməyin də sənin bənzərsiz fədəkarlığındır. Çünkü bütün zamanlarda həm xalqa, həm də dövlətə ürəkdən bağlı olmuşan. Sən xalqımızın mənəvi düşüncələrini, mənlik və yetkinliyini daşıyan və fəxrlə başqlarına ərməğan edən, bütün dünyaya azadlıq, müstəqillik duyğularını aşılıyan müqəddəs bir məkansan.

Eyni zamanda qoynunda milli-mənəvi-əxlaqi və islami dəyərlərə sədaqət, məhəbbət, türkçülüyə bağlılıq hissi daha güclü olub.

Qürurverici bir haldır ki, 1920-ci ildə müstəqilli-yimiz süqut etdiqdən sonra, müstəqillik rəmzini özündə saxlayanlar içərisində sən də vardın. Qısqancıqla biçilən istedadlı övladlarının "bolluğu" siyahısında sən də vardın.

1988-ci il hadisələri zamanı milli müstəqillik ideyaları ən birinci sənin qoynunda baş qaldırdı. Və

müstəqilliyimizin qazanılmasında bu səs böyük rol oynadı.

Bəli, söhbət açacağımız, fəxr edəcəyimiz məsə-lələr çoxdur. Onları qələmə almaq qısa bir yazının işi deyil. Ona görə yenə qəlbimin səsini sənə çatdırmaq istəyirəm.

Mötəbər məclislərdə çıxış edəndə, hər dəfə dər-sə başlayanda, bəzən narahat hadisə ilə, bir nadanla üzləşəndə adın, ucalığın, təlqin etdiyin ən ali insani duyğular köməyimə çatıb, məni ruhdan düşməyə, sinməğa qoymayıb. Həmişə adın mənə dayaq olub, dəstək olub.

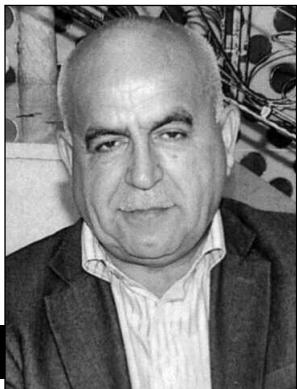
Qəlbimə hopan ali düşüncələrin işığında qazandıqlarımı təmiz və saf, gözləri oxumaq, öyrənmək həvəsi ilə alışib-yanan vətən övladlarına fəxrlə təlqin etməyə çalışmışam. Onların çoxunu sənin qoynuna pərvazlandırmışam. Əksəriyyəti də təhsili-ni bitirib vətənimizin müxtəlif guşələrində işləyir-lər. Yaxşı bilirəm ki, onlar da qoynunda əxz etdik-ləri elm və biliklə bərabər, özləri ilə böyük inam, insanlığa böyük məhəbbət, adınlə bağlı nur çırığı aparırlar. Bu cıraqlar birləşib vətən torpağının günəş olacaq və onu əbədi nura, işığa qərq edəcəkdir.

Vətənpərvər babalarımızın qiymətli mirası, nur çələngimiz, demokratik-elmi fikrimizin milli-ideo-loji düşüncəmizin sönməz ocağı, əziz universitetim, növbəti tədris ilində sənin 100 yaşın tamam olacaq. Ancaq cümhuriyyət övladı olduğun üçün sənin yaşı-nı indidən qeyd etməyə başlayırıq.

Bu qısa vaxtda elm, bilik təşnəsi olan, dünyaya gözəllik bəxş etmək ehtirası ilə alışib-yananlara yol göstərən mayak oldun. Adın dünyanın 100 ən reytinqli ali məktəblərin siyahısına düşdü. 1000 yaşın tamam olanda da başqa büsatın olacaq. Qoynundan pərvazlandırdıqların təkcə elm, bilik yükü deyil, qəlblərində insanlıq adına qoyulmuş əbədi bir hey-kəl aparacaqlar.

Nə qədər Azərbaycan var, nə qədər xalqımız var, adın dövlət rəmzlərimizin bir addımlığında olacaq, Vətən odunu, istisini bütün dünyaya yayacaqdır.

Bu böyük həqiqəti, o böyük məşəli görüb indidən qəlbim qürurlanır, sevincimi bütün kainata püs-kürmək istəyir, adının ucalığına tapınib qoynunda çalışan və növbəti tədris ilinə sonsuz arzu və istəklə başlayan Azərbaycan təhsilinə yeni-yeni töhfələr bəxş edən müdrik müəllimlər müəllimlərinə, elm, bilik adlı bir ümmanın üzgüləri olan tələbələrinə müqəddəs adınlə uğur diləyir, uca zirvələr arzulayıram.

VAQİF OSMANOV

ÖMÜR FİLMİMİN SSENARISI

I hissə

Dünyaya gələn kimi başladım ağlamağa
Oxşadılar, ovutdular doğmalarım,
Büründülər süd qoxulu təmiz ağa,
Başladı bəyaz qışım, qızmar yayım.
Arzuyla, ümidlə bəslənən,
Naz - nemətlə süslənən
Bir ağ günlü oğul oldum.
Anamın həzin laylalarıyla,
Atamın gizlin - gizlin nəzəriylə, qürüruyla
Gerçəkləşən sirli dünya - nağıł oldum.
Şirinimsən, şəkerimsən deyənlərə
Şirni oldum, noğul oldum...

II hissə

Böyüdükcə
quduz həyat qıcadı dişlərini
Açgöz yalquzaq kimi.
Ağzı sulana - sulana,
Gözləri yana - yana
Baxdı mənə -
sümüyü bərkiməyən
sütül bir uşaq kimi.
Gəldim,
Şəhər uddu məni,
nə dərinmiş çinədanı,
Qapqara zülmət imiş
hər tini, dar dalanı.
Əzrayıl bildim
Kirayə qaldığım evin

sahibəsi Rübəbə xalani.
Amma bərkidi məni
şəhər qızlarının kinayəli gülüşləri,
eyhamları,
Məni anlamaz, dilbilməz sanan
Əli təsbəhli,
Dodağı "Kazbek"li
Tin adamları.
Bərkidi məni
Xəzərin dəli xəzrisi, gilavarı,
Kirayə qaldığım
yarı zırzəmi, yarı zülmət evin
Alçaq tavanı, nəmli divarları...

III hissə

Bu şəhərdə
Dişinə çəkdi məni
"Şəhər" adlı səhranın
nəfəskəsən bürkübü.
Təngimədi nəfəsim,
Titrəmədi səsim,
Yıxılmadım,
palid kimi möhkəm idi bünövrəm -
Ömür sarayıımın təməli, hörgüsü.
Bu şəhərdə
Nə ağacdan asılmış təbii "çarpayı" gördüm,
Nə də cürətli ərənlər kimi
hayqıran dəliqanlı dağ çayı gördüm.
Burda dəniz gördüm - mazutlu, neftli,
Balıqları batan gəmilər kimi həyəcan fitli -

"Mənə büllur su, təmiz hava verin!" nidali,
 Bu şəhərdə
 Öyri yollar gördüm - əngəlsiz, dümdüz,
 Sonunda gözlərindən cin yağan
 Küpəgirən qarı,
 Yaxud bədheybət Təpəgöz -
 Bağlayıb düz yolları
 Üzümə irişə - irişə, qucağını aça - aça.
 Doğru yollar gördüm -
 Sərt enişli, yoxuşlu,
 Labirint toxunuşlu,
 Əriş - arğaçlı,
 Tıxaclı -
 Cığırları haça - haça.
 Aldada bilmədi məni
 Öyrim - üyrüm yolların
 başgicəlləndirən gəlhagəli,
 Nazlana - nazlana oxuyan restoran gözəli.
 Bu şəhər - sınaq meydani,
 Bir - birindən fərqlənmirmiş mələyi,
 şeytanı...

IV hissə

Haça - haça yolların düzlüyündə
 Yeridim addım - addım,
 Boz məmurun təkəbbürlü sifətinə

 Baxa - baxa maddim - maddim.
 Sındırı bilmədi məni qrimli üzlər,
 Hiyləgər baxışlı əyri "düz"lər.
 Dənizdə də üzdüm,
 Dağda da gəzdim,
 Bəyazlıq, saflıq, əzəmət görmədim
 Bu şəhərin "dağ"larında.
 Hiylə gördüm, məkr gördüm,
 Gözəllərin min bir rəngli
 gözlərində, yanaqlarında.
 Kəndimizin təpeləri
 məğrur idi bu "dağ"lardan,
 Qürurluydu uşaqları da
 şəhərli qoçaqlardan.
 Qartal qanadları olsa da, heyhat,
 Quşqonmaz zirvələr tapmadım burda.
 Neft qoxuyurdu yağışı, qarı,
 Bir az laqeyd idi, dostları, tanışları...

V hissə

Aldatdı məni bu süni bər - bəzəkli şəhər,
 Asfalt küçələr,
 Rəngbərəng gecələr.
 Üyündüm şəhərin çax - çuxsuz dəyirmanında,
 Darıxdım alabəzək gözəllərin ormanında.
 Zirvələr eşqiyələ yandım, alışdım,
 Hey çalışdım
 Qalxım zirvəyə.
 Ayağımdan dartdilar:
 Ay kəndlə balası, hələ tezdir!" - deyə.
 Uçan xalça toxumaq istədim,
 qırıldı ilmələri,
 Hayqırmaq istədim,
 ağızında qaldı kəlmələrim.
 Uçağan xəyallarım ilişdi
 Zamanın qara buludlarına,
 Amansız həyatın qovhaqovlarına, tuthatutlarına...

VI hissə

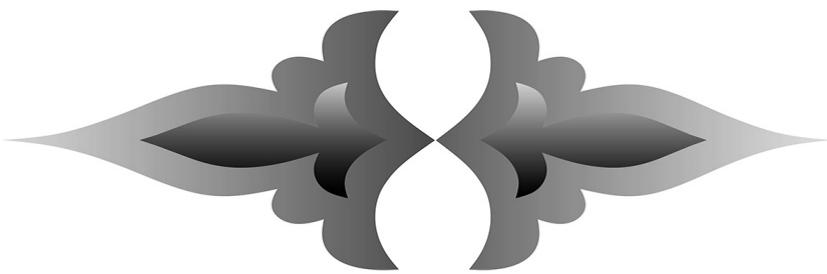
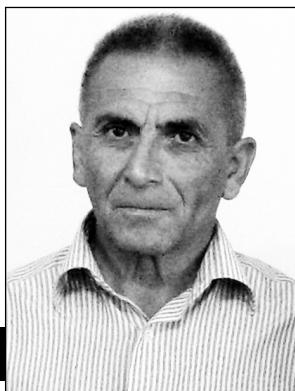
Bu acı əngəllər bişirdi məni,
 İnamım, əqidəm, əyilməzliyim,
 Bütün sınaqlardan keçirdi məni.
 İndi gəlib çatmışam
 Dördfəsilli ömür hekayəmin sonuna,
 Tanrı, nə deyim bu qaydasız oyununa?!
 Şəvə tellər seyrəldi payızda yarpaq kimi,
 Düşsələr də başından yorğun - yorğun,
 Soyuda, soldura bilmədi həyat eşqimi.
 Gözəllər baxdılara oğrun - oğrun,
 "Ehh..."ləri sinəmi dəldi,
 Düşündüm: - Payız nə tez gəldi?!"
 Üzüboz şəhər sahib çıxmasa da
 Ürəyi təmiz bir kəndlə balasına,
 Bənzəyirəm anamın, atamın ruhuyla,
 Əzizlərin, dostların arzusuyla
 Ucaltdığım alınmaz Qürur qalasına...

20.05.2018.

İT İLİ GƏLDİ...

İt ili gəldi,
 Doğuldu bir körpə sevimli küçük,
 Gözləri yumulu, qulağı bükük.
 Kaş ilin sonunda
 Bu küçük quduz it olmasın bari,
 Qapmasın yarıac mərd kasıbları...

04.01.2018.

AYAZ İMRANOĞLU

MƏCNUNSUZ DÜNYA

(povest)

-Stalin ölüb!

Bu dəhşətli xəbər böyük bir imperiyani büründü, sanki ildirumdan sürət aldı, şəhərləri, kəndləri dolaşdı, döymədiyi qapı qoymadı. Bir neçə saatın içində ölkə matəmə büründü. 1953-cü ilin martın əvvəli idi, lap dəqiqi beşində. Təbiət qış yuxusundan tənbəl-tənbəl oyanırdı. Günəş gur şəfəqlərini yaydıqca torpaq da mürgülü gözlərini ovsudurdu. Torpaq altından baş qaldıran otlar, güllər çıçəklər orda-burda görünürdü. Hələ ağaclar tumurcuqlamamışdı. Əməkçi qarışqa yuvalarında isə bir canlanma vardı. Uzun qarışqa cığırlarında, qarışqalar qoşun-qoşun görünürdü. Əgər...

Dəlikdaş kəndinin sakinləri isə bu səhəri bəd xəbərlə açdılar. Səhər yuxudan duranlar malqarasın, qoyun-quzusun örüşə buraxan kimi aşağı məhəlləyə tələsirdilər.

Burada kolxozun akasiya ağacına quraşdırıldığı radioqovşağıın səsgücləndiricisi arada qısa xəbərlər verməklə aramsız olaraq hüzünlü musiqi səsləndirirdi.

Həm kəndin məktəbində rus dili dərsini keçən Rəşid müəllimin başına toplaşmışdı. Musiqi dayanan kimi susurlar, diqqətlər xəbəri oxuyan diktorun səsinə dikilirdi. Rəşid müəllim də rusca verilən xəbəri tərcümə edib adamlara çatdırırıdı.

Əvvəl arvad, uşaq, kişilər xisin-xisin ağlayırdılar. Kəndin mərsiyə deyən arvadları gələn kimi "şaxsey-vaxsey" başladı.

Həm burada idi. Bircə dəli Dilarədən başqa.

Həmişəki kimi əlində süpürgə torpaq həyətlərini süpürdü. Torpaqdan çıxan qoz boyda qənbər daşları ətəyinə yiğib küllükde qalaqlanan daş təpəciyin üstünə tökürdü.

Bu vaxt kənd sovetinin sədri Gülayə Zalı qızı və onun katibi Əfsər kişi göründü. Tezcə dəli Dilarə süpürgəni yerə qoyub gur səsini işə saldı:

-Gülayə bajı, görəsən dədəm-nənəm qayıdajaq?

-Nə bilim azz... Kişi ölüb. Ölkə başsız... rəhbərziz qaldıq eh... Görmürsən hamı akasiyanın yanındadır. Sən də burada kef edirsən?

-Biz həmişə kefdə olmuşuq. Qorxaq deyilik. Əyilməmişik, əyilmərik də! - Sonra çəpərin dibinə kimi gəlib asta səslə: - Gülayə bajı, qəribə milletik eh... Moskvada bir qərar qəbul olunan kimi birinci burada, bu sərhəd kəndimizdə icra olunur. Deyirəm bəlkə də, Moskva əhli rəhbərinizin ölməndən hələ duyuq düşməyib, siz isə burada yas keçirirsiniz. Görəsən, üçü, yeddisi, qırxi da olajaq? - dedi.

-Kiri, azz, kiri. Vallah, sənin ağızından qan iyi gəlir. O taya yaman meyl edirsən haa...

-Gülayə bajı, oday... bəy əmilərim hər səhər-axşam Arazın o tayından qışqırıb salam göndərilər. Deyirlər, inşallah, şurəvi hökumət dağlıjaq. Gəlib yenə malimizə-mülkümüzə, bəy torpaqlarımıza iyiyə durajağıq.

-Aaz, eştmişəm əmin Abbas bəy kəlçənin qulaqlarına qızıl onluqlar yiğib bu taya adladır.

Sən də onları götürürsən.

-Bəs, nə bilmışdin? Mapı arvadın xaraba qalmış gorgahında qızıl dükanı açacağam də...

-Həə, onu da deyirlər ki, kəllə qənd, Bağdad xurması ilə çay içirsən. Cibindən İran kişişi əskik olmur. Camaat qənd olmadıqından çayı qax qurusuya içirlər... Bir də deyirlər Arazla Həkəri çaylarının qovuşağındakı Dəvətitrən gölünün yanındakı iydəlikdə kiminləsə görüşürsən. Olmaya İran şipyonudu? Kəllə qənd, xurma, kişişmiş gətirib səndən dil alır. Bir gün NKVD-nin cynağına keçəcəksən haa!..

-Mən öz sevgiliyi görməyə gedirəm. Siz də gedin Stalin babanızın yas musiqisinə qulaq asın. - deyən dəli Dilarə çəpərdən aralanıb süpürgəsini götürüb həyətlərini süpürməyə başladı. Süpürdük-cə tozanaq həyəti başına alırdı.

-Kopəkoğlunun qızının qorxusu, hürküsü yoxdur də. Atası, anası, böyük qardaşı Sibirə sürgün olundu. Bu da burada qalıb iki ayağını bir qaloşa dirəyib sosializm quruluşuna tabe olmur ki, olmur. Kolxozun işinə yaramayırlar. Elə öz dəliliyindədi. - deyən Əfsər Gülayə Zalı qızına üz tutdu. - Gülayə bajı, onun qardaşlarını Şuşa yetimxanasına sən apardın. Bəs bunu niyə aparmadın?

-Bunun yaşı keçmişdi. Yetimxanaya götürməzdilər. Bununku dəlixanalıqdır. Bir də fikirləşirəm ki, bunun kənddə qalmağı məsləhətdir. Gözümüz üstündə olar. Gorgahları yiyəsiz qalmaz. Heç olmasa evlərinə qaraçuxalıq edə bilir. Qardaşlarını üstü "brezentli" yük maşını ilə aparıb təhvil verdim. Gecə Şuşada qaldım. Səhər erkən onlara bir də baş çəkdim. Hər üçünün başlarını qırxmışdır. Eyni rəngdə paltar geyindirmişdir. Yaziqlar bir kuncə qisılıb boynubükük halda durmuşdular. Lap balacası məni görüb üstümə cumdu. "Evimizi istəyirəm, evimizi!" - deyib boynuma sarılında ürəyim qan ağladı. Göz yaşalarım leysan kimi axdı. O səhnə bu gün də gözlərim qarşısından getmir.

Gülayə Zalı qızı o hadisəni yenidən yadına salmışdı. Nəmlı gözlərini dəsmalla silib özünə toxraqlıq vermiş kimi gülümşədi.

-Bu da yox ağlinın cin atına minib dəliliyini edir.

-Gülayə bajı, gedəy eh... Dünən Yediyar "Yel piri" olan dağdağan ağacına əvvəlcə pəşov edib, sonra da balta ilə dibindən kəsib. İstəyirmiş "Kəmərqaşma" ziyanətgahında yandırsın kənd əhli

qoymayıb. Daş-qalaq olunacağından qorxub sakitləşib... Allahsızlar cəmiyyətinin üzvləri xalqın inamına, inancına niyə belə hörmətsizli edirlər? Belə olmaz axı.

-Həə, gedək. O, Yediyar həddini aşır. Bir də qara ipək parça alaq ki, bayrağa bağlayaqq. Öləkə yas içindədir axı.

***

...Dəli Dilarəni Həkəri çayının dəmiryol körpüsü yaxınlığında iydəlikdə bir neçə dəfə kolxozun maldarı Musa görmüşdü. Elə də diqqət yetirməmişdi. Fikirləşmişdi ki, işə-güçə yarımayan qartılmış qızdı. Hara gəldin gedir. Kimsədən qorxusu yoxdur axı.

Bu dəfəsə Musa heyrot içinde qalmışdı. İydəlikdəki açıq talada dəli Dilarə tək durmuşdu. Yəqin ki, kimisə gözləyirdi. Çox keçmədi ki, Dəvətitrən gölünün burulğan yerindən - sudan bir yaraşıqlı oğlan çıxdı. Ağappaq, gur saçları ciyinə tökülmüş bu oğlan elə bil islammamışdı. Üst-başı yaş deyildi. Dilarə duran talaya gəldi.

Musa iri böyürtkan kolumun arxasında diz üstə oturub onlara baxırdı. O, dəli Dilarəyə doğru gəldikcə bu da ona tərəf addımladı. Üz-üzə durub dini-b-danişmadan eləcə bir-birinə baxırdılar. Sonra oğlan iydə ağacının çıçəkləmiş budaqlarından qırıb dəli Dilarəyə verdi. Dəli Dilarə məmnunluqla iydə çıçəklərinin dəstəsini alıb qoxladı. Həmin an qızın üzünə, gözlərinə sevgi dolu təbəssüm qonmuşdu.

Oğlan qızı bir söz demədən ondan ayrılib gölə doğru getdi. Gölün qırğından çevrilib ona baxdı. Əlini yelləyib burulğanda yox oldu. Dəli Dilarə də eləcə suya əl edib, iydə çıçəklərini sinəsinə sıxıb qoxlaya-qoxlaya kəndə gedən torpaq yola düzəldi.

Oğlan bu tərəflərin adamlarına oxşamırdı. Qərib insan təsiri bağışlayırdı. Özü də qeyri-adi hərəkətlər edirdi. Sanki gül-çiçəkli təbiəti birinci dəfə görürdü. Yeriyəndə addımlarını iri atır, elə bil ayaqları yerə dəymirdi. Əlləri isə quş qanadları kimi açıldıqca o da uçurdu. Başını dik tutub göyə baxırdı.

Musa axşam mal-qaranı örüşdən qaytardıqdan sonra Xırman yerində toplaşan kənd kişilərinin yanına gəldi. Hal-qəziyyəni danışanda hamı ağızı açıq onu dinləyirdi

-Onlar gözləriylə danışmışlar.

-Ürəkləri bir-birinə nə dediyini bilir. Axı deyir-

lər ürəkdən-ürəyə yol var.

-İran şipyonudur.

-Bəlkə də su mələyidi. Qızı aşiq olub.

Musa adamların dediklərindən mat-məəttəl qalmışdı.

Həmişə maraqlı, özünəməxsus hadisələri ilə bol olan Dəlikdaş kəndinin əhli bu günlərdə iki hadisəni mövzu etmişdilər. Stalinin ölümü və bir də Dəvəitirən gölünün burulğanından çıxan insan cildindəki məxluq.

***

Dəlikdaş kəndinin torpaq yoluyla hər il iki dəfə davar köçü keçir. Aran rayonlarının kolxoz qoyun sürürləri aprel ayında bu yolla dağa - yaylağa qalxır, sentyabr, oktyabr aylarında isə arana - qışlağa enir.

Belə köç günlərinin birində dəli Dilarə Mollağa yalda kəpirliliyin üstündə durub gedən köçə tamaşa edirdi. Qoyun sürürlərinin arxasında çobanların dağda istifadə edəcəkləri məişət əşyaları atlara, qatırlara və iki dəvəyə yüklənmişdi. Dəvələrin üstündə xeyli yorğan, döşək, palaz, kilim sərilmüş, onların arasında da qadınlar, uşaqlar əyləşmişdi. Sanki bir yük maşınınında gedirdilər. Dəvə aramsız kövşəyir, ağızının yanlarında ağ köpük aşib-daşırıdı. Dəvələr elə gözəl ləngər vura-vura gedirdilər, istər-istəməz onun üstündə olmaq adamın könlündən keçirdi. Dəvələrin üstündəki sərnişinlərdən kimlərsə yatıb, kimlərsə şirin söhbətlərlə başlarını qatır, kimlərsə də ətraf aləmi seyr edirdilər.

Köçün qabağında boylu-buxunlu bir cavan oğlan qaşqa atının belində "Çoban bayatı"sı oxuyurdu. Onun məlahətli səsi təkcə insanları yox, həm də ucan quşları, qoyunları da elə bil sehirləmişdi. Elə bil köç bu səsin ahənginə uyğun yeri yirdi.

Köçün sağ, solunda, arxasında gedən çoban iləri də keşikçi funksiyasını yerinə yetirirdi.

Dəli Dilarəni də bu səs ovsunlamışdı. Oğlana heyran-heyran baxındı. Oğlan da ona baxdı. Bir andaca qəlbi təlatümə gəldi.

Dəli Dilarə elə bil illərlə yolunu gözlədiyi, qəlbinin sevgi qıtlığını dolduracaq oğlanı tapdı. Tanımaza, bilməzə doğmasına, əzizinə çevrilmişdi.

Oğlan da kəpirlilikdəki qızın ürəyini oxuyurmuş kimi atını kəpirliliyin tuşuna çəkdi:

-Xanım, içməyə su olmaz?

Oğlanın bu sözündən dəli Dilarənin dili-dodağı qurudu. Bir neçə dəqiqə danışmağa belə taqəti çatmadı. Handan-hana:

-Bir az gözləyin, gətirim! - deyib cavab gözləmədən evlərinə doğru qaçıdı. Evlərinə çatan kimi Dama girib mis səhəngdən bir bardaq su alıb oğlana çatdırıldı. Oğlan bardağı başına çəkib hor-tuldadıb içdikcə qız da onun qəddi-qamətinə göz yetirdi. Ürəyindən şəhvani hissələr keçdi. Özünü ömürlük onun arvadı sandı. Gecələr oğlanın qoy-nuna girib qadınlığın ləzzətini yaşayacağını düşündü.

Oğlan bardağı ona qaytaranda dəli Dilarə hələ də şirin xəyallar aləmində idi. Oğlanın dediyi sözələr onun xəyal dünyasını daşıdı:

-Xanım, çox sağ olun. Ölənlərinizin ehsanı olsun. Susuzluqdan dilim-ağzım qurumuş, ciyərim yanındı. Su qədər ömrünüz olsun! - deyib razılıq etdi. Oğlanın uzatdığı bardağı almaq istəyəndə əli onun əlinə toxundu. Bir hərarət hiss etdi. Həmin anlarda dəli Dilarənin də əli kimi ürəyi də titrəyirdi.

Həə, oğlanın əli od tutub yanındı elə bil. Gözlər bir-birinə dikildi. Bu zaman hər ikisinin gözlərindən eşq atəşinin qıgilcımı qopub ürəklərini odlayırdı. Dəli Dilarə bu anların davam etməsini elə arzulayırdı. Lap elə ömürlük. Sandı ki, bu anlarda üzünə bir höya pərdəsi çəkilib. Tezçə başını aşağı dikib piçilti ilə:

-Oğlan, payızə kimi yolunu gözləyəcəm, - deyib geri döndü, evlərinə qaçıdı. Oğlanın onun arxasında dediyi sözələri qulaqlarında cingildədi.

-Gözlə! Gələcəm! Anama gəlin edəcəm səni!

Köç xeyli uzaqlaşmışdı. Oğlan atının yanbzına şallaq ilişdirən kimi qaşqa at finxırıb, qabaq ayaqlarını şahə qaldırıb yerə vuraraq tərpəndi. Torpaq yolda at quş kimi uçub gözdən itdi.

***

Dünənki yağışdan sonra Həkəri çayı möhkəm daşmışdı. Yaşlı adamlar deyir ki, bu yerlər son əlli, altmış ildə belə sel görməmişdi. Çay öz yatağından çıxıb iydəliyi, ordan da bu yana əkin-biçin sahələrini silib-süpürüb aparmışdı.

Səhəri erkəndən durmuşdu Gülayə Zalı qızı. Dünənki telefon zəngindən sonra gecəni də əməlli-başlı yatmamışdı. Yenə dəli Dilarə məsələsi ortaya çıxmışdı. Ucundan, qulağından ona çatdırılmışdı ki, dəli Dilarənin sürgündə olan qardaşı sür-

gündən qəçmişdi. Güman olunurdu ki, buralara gələ. Gözdə-qulaqda olmaq lazımdır, demişdilər.

Güləyə Zalı qızınisa bircə sual düşündürdü. "Atası, anasını sürgündə qoyub niyə qaçın ki!.."

Həyətdə əlləri arxasında fikirli-fikirli gəzirdi. NKVD rəisi dəli Dilarə haqda daha bir ərizənin də olduğunu demişdi. Yazıblar ki, Dilarə qəsdən özünü dəliliyə vurub. Əslində çox ağıllıdır. İrandan göndərilmiş şipyonlarla görüşür. Rayon, kənd haqda bütün məlumatları onlara ötürür.

Demək Dilarəni də gedər-gəlməzə göndərə bilərlər. Əgər doğrudan da qardaşı sürgündən qaçıbsa, demək Dilarəni boş buraxmayacaqlar. Mütləq Dilarəni ərizə şərindən qorunmalıyam. Bəs necə?

Atını yəhərləyib, cilovunu əlində cəmləşdiridikdən sonra üzəngiyə ayağını qoyan kimi qaşqanın tərkində oldu. Cilovu tarıma çekdi ki, at tərpənsin, bu vaxt bacısı Sürayyə:

-Bacı, bəlkə, sel çəkiləndən sonra gedəsən? Qızın Ofelya bayaqdan ağlayır. Uşağın fasıləsiz ağlaması deyəsən, səni gözləyən təhlükədən xəbər verir. Qəmər anamdan eşitmışəm.

-Yox, işim var. Getməsəm olmaz. Bir də gör-dün urus vilisində gəlib qızı apardılar.

-Nə qızı?

-Dilarəni.

...İti axan Həkəri gecəki seldən qanadlı ejdahaya dönmüşdü. Çayın dayaz yerini gözüylə nişan alıb atını ora sürdü. At quş kimi çaya şığıdı. Dərinliyə düşdükə sanki at qanad taxıb suda uçurdu. Köpüklü sel artıq atın qarnının altını yalayırdı.

Güləyə Zalı qızı hiss etdi ki, sel ata güc gəlir. Özlüyündə piçildədi: "Kürənim, məni darda qoyma, yenə vəfadarlığını göstər..."

Atda da elə bil özünə inam güclü idi. Sahibini sağ-salamat o taya - Şərifan kəndinə çıxaracağına inanındı. Axı dəfələrlə belə çətinlikləri yaşamışdılardı. Həmişə də kürən qalib gəlmişdi. Yادına gəlir, ötən illərin birində pambıqçılar tarlada "Söyüd dibi" adlanan sahədə canavar görmüşdülər. Hər gün o yerdən keçəndə gözdə, qulaqda olurdu ki, bəlkə canavar qarşısına çıxdı. Bir gün yenə "Söyüd dibi"ndən keçəndə kolluqdan canavar çıxbı qamışlığa girdi. At canavarı görüb qulaqlarını şəklədi. Ayaqlarını yerə döydü. O, atın cilovunu boşaldan kimi at canavarın arxasında kışnəyib irə-

li atıldı... Cox keçmədi canavar atın ayaqları altında can verdiyinin şahidi oldu.

İndi də vəfalı kürəni onu bu selin ağızından alacaqdı. O, buna inanırdı...

Xrom çəkmələrinə su dolacağıni hiss etdiyindən ayaqlarını yuxarı qaldırmışdı. Demək olar ki, atın üstündə bardaş qurmuşdu. Çayı yarı eləmişdilər ki, qəfil gullə səsi eşidildi. Heç bir neçə an keçməmiş ikinci gullənin açılması ilə qulağı dibindən nəyinsə viyilti ilə ötüb keçdiyini duydı. Birinci gullədə elə bilməşdi ovçuları. Bu vədələr qaz, ördək, vağ ovuna çıxırdılar.

Çevrilib iydəliyə baxdı. Bir qaraltı ağacların arxasından qaçıb kolluğa girdi. Ani olaraq beynində düşündü:

-Demək hədəfdə mənəm...

Sahilə çıxıb atdan düşdü. Atın yanbızı qan içindəydi. Gullə ətini qoparıb, sallanırdı. "Məni dəqiq nişanala bilməzsən. Mütləq barmağın titrəməli, gözlərinə tor gəlməlidir. Cibində kommunist bilet gəzdirən, daxildən qolçomaq olan birisisən. İrandan gələn keçi papaqlılara kəndin mal-qarasın nişan verirsən. Bunlardan gözün doymayıb xalqın inanc yerlərinə hörmətsizlik edirsən", - deyib atın yaralı yerini siğalladı. Sonra cib yaylığı ilə yarani təmizləyib, yerdəki ziğdan götürüb yaraya sürdü. Bu türkəçarəni anası Qəmərdən öyrənmişdi.

Bir azdan atının tərkində Şərifan təpələrini keçib, çay qırığı kəndləri geridə qoydu. Ağ oyuq düzünə çatıb, Koroğlu daşını adlayıb üzü Pirçivana yön tutdu.

***

Kəndə hay düşmüşdü. Gedən köçdə olan cavan çobanı sel aparıb. Çoban dostları neçə gün Həkərinin sahillərini gəzsələr də meyidini tapmamışdalar.

Dəli Dilarə bu xəbərdən neçə gün yas tutub gecə-gündüz ağlayırdı. Sakitləşəndə içində bir ümidi işığı yandı. İnandı ki, ilk baxışdan vurulduğu çoban hardasa sağdı. Yay boyu bu arzuyla yaşadı.

Payızda köç geri döñəndə - arana enəndə çobanların qarşısına çıxıb sevgilisini soruşdu. Çobanlardan biri dedi ki, yayılan xəbər düzdü. Qoyunları seldən qoruyanda özü selin ağızına düşüb yox oldu. Öldüsünü də tapmadıq ki, dəfn edək. Gözlərimiz hər gün onu axtarır.

Dəli Dilarə gecələr neçə dəfə Dəvətitrən gölünün qırığında durub adını bilmədiyi çoban sevgili-

sini haylayırdı. Belə gecələrin birində, bədirlənmiş ayın işığından bir şua qopub kölgə kimi aşağı endi. Dəli Dilarənin başı üstündə bir neçə dəfə dövrə vurub sürotlə burulğanın içində girdi. O, bu qeyri-adı hadisədən sonra əmin oldu ki, çoban sevgilisi ölməyib, burulğanın içində yaşıyır.

Gülayə Zalı qızı NKVD rəisi Paşayeviçin qəbulunda neçə saat vardı söz güləşdirirdi. Atının yaralanması, onu güllə ilə vurmaq istəyən adamın, məhz şikayət ərizəsi yazan Yediyarın olduğunu israrla deyirdi.

-Dilarə ata, anasının qardaşlarının xiffətini çəkir. Sizə asan gəlməsin, bir ailə pərən-pərən düşüb. O da bu yolla dərdlərini ovutmaq isteyir. O, haradan bilir ki, ölkəmizdə hansı siyasi hadisələr yaşanır? İnsanların gün-güzaranının da necə olmasını ayırd edəsi ağılda deyil. Şpiyonluq etmək onun işi ola bilməz. Əslində onun adını çəkməklə izi yayındırmaq istəyində olanların əməlləridir. Xarici ölkələrin agentləri savadlı adamlarla əlaqə qururlar.

Paşayeviç Gülayə Zalı qızının məntiqi fikirlərinə dəyər verdi. Ona inandığını, saygı bəslədiyini dedi. Elə buna görə də Dilarə "delo"sunu bu andan qapadığını söylədi.

Həyətə çıxıb Gülayə Zalı qızını yola salanda qovaq ağacına bağlanmış atın yarasına baxıb başını buladı. Yediyar məsələsini özlüyündə bir daha götür-qoy etdi. Rayonda sabitliyin pozulmasında Yediyar kimi danosçuların məqsəd, məramını gözəl anlayırdı. Belələri aranı qızışdırmaqdə mahidirlər. Otuzuncu illərdə Cəbrayılda "Müsavat üsyani"ni yada saldı.

NKVD-dən üz tutdu ispolkomun binasına. İşpolkomun sədri Mamedov gərgin iş günü yaşasa da Gülayə Zalı qızını qəbul edəndə üzünə xoş təbəssüm qondu. Özlüyündə "Bu kişi hünərli qadının gözəl aurası var" - dedi. Onun bir yiğin suallarına, problemlərinə diqqətlə qulaq asdı. Arada qarşısındaki dəftərinə qeydlər edirdi. Gülayə Zalı qızı sonda yenə məktəblilərin yol məsələsini qabartdı:

-Həkəri daşan vədələr uşaqlar məktəbə getmir. Muğanlı, Hacallı, Həkəri kəndlərinin məktəbliləri beş kilometrlik yolda çox əziyyət çəkirlər. Axi çayın o tayında yerləşir Məmmədbəyli kənd orta məktəbi. Çayı adlayası körpü yoxdur. Bu müşkülə dənən məsələ həllini tapmalıdır. Ötən ilin qışında

bir məktəbli çayda boğulub ölmüşdü. Çayın üzərində körpü tikilməlidir. Ya da ki...

-...

-Həmin kəndlərdə məktəb tikilincə bəs neyləməliyik? Körpü tikintisi uzun məsələdir. Uşaqlar savadsız qalmamalıdır. Ölkəmizin inkişafına təh-silli insanlar - mütəxəssislər gərəkdir. Biz hələ neçə kəndlərdə də məktəb məsələsini həll etməliyik. Qarşıda gecə məktəblərinin açılması da durur. Savadsızlığın ləğvi birinci məsələlərdəndir.

-...

-Sərhəd qarnizonunun rəisi icazə versə, uşaqlar dəmiryol köpüsündən keçməklə məktəbə gedə bilərlər. Körpü sərhəddə yerləşdiyindən oradan mülkü insanların gediş-gelişinə məhdudiyyət qoyulub.

Mamedov telefonun dəstəyini qaldırib harasa zəng etdi. Rusca kimləssə bir xeyli danışdı. Telefonun dəstəyini yerinə qoyduqdan sonra qayğılı-qayğılı Gülayə Zalı qızına baxıb dilləndi:

-Sərhəd rəisi razılıq verdi. Bu məsələ demək olar ki, həllini tapdı. Amma bir sual da ortaya çıxdı. Görək dəmiryol rəhbərliyi nə deyir?

Dəmiryol idarəsinin rəisi uşaqların dəmiryol köpüsündən keçməsini təhlükə sayırdı. Səbəbi də uşaqları qatarın vura biləcəyindən ehtiyatlanırdı.

Gülayə Zalı qızı dedi:

-Gündə iki dəfə oradan qatar keçir. Həmin saatlarda uşaqlar dərsdə olur...

Qərara alındı ki, körpünün hər iki tərəfində sərhədçilərlə bərabər mühafizəçilər də dursun. Həm də qatarlar körpüyə yaxınlaşmamış siqnallar versinlər.

Onun üstündən ağır bir yük götürüldü. Sevincli halda kəndlərinə dönürdü.

Səhər çayı adlayanda baş verən hadisə heç yadına da düşmürdü ki, qanı bir daha qaralsın.

***

Dəlikdaş kəndinə bu yaz yağış çox yağdı. Dərələrdən sel axdı. Əkini zay edib, pambıq tarlasını yuyub apardı. Buğda zəmilərini bir-birinin üstə yatırdı. Dağlardan gələn sel Həkəri çayı qıraqı evləri dağıdı, çox adamlar evsiz qaldı. Meyvə ağacların üstündə çürüdü. Bal tuta bilməyən arılar basqın edib bir-birini qırıldı.

Hər şey məhv olsa da yaşlılıq, göyərti, acıqılı, şomu bol oldu.

O, atlıların gəldiğini görmüşdü. Bura adamları

deyildilər. Tut bağının arasındaki balaca talada atlarının belində nəyisə götür-qoy edirdilər. Sonra atlarından endilər. Atların cilovundan ağaclarla bağlayıb "Lala bağı" arxında əl-üzlərini yuyub "Kəmərqoşma"ya tərəf gəldilər. Hə, deyəsən ziyyərətə gəlmişdilər.

Dəli Dilarə dünən gecə qəribə yuxu görmüşdü. Çoban sevgilisinin yanında ata, anası olsa da qardaşı yox idi. Atası dedi: "qızım, taxta sandıqdakı yun şalı "Kəmərqoşma"ya nəzir qoy. Bəlkə, qardaşın gəlib çıxdı..."

Yuxudan durub Həkəri çayı qırağındaki bağbağatı gəzib dolaşdı. İnanırdı ki, çoban sevgilisi qarşısına çıxacaq. Amma qarşısına bu yad adamlar çıxdı.

Bayaqdan onları izləyirdi. Qonaqlar "Kəmər-qoşma" ağacının ətrafında cəm olub dua oxuyub, salavat çevirdilər.

-Görürsən bu köpəkoğlu Yediyarı. "Kəmər-qoşma"ni yandırmaq istəyirmiş. Kənd camaatı duyuq düşüb qoymayıblar. Baxın, bu hissə yanıb. - deyən orta yaşılı kişi gər ağacının yanından koğuş olmuş yerini göstərdi.

-O, Allahsızlar cəmiyyətinin kitabçasını ürəyinin başında gəzdırır. Həzrət Abbas haqqı, harda görsəm, beşatılanın güllələrini beyninə doldurajam. - dedi saqqallı kişi.

-Bəy, qəbirstanlıqdakı yel piri olan Dağdağan ağacını da yandırıb. İt əmcəyindən süd əmən yaman qudurub. Firqəciyəm deyib at oynadır. Qorxusu, hürkübü yoxdur. Bilmir daha bir gün gəlib ruhsuz bədənini it leşinə çevirə bilərik.

Bəy deyilən saqqallı kişi ötkəm səslə söhbətə yekun vurdu:

-Bu gecə o cəhənnəmə vasil olmalıdır.

Bayaqdan bu söhbəti kandalaşlıq arasından diniyirdi dəli Dilarə. Birdən onu göy öskürek tutdu. Tez iki əliylə ağızını tutdu ki, səsi eşidilməsin. Amma öskürek səsi eşidən "qonaqlar" eyni vaxtda silahlarını kandalaşlığa tuşladılar.

-Əmilər, mənəm. - deyən yazıq qız qorxulu, həyəcanlı vəziyyətdə kandalaşlıqdan çıxdı.

"Qonaqlar"dan yaşca cavanı olan kişi irəli çıxbı bu ürkək baxışlı qızı tutub yaxına çəkdi.

-Kimsən?.. Nəcisən?.. Kim göndərib?.. Bizi niyə pusursan?.. Firqəcisən?.. - sualları yazıq qızın hər tərəfdən üstünə yağıdrıldı. O, kədərli görkəmi ilə başını qaldırib kişiləri süzdü. Üzlərdə qəzəb,

kin tuşlanmışdı qızə sarı.

-Mən də "Kəmərqoşma"ya gəlirdim. Sizi görüb kandalaşlıqda gizləndim. Atam, anam, qardaşlarım üçün nəzir qoyacam. - deyib belinə bağladığı şalı açıb onlara göstərdi.

-Bala, kimlərdənsən? Kimin qızısan? - deyən saqqallı kişi yumşaq səslə soruşdu.

-Aşıqlılar nəslindənəm. Mircavadın qızıyam, əmi.

-Hə, bildim. Şurəvi hökuməti sizin nəslidən pərən-pərən saldı. Əmilərin, bibilərin bizim kimi Arazın o tayına adladılar. Mircavadsa tərslik edib yurdada qaldı ki, gorgahları boş qalmasın. Zülmkar bolşeviklərsə onu sürgünə göndərdilər. Musavatçı olduğu üçün. Yaxşı ki, Ələkbər Sadıqov kimi ləyaqətli insanlar var. Yoxsa bu qoşa kənddən çox adamlar Sibirə sürgün olunacaqdı... Mən Vəli bəyəm. Şurəvi vətəni işğal etdikdən sonra o taydakı ellərimizə adladıq. İndi ziyyərtgaha gəlmişəm. Bir də eşitdim ki, Yediyar pirlərimizi mundarlayır, yandırır.

Qonaqlar dəli Dilarəni tanıdıqdan sonra onu şirin söhbətə tutmuşdular. Bayaqqı həmin cavan kişi atın tərkindən heybəni alıb gətirdi. Heybədəki ipək parçadan olan bayraqı çıxartdı. Yaxınlıqdakı bostanın çəpərindən nisbətən şümal olan quru ağaç budağı tapıb bayraqı ona bağladı

-Bayraq!.. Nə gözəl rəngləri var. - deyən dəli Dilarə heyranlığını gizlədə bilmədi.

Bir anda içində sevgi hissi doğuldu, qəribə duygular yaşadı. Anı olaraq uşaqlıq illərində ata nənəsinin ona danişığı "müsavat bayraqı" hekayətini yadına saldı.

Uzun qış gecələrində nənəsi ona nağıllar danişardı. Bu nağılların çoxusu qorxulu nağıllar olardı. Hərdən qəhrəmanlıq, məhəbbət nağılları da danişardı. Birisi vardı ki, nağıldan, əfsanədən çox gerçek həyat hekayətiydi. Nənəsi bu hekayəti həmişəki kimi qaynayan bulaq səsiyle yox, nisgilə, yavaş, az qala piçilti ilə danişardı. Özü də dö-nə-döñə tapşırılmışdı ki, həyətdə-bacada kimsəyə danışmasın. Yoxsa qara div gəlib nənəli, nəvəli hopp edib aparar.

İndi bayraqı görmüş o hekayət yadına düşmüşdür: "...Gözəl balam! Yaşadığımız bu ömürdə bir çox hadisələrə şahidlik etmişəm. Onlardan biri xalqımızın dəyərlərindən olan bayraqla bağlıdır. Onilliklər öncə yurdun işıqlı-ziyalı kişiləri Məm-

məd Əmin Rəsulzadə, Fətəli Xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov və adı yadımdan çıxan bir çoxları yiğisib Vətənimizdə Cumhuriyyət qurdular. Cumhuriyyata yaraşan gözəl, göyçək üçrəngli bayraq da yaratdilar. Bayraq o qədər gözəl idi ki, yağışdan sonra çıxan qövsü-qüzeydəki göy-qurşağına bənzəyirdi.

Düz iyirmi üç ay bu bayraq Vətən göylərində azad, firavan yaşadı.

...Bir günsə... Vətənin başı üstünü qara buludlar aldı. Yurdumuzda şimal küləyi əsməyə başladı. Rus imperiya quzğunu yurdu işgal etdi. Beləcə bayrağımız endirildi.

Cümhuriyyət qurucularını həbsə atıb, sürgün edib, öldürdüklərini də öldürdürüdlər. İmperiya quzğunun qanlı caynağından yaxa qurtaranlar isə qurbətə pənah apardılar. Sonralar o qəriblər qərib ölkələrdə qərib məzarlara döndülər.

İmperiya quzğunun özü kimi qəribə də adı vardi; Sovet hökuməti. Sovet hökuməti din, iman, inanc tanımırdı. Xalqların, millətlərin adət-ənənələrin tapdaq altına atıb, məhv edirdi. Sovetin Lenin adlı babası vardi. Lenin babaları öldükdən sonra onu basdırmadılar. Movzeley adlı yerdə meyidini mumyalayıb saxlayırlar. Çünkü torpaq onu qəbul etmir. Allahın Allahlığını danırdı.

Sovetlər yurdumuzu işgal etdikdən sonra Cumhuriyyətin əsgərlərinə qarşı qətlamlar törətdilər. Sənin baban da müsavat əsgəri olmuşdu.

Babanın motal papağı vardi. Papaqcı dostu Şamil quzu dərisindən tikmişdi. Gecələr evdə hamı yatandan sonra papağı qarşısına qoyardı. Papağın içindəki bayraqı qarşısına qoyub xisin-xisin ağlayardı.

Papaqcı Şamil bu cür papaqdan çox dostlara tikişmişdi. Onlar öz aralarında bu papağa motal papaq yox, "Cumhuriyyət bayraqı" deyirdilər. Hara gedərilər o papaq başlarında olardı.

Bir gecə qapımız döyüldü. "ÇK"dan gələnlər babanı papaq qarışq götürüb apardılar. Bu günə kimi öldüsündən, qaldısından xəbər yoxdu. Amma... Onlar bilmirdilər ki, babanın eynisi olan başqa motal papağı var. - deyib nənə sandıqda gizlətdiyi boxçanın içindəki papağı Dilarəyə göstərdi.

Motal papaq təptəzə qalmışdı. Babasının kişi qoxusu papaqdan hələ də gəlirdi. Baxmayaraq babasını çoxdan üçlüyün on dəqiqlik məhkəməsi

gedər-gəlməzə göndərib.

Papağın içindəki bayraq təptəzə qalmış, göz oxşayırdı. Ortasında paslanmayan metaldan olan aq aypara, aq səkkizguşeli ulduz papağın içini işıqlandırırdı. Ağappaq işiq babasının ruhudu sanki".

...Demək "Müsavat bayraqı" budurmu? İlk milli dövlətimizin bayraqı. Nənəsi ona Azərbaycan Demokratik Cumhuriyyəti demişdi. Bəs niyə "qonaqlar" onu "Kəmərqoşma"dan asırlar? Nə istəyirlər?

"Qonaqlar" bir-bir bayraq qarşısında diz çöküb önu gözləri üstünə qoyub, öpürdülər.

-Həə, qızım bu bayraqla biz yenidən müstəqil-liyimizə qovuşacaqıq. Öndərimiz demişdi: "Bir kərə yüksələn bayraq, bir daha enməz". Ayə, Hatəm as bayraqı "Kəmərqoşma"nın ən uca budağından.

Hatəm adlı bu cavan kişi bayraqı asdı. Kişiər sevincli idilər. Az qalırkı qanadlanıb uçsunlar. Dəli Dilarə də bu fərəhli anlara qoşuldu.

Götirdikləri nəzirləri qoydular. Dəli Dilarə də nənəsinin şalını gər ağacının gövdəsinə bağladı.

-Qızım, bu tut ağacı qərinələr, nəsillər yola salıb. Ona həm də gər ağacının deyirlər. Yəni, nəsil ağacıdır. Dədə, babadan eşitmışik, "Kəmərqoşma" ziyarətgahıdır. Belə rəvayət edirlər ki, bir gəlinin körpəsi xəstələnir, gecə-gündüz ağlayır, yatmayırlar. Dərdinə kimsə çarə tapmır. El ağbirçəyi olan qadının yanına aparırlar. Qadın onlara məsləhət bilir ki, uşaqa tut ağacının altında yüyürük qurub yatırdırsınlar. Gəlin ağbirçəyin dediyini eləyir. Ağacın iki budağı arasında kəndirdən yüyürük qurub, uşağı yüyürüyün içinə qoyub layla çala-çala yatırdır. Çox keçmir ki, uşağın aramsız ağlaması kəsir və mişil-mişil yatrı.

Gəlin uşağın yatmasından istifadə edib "Lala bağı" arxından su götürüb uşağın çirkli paltalarını yuyur. Özü də bilmədən çirkli, sabunlu suyu ağacın dibinə tökür.

Uşaq sağalır. Çox keçmir ağacınsa yarpaqları büzüşüb tökürlür, budaqları quruyur.

Gəlin ağacın quruduğunu eşidib peşmançılıq çəkir ki, niyə onun dibinə çirkli su tökdür. Allaha üzünü tutub yalvarır ki, bilmədən edib, onu bağışlasın.

Növbəti ili qurumuş gər ağacının dibindən yamyasıl zoğ cürcərir.

...İllər ötdükcə zoğ pöhrə ağaca çəvrilir. Gəlin gümüş kəmərini həmin budağa dolayıb diləyiin hasıl olduğundan nəzir kimi bağlayır. Beləcə, ağacın adı "Kəmərqoşma" qalır. İnsanların ziyarət yerinə çəvrilir. Xəstə olanlar gəlib bir neçə vaxt onun dibində yatır, şəfa tapıb, nəzir-niyazlarını qoyurlar.

...Qonaqlar gedəndə dəli Dilarəyə xeyli kişmiş, xurma verirlər. Atalarını minib Dəvətitrən gölü istiqamətinə doğru yollanırlar.

Həmin günün səhərisi kəndə hay düşür ki, Yeddiyərin Arazqırığı şamlıda ağacdən asılı meyidi tapılıb. Başında da beş güllə yarası. Bir dəli Dilarə bilirdi ki, o taydan gələn keçipapaqlılar öz işlərini görüb getmişlər...

***

Güləyə Zalı qızı ata evinə işlərinin çoxluğundan çox az-az hallarda gəlirdi. Qardaşı evlənəndən demək olar ki, bir-iki dəfə gələ ya gəlməyə. Fikirləşirdi ki, cavan ailədirlər, qoy, başlarını aşağı salıb yaşasınlar.

Ata evi təpə döşündədir. Buradan hər yan əlinin içi kimi görünür... Bayaqdan əlini belinə vurub kəndin aşağısında təkin sahələrinə baxırdı. Düşünnürdü ki, hər yaz Həkərinin daşmasından olmaya da... Camaatın əkin-biçinin zay edir. Çay qıraqında bəndlər qurulsa, bəlkə selin qarşısı da alına.

Qardaşı arvadı bayaqdan onu gəlmişinə nəsə bişdüş edirdi. Özü də möhkəm acmışdı.

Ağrı yaşmaqlı gəlinin yanına gəldiyindən indi xəbər tutdu. "Maşallah, müşallah qardaşımı yaraşandır" deyib üzü aynəbəndə tərəf getdi. Gəlin də arxasınca gəlirdi.

Aynəbəndə süfrə açılmış, çolpa bişirilmişdi. Kilim üstə bardaş qurub oturdu. Yorğunluğunu canından çıxarmaq üçün dirsəyini mütəkkəyə söykədi. Süfrədən on, on beş addım o yanda mis samovara anidən baxdı və gəlini danışdırmaq üçün dilləndi:

-Ay gəlin, görürsən zülmə edən samovarı? O sanki gəlinin qaynanası, evin ağbirçeyidir. Diziltisi ilə özünün varlığını göstərir. Bu səslə gəlininə evdarlığı öyrədir. Dəmkeşin üstündəki dəm çayını ki gəlindir. Səssiz-səmirsiz qaynananın dediklərinə sakitcə qulaq asır. Qaynana içindəki odla gəlini həyata, gələcəyə hazırlayır. Gördüyüb bu stəkan isə qaynananın oğlu, gəlinin əridir. Ona dızkıdayan samavarın ağ suyundan, dəm çaynikinin

gəlin kimi təmkinli, ətirli çayından süzlür.

Güləyə Zalı qızı sonra əlindəki qaşığı göstərərək dedi:

-Bu qaşıq vaxtaşırı stəkanın içində firlanan, aranı qarışdırıbaldızdır. Çaya tökülen şeker isə nəvədir. Sən demə, bütün söz-söhbəti kəsən də odur. Qaldı, bu bir dənə nəlbəki, o qaynatadır. Stəkandakı çay həddini aşış daşanda onun qarşısını alan da odur. Evdə yaranan söz-söhbəti kəsən qaynatadır.

Ağrı yaşmaqlı gəlin başını tərpətməklə baldızına cavab verdi. Güləyə Zalı qızı özlüyündə: "Zalimin qızı elə bil ağsaqqal kişi yanındadır. Heç bunu yanımızda danışan görmədim. Həə, qoy olsun. Belə yaxşıdır", - deyib gülüməsədi.

Yaşmaqlı gəlinin bişirdiyi çolpadan iştahla yeyib, üstündən də xoruz pipiyi samovar çayından içdikdən sonra salavat çəvirib, dodaqaltı süfrə duasını oxudu:

-Sağ ol, gəlin, ölənlərinin ehsanı olsun. Əlinin tamına söz ola bilməz. Maşallah.

Yaşmaqlı gəlin gülüməməklə cavab verdi.

Hər dəfə ata evinə gələndə onu şirin yuxu tutardı. Bu dəfə də mütəkkəyə söykəli halda yuxuladı. Yaşmaqlı gəlin üstünə nazik yorğan sərdi. Axı ev elə yerdə tikilib ki, yayın cirhacırında da bura yaylaq olur. Dərənin sərinliyini bu təpə döşü çəkib gətirir.

...Yuxudan durandan sonra da sərin ayran içib ayağa durdu. Bir az ata yurdunun həyətində varğəl etdi. Nə yadına düdüsə, gözlərini Dilarəgilin gorgahına tuşladı. Handan-hana dərindən köksötürüb:

-Gərək sabahda-zadda Şuşaya gedəm. Uşağa baş çəkəm. Yazıqdır... - dedi.

***

Şuşa yetimxanasına əli dolu gəlmişdi. Uşaq evinin köhnə, rəngi solmuş taxta qapısından içəri daxil oldu. Həyətdəki qoca çinar ağacının kölgəsində ərzaq dolu olan çantasını yerə qoydu.

Neçə il önce gördüyü birmərtəbəli bina idi. Heç bir dəyişiklik yox idi. Həmin bina, həmin həyət, həmin ağaclar idı. Bircə fərq vardi ki, onda Müşfiqi gətirib bura təhvil verəndə burada uşaq əlindən tərpənmək olmurdu. İndisə uşaqlar azdır. Özü də deyirlər Sovet hökumətindən qabaq bu bina hansıa bəyin çoxsaylı mülklərindən biri olub. Əlindən alıb yetimxana ediblər. Həmin bə-

yin qonşuluqda yerləşən başqa bir evi isə uşaq bağçasıdır. Buradan uzaq olmayan bağ evi də məktəbdür.

Uşaqlar iki-bir, üç-bir orda-burda oynayırdılar. Bir qadınsa oturacaqda oturub nəsə toxuyurdu. Başı öz işinə ciddi qarışlığından Gülayə Zalı qızının həyətə daxil olduğunu görmədi. Çox güman, bu qadın tərbiyəçi müəllimələrdəndir.

Uşaqların oynadığı top yanına düşdü. Uşaqlardan biri topun arxasında gəldi. Topu götürüb əyri-əyri Gülayə Zalı qızını sözəndə:

-Kişi bala, Müşfiqi çağırı bilərsənmi? - dedi.

Uşaq yenidən bu yad qadını başdan ayağa süzdü. Onun baxışları yaşıdan çox-çox böyük görünürdü. Amansız həyat onun uşaqlığını əlindən almış, vaxtından əvvəl kişiləşmişdi. Uşaq bir söz demədən ciyinlərini çəkib getdi.

Qadın olan oturacağa yaxınlaşıb salam verdi. Uşaqların hal-əhvalin xəbər aldıqdan sonra:

-Müşfiq gözümə dəymir?

-O xəstələnib. Neçə vaxt vardi müalicə olunurdu. Dünən səhər Bakıya xəstəxanaya aparıldı. - sonra sözünə ara verib Gülayə Zalı qızına diqqətlə baxdı. - Hə, tanıdım sizi. Müşfiqi gətirmişdiniz. Kənd sovetinin sədri.

-Gəlmişdim görəm onu. Xəstəliyi ciddidirmi?

Qadın naümid halda başını tərpətdi:

-Sağalacağına, yaşayacağına çox az ümidi var. Həkimlər belə deyib. Müdirəmiz özü aparıb. Hələ gəlib çıxmayıb ki, xəbər bilək.

O, eşitdiyi xəbərdən sarsılmışdı. Bir andaca gözlərindən yaş gilələndi. İçində öz-özünü danladı "Gör eh... Başım işə necə qarışıbsa uşaq yaddan çıxıb..."

Uşaqlar nahar yeməyinə çağrılanda o da çinar altındaki bağlamasını götürüb yeməkxanaya gəldi. Gətirdiyi meyvələri, lavaşı, motal pendiri, bişmiş çolpaları stollara - hər uşağın qarşısına düzdü. Uşaqlar acıgözlükə qarşılara qoyulan yeməklərə baxsalar da əl uzatmağa çəkinirdilər. Yemək paylayan qadının "yeyin" kəlməsindən sonra yeməyə başladılar. Elə iştahla yeyirdilər kənardan baxanların özləri iştaha gəlirdilər.

Kəndə qayıtsa da içində ağır bir yük daşıyırıldı. Dəli Dilarə biləndə Gülayə Zalı qızı Şuşaya yeməkxanaya gedib, qaçaraq onlara gəldi:

-Gülayə bajı, qaqaşım necədir?

-Yaxşıdır. Sənə salam göndərdi. Maşallah, ye-

kə kişi olub. - deyib bu şirin yalanla sevindirdi onu.

-Oyyy!.. Onun salam göndərən dilinə qurban olum... Gülayə bajı, bir söz də soruşum. Eşitməşəm Sürgünə gedənlər qayıdır gəlir. Bəs mənim atam, anam, qardaşım niyə gəlmir?

-SSRİ Ali Məhkəməsi hər birinin işinə ayrı-ayrılıqda baxır. Günahsızlar əhf olunur. İnşallah, sən də şad xəbər eşidərsən.

-Gülayə bajı, həzrət Abbas haqqı, tək-tənha yaşamaqdan bezmişəm. Qız qaridim eh... - deyib şaqqanaq çəkib güldü.

***

Onun yaşıda olan qızlar on dörd, on beş yaşlarında ərə getmiş, oğul-uşaq sahibi olmuşdular. Baxmayaraq Dilarə gözəllikdə, zirəklikdə, biş-düşdə, dilli-dilavərlikdə onlardan heç də geri qalmırı. Adının qabağına hələ dəli sözü də qoşmuşdular.

Ərə getməməsini əngəlləyən səbəblərdən biri, bəlkə elə birincisi də atasının, əmilərinin vaxtıyla müsavatçı olmasıdır. Adamların gözü repressiya illərindən elə qorxub ki, indi də o qorxu-hürkü canlarından çıxmır ki, çıxmır...

O, sevib, sevilmək nə olduğunu, bəlkə də bilmirdi. Heç o müqəddəs hissələri də yaşamamışdı. Kimsə ona qısqacı baxanda gülmüş, hətta o oğlunu lağa da qoymuşdu.

Kəndlərində onun yaşıda olan qızlara "qartılmış qız" deyirlər.

Beləcə, gəlib yetişmişdi iyirmi dörd yaşa. Əgər...

Kəndlərindən köç gedənə kimi belə yaşadı. Cavan çoban onun ürəyinə bir baxışdan elə od salmışdı ki, tüstüsü nəinki Dəlikdaş kəndini, hətta ətraf el-obanı da bürümüşdü. Dəli Dilarənin bu sevdası kəndin ağızgöyçək arvad, qız-gəlinlərinin dilindən düşmürdü.

...Dadaş kişinin daxmasının karşısındakı kiçik meydançada yun çırpan gəlinlər, qızlar yenə də dəli Dilarəni mövzu etmişdilər

-Dəvətitrən gölünün yanında yenə görüşən görüblər. Bir-birinə sarmaşıq kimi sarılıblarmış.

-Buyyy... elədirmi azzz... Ətin tökülsün dəli!..

-Deyirlər heç çoban da ölməyib. Gecələr dəli-gilə gəlib qol-boyun olub yatırlar.

-Həə... düz deyir. Dilarə gecələr evində kiminləsə danışır. Dədəm eşidib. Pussa da kimsəni görməyib.

-Dəryadakı bəni-insan axır-əzəl dəlini özünə arvad edəcək.

...Dəli Dilarəsə hər gecə Allaha dua edirdi ki, sevgilisi heç olmasa bir kərə yuxusuna gələ. Onu qoynuna alıb şəhvani bir gecə yaşayalar. Elə arzulayırdı ki... Son vədələr ehtirasdan bədəni gitildəyirdi. Ha, məmələrini hövkələsə də təsiri olmurdu ki, olmurdu...

Gecələr yatağına girib yuxu arzulasa da elə bil Allahın şirin yuxusu da ondan qaçaq düşmüdü.

Gecə yarını ötmüşdü. Evdən çıxıb üz tutdu Dəvətitrən gölünə tərəf. Sakit bir gecəydi. Bədirlənmiş ay göy üzünü süd rənginə çevirmişdi. Həmişə qəzəbli olan Dəvətitrən gölünün burulğanında lal sükut dolaşındı.

Bayaqdan burulğana baxırdı. Sevgilisi burulğandan çıxmırkı ki. çıxmırkı. "Hardasan, harda..?" -deyib əyilib göldən bir ovuc su götürüb içdi. Bir ovuc su onun bədəninə elə yayıldı ki, həmin andaca divanəyə çəvrildi. Astadan "oxqay!" dedi. Sonra nə fikirləşdi: "Yox, su da içimin yanğını söndürə bilmir. Burulğana atılıb ona qovuşmalıyam".

Özünü burulğanın qoynuna atdı. Burulğanın həmin andaca lal sükutunun bağırı yarıldı. Ay işığı düşən suyun üzü də güzgü kimi cılıklondı. Burulğan, beləcə ilk və son eşq dastanını oxudu. "Dünya məcnunsuzdu!" deyə-deyə...

Bir neçə gün sonra Arazın o biri sahilində - İran dövlətinin ərazisində Dilarənin meyidi tapılmışdı. O tayda yaşayan əmiləri elə oradaca dəfn etmək istəsələr də Sovet hökuməti meyidin geri qaytarılmasını tələb etmişdi.

***

...İllər, ötən günlər payız yarpağı kimidir. Ağac budağından yarpaq tökülen kimi insan ömründən də illər saralıb tökülür. Xəzələ çəvrilib torpaqlaşır...

Güləyə Zalı qızı artıq kənd sovetinin sədri işləmirdi. Yaşa dolmuş, təqaüdə çıxmış, el-obasının ağbirçeyinə çəvrilmişdi.

Dörd qız, bir oğul dünyaya getirmişdi. Neçəneçə nəvənin nənəsidir. Bu günlər daha bir şad xəbər qapısını döydü. Qızı Südabənin övladı dünyaya gəlmüşdi. Bu şad xəbərin sevincini yaşamağa getmişdi. Amma...

...Nənənin ayağı sınmış, yataq xəstəsinə çəvrilmişdi. Bir vaxtlar hər bir insanın hayına yetişən

nənəni indi el-oba ziyarət edir, Allahdan şəfalar diləyirdilər. Belə bir vaxtdas...

Baş verən ölüm hadisəsi rayon sərhəddini aşış respublikaya yayılmışdı. Sovet hökumətinin İrandakı səfirliyi işə qarışdı. Dəli Dilarənin meyidi alınib götürüldü. Respublika prokrorluğunun istintaq qrupu rayona təhkim olundu. Dəlikdəş kəndinin dili söz tutan qocalı, cavanlı, uşaqlı hamısı dindirmə prosesinə cəlb olundu. Təkcə Gülayə Zalı qızından başqa.

İstintaq qrupuna məlumat çatmışdı ki, Gülayə Zalı qızı dəli Dilarənin pasibanı olub. Qız da bütün dərd-sərini olunla bölüşürmiş. Demək nənə mütləq dindirilməlidir.

Prokuror 24-25 yaşında cavan, yaraşıqlı ogländi. O, Gülayə Zalı qızını görən kimi bədəni təlatümə gəldi. Hiss, həyəcan içini bürüdü. Matiqutu qurumuşdu. Göz yaddaşı onu aldatmışsa, nənəni haradasa görmüşdü. Harda? Nə vaxt? Niyə? Bu suallar ətrafında yaddaşını çözənlədi. Ha istədi yadına sala, yadına düşmürdü ki, düşmürdü.

-Xoş gəldin, mənim balam. - dedi nənə. Oğlana diqqətlə baxıb davam etdi. - Bir yaxın otur. Səsini yaxşı eşim, oğlum!

Cavan prokuror şokda idi. Səs də doğma səsdi. İlahi, səs kimi yaddaşının dərinliyində bitib qalmışdı. Gözlərisə onu tilsimləyib xəyal dəryasına qərq etdi. Handan-hana özünə gəldi.

-Bu odurmu? - deyən prokuror özüylə suallaşdı.

-Nədir, oğlum? Niyə məni görən kimi bənizin işiqlandı? Tanıyıraqmı bir-birimizi?

Cavan prokuror söz demək gücündə deyildi. Eləcə ciyin atmaqla, gülümsəməklə cavab vermiş oldu.

-Nə bilim, nənə. Səsin də, gözlərin də mənə nəyisə deyir. Ha fikirləşirəm ki, o nəyisə nədir axı?

-Ola bilər, oğlum. Kiməsə oxşadırsan məni. Bütün qocalar bir-birinə oxşayır axı.

Nənə ilə cavan prokuror olan məsafədə balaca mizin üstünə armudu stəkanlara çay süzülüb qoyulmuşdu. Bayaqdan buglanan çay indi soyumuş olar yəqin. Qənd qabının yanındakı büllür qabdasa kişmiş, xurmanı görcək yenə xəyal etdi. "...Ona xurma, kişmiş gətirmişdi. Oğlum, bacın göndərib. Bu kasib zəmanədə rəhmətliyin nəvəsi bunları haradan alır, baş aça bilmirəm" demişdi o qadın. Çaydan bir neçə qurtum içib ayağa durdu:

-Nənə, olar bir az həyətdə gəzim?

-Yaxşı meyvə ağaclarımız var. Meyvələrindən dərib ye...

Cavan prokuror şokdan ayılmırıldı. Elə vəziyyətdə idi ki, nə etdiyini özü də bilmirdi. Bayaq gələndə yolda nənəyə Dilarə haqqında çoxlu suallar və rəcəyini fikirləşmişdi. İndi o suallar da yadından çıxmışdı.

Bu yerlərin təbiəti ona doğma gəlirdi. Elə bil nə vaxtsa buraların havasını udub, torpağı üstündə gəzmişdi. "Yox, mən Şuşada, Bakıda yaşamışam. O yerlər mənim üçün doğmadır". - deyərək özünü sakitləşdirmək istədi.

Amma nə illah eləyirdisə fikirlər məngənəsin-dən çıxa bilmirdi. Sanki bir dərin quyunun dibinə düşmüş, oradakı qaranlıqda vurnuxur, quyuya düşən işiq selini görmürdü ki, yönünü görüb oradan çıxa. Gənc prokurorun belə hal yaşadığı yadına gəlmədi.

Kəndin girəcəyində yerləşən Gülayə nənənin evindən çıxb torpaq yolla üzü yuxarı - kəndin içi-nə doğru gedirdi. Məhəllə arası yolda sağda, solda olan evlər elə bil ona əl edir: "xoş gəldin" deyirdilər. Ayaqları getsə də özü getmirdi. Ruhu idi onu dərtib aparan.

Kəndin yuxarı məhləsindəki sonuncu evin hə-yət çəpər qapısından içəri girdi. Həyət-bacada bir kimsə gözünə dəymədi. Həyətin heç iti də yox idi. Onu görən qonşu iti bir-iki ağız hürüb sakitləşdi.

Üç otaqlı evin aynəbənd öündəki daş pil-ləkanın yanında durdu. Evə bitişik olan dam çox köhnə idi. İstədi daş pilləkanlarla qalxıb evin içə-risinə girə. Nə fikirləşdisə, geri dönüb külliyüə doğru getdi. Bir xeyli külliükde qənbər daşlarından olan daş təpəciyə baxdı. Daş təpəcik də sanki onu görçək dil açıb danışacaqdı.

...Həyəti o baş, bu baş dolaşdıqca daxilən sakitləşirdi. Birdən evin çardaq olan yerindən bir topa göyərçin uçdu. Qorxan kimi oldu. Bu vaxt göyərçinlərin arxasında bir qara pişik ağızında bir göyərçin göründü. Pişik bir neçə an cavan prokurora baxıb çardaqda yox oldu. "Bu ev niyə sahibsizdi? Sahibsiz olan evə qonaq gəlmisəm?" - deyib gü-lümsədi.

Qonşu həyətdə görünən orta yaşı kişi ona salam verib:

-Qardaşoğlu, kimi axtarırsan?

-Bu evin sahibi haradadır?

-O evin sahibi sürgün olunub!..

Qonşu kişi yaxına gəlib əl tutuşdu. Bir neçə gün öncə dindirmədə iştirak edəndə görmüşdə proku-roru.

-Bir qızı qalmışdı yurdunda. Çayda boğulub ölen Dilarəgilin evləridir, yoldaş müstəntiq.

-Həə... demək düz gəlmisəm. - deyib qonşunu özündən uzaqlaşdırmaq istədi. Qonşu da daha bir söz deməyib getdi.

"Demək, ölen qadının evidir. Qapısına rayon prokuroru möhür vurmüşdü".

-Mən bu evdə nə vaxtsa olmuşam. - deyib də-rin düşüncələrə daldı. Yaddaşının dərin qatlarında iynənin ucu boyda ümid işartisi göründü.

Yaşı ötmüş tut ağacının yanında durub nəyisə xatırlayırdı. Anidən gözünə tut ağacının koğuş his-səsi göründü: "Hə, mənim bacım, qardaşım vardi. Onlarla gizlinpaç oynayanda bir kərə bu koğuşda gizlənmişdim. Bacım da, qardaşım da ha axtarsalar da tapa bilmədilər məni..." deyib dodaqaltı gülüm-sədi. Sevincdən az qalırdı atdanıb-düşsün... İndiyə kimi özünü kimsəsiz, yetimlər evinin övladı sanmışdı. Doğulduğu yurd-yuvası bilinməyən biri-si sanmışdı. İndi özünü tapmışdı. İlkininə qayıt-mışdı.

Bura onun ata yurdudur. Atası da, anası da yadına düşdü. İstədi bayaqkı qonşu kişini çağırıb desin ki: "Ay qonşu, mən evimizə gəlmisəm. Bu ev sahibsiz deyil daha..." Susdu. Üz tutdu Gülayə nənəgilə.

-Nənə, mən Şuşa yetimxanasına qoyduğun uşaqlardan biriyəm. Müşfiqəm. Yadına gəlir, bizi yetimxanaya qoyduğun günün səhərəsi. Ye-timxanada verilən paltar geymişdim. Başım qırxılmışdı. İstəmirdim orada qalam. Ətəyindən möh-kəm-möhkəm tutub sənə siğinan uşağım... Ölən Dilarə mənim bacımmış.

Gülayə Zalı qızı yataqdan qalxıb onu bağırna basmaq istədi. Taqəti çatmadı. Eləcə cavan proku-rorun əlini tutub, başı üstünə gətirib haraylı bir bayati çağırıdı.

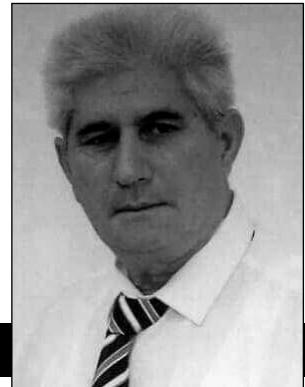
Kim sənəmdi,

Kim sahdi, kim sənəmdi.

Gizli aqla gözlərim,

Bilməsin kimsə nəmdi?

03 aprel - 28 may 2018

NİZAMİ KOLANILI

DİL AÇDI

Yatan bəxtim, gülə-gülə oyandı,
Yaşanacaq xoş günlərə yol açdı.
Sevdalandım, təzələndi həyatım,
Gözdərimdə bütün dünya gül açdı.

Bu məhəbbət ilahidən payımdı,
Gələn gözəl günəşimdi, ayımdı.
Könlümdə qurduğum eşq sarayımdı,
Bir baxışı min dərdimə əlacdı.

Həzm edə bilmirəm yeyəm dərdimi,
İstəyirəm onnan əyəm dərdimi.
Sığınram ona deyəm dərdimi,
Ürəyimdə lal duyğular dil açdı.

Yığın-yığın ürəyimdə söz qalıb,
Yanan qəlbim sönməyibdir, köz qalıb.
Bu gözələ deyilməmiş söz qalıb,
Demək üçün yaradana əl açdım.

Nizaminin üzü gülər, ağlamaz,
Qəm-kədəri silib atar, saxlamaz.
Hər çıçəyi, gülü, dərib qoxlamaz,
Gül bağında bircə gülə möhtacdır.

QƏM-KƏDƏR

Doğulanda mənlə ekiz doğuldu,
Ağ günümü biçən dəryaz qəm, kədər.
Elə sevdi, elə mənə vuruldu,
Gündən-günə etdi pərvaz gəm, kədər

Baharım da qışa dönüb gülüm yox,
Dərdi-qəmdən üzüyürəm, günüm yox.
Pərvanəyəm, ha yanıram külüm yox,
Daha bəsdi belə olmaz qəm, kədər.

Dilim-dilim doğrasan da, ürəyi.
Sındıracaq gücün yox hər diləyi.
Fürsət düşür qurursan bir kələyi,
Yorulmadın? Dayan bir az, qəm, kədər.

Sən bilmirsən eşqdən nələr yaranır,
Ellər viran qalır, evlər talanır.
Baş kəsilir qandan göllər yaranır,
Sevən kəslər, səndən qorxmaز qəm, kədər.

Sənə qənim duyğularım gəlibdir,
Ürəyimdən səni təmiz silibdir.
Yar bağından sevda gülü dəribdir,
Nizamiyə gücün çatmaz qəm, kədər.

QIRILDI

Tənhalandım, bir dosta əl uzatdım,
Əl çatmamış biləyimdən qırıldı.
Ürəyimdə neçə ümid var idi,
Boşa çıxdı, diləyimdən qırıldı.

Saf eşqimi anlamadı, duymadı,
Bircə kəlmə şirin sözə qiymadı,
Zalim qızı danışmağa qoymadı,
Su içmədi ürəyimdən, qırıldı...

Bal dodaqda şirin sözdən doymadım,
Günahımı anlamadım, duymadım,
Həyat eşqim çıllınlı, göynədim,
Bilmədim nə deməyimdən qırıldı.

Nizamiyəm, kədərim çox, kinim yox,
Əzəl gündən qəlbim təmiz, gözüm tox,
Nə deyirəm cavabında deyir: "Yox".
İncitmişəm mən bilmədən, qırıldı...

ÜZƏRSƏNMİ? ÜZƏRƏM

*(Sairə Sənəm Səbayel xanumla,
Nizami Kolanılıının deyişməsi)*

Sənəm Səbayel:

Oxunmamış kitab bilib
Vərəq-vərəq açsam səni,
Seviləyi savab bilib
Eşq gölünə atsam səni,
Üzərsənmə?

Nizami Kolsnılı:

Oxunmamış bir kitabam, dilək yox.
Oxumağa hünər gərək, ürək yox.
Hər gözəli sevmək olmaz, gərək yox.
Gözündəki gölə atsan, üzərəm.

Sənəm Səbayel:

Bir sevginin közü üçün,
Bir sevgili nazi üçün,
Bir "Sevirəm" sözü üçün,
Bir ömür gözlətsəm səni
Bezərsənmə?

Nizami Kolanılı:

Ürəyimdə od qalasan, sönmərəm,
Əhdi peyman düz ilqardan dönmərəm.
İki ömür susub səni gözlərəm,
Yana-yana külə dönsəm, bezmərəm.

Sənəm Səbayel:

Məni görməyibsən deyə,
Könül verməyibsən deyə,
Özgəni sevibsən deyə,
Tellərimdən assam səni,
Dözərsənmə?

Nizami Kolanılı:

Gözüm səni görüb "sevirəm" dessə,
Ürəyim çırpınib "hə" desə səsə,
Asılaram, dodaq dodağa dəysə,
Sığal çəkib, tellərinə dözərəm.

Sənəm Səbayel:

Vədə tamam olsa bir gün,
Bu dünyadan getsə köcüm,
Sən yenidən sevmək üçün,
Səbayel tək bir nazənin
Gəzərsənmə?

Nizami Kolanılı:

Kəçavəmiz qoşa gedər, ay Sənəm,
Məcnun olsa səhralarda, bil, mənəm.
Nizamiyəm, başqasını sevmərəm,
Sən gözəli ürəyimdə gəzərəm.
Sən gözəli ürəyimdə gəzərəm.

Sənəm Səbayel:

"Gözlərinə denən farağat dursun!"

Nizami Kolanlı:

"Ürək hökm eyləyir, gözüm neynəsin!"
(deyişməsi)

Sənəm Səbayel:

Dilin danışmamış gözün danışır,
Gözlərinə denən farağat dursun!
Gözündən od düşür, könlüm alırsı,
Gözlərinə denən farağat dursun.

Nizami Kolanlı:

Gözümün gözündən umacağı var
Ürək hökm eyləyir, gözüm neyləsin.
Bu mən, bu sən, yar sinəmi, al çıxart,
Ürək hökm eyləyir, gözüm neyləsin.

Sənəm Səbayel:

Yandıran azıymış, o da yan deyir,
Od tökür üstümə oda yan deyir.
Mən ondan qaçıram, o, "dayan" deyir,
Gözlərinə denən farağat dursun.

Nizami Kolanlı:

Elə səni alışsan, yanasan,
Od salıbsan neçə şirin cana sən.
Allah yaza, sən Sultanım olasan,
Ürək hökm eyləyir, gözüm neyləsin.

Sənəm Səbayel:

Elə bil cəlladdı durub qəsdimə,
Alışib yanıram baxır tüstümə.

Sahin tək şığıyır şikar üstünə,
Gözlərinə denən, farağat dursun.

Nizami Kolanlı:

Mən cəllad deyiləm, duram qəsdinə,
Gözümdə gül açar baxsam tüstünə.
Ay zalim balası, gəlmə üstümə,
Ürək hökm eyləyir, gözüm neyləsin.

Sənəm Səbayel:

Həm çox uzaqdadı, həm də yaxında,
Gündüz gözümdədi, gecə yuxumda.
Canımdan can alır qıqac baxanda,
Gözlərinə denən, farağat dursun.

Nizami Kolanlı:

Qıqqacı baxmaq da göz qaydasıdı,
Bilmirsən gözlərin eşq aynasıdı.
Sevdiyim bu gözəl su sonasıdı,
Ürək hökm eyləyir, gözüm neynəsin.

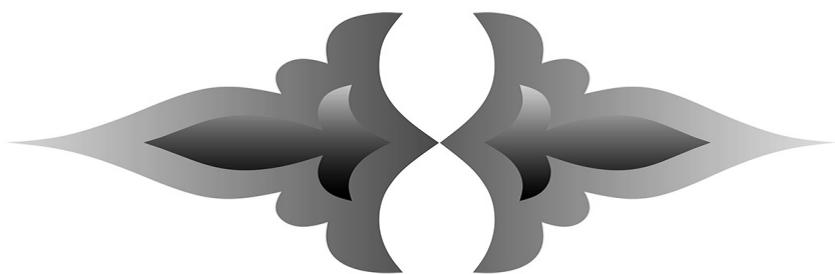
Sənəm Səbayel:

Hələ sevdiyinə əmin deyilsən,
Özgənin yarisan, mənim deyilsən.
Sən ki Səbayelə qənim deyilsən.
Gözlərinə denən, farağat dursun.

Nizami Kolanlı:

Bir imkan ver Nizami də dillənsin,
Bircə yol ürəkdən "sevirəm" desin.
Qismət varsa mənimkisən, əzizim,
Ürək hökm eyləyir gözüm neyləsin.
Son

SƏNƏM SƏBAYEL

AXIRINCI GÖZ YAŞI

(hekayə)

Zərrəbin başqa qadınlardan fərqli olaraq gözüslü deyildi. O, nə qədər istəsə də, müəllimə yoldaşı, həm də rəfiqəsi Səadətin səksən yaşında dünyasını dəyişmiş atasına görə gözündən yaşı çıxmırıldı. Sakitcə dayanıb qəbir üstünə gələn qadınların ağı deyib ağlamalarına tamaşa edirdi. O, Bakıdan Səadətin atasının qırxına gəlmişdi. İslədiyi məktəbin direktoru Səadətin əmisioğlu idi. Direktor və müəllim kollektivi rəhmətliyin yeddisinə gələndə məktəbi dərs hissə müdürü Zərrəbinə tapşırılmışdılar. Ona görə də indi o, burada tək idi. Darıxırdı.

Nəhayət, qadın mollası "Fatihə" surəsi oxudu. Yay günəşinin istisinə dözməyən Zərrəbin üzəyində sevindi ki, nəhayət, kəndə qayıdacaqlar. Ancaq belə olmadı. Səadət ona yaxınlaşış dedi:

-Zərrin, burada bir qərib məzar var. Kənd camaatının nə vaxt bura yolu düşürsə, gedif onu ziyanət eliyillər. İndi də arvadlar buradan yiğisib ora geder. Bavama gətirdiyin qərənfillərdən bir qom ayırib saxlamışam. Oları da götür, apar qoy onun qavırının üstünə, qoy ruhu şad olsun.

-Çox çökər? İsti məni birtəhər eliyib...

-Yoox, odey yuxarıkı cərgədədi. Şəhid oldu yazix. Bir yaraşıqlı, igid oğlanıydı ki... Qarabağlıydı. Urusetdə, Moskvada yaşayırılmış bədbax. Afiseriymiş. Yaxşı işi-güjü, öyü-eşiyi, vari-pulu variymış. Eşidəndə ki, ermənilər qu-

duruf, Qarabağı almaq istəyellər, dözmüyüb. Hər şeyi buraxıf, arvad-uşağını da götürüb qayıdif Azərbaycana. Bizim kənddə Hajı Qasım ağa var, onun uzax qohumudu. Gözünün ağı-qarası bircə oğluynan arvadını Hajı Qasımıma amanat verif, özü gedif Qarabağa vuruşmağa. Deyillər ermənilərin böyükleri onun başına özü ağırlığında pul qoyuf. Dollarnan. Snayperlə vurduruflar yiğvalı qaranı. Pulun görmədiyi iş yoxdu, a bajı. Hajı Qasım ağa gedif meyidi gətirib, heç kimə vermiyif. Özü basdırırb burda. Deyib ki, ojaxdı, pirdi bu şəhidin qavırı. Kişilik, qəhrəmanlıq məytəbidi, Yediyarın keçdiyi ömür yolu.

Zərrəbin adı eşidəndə diksindi. Elə bil ayaqları yerə mixlandı; yerindəcə donub qaldı. Güclə özünü ələ alıb soruşdu:

-Nə? Dedin adı Yadigar idi? Mən düz eşitdim?

-Həə... Nouldu saa, a bajı? Tanıyrısanmı onu? O hara, sən hara?

-Yox, tanımırıam. Fikrim qarışiq idi, adı yaxşı başa düşmədim. Sən də neçə illərdi ki, Bakıda yaşayıb-işləyirsən, yerli şivədən əl çəkmirsən. Yadigarı Yediyar dedin çasdırdın məni.

Səadətin diqqətini yayındırsa da, Zərrəbin yəqin etdi ki, o sağ ikən heç vaxt görünüşünə getmədiyi, murazını gözündə, mətləbini dizində qoysduğu, illərlə sevgisini ürəyinin dərinliyində saxladığı, yaddaşının yaraşığı olan Yadigarın

məzarı ilə görüşə gedir. Ürəyi qəfəsə salınmış quş kimi sinəsindən çıxməq istəyirdi. Qabaqda gedən qadınlar artıq Yadigarın qəbrinin ətrafında dövrələmə düzülmüşdülər. Bir qadın hündürdən ağlaya-ağlaya ağı deyirdi:

-Canımın istəkli yarı ay, Yediş, hey... Ay etivarsız, niyə məni yarı yollu, yarımcıq mənzilli elədin?! Oğlun sənin yolunu gedir, a qurvan olum saa, afiserriy oxuyur. Deyir diplom alan kimi gəlib papamnan xeyir-dua alıb, sonra işə çıxajam...

Zərrəbin bildi ki, bu qadın onu əvəz eləyən qadındı, Yadigarın oğlunun anasıdır. Artıq o, qara mərmər başdaşının üstündən ona baxan əzəmətli zabitin şəklini aydın görürdü. Bütün varlığı gizildəyirdi. Sol tərəfdən kürəyində, ürəyinin tuşunda küt bir ağrı hiss elədi. Bir anlıq bütün qəbristanlıq başına firlandı. Çox keçmədi özünü ələ aldı, toxdadı. Mərmər daşdan Yadigarın sərt, zəhmli baxışları ona zillənmişdi elə bil. O, Səadətin arxasında qəbrin ətrafına çəkilmiş dəmir hasarın açıq qapısından içəri girdi. Ətrafında cürbəcür gullər, bəzək ağacları əkilmiş qəbrin önündə heykəl kimi donub qaldı. Səadət onun qollarına toxundu:

-Gülləri qoy, camaat saa baxer.

Zərrəbin əlindəki qərənfilləri sinə daşına düzdü.

Yadigarın həyat yoldaşı daha yanğılı səslə dilləndi:

-Qalx ayağa, ay igid oğlan. Gör bir hardan qonağın gəlif. Sənin xoşladığın gülləri gətirif saa... Maskva xarabada olanda həmişə qərənfil alardın. Deyirdin qərənfillər Bakı qızlarını salır adamım yadına...

Zərrəbin yavaş-yavaş baş daşına yaxınlaşdı. O, yaxını yaxşı görmürdü. Bu ona ömürdən gedən illərin və müəllimlik peşəsinin töhfəsi idi. Əl çantasından eynəyini çıxartdı, gözünə taxıb şəklə diqqətlə baxdı. Yadigarın geriyə daranmış gur saçlarını, enli alını, qalın, qara qaşlarını, iri qara gözlərini diqqətlə nəzərdən keçirdi. Gözü şəklin sifətinin sol tərəfində, yanağının üstündə aydın görünən çapıqda ilişib qaldı. Bu çapığı Yadigar Zərrəbinə görə qazanmışdı.

Zərrəbinin xəyalı o illərə pərvazlandı...

...O vaxt onun on səkkiz yaşı vardı. Hər il ol-

duğu kimi, bu il də Bakının isti yay günlərindən qaçıb Qarabağa - dayışigilə qonaq getmişdi. Ərköyün şəhərli qız təkidlə dayısının atını minmək istəmişdi. O, əvvəllər Qarabağa gələngə dayısı onu ata mindirib gəzdirər, "səni at tərkində gedəsən" deyib əzizləyərdi. Bu dəfə isə artıq Zərrəbin böyümüşdü, üstəgəl nişanlanmışdı.

İndi onun ata minməyinə kənd arasında pis baxardılar. Bu səbəbdən də el arasında Atdı Tahar ayaması ilə tanınan Tahir müəllim əziz-xələf bacısı qızının arzusunu rədd etmişdi. Həmişə məqsədinə doğru inadla can atan, çox vaxt da nəyin bahasına olursa-olsun istədiyinə nail olan Zərrəbin dayısı oğlunu dilə tutmuş, necə deyərlər onun "saqqızını oğurlamışdı". Axşam tərəfi atı suvarmağa aparan dayısı oğlu atasından xəlvət atı yəhərləyib-yüyənləmiş, hə-yətdən yola çıxanda Zərrəbini ata mindirmişdi. Bulaq başına tərəf yorğan gedən Alapaça, qəfil kövşəndən madyan kişnərtisi eşitmişdi. Bulağın yanından dönüb dördnala çaparaq dağlara tərəf, kövşənə getmişdi. Əli yerdən-göydən üzülən dayısıoğlu ələcsiz qalıb atlının dalışıyca qışqırılmışdı:

-Yüyəni çək, Zərrin! Atın yalmanına yat, möhkəm dur...

Onu gözləyən təhlükədən xəbərsiz olan qız, yüyüni çəkib qışqırılmışdı:

-Ura!!! Sağ ol, Alapaça, gözünə dönüm, apar məni dağlara. Qoy Atdı Tahar yanıb tökülsün.

Bu vaxt atasının atının yəhər-yüyənini alıb dağ çayında çıxımdı. Yadigar atını yalnız belinə sıçradıb Alapaçanı qabaqladı. O, qızı alıcı quş kimi atın belindən alıb öz atına götürdü. Qız çabalayıb onu itələdi. Hər ikisi atdan yixılıb eniş aşağı yuvarlandılar. Yadigarın sol yanağı daşa dəyib paralanmışdı. Oğlanın geniş sinəsində, qüvvətli qolları arasında qorunan qız isə ciddi bir şey olmamışdı.

Zərrəbin o vaxt Yadigarın yarasının qanını silmək, barmaqları ilə yaraya siğal çəkmək istəsə də, bunu etməmişdi. Onu bərk-bərk qucaqlayan oğlanın qolları arasından birtəhər çıxıb:

-Sənə əcəb oldu! Kişi qəhrəmanlıq eləmək istəyir. Dəlləkliyini mənim başımda öyrənəydim gərək? Dəli!!!

Zərrəbin o vaxt elədiyi səhvini indi düzəltmək istədi. Baş daşına yaxınlaşıb əlini yavaş-yavaş başdaşından ona baxan şəklə yaxınlaşdırıldı. Ürəyində soruşdu: "Toxunsam hiss edərsənmi? Yalvarsam günahımdan keçərsənmi?"

Ağ, uzun barmaqlarını şəkinin saçlarında, alnında, gözlərində gəzdirdi. Sol yanağındakı çapığı sığallayıb, barmaqlarını şəkinin biri-birinə kip sıxılmış qalın, düyməli dodaqlarının üstündə saxladı. Yay günəşinin şüalarını özünə çəkən qara mərmərin istisini bütün vücudu ilə hiss etdi. Dodaqları gizildədi, azacıq aralandı. Və... Zərrəbinə elə gəldi ki, başdaşı birdən-birə o vaxtkı cavan oğlana çevrildi. Qəbristanlıq da dönüb oldu həmin aynabəndli ev. Və Yadigar evdə tək olan qızın dodaqlarına ilk öpüşün izini yazar, tamını daddırırdı.

Qəfil gözünə divara söykənmiş ov tüfəngi sataşdı... Atəş açıldı...

...Zərrəbin diksinib xəyaldan ayrıldı. Bayaqdan bir gözü rəfiqəsində olan Səadət təlaşla dilləndi:

-Biy, bisimillah! Saa noldu, a bajı? Rəngin düm ağappaqdı.

-Heç, keçib gedər. Səadət, səndəmi tüfəng səsini eşitdin?

-Yox, nə tüfəng, burda tüfəng nə gəzir? Qulağın aleycalanıf yəqin. Sən bavamın türbəsi, məni peşman eləmə. Gəl gedəy öyə, dərdin alem.

Zərrəbin başdaşının arxa tərəfinə keçdi. Yerdən bir balaca çaylaq daşını götürüb başdaşını üç dəfə yüngülə vurdu. O, eşitmışdı ki, belə olanda ruh qəbr evinin qapısının döyüldüyünü hiss edir və o adamla ünsiyyətə girməyə çalışır. Zərrin xəyalən Yadigarla danışındı: "Bu mənəm, sənə qurban. Taleyin növbəti oyunu məni sənin səcdənə gətirib. Goruna, torpağına fəda olum sənin, keç günahımdan. Qul xətasız olmaz, ağa kərəmsiz..."

Qadın mollası "Fatihə" oxuyandan sonra, qadınlar kəndə tərəf üz tutdular. Zərrəbinlə Səadət onlardan xeyli arxada qalmışdılar. Səadət Zərrəbindən soruşdu:

-Aaz, Zərrin, sən Hacı Əfəndinin türvəsi, düzünü de, o nə tüfəng səsiydi soruştun mənnən? Qulağımı aleycalanmışdı? Dəli elədin ey, mə-

ni...

Bütün fikri qəbristanlıqda Yadigarın yanında qalan Zərrəbin, özü də fərqiñə varmadan illərlə ürəyində "dəfn" etdiyi sərrini açdı Səadətə:

-Heç əşi... Bir dəf lap çoxdan, on səkkiz yaşım olanda ilk dəfə məni öpən oğlana ov tüfəngindən atəş açmışdım. İndi o şəhidin qəbri üstündə həmin səsi eşitdim. Elə bildim ki, ətrafda xırmanı quş aparmasın deyə havaya güllə atıblar. Ona görə səndən soruştum.

-Sən nə danışırsan, a bajı? Bir öpüşə görə də adam adama gullə atar? Bavamın türvəsi haqqı, məni bir dəfə yox e, yüz dəfə öpsələr də, heç kimə gullə atmaram. Öpər dana bu köpəy oğlu olmamış, döymör, söymör...

Hər ikisi biri-birinə baxıb güldülər. Səadət mətləbə qayıtdı:

-Sora noldu? Öldümü o yazix? Səni bə nə yaxşı tutmadılar? Danış, sən təklərimizin canı. Heç kimə demiyəjəm.

-Nə o öldü, nə də məni tutdular. Gullə ona dəyməmişdi. O vaxt on səkkiz yaşım var idi. Hər il olduğu kimi yenə də yayı Bakının istisindən qaçıb Qarbağa dayımgilə qonaq getmişdim. Dayım Atdı Tahar quşu gözündən, ceyranı dırnağından vuran kamil ovçu idi. Ovçular cəmiyyətinin üzvüydü. Evində sənət-sübütnan ov tüfəngi var idi. Onların qonşuluğunda o vaxt Moskvada Hərbi Akademiyada oxuyan bir oğlan yaşayırırdı. O da tətilə, evlərinə gəlmişdi. Axşamlar qonum-qonşu yiğisib dayımgilin həyatındəki böyük tut ağacının altında taxtadan düzəldilmiş stolun ətrafinda oturub kəklikotulu çay içərdilər. Uşaqlar bu ağacdan yelləncək asıb yellənərdilər. O oğlan də hər axşam valideynləri ilə dayımgilin həyətinə gələrdi. Atası dayımla nərd oynayar, anası isə qadınlarla başbaşa verib söhbət edərdi. Hiss edirdim ki, onun məndə gözü var. Bir dəfə də mənə görə özünü təhlükəyə atıb sifətini çapmışdı. Elə yaraşıqlı idi ki, yanmış. Mənə sevgi məktubu göndərmişdi. O vaxt məni Oqtayın atasına nişanlamışdılar. Ona görə də o oğlana yazdım ki, mənə olan sevgisini yazsın buza, qoysun günə. Bir də belə bir şeyi ağlına gətirməsin. Kimə deyirsən, o nəinki məndən əl çəkmədi, hətta, getdikcə daha da qızışdı. Təkidlə nişanı qaytarmağımı tələb edirdi.

Ya da elə nişanlı-nişanlı ona qoşulub qaçmağımı istəyirdi. Kaş, o vaxt onun sözünə baxaydım. Onsuz da yarımadım. Yarı yollu, yarımcıq mənzilli oldum. Nə isə.. Yenə də hamı tut ağacının altına yiğmişdi. O da anası ilə gəlmişdi. Mən evin aynəbəndində tək idim. Yenicə yuduğum saçımı hörürdüm. O, gəldi yanına. Qarşında dayanıb düz gözlərimə baxdı. Onun od saçan baxışlarının altında əriyirdim. Dönüb bayırə çıxməq istədim. Qolumdan tutub saxladı. Qətiyyətlə dedi:

-Bura bax, şəhərli dəli, bir dəfəlik bil ki, səni heç kimə verəsi deyiləm. İstər nişanlı olma, ərdə ol, on nəfər də uşağın olsun, səni alajam, vəssalam. Yaxşısı budu nişanı qaytar, el adətiyənən toy eliyim alım səni, özümnən aparım Moskvaya.

Ürəyim quş kimi çırpınırdı. Birtəhər özümü ələ alıb dedim:

-Allah vurmuşdu səni, çuška.

O, gözlənilmədən məni qucaqlayıb öpdü. Bu mənim həyatımda ilk öpüş idi. Oqtayın atası ilə nişanlansaq da, biz hələ təklikdə qalmamışdıq. Nişan məsələsi də valideynlərimizin təkidi ilə olmuşdu. Nə başını ağrıdım... indi də o öpüş üçün dodaqlarımın ucları göynəyir...

-Bəs sonra nə oldu?

-Mən birtəhər onun qollarının arasından çıxdım. Özümü təhqir olunmuş, ləyaqəti alçaldılmış hesab elədim. Birdən gözüm divara söykədilmiş ov tüsənginə sataşdı. Cəld tüsəngi götürüb onu nişan aldım. Xəbəri yox idi, üzü qapıya tərəf gedirdi. Tətiyi çekdim. Tüsəng qoluma ağırlıq etdiyindən və nişan almağı bacarmadığımdan gülə onun ayağının yanından ötüb, taxta döşəməni deşib aşağıya keçmişdi. Mən tüsəngi boş saxladığımı görə açılanda tüsəngin qundağı zərbə çiynimə dəymışdı. Tüsəngi atıb çiynimi tutaraq yerimdəcə donub qalmışdım. O, geriyə dönüb tüsəngi götürdü və gülümsəyib dedi:

-Pis atıcısan. Ancaq çıxış yolu ələ budu. Ya ikimizdən birimiz ölməliyik, ya da sən mənim olmalısan.

Səsə hamı qaçaraq içəri doluşdu. Mən söz demək iqtidarında deyildim. O, təhərinin pozmadan təmkinlə adamları sakitləşdirdi:

-Qorxmayın, heç bir şey olmuyuf. Bu dəli qız tüsənglə oynayırmış, əlində açılıf.

Dayım, oğlunun qarasınca danışdı:

-Yüz dəfə demişəm ki, a köpəy uşağı, tüsəngi dolu qoymayın əl altına. Şükür, salamatçılıq-dı. Ay uşaqq, qəhəldən o qara qoçu çıxarın atın maşına. Aparif Hacı Qaramanda qurban gəsəjəm.

O və dayımın oğlu qapıdan çıxdılar. Dayım mənə yaxınlaşış diqqətlə üzümə baxdı və dedi:

-Ay arvad, uşax bərk qorxub, ordan cəftə suyu hazırla gətir, ver içsin.

Sonra isə mənə qəfil bir sillə vurdı. Mən diksinih ayıldım. Dayım məni qucağına alıb maşına apardı.

Qarabağlıların sınañmış inanc yeri olan Hacı Qaraman ocağına dolandırılıb kəsilən qurbanlıq qoçun qanından alnıma sürtdülər.

Mən təkidlə evimizə getməyimi istəyirdim. Səhəri gün tezdən dayım məni maşınla Bakıya, evimizə gətirdi. O vaxt Oqtayın atası Rusiyanın Stavropol şəhərində işləyirdi. Evə çatanda bildim ki, o da həmin gün gəlir Bakıya toy eleməyə. Nə o, nə də onun valideyinləri mənim ali təhsil almağımı istəmirdilər. Tezbazar toy elədilər. Qarabağlı oğlan da dayımgılınən gəlmişdi toyı. Mənə yenə də gizli məktub göndərmişdi. Yazmışdı ki, hələ gec deyil. Razılıq versəm, lap min adamın içindən məni oğurlayıb qaçıra bilər. Bir də yazmışdı ki, Bakıdan Moskvaya uçan təyyarəyə iki bilet alıb, mənim razılığımı gözləyir. Mən qətiyyətlə yox dedim. Başqa söz deməyə gücüm çatmadı. Ağlım ürəyimi üstələdi. Mən gəlin paltarında təzəbəyin qoluna girib evimizdən çıxanda, onun bizim qarşımızda necə dayanmayı indi də gözümüz qabağındadı... Ərim iş adamı idi. Toyun səhəri günü biz Stavropola getdik. İki aydan sonra bildim ki, ərimin məndən əvvəl qeyri-qanuni görüşdüyü qadın və bir oğlu var. Mən sakitcə paltarımı yiğib evimizə qayıtdım. Atama dedim ki, əgər boşanmağımı icazə verməsə başımı götürüb evdən gedəcəyəm. Onda Oqtay təzəcə boyuma düşmüdü. Boşandım. Oqtay anadan olandan sonra universitetə daxil olub dil-ədəbiyyat fakültəsini qurtardım

-Bəs o, dayıngilin qonşusu xəbər tutmadı

səndən?

-Dayım təzə işi ilə bağlı Qarabağdan köçmüşdü. O məndən heç cür xəbər tuta bilməzdı. Ancaq boynuma alıram ki, həmişə gözüm onu axtarıb. O vaxtdan birinci dəfə burda, qəbristanlıqda gördüm onu. Görünür qəfil gülləyə gəlmək onun alın yazısı imiş...

Səadət ayaq saxlayıb soruşdu:

-Kimi deyirsən Zərrin? Yoxsa o bizim Yadigar imiş? Sən ona görəmi haldan-hala düşürdün?

-Hə. O idi, Səadət, o idi...

Hər iki qadın qeyri-ixtiyari dayandı. Sükutu Zərrəbinin telefonuna gələn zəng pozdu. Zərrəbin nömrəyə baxıb dedi:

-Direktorumuzdu. Bu da gic eləyib məni. Özü yeddiyə buraxmayıb dedi ki, qırxa gedərsən, o vaxta qədər də məktəbin ağır işi sovuşar. İndi də sakit buraxmir.

Telefonu açıb cavab verdi:

-Bəli, Sahib müəllim, eşidirəm.

-Salam, ay sevimli insan. Sənsiz çox çətindi burda. Sabah sınaq imtahanıdı. Bu gecə qatarla qayıt Bakıya. Mən sənsiz bacarmaram.

-Sahib müəllim, xahiş eləyirəm, müəllimlərdən biri məni əvəz eləsin. Mən sabah avtobusla qayıdaram, qatar çox istidi. Çətindir mənə.

-Mənə yaxşı qulaq as, ay sevgilisiz sevimli, yoxsa adının əvvəlindəki "sevgilisiz" sözünü poza bilən bir adama rast gəlmisən orda. Unutma ki, sənin daşı ətəyindən tökcəyin günü illərlə gözləyən Sahib adlı bir divanən var burda. O, səni Əzrayıldan başqa heç kimə verməz.

Zərrəbin telefonu söndürdü. Əsəbi halda deyindi:

-Mənə bax, nə gündəyəm, buna bax keyf axtarır.

Səadət yavaşca onun qılığına girdi:

-Yaxşı adamdı Sahib müəllim. Özün də bilirsən sənə zəng ad qoyub? "Sevgilisiz sevimli". Səni hamı çox istiyir axı... Ona görə də "sevimli" deyir. Sən heç kimə könül vermirsən deyə "sevgilisiz" adlandırır. Bəlkə daşı ətəyindən tökcəsən, Zərrin, imkan verəsən, şans yaradasan özünü sevdirə sənə Sahib müəllim. Hiss eləyirəm ki, sən də ona biganə deyilsən. Nə ölünnən ölü-

mək, nə də gedənnən getmək olmur axı. Özünü puç eləmə gəl, heyifsən.

-Nə bilim, vallah, Sahib xoşuma gəlir, ancaq qorxuram. Özü xoşbəxt olmayan başqasını xoşbəxt eyləyə bilməz axı. Mən xoşbəxtlik üçün yaranmamışam, yəqin.

-Sən bir yoxla. Çalış keçə biləsən o psixoloji səddi. İcazə ver Sahib sənə xoşbəxtlik dadızdırınsın, Zərrin.

Zərrəbin susurdu. İndi də Səadətin telefonuna zəng gəldi: Sahib idi. Zərrəbin telefonu söndürmüdü deyə, Səadətə zəng edirdi. Səadət isə Zərrəbinin üzünə baxırdı. Nəhayət, soruşdu:

-Sahib müəllimdi, nə deyim?

-Axşam buradan Bakıya avtobus gedir?

-Hə.

-Onda de ki, sabah imtahana çatdıraram özümü.

***

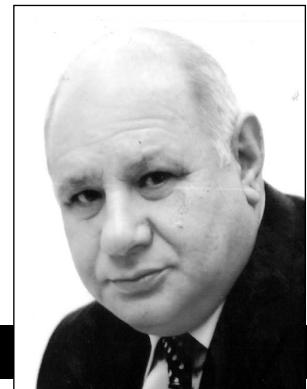
Səadətlə qardaşı gecə Bakıya gedən avtobusla Zərrəbin yola saldılar. Avtobus tərpənən kimi Səadət Sahib müəllimə zəng edib avtobusun nömrəsini və artıq yolda olduğunu dedi. Sonra da əlavə etdi ki, Sahib müəllim maşına nə soyuq silah, nə də ov tūfəngi qoyması. Çünkü Zərrəbin onu öpən hər bir kəsə atəş aça bilər, özü bu öpüş üçün ölsə də. Sahib də öz növbəsində Səadətin bu zarafatına zarafatla cavab verdi:

-Mən bu canı neçə illərdi ki, niyə saxlayıram bəs? Onun öpüşünə görə ölümə hazır olmayıacaqsə, nəyimə gərkidi o can? Ancaq, əmiqizi, sən o dəliyə mənim yolda onu qarşılıyacağımı zəng edib demə. Dəli şeydi, avtobusdan düşüb qayıdar geriyə. Qalan şeyləri özüm düzüb qoşaram, birtəhər.

-Yaxşı. Ancaq sən mənə zəng elə, nigarənam. Xoşbəxt olun, əmioğlu.

***

...İki maşın qarşı-qarşıya hərəkət edirdi. Əgər qismətdə var idisə, bu maşınlar yolda qarşılaşacaq, Zərrəbin bir maşından düşüb o birləşmənəcəkdi. Bəlkə də o, Sahibə sığınib ürəyinə axıtdığı göz yaşlarını yanaqlarına axıdib, gördüklərini ona danışacaq. Bəlkə də bu göz yaşları onun axıtdığı son göz yaşları olacaq... Kim bilir...

ƏLƏDDİN ƏZİMLİ

ÜÇ RƏNGLİ BAYRAQ Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə.

Havada
Bir əsim külək yox.
Titrəmir, tərpənmir
ətrafdə bir yarpaq belə.
Sükutu əridən
şam da, çıraq da belə.
Əlimdə tutduğum
ağappaq varaq da belə.

Gözüm seçən qədər
yaxın da, uzaq da belə.
Kölğələr elə bil tablo -
düzülüb torpağın üstə.
Döniüb boğazlarda
sanki nəfəs də.
...İçində
qəfildən bir bayraq
çrpınır qanadlanır,
uçurur məni səmaya.
Bir də baxın,
Millətin,
Cümhuriyyətin
ruhundan qopan
üç rəngli bayraqına.
Gör necə qaldırır
Himn oxuyan milyonları -
Azərbaycanı ayağa!..

O ƏLLƏRƏ

Bir zamanlar
saçlarında gəzən əl.
İllər ötdü
hər şey soldu,

xəzan oldu,
xəzan əl.
Artıq
nə o saçlar var,
nə də o iliq əllər.
Məni yaman incidir
"bir zamanlar" -
yəni o illər.
Yerdən, göydən,
o saçlardan, o əllərdən
qəm yağır.
Daha mənə ağı söylə,
nəğmə qoşub oxuma.
İnsaf elə,
girmə daha yuxuma...

SƏN VƏ ONLAR

Sən olmaq,
sənə oxşamaq istəyənlər,
növbə ilə
qapının arxasında
səni gözləyənlər,
sözlərini izləyənlər
Vaxt gələcək
Daşa basacaqlar səni.
Şəklinin yerinə,
divardanascaqlar səni.

XATIRLAMAQ HƏVƏSİ

Açdim səhəri
sabahin xeyir, dünya!
Sabahın xeyir, qardaş!
Elə sən də

məndən çox uzaqlaşma, təzə dost.
 Gəl öyrəşək bir - birimizə
 yavaş - yavaş.
 Çalış,
 əlimdən yapış.
 Əl - ələ, gedək ciyin - ciyinə,
 ovuc - ovuca.
 Meh vursun üzümüzə.
 Arxamızca bir iz qoyaq.
 Zaman ötəridir,
 belə etsək,
 bəlkə, haçansa xatırlanaq...

BU SƏHƏR

Bir körpənin yuxusunda
 qarıyır gecə,
 əriyir gecə.
 Günəş doğunca.
 Süd qoxusu gələr
 işiqından səhərin.
 Atar üstündən yuxunu
 adamları
 bu dalanın, bu küçənin.
 Tanış gələr sənə
 sifəti bu yoldan keçənin.
 Nə qədər, düşünsən, yorsan,
 xatırlasən da dönə - dönə,
 keçmişdə qalan
 bu adamı tanımadısan.
 heç özün də bilmədən
 gözlərin qayılar,
 əlin söykənər çənənə.

KÜL OLAN OCAQ

Su suya qovuşar
 Kürlə Araz tək.
 Söz sözə yaraşar
 dillə dodaq tək.
 Dinlə bu nəgməni,
 dinlə sonacan.
 Məni tərk edənə,
 tək qoyanacaq.
 Nə vaxtsa
 sən duyan, anlayan
 ürək susacaq.
 Su da alışacaq,
 su da yanacaq.
 De, kimə lazımdır

üzü dan yerinə
 kül olan tənha bir ocaq?..

ÜRƏYİM

Ürəyimin
 həsrət dolu bir nəgməni
 oxumağı gəlir.
 Gözlərimin
 qırılımdan bir nəfəsi
 sənə baxmağı gəlir.

Dərdlərimin
 bu axar suya qoşularaq
 axmağı gəlir.
 Axa - axa
 oxumağı, baxmağı gəlir.

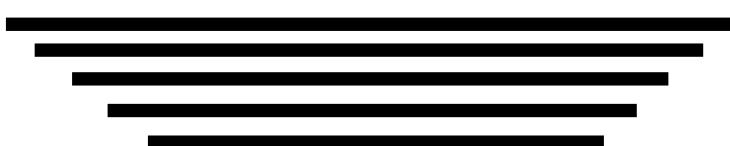
Yetərmi,
 bəsdirmi bu deyilənlər?
 Qəm üstə köklənib
 sənə söylənilənlər?..

QARA BULUDLAR

Sən
 nimdaş paltar kimisən.
 Solub baxışların,
 bozarıb rəngin.
 Sonuna az qalır baharın.
 Payız gəlməmiş
 başının üstündə
 yağış qoxuyan
 qara buludlar
 Sıxlasharaq qaralır...

GECƏ, İŞIQ və GÜNƏŞ

Bu solğun işığın
 kiməsədə xeyri yoxdur.
 Gecənin bu vaxtı
 ağlayan uşağın
 günahı bir yana,
 pənahı yoxdur.
 Bu gecə sir dolu,
 qarmaqarışıq.
 İşiq axtarıram,
 gur işiq.
 ...Dan yeri qızarır
 günəşin ilk şəfəqləri
 sancılar bədəninə
 torpağın daşın...

ŞƏFA VƏLİ

QAPILARIN NAĞILI

(aylarla qəzetlərin "e-mail`ində boynubükük gözləyən bütün yazıların xətrinə...")

(esse)

Biri vardi, biri yoxdu, bir qız vardi. O qız qapıları sevərdi. Özü də "Şərinqin qapısı" Azərbaycanda dünyaya gəlmışdi... O, G?lnar S?manın "Turanın qapıları" şeirini öz-özünə söyləməyi və qürrələnməyi də xoşlayırdı...

*Azərbaycan da "Şərinqin qapısı"dır,
Hər gəlib-gedənin gedisi düşür...
Şərqə girmək istəsən,
Bu qapını açmalı...*

Qız hər qapıya ayrıca ad qoymuşdu... Hələ balacayıdı, hələ əli qapının dəstəyinə çatmadı açıb-örtməyə, amma hər gün nənəsindən eşidirdi bütün qapıların qırxinci qapıya aparən yolun bələdçiləri olduğunu... Hər il bir yaşı daha böyüyürdü, hər il də qapıları ayrı hissə, ayrı maraqla sevirdi...

Bir gün bu qız misraların arasıyla qırxinci qapıya tərəf getməyə başladı. Getdikcə də hər qapıda bir ayrı şairin sərrinə-sehrinə düşdü...

Gah eşitdi ki: "Döymə hər bağlı qapını, Keçmə hər açıq qapıdan". Gah da kimsə qulağına piçıldı: "Sən də bir yol sına baxtı, Açıq qapını, ört qapını". Qız başladı ətrafına

boylanmağa... Bu sehrli nəğməni kimin piçildadığını axtarırdı. Tapmaqda gecikmədi... Şair Saqif Qaratorpaq dərvişanə bir halda eşq qapısı ilə dua qapısı arasında get-gəldəydi... Dodaqlarından tökülen piçiltilar hər iki qapıya ünvanlanırdı:

*Dərdin bacadan düşəndə,
Sən astaca çıx qapıdan.*

Qız elə burdaca dayanıb onun piçiltilərinə qulaq asmaq istəyirdi. Arxasını girdiyi qapının çərçivəsinə söykədi. Gözlərini bərk-bərk yumdu. Elə bu vaxt həzin bir meh açıq qapıdan içəri təpildi, onun saçlarını qarışdırıldı. Qızın yadına Saqif Qaratorpağın nə vaxtsa yazdığını bir şeir düşdü: "Bir gözəl gecikib keçələ getsə, Yaylığı qapının arasındadır..." Yox! O, gecikməyəcəkdi! Gecikə bilməzdi!

Qaçaraq özünü növbəti qapıya çatdırıldı...

Burda T?rlan Saleh adlı bir şairin ikicə misrası onu gözləyirdi: "Bağlar ağın açdığı Kitabı qara qapı". Qız qorxdı... Bütün qorxusunu ürəyinə yük etdi, cəsarətini son damlaşınan qanına hopdurdu və özünü yənə irəliyə atdı...

Qapını açar-açmaz bir güzgülə üz-üzə gəldi. Güzgündən ona baxan qızın baxışlarında qorxuya bərabər küskünlük də vardi. Nədən və niyə küsdüyünü yadına salmaq istədi. Büttün xatirələrini fikrən bir-birinə qatdı-qarışdırıldı. Qırış-qırış oldu xatirələri... Bu qırışqlığın içində tək ütülü olan S?fa R??idin şeirinin alabəzək lentləri-misraları idi...

*Bir qadın tanıdım tək qalmış ada,
Bir qadın tanıdım taledən küskün...*

Bu qadının da dərdlərini "hər gün güzgü danışır"... Səfa Rəşid onu müşahidə etdikcə ən gözəl şeirlərin ən dərdli qadınlara yazıldığını anlayır... Və qadınların qapını ümidlərinin səcdəgahına çevirdiyini şeiriyyətə "qonaq edir":

*Getdikcə kiçilən gözlərini də
Gecələr yatanda qapıda qoyur...*

Qız "yatanda gözlərini qapıda qoyan" qadının halına ağlayır... Göz yaşını kimdənsə gizlətməyə ehtiyac duymur. Elə ağlaya-ağlaya da növbəti qapını açır...

Burda rastına Habil RzaNur Mustafayevun köhnə taxta qapiya yazılmış bir bənd şeiri çıxır. O, gah qapiya, gah da üstündə yazılmış şeirə baxır... Baxır... Ucadan oxuyur:

*Bu gecənin ağrısı,
bu küçəyə sığışmaz.
Kiriməz ayaqlarım,
qapınızdan yiğışmaz..*

Şeir bir aşiqin sevdiyinin qapısı ağızındaki sərxoş əzabını anladır... Anlatdıqca da nağılımızın qəhrəmanı olan qızı hüzün ənginliyindən eşqin ən dərinliyinə yuvarlayır...

Bu köhnə taxta qapını açmaq üçün itələmək də lazım gəlmir. Cəftəsinin biri qırıq olduğundan hərdən-hərdən ahəstəcə açılıb örtülür... Qız aram-aram açıq qapıdan keçir. Rəngli donunun bir parçası ilişib qapının etə-

yində qalır. Geri dönüb baxlığında qırıq taxtaya ilişmiş əlvan bir çərpələng görür sanki...

Hüzünlə yellənən qapının özünə çərpələng oğurlamasını seyr etdikcə ?lvi Bahad?rin səsi uzaqlardan əks-səda verir:

*Qaranlıqda çərpələng uçuran qız
Yorma özünü...*

Qız da hüzünlənir... Hüzünü sevməyə başlayır... Sevdikcə də böyüməyin əslində nə olduğunu dərk edir... Ülvi Bahadurun səsinə səs verir...

*Bu çərpələngin gülüşü o ulduza çatan deyil,
Biz tanrıının qapısının kar vaxtına tuş gəlmışık...
Burax çərpələngi...
Üzülsün üzü səmaya...
Sənsə əyil...laap əyil...
Qulağını tut yerə...*

Bəlkə Tanrıının sarayının arxa qapısı açıqdı?..

"Bəlkə Tanrı sarayının arxa qapısı açıqdı?.." Dilində əzbər edir bu sualı... Cavabını axtara-axtara geridə qoyur qırıq taxta qapını...

Növbəti qapını itələyir... Aça bilmir. Hiss edir ki, daha qapı açmağa gücü qalmayıb. Acizanəliyini etiraf etməkçün geriyə dönmək var... Və bu geri dönüş qız üçün bütün arzuların qətlinə fərman vermək olacaq... Yox! O, geri dənə bilməz axı! Doğma arzuların qatili olmaqdansa üzü irəliyə-naməlumluğa qaçmaq daha yaxşı olardı...

Qız bir də qapını açmağa cəhd edir. Yenə qapı açılmır. Əllərini səbr daşı edib Qo?qar Qara?ayl?nın misralarında qapı bağlayanın kim olduğunu axtarır:

*Bu qapını üzümə,
Kim bağladı, görəsən?
Məni qapı dalında,
Kim saxladı, görəsən?*

Ağlına həyatın bütün rəngləri gəlir; gah yadlara gəlir gümanı, gah da doğmalar şübhə pərdəsi arxasından boylanır... Hiss edir ki, bu şübhələr beynində böyükür, böyürür, az qalır bütün ruhunu sarsın. Daha qapını açmağa cürət eləmir. Boynunu bükür...

*Bu qapının dalında,
Ölməyə can yox məndə...
Bu qapıdan keçməyə,
Daha güman yox məndə...*

Lakin Tanrı öz yazdığı qismətdən qaçmağa bəndəsinə imkan vermir. Osman Fərmano?lunun misralarını qızın düşkün ruhuna "səmt ağacı" kimi "göndərir"...

*Nə yaxşı, Tanrı əlindən
Keçir aləmin qapısı.*

Qız bütün qüvvəsiylə qapının dəstəyini bir də çəkir. "Tarraqqq...! - qapı açılır. Qızınayağı suya toxunur. Sanki, yenidən cəsarətlənir. Anlayır ki, şair yalan demir...

*Ayaq altından nəm çəkir
Dərdin, sitəmin qapısı.*

Açılmış istəməyən qapını bağlamağı qərara alır qız. Qoy elə öz bəxtinə könül verərək yaşasın bu qapı. Axı, Rəfət Axundlu deyir ki:

*Yola sal, arxamca su at,
Sonra bağla qapını!*

Demək, bu qapı gedənləri yola salmaq üçünmiş...

"Qoca dünya, sənə gəldim keçərək dar qapıdan..." Növbəti qapının açarı bu sehrli misra idi... Və qız Rəfail Agahın bu misrasına siğınaraq iki qapı arasındaki bir udumluq - bir ömürlük məsafləni gözüyüməlu keçir. Qarşısındakı qapının sonuncu olmadığını da bilir. Əslində, "son" özü nədirse, ona yaxın durmağa da ürək eləmir... Geriyə boylanır.

Arxasında qalan bütün qapılara və bütün misralara ehtiramla baş əyir. Axı, Allah??k?r A?a "Ölməklə sağ olmağın arasında nazik bir qapı" olduğunu çıxdan "kəşf edib"...

Olumla ölümün arasındaki bu kiçik qapıdan keçməyin də adı şairlikdi, əslində... Və qız ehtiramına layiq bildiyi bütün qapılara vəd edir:

*Dayanın, bir dəqiqə,
Yenə gedirəm
Sizə şeir gətirməyə
Burda olun,
Bir saata qayıdırıram.*

Və gedir... Daha bir qapını açır. Bu qapını heç vaxt bağlamayacağını da yaxşı bilir. Axı, o, bura, məhz bura qayıtmalıdır. Söz verdiyi o şeiri gətirməlidir...

Ay keçir, il dolanır... Nağıl dili yüyrək olur axı... Və bir gün həmin açıq qapının arxasından bulud-bulud bir səs yayılır səmalara... Nağılımızın qəhrəmanı əllərini qapıya uzatmış halda misra-misra öz əfvini diləyir açıq qapıdan...

*Səni döydüm yüz kərə,
Şillə, yumruq...
Təpiklə...
Neynim ki, gedənlərə
Baxan gözüm tətikdə...
İndicə başlayacaq
Yollara qəfil hücum...
Gözərimdən yağacaq
Duzlu su udum-udum...
Bilirəm ki, günahi
Səndə axtarmaq günah...
Gedişlərin son "ah"ı
Məni ovutmayacaq...
Başıbatmış ayrılıq
Baltadı...
Mən də sapi...
Gəl, bu dərdli yalnızı
Bağıışla, açıq qapı...*

(Gəncə-2018)

VÜSAL YURDOĞLU

BATAQLIQ

Burda arzusuna çatan tapılmaz,
Burda arzuların bataqlığı var.
Arxa dayadığın neçə nəfərin
Arxadan vurmağı, yaltaqlığı var.

Nə çoxdur it kimi quyruq bulayan,
Quyruqdan yapışan, quyruğu sayan.
Bir yerdə od tapıb ocaq qalayan
Dostların dar gündə şiltaqlığı var...

Yoxdur ağlayanın bir kiridəni,
Ən güclü yeyəcək ən iri dəni.
Samanın altından su yeridənin
Şeytanla mütləqa ortaqlığı var.

AXTARIB

Səni özümdə tapmışam,
Özümü səndə axtarib.
Get güzgüyə baxıb de ki,
Məni bir bəndə axtarib...

Tapdığım eşqin özüydü,
Gördüyüm yarı üzüydü.
Yalan deyildi, düz idi,
İnandım mən də, axtarib...

Əksin düşmüş əksim üstə,
Şəklin varmış köksüm üstə.
Səslənirəm tək sim üstə
Dərdimi gündə axtarib...

QADIN

Ey payız donuna bürünən qadın,
Səni üşütmürmü soyuq gecələr?
Gözümə xəzan tək görünən qadın,
Düşəcək dərdimdən duyuq gecələr!

Sənin varlığından uzaq olanda,
Donur dilim, ağızım, titrər dodağım.
Gedirsən, arxandan baxa qalandı,
Qişdan yaza çıxmır mənim sorağım!

İtir məhəbbətim xəzəl altında,
Tapdanır hissərim, tapdanır canım.
Soyuq gecələrin hər buludunda,
Coşur həsrətinə olan üsyanım...

Şeir - gözlərində payız yaşı,
Enir göydən yerə, yuyur gecəni.
Ey özü özünə vurulan qadın,
Sən şeiri sevirsən, mən isə səni!

Solub ötən yayın tər çiçəkləri,
Ah çəkib, köksümü ötürəm gərək.
Ruhum var, ruhuna divanə, dəli,
Gör səni nə qədər sevib bu ürək!

Bu gün göylər qəmlə, kədərlə dolu,
Sabah günəş gəlməz sənsiz evimə!
Darıxdım bu gecə demə, Yurdoğlu,
Bu gecə yenə də darıxdım demə!

ÜRƏYİM SƏNDƏDİR

İnsanı yaşadır min arzu, istək,
İnsan insan olur axı sevəndə...
Var-dövlət, şan-şöhrət nəyimə gərək?!
Gərəyim səndədir, gərəyim səndə!

Gözünü demişəm, - gözümdür mənim,
Baxışların odum, közümdür mənim.
İzini qorudum, izimdir mənim,
Arxam, dayağımsan, kürəyim səndə!

Qışım, yazım, həm də yayım səndədir,
Bir ömür məhəbbət payım səndədir.
Sevdiyim, havam sən, suyum səndədir,
Cörəyim səndədir, cörəyim səndə!

Anam da təklənib, yaşlanıb artıq,
Evimizdə xəzan başlanıb artıq.
Damımız uçulub, boşlanıb artıq,
Dirəyim səndədir, dirəyim səndə!

Sən haqqa vəkilsən, mən Yurdoğluyam,
Haqqa şükrlüyəm, sənə bağlıyam.
Daha istəmirəm gizli saxlayam,
Ürəyim səndədir, ürəyim səndə!

YUXUMA GƏLMİŞDİN

Yuxuma gəlmışdin, yenə yuxuma,
İnanmaq istədim, inanmaz oldum.
Yuxuma gəlmışdin, yenə yuxuma,
Oyanmaq istədim, oyanmaz oldum...

Tüfəng tuşlamışdin sinəmə, heyhat,
Yaxamda bir çiçək olmaliydin sən...
Dedim, ay vəfasız, nə durmusan, at,
Canımı lap gerçək almalıydın sən...

Nədənsə danışdın, bilə bilmədim,
Dilini kim bilər, axı kim bilər?!
Sən güldün, mən isə gülə bilmədim,
Ölümün üzünə axı kim gülər?!

Sevgin də tüfəngdi, bax o tüfəngi
Tale tuşlamışdı, vurmuşdu məni.
Sonra çalılmışdı qəlbən son zəngi,
O zəng uşaqlıqdan qırılmışdı məni...

Yadımdan çıxmayıb uşaq olduğum,
Mən gecə neçə cür yuxu görərdim.
Dəndlərin mənim tək uşaq olduğu
İllərdə sevməkdən qorxu bilərdim?!...

Anam deyərdi ki, əgər yatmasan,
Bir azdan dalınca xoxanlar gələr.
O əziz günlərin xatirəsini
Bir özüm bilərəm, bir anam bilər...

Hər səhər oyanıb dama çıxardım,
Mən yaman qorxsam da damdabacadan.
Yenə yoxlayardım, yenə baxardım,
Bir şey tapılmazdı damda, bacada...

Onlar gəlmədilər mənim dalımcı,
Onlar da yalanmış, anlamışam mən.
Xoxan görməmişəm, yuxulayınca,
Elə yatıram ki, yuxu görmürəm...

İndi necə oldu mən yuxu gördüm,
Bu yorğun vaxtımda, bu pis vaxtımda?!
Az idi gördüyüüm, mən çoxu gördüm,
Bu durğun vaxtımda, bu küs vaxtımda...

Gələrdi yuxuma bir vaxt anam da,
Onla söhbət edib rahat yatardım.
Köhnə bir nərdətaxta vardı atamda,
Oynardıq, udmaqçın mən zər tutardım...

Böyüdüm, böyüdü yolum, izim də,
Mənzilim Xaçmazdan uzağa düşdü.
Daha yerli yuxu yoxdur gözümüzde,
Yuxum Lənkəranə, Qazaxa düşdü...

Yuxuma gəlmışdin, yuxuma gələn
İnsandın, mələkədin, yoxsa kim idin?!
Bəlkə bir qəzaydın başına gələn,
Ya cəllad, ya da ki, bir hakim idin...

Axır ki, atmadın sən o gülləni,
Məndən gilə-gilə yaş ki çıxardın.
Axır ki, vurmadın üzə silləni,
Gendən gülə-gülə baş ki çıxardın...

Oyatdı gecənin küləyi məni
Pəncərə açıldı, ruhum qapalı.
Yəqin çox istəyib ürəyim səni,
Səndən başqasına yuxum qapalı...

Qalxıb pəncərəni örtdüm, bağladım,
Ağrım kəsməsə də kəsildi külək.
Bir az xiffət etdim, bir az ağladım,
Yatmaq istəyirdim, əsirdi ürək...

Necə yatıb qaldım, yoxdur xəbərim,
Gecə öz yerini səhərə vermiş.
Tüfəngi görünçə qalxdı əllərim,
Sən demə, dünənki yuxu deyilmiş...

ÖZÜNDƏN UZAGA

Soyunub atasan kədər köynəyin,
Qalasan sevinci seyrək bədənlə...
Öpəsən dənizin payız küləyin,
Soyuqdan üşüyüb donasan belə...

Düşəsən yatağa sevinclərinlə,
Yorğanla sarasan xəstəliyini.
Və sonda, göylərdən bir mələk gələ,
Apara özündən uzağa səni...

Qalxasan onunla uca göylərə,
İlahi sevgidən qanadlanasən.
Sonra qayıdasan dünyaya yenə,
Qayıdır yenidən uşaq olasan.

ÖLÜRƏM SƏNİN ÜÇÜN

Nə kəndir var, asılım,
Nə kətil var, çəkməyə ayağımın altından...
Bıçaq da yoxdur məndə, saplayım ürəyimə,
Nə kağız var, nə qələm,
vida məktubu yazıb imza qoyum altında...
Tapa bilməmişəm də yaşamağın yolunu,
Sınaqdan çıxarmışam hər ölüm üsulunu...
Məsələn, ölmək üçün,
Bu ay ödəməmişəm
qazın, suyun, işığın, internetin pulunu...
Yaxşı döyülmək üçün
Söyüb təhqir etmişəm
qonşuluqda yaşayan filankəsin oğlunu...
Amma mənim bəxtimə gəlim, görüm düşməyib,
O qədər çalışmışam,
Qismətimə nə düşüb, bircə ölüm düşməyib...
Hər gəncin ürəyində, qəlbində var arzusu.
Bilirsənmi, hardandır bu intihar arzusu?..
"Mən əslində belə də ölürem yavaş-yavaş.

Ölümün dad-tamını
səndən uzaq yaşayıb görürəm yavaş-yavaş..."
-deyə-deyə gəlmışəm, qapının ağızındayam,
Nə durmusan, tez ol, aç,
Səni görsəm, bir il də yaşamağa razıyam...
Yəqin, bunu bilirsən, "ölürəm sənin üçün..."

XƏYALLAR

-Xəyallar üzərmə?
-Üzər, əlbəttə...
-Necə?
-Səmalarda bulud sayağı,
Dənizlərdə üzər gəmilər kimi...
Dəyməz xəyalların yerə ayağı,
Saçı dalğalaran zəmilər kimi...

Qalxar səmalara damla-damla su,
Dolub bulud olar, yağış yağıdırar.
Gerçəkdir, əzizim, xəyal deyil bu,
Su kimi tər-təmiz, su kimi aydın,
Yağış kimi gözəl baxışların var...

-Su?...
-Bəli, su... Həm də göz yaşı,
Bəzən xəyallar da sərhədi aşır.
Keçir qəlbimizin şah damarından,
-Sonra?...
-Göz yaşı, əzizim, sonra göz yaşı...

-Göz yaşı olmasa olmazdı bəs?
-Həsrət bülbül olar, gözlərin qəfəs...
Çıxmasa gözlərdən, azad olmasa...
-Yaşamaq əbəsmi?
-Əbəsdir, əbəs!

-Yox, əbəs olmasın!
-Necə?...
-Özun de!
-Dili yox, ağızı yox xəyallarımın...
-Elə isə, günah sənin özündə,
-Sevirəm, danmirəm mən günahımı...

-Niyə deməmisən?
-Fürsət olmadı...
-Bəlkə, başqa bir şey?
-Cəsarətsizlik...
-Belə xəyallara düşməzsən daha,

-Xəyalım deyildi axı sənsizlik...
 -Daniş...
 -Susmaram ki belə bir anda...
 Yalnız sən olmusan xəyallarında!
 Gənclikdə yüz qızdan sevgi ummuşam,
 Səni axtarmışam öz ətrafimdə...

 -Tapdınım?
 -Tapmışam...
 -İtirmə onda!
 -Bir ömür...
 -Ömürlük!
 -Ol sən yanımda!...
 -Yaxşı...
 -Bəs bu nədir?
 -Göz yaşı?
 -Niyə?
 -Azadlıq...
 -Gəl gedək...
 -Hara?
 -Xəyallarla birləş,-
 reallıqlara...

GÖZDÜR DƏ

Soruşma gözündə bu sual nədir,
 Sualın suala sualı olmaz.
 Gözdür də..., gördüyün götürüncədir,
 Görməsə başımız bələli olmaz...

Gözümdən boylanan sualım sənsən,
 Axşamlar daldığım xəyalım sənsən,
 Tək arzum, istəyim, vüsalım sənsən,
 Bilməsən baxışın uzalı olmaz...

Bircə sualım var gözümdə, gözəl,
 O sual həmişə gözümdə gəzər.
 Aşıqəm, gəl mənim qəlbimə göz ol,
 Sevməsə gözümün bu halı olmaz...

İNCƏLİK

İncə ayaq barmaqları,
 Onlar üstə incə ayaqları,
 Ayaqlar üstündə incə beli,
 İncə ciyinlər, incə qollar,
 İncə əllərin incə barmaqları...

Yeyin-yeyin hərəkətlə
 yaxınlaşdı mənə sarı...
 İncə belli stəkanda
 qarışdı duyğularım
 o incə qız uzaqlaşanda...
 "Ay Allah..."
 bu nə güclü incəlikdi belə?"-
 -dedim,
 İncəldi zaman,
 çayım soyudu...

SƏN GÜL, GÜLÜM

Bu gül nədir, gülüş nədir?!
 Mənim üçün bu dunyada gülüşündən gözəl nədir?...
 Gülüşünə qurban olum,
 Gülüşünçün yanım, ölüm...
 Sənin şirin gülüşündən qanadlanan dəli könlüm
 dağa qonmuş qartal kimi qüdrətlidir...
 Yüksəklərdə uçmağından sevinclidir, fərəhlidir!...
 Sən məhəbbət çırağını ürəyimdə yandıranda,
 Möcüzəvi eşq bəxş edib tilsimləri sindiranda,
 Gülüşünü görən güller eşq bağında paxilliqdan qızaranda,
 Bircə arzu, bircə dilək keçir şair ürəyimdən...
 Sən gül, gülüm,
 Gözlərindən gülüş doğsun günəş kimi!...
 Qoy, gülüşün həyat qatsın həyatıma...
 Qoy, gülüşün ömrüm boyu işiq olsun yollarıma...
 Sevinclərə qərq et məni gözlənilməz gəlişinlə,
 Gel, açılsın hər səhərim sənin incə gülüşünlə!

VIDALAŞIRAM

Mən "Olvida" deyirəm,	Salma, ay bala, salma,
Deyib vidalaşıram.	Eyib, vidalaşıram...
Son dəfə ürəyimi,	Otuz etdim yaşımi,
Yeyib vidalaşıram...	Unut məni, yaxşımı?
Ürəyimin yiyəsi,	Bu qismətə başımı
Sözün varmı deyəsi?	Əyib vidalaşıram...
Ayrılığın meyvəsi	Əlin qoyma ciynimə,
Dəyib, vidalaşıram...	Yaram kimi göynəmə.
Gedirəm, yola salma,	Kədərimi əynimə
Qolunu qola salma.	Geyib vidalaşıram...

NEMƏT BƏXTİYAR,
*Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,
 "Qızıl Qələm" media mükafatı laureati*

TARIXLƏŞƏN AĞSAQQAL ÖMRÜ

(Qurbanəli Əlizadənin - 90 illiyi)

(oçerk)

***El ağsaqqalı Qurbanəli müəllim
 bax, belə kişidi...***

Dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığında xalqımızın adət-ənənələrini geniş vəsf etmişdi. Həmişə yazdığı əsərlərdə adamların xarakterlərini açmağa çalışmışdı. Adamların bütün keyfiyyətlərini, nəyə qadir olduqlarını, onların qüsurlu cəhətlərini, gücünü, qüvvəsini, görmə qabiliyyətini, eşitməsini, dad bilməsini, necə yemək yeməsini, çay içməsinə qədər də yaddan çıxarmamışdı. Yaşlı qocaların hərəkətləri, sağlamlıqları və sadaladığımız belə qabiliyyətləri, xüsusuyətləri demək olar ki, nəyi varsa "min cavana dəyərəm" deyərək öyündükləri ifadələrlə çox rastlaşıraq və nümunə göstəririk.

"O olmasın, bu olsun" əsərində Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dialoqunda bu özünü bürüzə vermişdi. Rüstəm bəy ona irad tutanda ki, "Məşədi, heyf ki, bir az qocasan, pulun məbləğini bir az artırımlısan", Məşədi İbad qayıdır nə desə yaxşıdı:

-Vallahi, mən bilmirəm bu adamlar mənim harama qoca deyirlər? Qocanın dişləri töküür, mənim dişlərim cağbacağ, şəvə kimi yerindədi. Qocanın qulaqları eşitməz, mənim qulaqlarım laf "darını dəlir", qocanın gözləri görməz! - Əlləri-

ni düyünləyib, ayaqlarını yerə elə bərkədən vurur ki, az qalır yer silkələnsin. - Qoca o adama deyərlər ki... - Əyilərək kisəni bir təkanla götürüb yuxarı qaldırır və yerə qoyur. - Rüstəm bəy, vallahi, mən bugu-burma min cavana dəyərəm, - deyir.

Bu epizodu nümunə gətirməkdə məqsədim vardı. Yazının qəhrəmanı Qurbanəli baba ömrünün doqquzuncu onluğundan xərcləyir. Yaşının doxsanıncı baharı artıq Qurbanəli müəllimin qapısını döymüşdür.

2018-ci il oktyabr ayının 12-də doxsanillik yubileyini qeyd edəcəyik. Tez-tez onunla görüşə gedirəm, maraqlı söhbətlərindən xoşum gəlir, müşahidə edirəm, qeydlərimi aparıram. Musiqini, müğəmi çox sevir, ona yaxşı bələddi. Ailədə, evdə hər bir işlərə özü nəzarət edə bilir. Birdən onun səsi eşidilir:

-Ay uşaqlar, qaz sobasının üstündə nə isə var? Elə bil onun vaxtını ötürmüsünüz, burnuma iy gəlir, birdən yanar, haa?! Həyətdəki it bayaqdan narahatdı, özünü ora-bura vurur. Baxın, səs-küy salıbdı, qonaq gələn var, deyəsən, ona görə haykük salır, bizə xəbər verir...

-Ay gəlin, gəl nəticəmi apar o biri otağı, imkan vermir ki, bir cümlə yazım, qələmi əlimdən alır, yadına təzə bir qafiyə düşübdür...

Bax, "qoca" o kəsə deyərəm ki, doxsan yaşında qəzəl yaza bilsin, gəncliyini yadına salıb gözəllikdən ilham alsin. Qanı cuşa gələndə gözəllərin vəsfinə qəzəl yaza bilsin, bədahətən söz deyə bilsin...

Qurbanəli baba belə qabiliyyətlərdən, belə xüsusiyyətlərdən "mərhüm" olmamışdı hələ. Allah-təaladan ona cansağlığı verməsini diləyək. Lazım olan bu qabiliyyəti, istedadı, yaradıcılığı onun əlindən almasın, - deyirik.

*İstərəm yarımı mən, bağlı-gülüstanda görəm.
Geyə tül paltarını rövzeyi-rizvanda görəm.*

***

*Alaram ağuşuma sevgilimi sübə qədər.
Aləm olar, onu mən, qumas sərəndazda görəm.*

***

*Sevən aşıqlar üçün, çətindir hicran dərdi.
Budur arzum mələyim, səni iqtiranda görəm.*

***

*Çatmasam kama əgər, dərdi-sərim həddin aşar.
Qismət olsun yenə də yarı mizbanda görəm.*

***

*Gözəlin rəqibləri çox olur hamı bilir
Şad olaram onları, mən çölli-biyabanda görəm.*

***

*Seyrə çıxsa nigarım, Qurban ona xidmət edər.
Dönərəm bəxtəvərə, dilbəri Tehranda görəm.*

Bu qəzəldə Qurbanəli baba ürəyindən keçirir ki, sevdiyi gözəl həmişə bağlı-gülüstanda, gül-çiçeklər arasında olsun. Onu bu mənzərədə görəndə özünü sanki xoşbəxt hiss edər. Gecəni sübhədək söz-söhbətlə birlikdə ola. Ürəyindən keçən arzu-kamına çatmasa, sanki, məcnun olar, onun nazını çəkməkdən, pişvazında durmaqdan usanmaz, - fikrini deməyə çalışmışdır.

Doğma Azərbaycanımızın görkəmli alimi, akademik Ziya Bünyadov tövsiyə edirdi ki, hər bir alim, yazıçı jurnalist, bütövlükdə "qələm çalanlar" birinci növbədə öz kəndlərinin, qəsəbələrinin, şəhərlərinin tarixini yazmağa təşəbbüs göstərsinlər. Doğrudur, bu çətindi, lakin faydalıdır.

Bu baxımdan tanınmış pedaqoq, müdrik el ağsaqqalı Qurbanəli Əlizadə öz doğma kəndi haqqında qələmə aldığı Bakının Əhmədli kəndinin tarixi keçmiş və bu gününü əks etdirən "Metrolu kənd" kitabı ərsəyə getirmişdir. Dünyaya göz açdığı doğma kəndinin tarixi keçmişini dədəbabaların yaddaş saxlancından, adət-ənənələrini, kəndin necə inkişaf etdiyindən, sosial-iqtisadi, elmi-mədəni səviyyəsinin yüksəlməsini öz gözləri ilə görmüş və qələmə almışdır.

"Deyilənlərə görə, Nadir şahın qəzəbindən xeyli döyüşçülər, sərkərdələr bezərək baş götürüb uzaqlara getməyə məcbur olmuşdular. Mahmud və Əhməd adlı qardaşların da başlarına belə hadisə gəlmişdi. Onlar çox qorxmaz, güclü olsalar da şah rejimindən uzaq olmaq, sərbəst həyat tərzində yaşamağı üstün tutmuşdular. Əslən Şamaxıdan olan bu qardaşlar ərazidə yaşayanların məşğuliyyətinə uyğun olaraq heyvandarlıqla məşğul olmağa başlayırlar. Bu sahədə yaxşı təcrübə qazanırlar, qoyunçuluqla məşğul olmağa başlayırlar. Sürünü yazda dağlara yaylağa qaldırırlar. Payız fəslində isə havalar soyuyanda qışlaq üçün Xəzər dənizinin sahilərinə endirəmişlər.

Bir dəfə elatın (köçün) qarşısını Şirvanda qaçaq-quḍurlar kəsir. Qoyun sürüsünü Mahmud ilə Əhmədin əlindən almaq isteyirlər. Sövdələşmə baş tutmur. Qardaşlar məsləhət görürlər ki,

beş-on qoyun verək, icazə verin yol ilə keçib gedək. Onlar razılaşmışırlar. Çoban-çolğun da əsas silahı əlindəki çomağı (dəyənəyi) olar, - deyiblər. Nə yemisən turşulu, o ki, var qaçaq-quldurları döyüb, əl-ayaqdan salırlar. Onlar məcbur olub canlarını qurtarmaq üçün qaçmağa məcbur olurlar. Qardaşlar sağ-salamat sürüünü Xəzər sahilinə (indiki Əhmədli kəndinin yerinə) gətirirlər. Bu hadisə hər tərəfə yayılır. Abşeronda içməli su mənbəyi az yerlərdə olduğu üçün, yerli sakinlər su quyularından istifadə etməli olurmuşlar. Daşlardan küz, ağıl düzəltməli olurlar ki, qoyun sürüsünü bir yerə cəm edə bilsinlər. Dənizin sərt küləyindən, ətraf mühitdən, vəhşi heyvanlardan mühafizə olunmaq üçün daşları üst-üstə yiğaraq, qalaqlayaraq küz, ağıl (heyvanları bir yerə yiğmaq üçün mühafizə çəpəri), hasar düzəldilərdi. Bəzi yerlərdə bu mühafizə çəpərinə küz də, bəzi yerlərdə isə ağıl da adlandırırlar.

Mahmud ilə Əhməd daldalanmaqları üçün özlərinə koma düzəldirlər. Heyvanların, adamların məskən saldıqları bu yerə isə binə adı vermişdir. Bir müddət məskən salan qardaşlar kəndin təməl daşını qoyurlar (indiki Ukrayna meydanı adlanan sahədə). Daşı çapırlar, içməli su mənbəyi tapırlar. Bulağın karşısındaki sahədə xəndək qazaraq qoyunların buradan sərbəst su içməsinə imkan, şərait yaradırlar. Yol üstü içməli su olduğunu üçün yolcular da buradan gedib gəlməli olurlar.

"Küley Mahmud adlanan bu yaşayış məntəqəsində dənizin kənarında qala da inşa edirlər. Ab-

şeron yarımadasının cənub tərəfində yerləşən bu kənd keçmiş Qaraşəhərdən çox da uzaq olmayıbdi, cənubi-şərqdən Zığ, qərb tərəfindən isə Keşlə ilə müəyyən məsafədə qonşu olmuşdu. Küley Mahmud daha sonralar Əhmədli kəndi adlanmışdır. Tarixən bu kəndə həm Küley Mahmud, həm də Əhmədli kəndi deyilmişdi. "Mahmud istehkamı", "Mahmud qalası" da deyilmişdi"

Kənd sakinlərin sayının artması ilə əlaqədar olaraq böyükür və inkişaf etməyə başlayır. On birinci yüzilliyin ortalarında Şirvanşahlar dövlətinin Səlcuqların (1040-1063) hakimiyyəti zamanı bu ərazidə məskunlaşan tayfalardan bəziləri məhsuldar torpaqlar axtararaq Abşeron yarımadasına, eləcə də, indiki Əhmədli kəndi ərazisinə qədər də gedib çıxırlar. Onlar burada yaşayış məskənləri salmış, mədrəsə, məscid, hamam inşa etmiş, su quyuları qazmış və bir çox əhəmiyyətli obyektlər tikmişlər. Məşhur Səfəvilər tayfalarından olan şahsevənlərdən Mahmud və Əhməd adlı iki varlı maldarlıq və qoyunçuluqla məşğul olan qardaşlar öz tayfalarıyla birləşmiş otlaqları tapmaq məqsədilə bu yerlərə gəlmİŞ və həmişəlik burada yaşamalı olmuşdular. Bir müddət böyük qardaşın adına Mahmudlu kəndi, sonralar isə Əhmədin kəndi adına qərar vermişlər. 1859-cu ildə burada 69 evdə 193 nəfər kişi, 173 nəfər qadın olmaqla 366 nəfər şəhər azərbaycanlı yaşamışdılar. Kənd iki məhəlləyə bölünür - yuxarı və aşağı məhəllə, Mahmudun və Əhmədin vərəsələri Novruzlular, Nazarlılar, Şahnəzərlilər adlandırılmışdı".

"Mən, Nazarlı nəslindənəm, biz böyük şəcərədənik. Nazar mənim 8-ci babamdır. Nəslimizdə savadlı adamlar çox olmuşdur. Nazarlı nəslə Bakıda yaşayıblar. Onların bir qismi Əhmədli kəndində məskunlaşmışdır. Abbasqulu Ağa Bakıxanov da Nazarlı nəslindəndir. Abbasqulu Ağa Bakıxanov babasının atası Mirzə Məhəmməd xan olubdur. Mirzə Məhəmməd xanın arvadı Xədicə xanım isə Quba xanı Fətəli xanın doğmaca bacısı olmuşdur".

Abbasqulu Ağa Nazarlının əsl soyadı Bakıxanov deyildi. Onun soyadı Nazarlı olmuşdur. Bakıxanov isə tituldur.

Abbasqulu Ağa Nazarlının atası Mirzə Məhəmməd xan olubdur, onun həyat yoldaşı Xədicə isə Quba xanı Fətəli xanın doğmaca bacısı idi. O, Bakıda dəfn olunmuşdur. Bibiheybətdə torpağa tapşırılmışdır. Göründüyü kimi, indi Bakıxanov nəslini adlandıran Nazarlı şəcərəsi çox böyük bir nəsil idi. Ona görə də Bakıxanovlar titulunu qəbul etmişdir (A.A.Bakıxanovun xatirələrindən).

Hazırda Əhmədli qəsəbəsində (kəndində) yaşayan sakinlər də Nazarlılar tayfası adlanırlar, bu adı yaşatmaqdə davam edirlər. Qurbanəli babanın anası Cəvahirxanım Hüseynbaba qızı da Abbasqulu Ağa Nazarlının (Bakıxanovun) şəcərəsindəndir.

Daha sonra "Yanar ürək", "Vətən məhəbbəti" kitablarında dünyanın və bəşər cəmiyyətinin qanunuğunluqlarını dərindən dərk edən Qurbanəli Əlizadənin fəlsəfi duyumlu, vətən, torpaq, anaya məhəbbət ünvanlı, İslam dəyərli, mənəvi-əxlaqi və tərbiyəvi yönümlü heyrətamız şeirləri, qəzəlləri, bayatıları, təcnis, qəsidə və qoşmaları toplanmışdı.

...Gülbala ata ilə Cəvahirxanım ana təzə ailə qurmuşdular. Onların ailəsində iki oğlan, iki qız dünyaya gözlərini açmışdır. Qurbanəli, Meydanəli və Axyaxanım, Tənzilə doğulub boy-a-başa çatmışdır. Gülbala ata ailə və uşaqlarını öz halal zəhməti, qazancı ilə böyütmüşdür. O,

neftayırma zavodunda montajçı, operator vəzifəsində çalışırdı. Axşamlar işdən yorğun evə döñəndə ailəsini, uşaqlarını başına yiğib, süfrə arxasında oturanda həmişə onlara tövsiyəsi bu olardı ki, "Balalarım, bu məsləhəti həmişə qulağınızda sırga eləyin, yadınızda saxlayın, işləyib zəhmət çəkib onun bəhrəsini şirin, halallıqla yeməyi vərdiş edin, öyrənin", - deyərdi.

Qurbanəlinin uşaqlığı çox çətin bir vaxta düşmüdü. Azərbaycanda Sovet hökuməti təzə bərqərar olunurdu. Bakının Əhmədli kəndində Zeynalabdin Quliyevi, Həsən Ağauylayevi, Hüseynulla Qasimovu, Balaqasim Qasimovu, Hacı

Əsədullunu, Məşədi Əsgər Əliyevi, Mirzəbala Haciyevi yağılı kəndçi adlandıraraq onlara məxsus var-dövlətini, yaşayış evlərini, əmlaklarını əllərindən aldılar. 1929-cu ildə Mirzəbala Haciyevin iki mərtəbəli yaşayış evində ilk ibtidai məktəb təşkil olundu. Məşədi Əsgər Əliyevin evi isə sonralar xəstəxana kimi istifadə olunmağa başlandı. Kənddə yaşayan sakinlərin evlərini gəzərək uşaqları məcburi məktəbə getməyə, təhsil almağa cəlb etdilər. Qurbanəli də başqa-başqa uşaqlar kimi, ilk təşkil edilən ibtidai sinifə daxil oldu, oxumağa başladı. Sonralar isə həmin məktəb hər il şagirdlər sinifdən sinifə keçərək yeddilik məktəbə çevrildi.

1931-ci ildə yeni yaradılan hökumətin idarə

olunması üçün yerlərdə - kənd soveti, hökumət idarəsi, kənd XDS icraiyyə komitəsi adlı qurumlar yaradılmağa başlandı.

Əhmədli kənd sakini Ağabəy Ağayevin üç oğlu vardır. Canbaxış ticarətlə məşğul olardı, Gürçüstandan mal gətirib satardı. İsrafil dini təhsil almışdı, kənddə mollalıq edərdi, iki mərtəbəli yaşayış evi, bağı da vardı. Müseyib isə fərdi əməklə məşğul olardı. Həyətində heyvanlar bəsləyərdi. Mal-qarası, qoyun-quzusu vardı. Yeni hökumətin küləyi onları da kökündən laxlatdı, yağılı kəndçi kimi onların da vari-dövləti, yaşayış evləri əllərindən alındı. Molla Müseyibin də iki mərtəbəli yaşayış evini əlindən aldılar, yeni yaradılan kənd soveti onun evində fəaliyyət göstərməyə başladı.

Özünün insanı keyfiyyətləri ilə fərqlənən, bu gün isə qocaman pedaqqoq, şair, uzun müddət elin-obanın xeyrinə, şərinə yarayan, əsl el adamı, el ağsaqqalı, ağır taxtalı "köhnə kişi" - Qurbanəli Gülbala oğlu Əlizadə haqqında söhbət açmaq çoxdankı fikrim idi. Onun "görünməyən" xüsusiyyətlərini təsvir etməkistərdim. Demək istərdim ki, bax belə kişidi Qurbanəli baba...

O, 12 oktyabr 1928-ci ildə Bakının Əhmədli kəndində fəhlə ailəsində anadan olub. 1947-ci ildə məktəbi bitirdikdən sonra həmin vaxtdan 1958-ci ilə kimi Bakı Radiozavodunda fəhlə, sex ustası, sex rəisinin müavini və ilk dəfə televizor seksi təşkil olunanda, zəngin iş təcrübəsi olduğu üçün onu sex rəisi vəzifəsinə təyin edirlər.

Ali təhsilli kadrlara böyük ehtiyac olduğu üçün yerlərdən yaxşı işləyən, savadlı fəhlələrdən ali məktəblərdə təhsil almaları üçün humanistlik, xeyirxahlıq işləri həyata keçirirdilər, onları müsabiqə yolu ilə ali məktəblərə qəbul edirdilər. 1957-ci ildə V.I.Lenin adına Pedaqoji İnstitutunda tələbəyə ehtiyac vardi. Qurbanəli bu işdən kənardı qala bilməzdi. Əmək cəbhəsində yoğrulub mətinləşən, bacarıqlı bu oğlan ali təhsil almaq fikrinə düşdü. Axi, o, məktəbdə yaxşı oxumuşdu və müsabiqə yolu ilə instituta daxil oldu. Tələbəlik illərində şeir yazmağa meyli artır və almanaxlarda çap olunmağa başlayır. 1958-1963-cü illərdə Pedaqoji fəaliyyət göstərən Qurbanəli müəllim az keçmir ki, ictimai işlərdə fəal təşkilatçılıq qabiliyyətinə görə fərqlənir. Partiya işinə, idarə etmə vəzifəsinə irəli çəkilir. 1963-

1965-ci illərdə Əhmədli kənd XDS icraiyyə komitəsinə seçki yolu ilə kənd sovetinə sədr vəzifəsinə etimad göstərirlər.

Kənd sakınlarının sosial problemləri, həyatı qayğıları onu düşündürür, böyük həvəslə maraqlandırmağa başlayır. Kəndin abadlaşmasında, küçələrin genişlənməsinə, asfaltlaşmasına, yeni kanalizasiya xəttinin çəkilməsinə təşəbbüs göstərdi. Problemlərin həll olunması haqqında yuxarı təşkilatlar qarısında məsələlər qaldırır. İşlərin daha da yaxşı olması üçün nümunə olaraq bəzən qollarını cirmələyib özü fəallıq göstərməyə başlayır. 2 sayılı internat məktəbində təlim-tərbiyə işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində yeddi il çalışır. Ancaq Əhmədli kəndinin problemlərini, bir sakin kimi, təşkilatçı kimi yaşadı, fəaliyyət göstərdi və həyata keçməsi üçün mübarizə apardı.

1972-ci ildə Əhmədli kəndində fəaliyyət göstərən 64 sayılı məktəbində ictimai fənlər tədris edən müəllim, həm də qayğıkeş ata kimi şagirdlərin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmayı ilə yanaşı ictimai işlərdən ayrılmadı. Uzun müddət Xətai rayon (o vaxtkı Şəumyan rayonu) XDS-nin İ.K.-nə deputat seçilmişdir.

1976-ci ildə Marksizm-Leninizm Universitetinə daxil olur və oranı fərqlənmə diplomu ilə bitirir. 1936-ci ildən fəaliyyət göstərən Əhmədli kənd orta məktəbi hələ də köhnə binada fəaliyyət göstərirdi. Qurbanəli müəllim yenə də bu işdən yan öte bilməzdi. Yeni məktəb binasının inşa olunmasında ehtiyac vardi, bu barədə Bakı şəhər Partiya komitəsi qarısında məsələ qaldırıldı. Belə təşəbbüsə çıxış edir, şagird kontingentinin çox olması və sayına görə döymədiyi qapı qalmadı. Axır ki, arzusuna çatır, Əhmədli kəndində yeni tipli orta məktəb binasının tikintinə nail olur. Sonralar əhalisinin sayına görə Əhmədli qəsəbə statusu alır. O, yenə də dinc dayanmadı. Əhmədli qəsəbəsində yaşayan yüzlərcə sakinlərdən Böyük Vətən Müharibəsi başlayanda könüllü olaraq cəbhəyə gedənlər də olmuşdu. Döyüslərdə qəhrəmanlıqlar göstərmişdilər. Arxa cəbhədə neft istehsalında çalışanlar da öz töhfələrini vermişdilər. Müharibədə döyüş zamanı neçə-neçə yaralananlar əlil olaraq arxaya dönmüşdülər. Şəhid olanların xatirəsini əbədiləşdirməsi üçün "Xatırə kompleksi" inşa olunması vacib, xe-

yirxahlıq işlərdən biri hesab etdi. Qurbanəli müəllim çox fikirləşdi, dağı arana, aranı dağa daşıdı. Əhmədli qəsəbəsində, qəbirstanlığın yaxınlığındakı boş sahəni "gözaltı" elədi. Fikirləşdi ki, bu yer daha münasibdir.

-Bakı şəhəri və onun ətraf kəndləri günü-gündən gözəlləşir, abadlaşırı. Tikinti, abadlıq işləri vüsət tapırdı. 1989-cu ildə bəklilərin sevincinin həddi-hüdudu yerə-göyə sığmadı. Bir gündə Əhmədlilər iki xoş niyyətlərinə, arzularına çatdilar, xoş arzuları həyata keçirdi. Əhmədli metrosu və 1941-45-ci illərdə Böyük Vətən Müharibəsində həlak olan əhmədlilərin xatirəsini əbədişdirmək məqsədilə "Xatırə Kompleksi" açılışı oldu, qırmızı lenti eyni gündə kəsilən bu əhemmiliyətlə inşaat obyekti sakinlərin dinc-quruculuq işlərinin təzahürü kimi qəbul olundu. Bundan gözəl nə ola bilərdi. Qurbanəli müəllimin arzuları günü-gündən çiçək açırdı, təşəbbüsleri sakinlərin rifahi naminə xidmət edir, daha da yaxşılaşırı, onların rahatlığı üçün yaxşı işləməyə sövq edirdi, yaradılan şəraitlər, insanlara inam yaradırdı.

Hər il 9 may Qələbə günü bayramı təntənəli surətdə burada keçirilir. Xətai rayonunda mühərbi iştirakçıları bura toplanırlar, istirahət edirlər, görüşlər keçirilir, məktəblilər qarşısında öz cəbhə xatirələrini bölüşürərlər. Qurbanəli müəllimin təşəbbüsü ilə 55 nəfər Əhmədli qəsəbə sakinlərinin, Böyük Vətən Müharibəsində həlak olanların adları qara mərmərə həkk olunaraq "Xatırə şərəf lövhəsi" kimi gələnlərin nəzərlərini cəlb edir və xoş təəssürat bağışlayır.

1998-ci ildə təhsilin humanistləşdirilməsi baxımından təlim-tərbiyə prosesinin differensialşdırılması və fərdiləşdirilməsi ili çərçivəsində keçirilmiş tədbirlərdə uğurlu nəticələr qazanmış, təhsil işçilərinin inkişafında istiqamət-verici rol oynadığına, təhsilə sədaqətlə xidmətin parlaq nümunəsi olduğuna görə Qurbanəli müəllim Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin və Baş Təhsil İdaresinin fəxri fərmanı ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının idarə heyətinin üzvü kimi və Xətai rayon İcra Hakimiyyətinin Ağsaqqallar Şurasının sədri olaraq tədbirlərdə fəal iştirak edir, öz tövhələrini verir, problemlərin qaldırılmasında və həyata keçirilməsində fəal iştirak edir.

2011-ci ilin mart ayının 9-da Bakı şəhər İcra

Hakimiyyətində şəhərətrafi qəsəbələrin sosial-iqtisadi inkişafına həsr olunmuş müşavirədə Qurbanəli müəllimin Əhmədli qəsəbəsində yaşayan sakinlərin hələ də köhnə primitiv binada tibb xidməti göstərilməsi barədə məsələ qaldırdı. Müşavirədə iştirak edən Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev onun çıxışından çox razı qaldığını bildirir və söz verir ki, Əhmədli qəsəbə sakinləri ilə görüşə gələcəkdir (foto), yeni tipli səhiyyə ocağı inşa olunmasına söz verdi. Az bir vaxtda Xətai rayon İcra Hakimiyyətinin rəhbərliyi ilə işlərə rövnəq verildi. İşlər başa çatandan sonra yeni 22 sayılı Bakı şəhəri Birləşmiş Xəstəxanasının açılışında hörmətli prezident İlham Əliyev şəxsən özü iştirak edir. Qurbanəli Əlizadə də bir təşəbbüskar, ağsaqqal kimi dəvət olunur. Görüşdə o, belə xeyrxah işlərə görə Əhmədli qəsəbə sakinlərinin adından Azərbaycan Respublikası prezidenti cənab İlham Əliyevə xoş arzularını və minnətdarlığını bildirdi (foto-şəkillər).

"Hər kəs yüz il yaşamasa günah onun özündədir" müəllif sözləri artıq el məsəlinə, atalar sözünə qədər də işlənərək gəlib çatmış və o zirvəyə qədər də yüksəlmışdı. Bakı şəhəri, Əhmədli qəsəbəsində tanınmış pedaqqoq, müdrik el ağsaqqalı Hacı Qurbanəli Gülbala oğlu Bakı şəhəri, Xətai rayon İcra Hakimiyyətində, Əhmədli qəsəbə nümayəndəliyində, Əhmədli bələdiyyəsində, 64 sayılı tam orta məktəbində keçirilən tədbirlərə dəvət olunur, onun maraqlı səhəbtləri, ağsaqqal kimi məsləhətləri, xatirələri, şeir nümunələri hamiya xoş təsir bağışlayır. Onun yaşadığı həyat tərzi, yaradıcılığı ələlxüsus gənclərə maraqlıdır və örnəkdir.

***

Onunla görüşməyə getdim. 89 bahar görmüşdü Qurbanəli baba, hələ də özünü gümrəh hiss edir, qıvrıqdı. O, əlinə bel alıb həyətdə meyvə ağaclarının, gül kollarının dibini boşaldırdı. Gəlişimi hiss etdi. Əlini işdən saxladı, salamlaşaraq işinə xeyir-dua verdim.

-İşin on qatlı olsun, heç bir vaxt yorulmayasan, Qurbanəli baba.

Gülümşədi: "Məni qocaldırsan ha, mən min cavana dəyərəm".

Gəlişimdən çox sevindi, məmənun olduğunu bildirdi. Dedi ki, hər gün işimi belə qururam. Sə-

hər tezdən yuyunub çay içirəm. Bir az dincəlirəm, hər gün dörd saat fiziki işlə məşğul oluram. Allah-təalaya çox şükür edirəm. Ürəyim istədiyi kimi fərdi yaşayış evimi də inşaat etdirmişəm. Doxsan yaşına az qalsa da, üçüncü mərtəbəyə pilləkənlərlə çıxıb düşmək mənə ləzzət verir. Evin üst hissəsini mansard elətdirmişəm ki, hər səhər ora qalxıram, pəncərələri açıram, gilavar, xəzri, meh məni qarşılıyır, üzümü sanki yalayırm. Sonra Xəzər dənizinə tərəf baxıram, doyunca tamaşa edirəm. Onda rahat oluram, dincəlirəm. Yəni şeir misraları, fikirlər öz-özünə ardıcılıqla çözələnir...

Kim sevirsə bu dünyada zəhməti,

El-obada artar onun hörməti.

Qurbana ilham verir halal zəhməti,

Zəhmətsiz istəmir vari-dövləti.

Qurbanəli müəllim həm də üç kitabın müəlli fidir. "Metrolu kənd", "Yanarürək", "Vətən məhəbbəti" kitablarında öz doğma kəndi Əhmədlinin tarixi keçmiş və bu günü haqqında, habelə kəndin elm adamları, ziyalıları, ölkəmizin müstəqilliyi dövründə kənddə aparılan quruculuq-abadlıq işləri haqqında söhbət açmaqla bərabər kitabda poeziya nümunələri öz yerini tapmışdı.

Keşməkeşli həyatın ağır sınaqlardan keçib dünyanın hər üzünü görən, təbiətin və bəşər cəmiyyətinin qanunlarına uyğunluqları dərindən dərk edən müdrik el ağsaqqalı Hacı Qurbanəli müəllimin fəlsəfi duyumu Vətən, torpaq ünvanlı, İslami dəyərli, mənəvi-əxlaqi və tərbiyəvi yönümlü ibrətamız şeirlərini, qəzəlləri, təcnisləri, qəsidə və qoşmalarını oxuduqca, dirlədikcə sanki kamilləşən, məna və məzmun kəsb edir-sən, poeziya çalarlarının axarına müəllifin hər bir əsərində, şeir nümunələrində bəzi məqamlar adamı valeh edir, düşünməyə vadər edir.

Vətəndir şöhrətim, vətəndir sazım,

Vətəndir baharım, vətəndir yazım.

Azəri yurdumdur, vətənim mənim,

Vətəndir şöhrətim, qeyrətim mənim.

Göründüyü kimi, vətənini qəlbən sevən Hacı Qurbanəli müəllim doğma Azərbaycana sonsuz sevgilərlə bağlı olduğunu, vətənə şan-şöhrətli, qeyrətli olduğunu bəyan edir.

Övlad böyütmək üçün yuxusuz gecələrdə öm-

rünü şam kimi əridən dünyadan müqəddəs insani Ana haqqında yazdığı "Ana ömrü" şeirində müəllif belə deyir:

Övladı böyütmək olsa da çətin,

Bu yolda olmuşdur analar mətin.

Görəsən bilirlər övladlar bunu,

Ana sevgisinin olmayıır sonu.

Anadır aynası gözəl yurdumun,

Anadır dayağı Milli Ordunun.

Anadır vətənim, anadır canım,

Anadır bədəndə dövr edən qanım.

Şeirində şair ucalıq, müqəddəslik, qeyrət müccəsəməsi sayılan ANAnı yurdun aynası, işığı, Milli Ordunun dayağı, özünün vətəni, qanı-canı sanır. İslamiyyətin banisi, xilaskar Həzrət Məhəmməd peygəmbər demişkən "Cənnət anaların ayaqları altındadır". Burada Ana sevgisinin son-suzluğundan, mətinliyindən söhbət açılır, görəsən, bəzi nankor övladlar bunu bilirlərmi?

Göründüyü kimi, kəsərli, dəyərli, müşkül işin açarı olan sözün poetik, fəlsəfi ifadəsini verib dərin zəka sahibi Hacı Qurbanəli müəllim, o, sözü özünün silahı, vüqarı sanır: "Söz var kəsər başı, söz var kəsər savaşı" Dünyanı yaradan, dağıdan, yer üzünün əşrəfi sayılan insan haqqında yazdığı "İnsan" şeirində şair təəssüflə belə deyir.

Elə ki, vəzifə düşdü əlinə,

Hamiya yuxarıdan baxır insan.

Gəl, çıxsa əlindən vari-dövləti,

Yumşalır, dönür quzuya insan.

Nə qədər öyrənsə də elmin sərrini,

Məqsədinə çata bilməyir insan.

Kosmosu fəth edib, aya da gedib,

Nə vaxt ölməsini bilməyir insan.

Hicran dərdi, vüsəl həsrəti ilə çoxlu şeirlərin müəllifi olan Qurbanəli müəllim geniş bilik dairəsinə malik olması, onun yazdığı şeirlərində özünü büruzə verir. Poeziyamızda elə bir şair tapmaq çətindir ki, o öz yaradıcılığında bu və ya başqa şəkildə ikiyə bölünmüş Azərbaycan faciəsinə, parçalanmış bir millətin harayına Xan Araz öz nəğmələrinə qataraq hicran yükü altında sızlamasına bu faciəni kövrəlməsin, ürəyinin çırıntısının kağız üzərinə gətirib vüsəl həsrətli şei-

rə çevrilməmiş olsun...

*Azardan su içdim, göynədi yaram,
Təbriz həsrətindəyəm, nə qədər varam.
Bu nisgillə köcdü dünyadan anam,
Vüsali görəcək yəqin ki, balam.
Zaman gəlir, bu dərd bizdən sovuşar,
Güney-Quzey bir birləşə qovuşar.
Təbrizdir xalqının böyük dayağı,
Kəsilsin Təbrizdən düşmən ayağı
Dostlar verə bilsək biz əl-ələ
Hicranın canına salaq vəlvələ*

Xalq yaradıcılığının əsasını təşkil edən bayatılara geniş yer vermişdir:

*Əzizinəm Araz barı,
Baldur Araz barı.
Yadıma vətən düşür,
Bir çalın "Arazbarı".*

*Araz, Araz, xan Araz
Sultan Araz, xan Araz
Vətəni ayırandan
Adın qaldı qan Araz*

*Köhnə Bakı kəndidir,
Əmircanla Bülbülə.
Alımlıq edən insan,
Gərək çoxlu dil bilə.*

*Bizim qonşu Hacı Nəbi,
Döñüb olub əcnəbi.
Təməhkarlıq üzündən,
Adı qalib ac Nəbi.*

Şair Qurbanəli zəmanənin təsir qüvvəsindən dəyişən insanlara qarşı öz gileyini belə deyir:

*Dəyişib zəmanə, dəyişib insan,
Axtarırəm həqiqət, tapa bilmirəm,
Gör nə günə qalib cəmiyyət bu gün,
Salamı da rüşvətsiz verə bilmirəm.*

*Kövrəldim uşaqtək, ağlayım bir az,
Yandıra bilmədim sönmüş ocağı,
Nə böyük dərd imiş yarı itirmək,
Sırrını heç kəsə deyə bilmisən.*

Göründüyü kimi, zaman insanı dəyişdiyi üçün vicedan lügətdən silinməkdədir, nadan özünü alım sanmaqdadır, haqsızlığa dözmək olmur.

*Qadınsız kişinin həyatı acı,
Qadındır ərinin başının tacı.
Qadın var ki, kişidən qeyrətlidir,
Qadın da var hamiya nifrətlidir.*

*Qadın var ki, ərinə qurban gedər,
Qadın da var hər gecə mehman gedər.*

Bu kimi bir çox hikmətli, mənəvi-əxlaqi dəyərli nəsihətli və maraqlı kəlamları oxuyanda həqiqətən çox bəhrələnmək olur.

*Dinləsən muğamı əgər kamanda,
Ruhun cavanlaşar qoca zamanda.
Muğam bir sirridir açmaq da olmur,
Dinlədikcə ondan doymaq da olmur.
Nə gözəl sərvət bəxş olunub bizə,
Muğam məlhəm olub ürəklərmizə.
Hikmət mənbəyidir dəsgahı rast,
Gərəkdir biləsən sən onu sərrast.
İnsani məst edir şurun bərdası,
Muğamdır qiymətli üzüyün qaşı.
Oxunanda əgər kəsmə-şikəstə,
Eşidən zövq alır olmayırla xəstə.
Ruhən sağlam olur muğam sevənlər,
Müdrik insandır muğamı dərk edənlər.
Muğam var ki, düşündürür insəni,
Muğam da var, kamil edir nadanı.
Xanəndə mahura edəndə ayaq,
Elə bil həyata çoxalır maraqlı.
Muğamatla Qurban yazır yaradır,
Muğamsız Qurbanın günü qaradır.*

Musiqiyə, muğama böyük qiymət verən şair sadə dildə demişdir ki, hər bir kəs, lap qoca da, kamançada çalınan muğamı dinləsə cavanlaşacaqdı. Dinlədikcə onun verdiyi mənəvi qıdanın doymaq olmur.

Qurbanəli müəllimin yazdığı bəzi qəzəllərdə qadınlara nəvaziş, nəvazişə böyük yer vermişdi. Gülməməli heç bir kəsdə olmayan, bənzərsiz gözəlancaq onun qismətinə çıxıbdı. Ona qarşı olan sevgisi tükənməzdidi, onun nazını çəkməkdən usanmaz, nə əmr etsə əgər, deyər "gözlərim üs-

tə". Əgər əqyar bu sevdaya mane olsa, getsə əldən hicrana dözə bilməz" deyir.

*Ya rəbb mənə də qismət elə, bir boyu bəstə,
Xoşbəxt sayım, mən özümü, olmayım xəstə.*

*Yarının gözəlliyi bəlli olub çoxlarına,
Aya bənzər camalı tapılmayıb heç kəsdə.*

*Gözəlin gözəlliyi, birdə onun xoş səsidir,
Xoş avazı olanlar, oxuyur zil səsdə.*

*Getsən əldən gözəlim, dözmərəm hicranına mən,
Ahu-zar eyləyərəm bil gələrəm fəryadə.*

*Gözəlin nazını, çəkmək mənə də qismət olub,
Nə əmr etsə əgər, deyərəm gözlərim üstə.*

*Kim gətirsə xəbərin sevgilimin gəlməsini,
Hacı Qurban verəcək, onlara güldən dəstə.*

Və yaxud da müəllim belə də demişdi:

*İstərəm nazlı yarım, sahibi dövran olasan,
Yeri gəldikcə gülüm, xalqına qurban olasan.*

*Nə üçün aşiqinə, sən bu qədər zülm edəsən,
Nə olar bircə dəfə sahibi vicdan olasan.*

*Cox da fəxr eyləmə sən, gül camalın ay kimidir,
Qorxuram ki, solasan gül kimi xəndan olasan.*

*Görməyəndə səni mən, ahuzarla günüm keçir,
Sanaram özümü xoşbəxt, mənə mehman olasan.*

*Razi olma gözəlim, nazını nadan çəksin,
Qurbanın istəyidir, aqili insan olasan.*

Şair bu qəzeldə nazlı yarın bu qədər də insafsız olmasından əzab-əziyyətlər çəkməsini dilə gətirir. Məsləhət görür ki, insafin olsun, bu qədər də nazi-qəmzə çox eləmə. Cox da fəxr eləmə, gül camalın ay kimidi, gül kimi solarsan, xəndan olarsan. Sevginin şiddətindən Qurbanəlinin günü ahuzarla keçir. Bundan ləzzər alırsan, bilirom. O vaxt xoşbəxt olaram, mənə mehman olasan.

Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurası-

nın İdarə heyətinin üzvüdür və Xətai rayon Ağsaqqallar şurasının sədridir. 2011-ci ildə "Tərəqqi" medalı ilə və dəfələrlə Bakı şəhəri və Xətai rayonu İcra Hakimiyyəti, Bakı şəhər Təhsil Şöbəsinin, Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının fəxri fərmanları ilə təltif olunmuşdur. 2013-cü ildən Azərbaycan mətbuatında səmərəli fəaliyyətə görə "Qızıl Qələm" Media mükafatı laureatıdır.

Qurbanəli baba həm də xoşbəxt bir ailəyə başçılıq edir, beş oğul, bir qız atasıdır. On beş nəvəsi-nəticəsi vardır.

Hələlik dizində taqət, qollarında qüvvət, sinəsində coşqun ürək var, bu həvəslə də yazib yaradacaqdı Qurbanəli baba.

*Düşəndə yadıma ötən günlərim,
Titrəyir vücadum, əsir əllərim.
Bahar vaxtı salsa da qönçə güllərim,
Borcumdur şükür edəm, sənə İlahi.*

*İlin gözəl çağrı açılır güllər,
Oxuyur şövq ilə bağda bülbüllər.
Nə tez keçdi ömürdən aylar, illər,
Yenə şükür edirəm, sənə İlahi.*

*Demirəm ağlıma əmr edir nəfsim,
İnsanlar gördüm, duz-çörək kəsdim.
Yaxşılıq elədim, yamanlıq gördüm,
Yenə şükür edirəm, sənə İlahi.*

*Cox gəzdim, dolandım bu dünyada mən,
Bir nəfər həmfikir tapa bilmədim.
Əzəblər çox çəkir bələli başım,
Yenə şükür edirəm, sənə İlahi.*

*Gələcək bir zaman bəlli olacaq,
Yaxşı ilə pisin fərqi hamıya.
Verilər hər kəsin əslİ qiyəti,
Hamı şükür edə sənə İlahi.*

13 oktyabr 2017-ci il tarixdə Xətai rayon İcra hakimiyyətində hesabat yığıncağı keçirildi. Doqquz ay müddətində rayonda sosial-iqtisadi inkişafı və görülən abadlıq - tikinti işlərindən geniş bəhs olundu. Xətai rayon İcra Hakimiyyəti Aparatının Başkanı Razim Məmmədov geniş, ətarflı çıxış etdi. Və çıxışın sonunda qeyd etdi ki:

-Bu gündü tədbirimizi xoş əlamətdar bir günlə əlaqələndirməklə başa çatdırmaq istəyirəm. 12 oktyabr günü bizim sevimli ağsaqqalımız, hər bir tədbirlərimizdə fəal iştirak edən, öz məsləhətləri, tövsiyyələri ilə özünün yazdığı şeirləri ilə maraqlı edən, uzun müddət təhsil sahəsində pedoqoji işlərdə çalışmış və ictimai işlərdə təbliğatçı, təşviqatçı kimi əməyi böyük olmuş, rayon Ağsaqqallar Şurasının Sədri Qurbanəli Əlizadənin doğum günüdür. Onun 89 yaşı tamam olur. Kollektiv adından onu təbrik edirik, can sağlığı arzulayırıam. Rayon İcra Hakimiyyəti adından ad günü münasibətilə fəxri fərmanla, hədiyyə və gül-çiçəklə təbrik edək. Gələn il Qurbanəli müəllimin 90 yaşı tamam olur. Bu yubleyə hazırlıq işləri görülsün, yubley yadda qalan keçirilsin.

Qurbanəli müəllimin ürək sözləri belə oldu: Dedi ki:

Dərdimizin "MƏNSURIYYƏ"sinə çatmaq gərək

Yazmaq könül işidi. Bir çıçəyə tərəf boyun əyib ətrini ciyərlərinə çəkmək də elə könül işidi. Bu fikirlərin qarşı-qarşıya gəlməsi, bəlkə də heç təsadüfi deyil. Çiçəyin də gözəlli qələmlə çəkilib. Təbiətin belə qeyri-adi gözəllikləri Tanrı qürətənin möcüzələrindəndir. Ümumiyyətlə, yazı Tanrınlıdır, deyirlər. İlkin yazını bizə görə məhz o özü yaradıb. Dağların, dərələrin, çayların, çəmənlərin, çıçəklərin timsalında... Cəmi bircə həftə ömrü olan zərif kəpənəklərin vücutundakı, qanadlarındakı naxışlar nəyin sirri, nəyin sehidir? Orada nələr yazılıb? Bu əsrəri kim oxuya bilib ki? Yalnız onu yanan, yaranan Tanrıdan savayı...

İnsan diləklərinin sözə çevrilməsi, onu qələmin gözündən keçirib hamının, hər kəsin malı etməsi də bəlkə bir sirri-xudadır, Tanrı diktəsidir. Bəzən qol zoruna daşla, dəyənəklə, top-tüfənglə alınmayanlar qələmlə alınır. Sözlə sahmana qoyulur.

22 illik ki, bir zaman keçmişdi. Əgər həsrətimizin, doğma yurdlardan zorla qoparılməq əzabımızın, illərlə Vətən duyğuları ilə alışmaq, yanmaq hislərimizin abidəsini yaratmaq mümkün olsaydı, bəlkə də dünya xəcalətdən əriyərdi.

-Ötən günləri vərəqləyəndə hiss edirəm, az da olsa, elimə, obama və xalqımı xidmət edə bilməşəm. Ona görə də Allah-təalaya həmişə şükür edirəm.

Beləcə, başlayan səhbətin sonuna gəldik çıxdıq. Sonda Qurbanəli babanın gələcək arzuları səmamızda heç bir vaxt qara buludlar olmasın, gənclər firavan, əmin-amanlıq şəraitində yaşasınlar. Dövlətimizin bayraqı həmişə ucada olsun. Hörmətli Prezidentimizin canı sağ olsun, Dağlıq Qarabağ məsələsini sülh yolu ilə həll etsin, onda hər şey yaxşı olacaq - dedi Qurbanəli baba.

Bizim də arzularımız Qurbanəli babaya can sağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq nailiyyətləri, yeni-yeni şeirlər, qəzəllər yazmaq arzu edirik. Qarşidan gələn 90 illik yubiley məclisində görüşənədək.

Amma düşünürəm ki, nisgilli ürəyimizdən qopardığımız hər söz parçası elə bir qaya qəlpəsidir. Özlüyündə bir qranit qırığıdır ki, zaman-zaman üst-üstə qalanaraq kədərimizin mənəvi abidəsinə çevirilir.

Uzaqlarda - dağların o üzündə qoyub gəldiyimiz Vətənin xatirələri içimizdə, qəlbimizdə yaşayır. Heç ola bilməz ki, yurddan ayrıldığımız bu müddət ərzində bizi tərk etməyən bu duyğular bizi geriyə, qoyub gəldiyimiz dədə-baba ocaqlarına qaytarmasın. Torpağımızı - min, bəlkə də on min illik tarixi olan diyarlarımızı itirməklə həyatımızın ən qiymətli sərvətini itirmişik. Fəqət, buna baxmayaraq inamın, ümidiñ qırıldıqı yer hələ bizdən çox uzaqlardadı. Dövlətimiz dayağımızdır. Azərbaycan bu gün özünə arxalanır və güvənir, insallah, qələbə bizimlə olacaq.

Bu qeydlərin yazılımasına səbəb Laçın rayonunun Vağazın kənd 1 sayılı tam orta məktəbinin yaradılmasının 90 illiyi ilə bağlı keçirilən tədbir və həmin məktəbin 1974-cü il buraxılış məzunlarının 40 ildən sonra bir yerə toplaşması idi.

Əvvəlcə Laçın rayonu, kəndimiz və işğaldan sonra Laçının məcburi köçkünlərinin harada məs-

kunlaşmaları barədə bir neçə kəlmə yazmaq istərdim.

Laçın rayonunun, Vağazin kəndi Qırıqxız dağlarının ətəklərində, Lalalı silsiləsində gündəngünə pərvazlanan abad el-obalardan biri idi. Rayon mərkəzindən 40 kilometr məsafədə yerləşirdi, avtobus marşrutu sakinlərin gündəlik işləri ni asanlaşdırırırdı.

Kənd orta məktəbi, səyyar çörək zavodu, rabi-tə şöbəsi, baytarlıq, feldşer-mama məntəqələri, gündəlik tələbat malları mağazası, kitabxana və mədəniyyət evi 150 ailədə olan 850 sakinə mədəni-kütləvi və tibbi xidmət göstərirdi.

Vağazin kəndi inzibati ərazisinə Vağazin, Boz-güney, Kalafalıq kəndləri daxil idi. 1992-ci ilin may ayında Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələr zamanı adları çəkilən kəndlərin 1200 nəfər sakini öz doğma el-obasından didərgin düşərək, respublikamızın müxtəlif şəhərlər və kəndlərinə səpələnmişdi.

O gündən düz 22 il keçir...

El-oba həsrəti ürəklərində, yaddaşlarında yaraya, həsrətə dönmüş vağazinlilər Ağcabədi rayonunda Köhnə qışlaq yeri kimi tanınan, Taxtakörpü adlanan sahəni yaşayış üçün məkan seçdilər.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin tapşırıqları və Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin səyləri nəticəsində yeni salınmış qəsəbəyə yollar çəkilmiş, yaşayış üçün şərait təmin olunmuş, ailələrə torpaq sahələri verilmişdi. Ərazidə artezian qu-yuları qazılmış, Kür çayından kanallar, arxlardırçılık üçün əlverişli şərait yaradılmış, əhali fasıləsiz elektrik enerjisi, səyyar qaz satışı xidməti ilə təmin olunmuşdur...

Bu günlərdə Şəhid Ramiz Musayev adına Vağazin kənd 1 sayılı tam orta məktəbi bayramsayağı bəzədilmişdi. Müəllim və şagird kollektivinin çöhrəsində əsl bahar təravəti, sevinci var idi. Məktəbin direktoru Zakir Məmmədov görüşə gələnləri böyük sevinclə qarşılayırdı. Sanki bu adamları görməklə illərdir həsrətində olduğu torpaqlarımızı ziyarət edirdi.

1974-cü ildə Vağazin kənd orta məktəbini 44 nəfər məzun bitirmişdir. Onlardan Telman Qurbanov Xocalı hadisələrində, döyüş zamanı şəhid olmuş, 3 nəfər isə dünyasını dəyişmişdir. Müəllimlərimizdən Şahmalı Aliyev, kəşfiyyat bö-

lüğünün komandiri, baş leytenant Vaqif Quliyev Xankəndi yaxınlığındakı Vəng kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına şəhid olmuşlar.

Vağazin kənd sakinlərindən 4 nəfər kəndin mühafizəsi zamanı, 6 nəfər isə Milli Ordunun əsgəri kimi döyüşlərdə şəhid olmuşdur.

Vağazin kənd orta məktəbinin 90 illiyinə və məzunların görüşünə həsr edilmiş tədbiri Ərdəşəvi kənd sakini Nemət İsbəndiyarov açdı. Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə şəhid olan soydaşlarımızın xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Sonra 83 yaşlı Ağcayazı kənd sakini, ömrünü müəllimliyə həsr etmiş Əbdüləzim Əbdüləzimov uzun illərin həyat təcrübəsindən və səmərəli pedaqoji fəaliyyətindən danışdı...

Əbdüləzim müəllim pedaqoji fəaliyyətinə Ərdəşəvi və Fingə kəndində ibtidai sinif müəllimi kimi başlayıb. 1964-cü ildən isə Vağazin kənd orta məktəbində müəllimlik fəaliyyətini davam etdirmişdir. Daha sonra Bakı şəhəri, Xətai rayonunda 20 sayılı Laçın orta məktəbində dərs-hissə müdürü vəzifəsində çalışmış, 2010-cu ildən isə təqaüdə çıxmışdır. Əbdüləzim müəllim bir ailə başçısı kimi də şərəfli yol keçmişdir. 3 oğul, 4 qız atasıdır, 16 nəvəsi, 12 nəticəsi var. Oğlu Eldar bu gün atasının peşəsini davam etdirir və məktəbdə müəllim işləyir.

Bir sözlə, qocaman Əbdüləzim müəllim çoxlarına nümunə bir ömür yaşayır. Bu bəyaz saçlı müdrükin getmək istədiyi bircə yol var. O yoluñ ağrısı da, acısı da, sevinci, kədəri də gözlərindəki təlaşdan, nigarançılıqdan oxunur. O, Laçını görmək istəyirdi, lakin Əbdüləzim müəllim bu arzusuna çata bilmədi, 2016-cı ildə vəfat etmişdi. Allah ona rəhmət eləsin!

Görüşdə Vağazin kənd sakini, 45 sayılı Laçın rayon tam orta məktəbində dil-ədəbiyyat müəllimi kimi elmin sırlarını şagirdlərə öyrədən məzun Cavahir Sevdimalı qızı, Arduşlu kənd sakini, pedaqoji elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, İmanov Allahyar Süleyman oğlu, Metropolitenin qabaqcıl işçilərinin sırasında adı iftixarla çəkilən "Şöhrət" ordenli Füzuli Ənvər oğlu, qabaqcıl təhsil işçisi, riyaziyyat sahəsində çoxlu yetirmələri olan Ərdəşəvi kənd sakini, Mirzəyev Ramiz Səhliyalı oğlu, Gəncə Dövlət Universitetinin metodika fakültəsinə bitirmiş, Azərbaycan Respublikası Silahlı qüvvələrində xidmət edən, zabit yetirmələrilə hər

zaman öyünən, qürur duyan Qozlu kənd sakini Maarif Abbasov, Bakı Şəhər Xətai rayonundakı 20 sayılı Laçın tam orta məktəbinin idman müəllimi, Ağcayazı kənd sakini Eldar Əbdüləzim oğlu, Nurəddin kənd orta məktəbinin müəllimi, Fərraş kənd sakini Eldar Məmmədalı oğlu, Kalafalıq kənd sakini, həkim Kamil Hümbət oğlu, Vağazin kənd ərazi nümayəndəsinin müavini Mirzə Qənbər oğlu, kənd təsərrüfatı mütəxəssisi, Ərdəşəvi kənd sakini Nemət Bəxtiyar oğlu, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Qaz Emali Zavodunun işçisi, Təzəkənd sakini Sima Ələkbər qızı (öz şəxsi vəsaiti hesabına gətirdiyi dərslikləri, kitab-albomları, foto-plakatları, Vağazin kənd orta məktəbinə hədiyyə etdi), təsərrüfat işçisi, Ərdəşəvi kənd sakini Fazıl Sevindik oğlu, Haqnəzər kənd sakini Nəsir Sadix oğlu, Ərdəşəvi kənd sakini Qələndər Teymur oğlu, Fingə kənd sakini Elsevər Vəli oğlu, Kalafalıq kənd sakini Əsgər Əhliman oğlu, Piçənis kənd sakini Novruz Vəliyev... Adlarını çəkdiyimiz, ictimai həyatın müxtəlif sahələrində çalışan bu insanların hamısı Vağazin kənd orta məktəbinin 1974-ci il məzunları idi, O zamandan neçə illər keçib. Bu məzunlar 40 ildir ki, Vağazin kənd orta məktəbindən ayrıılıqlar. 22 ildir ki, doğma, doğulduqları obalardan, oymaqlardan didərgin düşüblər. Bu gün düşmən tapdağında qalan Laçın dağları onları soraqlayır. Büyük şair Məmməd Araz demiş, qayaların lal dilini başa düşən olsa, o hayqırtının, o nərənin lal sükutundan bəlkə də bağrı çatlayan. Gürültülü səs var, fərqiñə varmazsan. İldirim çaxar, təəccübənməzsən, şimşək oynayar, gözlərin qamaşmaz, gürşad qopar, sel səni aparammaz, amma bir dərdin havasına həm oynayarsan, həm gülərsən. Həm sel səni boğar, həm gürşad vurur, həm də heyrət heyrət dalınca, qəm qəm libasında, kədər öz qoxusu ilə yandırar, yaxar səni. Bu, təbiblərin, loğmanların dərdinə əlac bulamadığı bir dərddir. Vətənsizlik illətinin, ağrısının əlacı heç bir kitabda, heç bir dərslikdə yazılmır. Heç həkimlər də insan övladının bu ağrısına resept yazmır. Xəstənin diaqnozu, gözlərindən boylansa, səsinin titrəyişindən, qəlbinin təlaşından duyulsa belə.

Açığı, bizi bir araya getirən dərdimiz idi. Bu stres, bu ağrı əsrində insanları birləşdirən dəyər yenə də dərdin özüdür. Təsadüfi səslənmədi, mən

özüm dərdə dəyər dedim. Nə qədər ki, bu dəyər yaddaşımızdır, nə qədər ki, ruhumuzu göynədir, ağlımız bizi ata yurdumuza bağlı ruhumuzla bariş-dıracaq, bütövləşdirəcək. Qürbətdə canlarını tapşırınlar Vətən torpağı arzulayırlar. Ona görə ki, ruhları ordadır... Təkcə Laçın əhalisi yox, o cümlədən, qanında, canında vətəndaşlıq duyğusu gəzdirən hər kəs xanəndə Məhəbbət Kazimovun oxuduğu mahnilarda, xüsusilə "Laçının, Laçının" mahnısında həyatın onlara vurduğu yaraların məlhəmini görürler. Çünkü Məhəbbət Kazimov ifasını quru cismindən yox, diri mənəviyyatından, təbii varlığından haraylayıb götürirdi. Və o ifada bir ahu-zar, dərindən-dərin bir Vətən yanğısı, bir qeyrət çağırışı var idi. Odur ki, tədbir iştirakçıları belə bir arzularını da dilə gətirdilər: "Laçın rayonu erməni işğalından azad olan günə kimi, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti, sevimli müğənnimiz Məhəbbət Kazimovun "Laçının, Laçının" mahnısı laçınlıların yurda çağış nəğməsi kimi qəbul edilsin".

Görüşə gələn məzunların bu təşəbbüsü təqdirəliyəq hesab edildi. O ki qaldı məzunların bir araya gəlməsi ideyasına, bu ideya Ərdəşəvi kənd sakini, Vağazin kənd orta məktəbinin məzunu Qələndər Teymur oğluna məxsusdur. Tədbirin baş tutmasında Maarif Hümbət oğlu və Kamil Hümbət oğlunun zəhməti böyük olmuşdur.

Sonda Laçın rayon Təhsil Şöbəsinin nümayəndəsi Xalıq Musayev görüşə gələn məzunları təbrik etdi və rayon rəhbərliyi adından xoş arzularını bildirərək bu gözəl ənənənin davamlı olmasını, hətta torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsindən sonra da mütəmadi həyata keçirilməsi arzusunu dilə gətirdi.

...Yazı könül işidir. O könül ki, gülə, çiçəyə bənzəri var. Üstündəki xarı bir çox hallarda onun əzəmətinə, qeyri-adiliyinə işaretdir. Könlümüzün xarı var. Düşmən yarası

bildiyimiz bu xar ürəyimizin tellərini kaman telləri kimi hey sızladır. Onun "Şur"u, "Çahargah"ı, "Mənsuriyyə"si var. Dərdimizin mənsuriyyəsinə çatmaq gərək. Bu mənsuriyyə topdan, tūfəngdən keçdiyi kimi, qələmdən, söz-dən də keçir...

QEYD: Tədbiri idarə etdi:
Nemət BƏXTİYAR

ŞƏRQİYYƏ BALACANLI

HƏSRƏTLİ BAXIŞLAR

*(Milli Qəhrəman
Mübariz İbrahimovun ölümündə)*

Bürünüb yaşılı, bələnib gülə,
Bizi tərk elədin sən birdən-birə.
Gülüşü, fərəhi, gəncliyimizi
Özünlə apardın soyuq qəbirə.

Həsrətin gözünü yollarda qoydun,
Həsrətli baxışlar arxanca baxdı.
Bu gözəl həyatdan beləmi doydun,
Bizi tərk elədin bar-bəhər vaxtı.

Göz yaşı axıtdı eşidən, bilən,
Toy da etməmişdin oğula, qızı.
Payızda gəlmışdin elə, ocağı,
Elə gedişin də düşdü payıza.

Sənsiz açılacaq daha sabahlar,
Yolunu gedəcək oğul-uşağı.
Sənsiz yaşasaq da təsəllimiz var -
Qoynunda yatırsan ana torpağən.

ARİZİM

(Bu təbrikə bütün əzizlərin qosulur)

15 yaşındasan, duyuruq qürur,
İstəyin ürəyə, gözə axan nur.
Çalış, örnək olan gözəl həyat qur,
Ömrünü bəxtəvər yaşa, Arizim!

Sadiq ol Vətənə, obaya, elə,
Sınaqlı ömür-gün öndədir hələ.
Uşaq deyilsən ki, sən bundan belə,
İş tut ki, gələsən xoşa, Arizim!

Bayram duyğuluq əziz gününlə,
Yamandan uzaq ol, yaxşını dinlə.
Sağlam, gülə-gülə, məhəbbətinlə,
Daim yaşayasan qoşa, Arizim!

MƏNİM ARZULARIM

Mehdən xumarlanıb, şəhdən islanan,
Çiçəklər açacaq yenə bu bahar.
Köçəri quşlara qoşulub gələn,
İrili-xirdalı arzularım var.

Vətən azad olsun - baş arzum budur,
Mən onda görürəm şöhrəti, şanı.
Mənim əsgər oğlum, qalx, ayağa dur,
Deyib-gülən görək bu il Şuşanı.

Yeri yaxşı şumla, əkinçi qardaş,
Torpağa bol məhsul verən toxum səp.
Bitsin qələbəylə başlanmış savaş,
Düşmən baxammasın bir də bizə çəp.

Vətən başdan-başa geysin al-əlvan,
Bəxtəvər böyüsün körpə balalar.
O qədər artsin ki, eldə toy-nişan,
Mağar yeri olsun düzlər, talalar.

İlhamlı yol gedək gələn sabaha,
Mehriban olaq ki, Haqq sevsin bizi.
Umu-küsüləri unudaq daha,
Sevək canımıztək Vətənimizi.

ÜRƏKDƏN VƏSF ELƏ İSMAYILLINI

*(“İsmayıllı xəbərləri”
qəzətinin 10 illiyinə)*

10 yaşın mübarək, əziz qəzetim,
Qoy xeyrə açılsın səhifələrin.
Gələn xoş illərdir niyyətin, yolun,
Xəbər toplususan ötən illərin.

Sevinə bilirsən sevinən ilə,
Kədəri olana arxa, dayaqsan.
Olana, keçənə göz qırpmağın yox,
Keşikdə mətinsən, daim oyaqsan.

Sıxıb məngənədə yadı, yalanı,
Yaxşını öyürsən - qoy gəlsin xoşa.
Ürəkdən vəsf elə İsmayıllını,
Daha neçə-neçə on illər yaşa!

ANAMI DÜŞÜNÜRƏM

Beş bacı, ulduz idik, hər guşəsi anamız,
Ağrı-acı çəkdiyin bildirməzdə sonamız.
Başımıza gün kimi dolanardı gün boyu,
Arzumuz arzusuydu - oğul toyu, qız toyu.

Anamı düşünürəm, indi dalıb xəyalıa,
Səsi gəlir: "Nə olub, fikirlisən, ay bala?"
Heç inana bilmirəm, biz onu dəfn etmişik,
Amma hər bayram onun qəbri üstə getmişik.

Düşünürəm mən onu, zəhmətkeş idi necə,
Bizə görə onunçün bir idi gündüz, gecə.
Özəmətli dağ idi önündə qardaşımız,
Anamız özü idi dostumuz, sirdaşımız.

Əsrə bərabər imiş anasız ötən hər il,
Çəkdiyim ah-nalədən anam xəbərsiz deyil.
Özüm ana, nənəyəm, amma, görünür yerin,
Ömür, həyat şirindir, ana həyatdan şirin.

Uyuduğun torpağa köcdü Mirvari qızın,
Açılmadı onunçün gülləri ötən yazın.
Dediyintək böyüdüb sevirik uşaqları,
Özün şad yaşamadın, ruhun şad olsun barı.

YOLDAYIQ BİZ DƏ

(Səkinə müəllimin ölümüնə)

Təbiət güc verib kişiyyə, ərə,
Gözəllik bəxş edib qızı, qadına.
Dünyanın ən böyük fatehləri də,
Diz çöküb, baş əyib ana adına.

Bizə sən öyrətdin haqqı, halalı,
Biz səndən öyrəndik Vətən, el nədir.
Sənin öyündünlə davamçıların
Namusla, şərəflə sabaha gedir.

Evinin xanımı, elin anası -
Biz belə tanıdıq səni əzəldən.
Gülən üzün ilə yetmişində də,
Zərif, gözəl idin neçə gözəldən.

Səni ölüm bizdən alıb apardı,
Yox-yox! Yer tutmusan ürəyimizdə.
Yerin cənnət olsun, ruhun şad olsun,
Anam, rahat uyu, yoldayıq biz də.

Ədəbiyyatımızın bulaq suyu kimi saf şairi İLYAS TAPDIQ

(müsahibə)

Həmsöhbətim, məğrur Gədəbəyin ipək kimi yumşaq, körpə uşaq kimi saf, dağlar qədər vüqarlı oğlu, prezident təqəüdçüsü İlyas Tapdıqdir. İlyas müəllim ədəbiyyat, söz-sənət yolunda saç ağardan, qəlbinin səsi olan şeirlərini zəhmətkeş barmaqlarıyla yorulmadan ağ vərəqlərə köçürüb bütün dünyaya hədiyyə edən, dünya ədəbiyyatından da Azərbaycan dilinə müfəssəl tərcümələr edən əvəzolunmaz şairdir. Ondan öyrənə

biləcəyimiz böyük bir həyat-sənət məktəbi keçib İlyas Tapdıq. Körpələrin qəlbini öz şeirləri ilə bir ömürlük yol tapan, onların böyüyən ürəkləri ilə daim böyüyüb, yaddaşlarda unudulmaz iz salan məğrur şairimizə UCA ALLAHDAN şəfalar diləyir, 80 yaş nədir hələ deyib şairimizə uzun ömür arzulayıraq. Amin!

İlyas Tapdıq 1934-cü il noyabrın 30-da Gədəbəy rayonunun Əli İsmayılli kəndində doğulmuşdur. Gədəbəyin Kiçik Qaramurad kəndində orta məktəbi bitirdikdən sonra API-nin dil və ədəbiyyat fakültəsində təhsil almışdır (1952-1956). Ədəbi yaradıcılığa tələbəlik dövründə "Azərbaycan" jurnalında dərc olunan "Bakının gecəsi" şeirlə başlamışdır. Uşaqqəncənəşrdə

redaktor (1957-1962), Azərnəşrdə redaktor, böyük redaktor (1962-1968), "Gənclik" nəşriyyatında böyük redaktor, redaksiya müdürü, baş redaktor (1968-1976), Azərbaycan Baş Mətbuat Müvəkkiliyində qrup rəhbəri (1976-1978), Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində televiziya gənclər baş redaksiyasının baş redaktoru (1978-1983), Azərnəşrdə bədii ədəbiyyat şöbəsinin müdürü (1989-1992), Türkiyənin

Ankara şəhərində Türk Standartları İnstitutunda və Xarici İşlər Nazirliyi və kalkınma ajansında müəllim, "Azərbaycan" qəzetinin Türkiyə üzrə xüsusi müxbiri (1992-1995) vəzifələrində işləmişdir. 1989-cu ildən Azərnəşrdə bədii ədəbiyyat şöbəsinin müdürü vəzifəsində çalışmışdır. "Gənclik" nəşriyyatı redaksiya şurasının üzvü, Azərbaycan komsomolu Şöhrət şurasının üzvü, "Türk əsrində Azərbaycan" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü və Azərbaycan təmsilçisi olmuş, bir sıra respublika festival və müsabiqələrində münsiflər heyətinin üzvü olmuşdur. Təşviqat qatarında dəfələrlə rayonlara getmiş, zəhmətkeşlər qarşısında çıxış etmişdir. 60-80-ci illərdə qardaş respublikalarda keçirilən ümumittifaq tədbirlərinə, yubileylərə, uşaq kitabı həftəsinə, müşavirələrə dəvət olunmuşdur. Azərbaycan komsomolunun XXX, XXXI qurultaylarına nümayəndə seçilmişdir. Sovet uşaq ədəbiyyatı və incəsənəti nümayəndələri tərkibində Çexoslovakiyada (1972), Macaristanda (1979) olmuşdur. Türkiyədə İzmir şəhərində I Uluslararası Türk dünyası Turizm və Kültür simpoziumunda iştirak etmişdir (1994). Ürəyindən əməliyat olunmuş şair 25 dekabr 2016-cı ildə axşam saatlarında Bakıda, evində vəfat etmişdir.[2] Şair Badamdar qəbiristanlığında, həyat yoldaşının yanında dəfn olunmuşdur.

Müsahibə fevral 2015-ci ildə götürüllüb.

-İlyas müəllim, bizə vaxt ayırdığınız üçün sizə minnətdarıq. İlyas müəllim, siz dağlar oğlusunuz. O dağlarda sizin acılı-şirinli xatırələriniz çoxdur. Atanız amansız İkinci Dünya müharibəsinin günahsız qurbanlarından olub. Sizə ilk sualımı belə ünvanlamaq istərdim: İkinci Dünya müharibəsində cəmi yeddi yaşı olan İlyas Tapdıq o günləri necə xatırlayır?

-O illər mənim üçün çox ağır idi. Körpə idik. Ata qayğısı lazımlı olan vaxt azğın müharibə bizi və bizim kimi milyonlarla körpələri bu qayğıdan tamamilə məhrum etdi. Cəbhədən atamın qara xəbəri gəldi. Atamgil getdiyi cəbhəni alman faşistləri əvvəlcədən nişan alır və qəfildən bombalayırlar. Anam bir saçını ağı, bir saçını qara hörüb bizi böyüdü. Müharibə olanda birinci sinifə getdim. Biz dərsə yox cəbhəyə getdik. Gündəlik cəbhədən söhbətlər gedirdi. Qara xəbərlər, aqlaşmalar... Mən və tay tuşlarım bütün bunları həyatımızda gündəlik hadisə kimi qəbul edirdik. Uşaqlar yay vaxtında ot biçənlərə, əkində alaq çəkənlərə köməkçi olurdular. Çünkü cəbhəyə kömək lazımlı idi. Məktəbdə, tarlada gündəlik söhbətlər daha çox cəbhələrin vəziyyətindən gedirdi. Mən beşinci sinfi bitirəndə müharibə bitdi. İbtidai təhsilimiz davam etsə də, müharibənin bitdiyi ildə, yəni 1945-ci ildə uşaqlar adlarını güclə yazırıdlar. Lakin 1945-ci ildən sonra biz bu illərdə öyrənə bilmədiyimiz dərsləri oxuyub, bilik toplamağa çalışırdıq. 1952-ci ildə orta məktəbi bitirib Lenin adına API-yə daxil oldum. Rus dilindən imtahan verirdik. Rus dilini imtahanında mənə güzəşt etdilər. Dedim kənddə mən rus görməmişəm. Nə də rus dilindən təhsil almamışam. Atam müharibədə həlak olduğu üçün mənim təqaüd almağım məqsədilə professor Şıxəli Qurbanov, Səyyarə xanım rus dili müəllimindən xahiş etdilər, mənə dörd qiyməti yazdırıldılardı. Mən təqaüd aldım. Birinci kursda dərslərimi yaxşı oxudum, çalışıb həqiqi təqaüdə layiq oldum. Tale elə gətirdi ki, uşaq vaxtı kənddə yazdığını "Kəndimizin çobanı" poeması mən tələbə

ikən "Uşaq Gənc Nəşr"də çap edildi. Bir ildən sonra Vladimir Qafarov həmən əsəri rus dilinə tərcümə etdi. Mən API-ni bitirəndə artıq üç-dörd kitabım işq üzü gördüm. Həmin illərdə ədədiyyata professor Mikayıl Rəfili, xalq yazıçısı İsmayıł Şıxlı gəldi. Onlar bizə ədəbiyyatdan dərs keçirdilər. Qərb ədəbiyyatı fənnini İ. Şıxlı tədris edirdi.

-Siz saz-söz diyarında böyüyüb, boyabaşa çatdırınız. Neçə-neçə ustadları canlı dinlədiniz. Sazın öz ifa qaydalarını o ustadlarda gördünüz. Bəzi "aşıqlar" sazı baş-ayaq tutub çalırlar. Sazı yerə endirib yerdə çalırlar. Sazda sifarişlə rus mahnları məsələn "Çornaya qlaza" çalırlar. Özlərinə gah "aşıq", gah da sazmen deyirlər. Baş verən bu cür xoşagəlməz hallara sizin münasibətiniz necədir?

-Saz ulu və müqəddəsdir. Bizim eldə həmişə aşıqlar olub. Məktəb illərində biz tərəflərə daha çox Göycə aşıqları gəlirdi. Göycədən ən əvvəl gələn aşıqlardan biri aşiq Şükür (çopur Şükür) idi. Aşıq Salman, aşiq Şamil Göycə mahalından köçüb Gədəbəy rayonunun Daryürd kəndində yurd-yuva saldılar. Aşıq Oruc Əhmədov 1948-ci ildə kütləvi deportasiya zamanı Göycə mahalından bizim Gədəbəyin Zəhmət kəndinə köcdü və ömrünün sonunacan orada yaşadı. Bu üç aşıqdan bizim cavanlar dərs almağa başladılar. Aşıq İsfəndiyar və bir sıra görkəmli aşıqlarımız həmin bu üç aşıqdan əsl ustad dərsi alıb, böyük bir məktəb yolu keçdilər. Son illərdə Z. Yaqub aşıqlar cəmiyyətinin sədri olandan sonra xeyli iş görüldü. Yaxşı aşıqlar qiymətləndirilir, tənbəllik edənlər isə verilən töhmətdən sonra öz səhvlərini düzəldirlər. Və ən çox inkişaf da Gədəbəy aşıqlarında gedir. İndi Gədəbəydə yaxşı aşıqlar çoxdur. A. İsfəndiyar, aşiq Oruc, aşiq Altay, aşiq Ulduz və başqaları.

Sazla davranış məsələsinə gəldikdə isə sazı əlinə alıb, beş-on hava çala bilənlərə onu deyə bilərəm ki, sazı siz icad etməmisiniz ki, onu istədiyiniz kimi fırladıb, istədiyiniz formada çala bilərsiniz. Sazı heç vaxt oyuncaq etmək

olmaz. Saz dədələrdən bizə əmanətdir. Əmanətə xəyanət etmək olmaz. Bəzi aşıqların sənətə bu cür yüngül münasibətləri qəbul olunmazdır. O. Sarıvəlli, Əmrəh Gülməmmədov, mən, Qəməndir (aşiq Kamandar), Əlyar Qarabağlıgilə qonaq getmişdir. Məclis zamanı ustad Əmrəh Gülməmmədov sazı ifa etdiyindən sonra, kitab rəfinin üzərinə qoydu. Rəfin üstündə yaxşı yerləşdirilmədiyindən saz yerə düşdü. Sazın yan tərəfindən iki barmaq enində çox kiçik bir hissəsi qırıldı yerə düşdü. Əmrəh Gülməmmədov körpə uşaq kimi ağladı. Mən onda bildim ki, bu insanın saza nə qədər böyük sevgisi var. Gənc aşıqlar bilməlidirlər ki, əgər tarixdə yaşamaq istəyirlərsə sazı ustad Əmrəh kimi sevməli, ustad Əmrəh kimi ifa etməlidirlər ki, tarixdə yaşaya bilsinlər. Saz min illərin yaddaşıdır. Tarixi layiqincə qoruyub yaşadən, tarix də layiqincə qoruyub yaşadır. Sazla bu gün şou göstərənlər bilməlidirlər ki, bu gün sazla belə amansız oyun oynayırlarsa əsrlər boyu bir millətin ruhunu yaşadan saz bu cür sazmenlərin adının bir hərfini belə tarixdə, əsrlərdə yaşatmayacaq!

İstərdim burada bir haşiyə çıxm: Aşiq Kamandarın adı Qəməndir idi. Qonaqlıqda Osman qağı və Teymur Elçin dedilər ki, Qəməndir adı yaxşı səslənmir. Tez-tez televiziyyaya, radioya dəvət alır. Ona görə aşağıqanbaşa ad verək. Mən də Qazaxlı dostum Kamandar Zaqatalada polis rəisi işləyirdi. Onun adını aşiq Kamandara verdim. Bu ad hərkəs tərəfindən bəyənildi.

-Aşiq Xanları necə tanıyrısnız?

-Əsl Azərbaycan kişi kimi. Koroğlu, Babək kimi. Dürüst insan kimi. Bir gün Moskvadan bir şair dostum gəlmişdi. Aşiq Xanlarla görüşmək istədiyini dedi. Biz üçümüz bir restoranda oturduq. Qapıcı qadın otağa daxil olanda şair dostum qadın otağa gəldiyi üçün onu söyüb, otaqdan qovdu. Yemək zamanı o aşiq Xanlardan xahiş etdi ki, saz çalsın. Aşiq Xanlar kəsgin şəkildə yox dedi. Dedi: "Mən sənin kimi ağızından söyüş çıxaran-

adama heç vaxt saz çalmaram. Mən sazımdan utanıram. Sənə saz çalsam saza xəyanət etmiş olaram." Mən də nə qədər dedim o yenə də öz mövqeyindən-saza ehtiramından dönmədi və saz çalmadı.

-İndi komputer əsriddir. Qloballaşan bir dövrdə yaşayırıq. Sürətlə inkişaf gedir. Körpələr kitabdan, rəngli şəkillərdən çox telefon, planşet, komputerlə oynayır. Demək olar ki, kitabdan şeir, nağlı oxuyan çox azdır. Körpələrin sevimli şairi İyas Tapdıq bu hal ilə razıdırımı?

-İnkişaf çox yaxşıdır. Amma kitabı, qələmi, dəftəri planşetlərdən sonra görmək düzgün deyil. Mümkün qədər uşaqların marağını kitab oxumağa, düşündürməyə yönəltmək lazımdır. Düşüncə inkişaf etdiyində uşaqların oxuduqları biliklər yaddaşda daha dərin iz salır.

-Qarşidan el-obamızın ən gözəl bayramı Novruz bayramı gəlir. İlyas müəllim, eldə-obada, dağlar qoynunda dörd çərşənbə tam başqa keçirilərdi. Bizi o müqəddəs duyğulu günlərə qonaq edin.

-Novruz bayramı elin müqəddəs bayramıdır. Novruz Yeni Gün deməkdir. Bu bayram əvvəllər necə keçirilirdi yenə də o şəkildə qeyd olunmalıdır. Bu bayram insanlara daha çox xeyirxahlıq, təmizlik hissi aşılıyır. Bu bayramda ancaq xoş sözlər danışılır. İnsanlar niyyət edib qapı pusurlar. Xoş söz eşidib sevinirlər ki, arzuları çin olacaq. Novruz yaşamaq, yaratmaq eşqi oyadır insanlarda. Qonşu-qonşuya bayram aşı göndərir. İnsanlar bir sevinib, bir gülürlər.

*Keçəllə kosanın tutmur sözləri,
Qapı pusanların gülür gözləri.
Kəsir xalıları elin qızları,
Çərşənbə axşamı, Novruz bayramı.*

*Bağban əl gəzdirir bağça-bağına,
Tonqaldan nur yağır axşam çağına.
Hamı halaylanır od qırğına,
Çərşənbə axşamı, Novruz bayramı.*

-Ucqar bir kənddən böyük bir şəhərə gəldiniz. Kənd üçün darixanda gah qələmə yönəldiz, gah da ki, xatirələrə. Doğma kənddən ötəri uşaq kimi ağlayan günləriniz oldumu?

-Yox, olmadı. Çünkü mən kənddən şəhərə böyük azularla gəlmışdım. Təhsil alıb, elm sahibi olmaq mənim ən böyük arzum idi. Şəhərdən kəndə gedənlər olurdu. Mən də onlardan anamgilə salam göndirirdim. Anam mənə kənd sovqatı göndərərdi. Şəhər mühiti çox çətindir. Anam bacım məndən çox nigaran qalırdılar. Yayda isə kəndə tez getməyi arzulayırdım. Evdəkiləri görüb, onların narahatçılığına son qoymaq üçün.

-Gecə də, gündüz də qəlbimdə varsan,

Ah, sevən ürəklər heç ayrılmam!

Titrəyir sözlərin dilimdə hər an,

Biləydim bu hallar səndə də varmı? - deyən şairimiz, məhəbbət sizə nəyi, nələri bəxş edib? Xahiş edirəm danışın.

-Məhəbbət mənə bir oğul, iki qız övladı bəxş edib. Həyat yoldaşım mənimlə rastlaştığına görə, mənimlə ailə qurdüğüna görə çox xoşbəxt idi. Və övladlarımızı da çox sevirdi. Mənim də ona məhəbbətim qarşılıqlı idi. Uşaqları birgə, sevə-sevə böyüdürdük. Mən yay tətilidə onları kəndə aparanda şəhərdə onlar üçün çox darixirdim. Məzuniyyət götürüb kəndə onların yanına gedirdim. Mən heç vaxt həyat yoldaşımı xəyanət etmədim.

- **Kasıbsan, dostun yoxdur. Varlısan, dostun çoxdur. Kasıbladın, yenə dostun yoxdur. İndi dostluqlar təmənna üzərində qu-rular.**

Dərd üstümə ayaq alıb,

Könlül, səndə dözüm varmı?

Dostlar üzü dönük çıxdı,

Dönüklərə sözün varmı? - deyib öz sualınıza özünüzdən cavab eşitmək istərdim.

-Təmənnali qonaq darvaza yixar,

Heç kimin evinə ayaq açmasın.

Mənim dönüklərə heç kəlmə də olsun sözüm yoxdur. Mən kömək etdiyim adamlar çox olub. İmkanlanandan sonra isə guya məni tanı-

mırlar. O zaman öz-özünə deyirsən: ALLAHIM, mənim nə günahım var idi ki, bu cür nadürüst insan yolumun üstünə çıxdı? Belə insanlar var. Cox heyif ki, var. Belə halda insan içdən qəmlənir, dərd çəkir. Elə dostlarım da var onlarla uzun illərdir dostluq edirik. Məmməd İsmayılla dostluğumuz lap çoxdandır və bu günə kimi də davam edir. Türkiyədən tez-tez mənə zəng vurur, səhhətimlə maraqlanır. Şair dostum Rasim Kərimli yaxşı deyib:

"Nə yaxşı dünyada yaxşı var imiş,

Yoxsa tərk olardıq yaman əlindən."

-Uzun illər yaradıcılıqla məşğul oldunuz. Bu illərdə ədəbiyyat sizə nə bəxş etdi, siz ədəbiyyata nə bəxş etdiniz?

-Ədəbiyyat mənə öz gördüyümü, düşündüyümü insanlara çatdırmağa kömək etdi. İnsanlara da kömək etdi. Onlar da mənim düşündüklərimdən, yazdıqlarımızdan bəhrələnərək hansısa bir məqamlarında doğru həyat yolu kimi faydalana bildilər. Ədəbiyyat məni ayıltdı. Dünyanı dünya kimi görməyə başladım. Mən öz düşüncələrimlə, yazdığını ədəbiyyatla öz xalqımı, topağımı, təbiətimizi dünyaya bəxş edə bildim. Ədəbiyyata saf bəxş etdim. Şair xəbis olmalı deyil, ürəyi saf olmalıdır. Osman Sarıvəlli, Səməd Vurğun bu cür sadə şair idilər. Şair olmaq istəyən onlar kimi sadə olmalıdır.

-Ömrün ən müdrik çağı-qocalıq çağında ən böyük arzunuz nədir?

-Ən böyük arzum gələcək nəsillərimiz keçmişə layiq olsunlar. Müdrik olsunlar. Müdrikkiliyi itirən xalq xalq olmur.

-Gələcəyimiz olan gənclərə nələri tövsiyə edərdiniz?

-Bulaq kimi saf olsunlar. Qarşidakı insani aldatmasınlar. Dələduz olmanın xalqa heç bir faydası yoxdur. O cür insanlar düşmənə taydır. Düşmən qaraltısıdır. Gələcəyimiz olan gənclərimiz düz yol yolcusu olmağa çalışınlar.

*Söhbətləşdi və müsahibəni hazırladı:
Səbinə YUSİF*

SÜBHAN VÜQAROĞLU

ÖZGƏNİN QISMƏTİ

Yenə də mən səni yada salmışam,
Xatirən ilhamı gətirib məni.
Mən sənin sevgindən yetim qalmışam,
Fikir övladlığa götürüb məni.

Olmuşam kədərin, qəmin bənzəri,
İçimdə bir qalın dərd meşəsi var.
Sən məni tərk edib, gedəndən bəri,
Ruhumun göz adlı şəlaləsi var.

Qoy deyim hardandır ruhun əziyi,
Arzumdan, üstümə evim yıxıldı.
Sənin barmağına nişan üzüyü,
Mənim taleyimə kədər taxıldı.

Sevgidə səhv böldü həyat bölgünü,
Qismət özgə oldu, indi qanmışam.
Bilmədən, düz sənin nişanın günü,
Mən də tənhalığa nişanlanmışam.

"Oxşar cütlüklərik" söyləmə bir də,
Görüş yerimiz də ayrı yerdədir.
Sizin görüşünüz soyuq şəhərdə,
Bizim görüşümüz şeirlərdədir.

Sənsizlik ömrümə oturdu baha,
Bilmirəm, mən sənə yadam, deyiləm?!
Məni öz nişanlım dəyişib daha,
Sənin düşündüyün adam deyiləm.

Eşqimiz ömrümə kəsildi qənim,
Bəxtimi gizlətdi dumanda, çəndə.
Getsən də ürəyim səndədir mənim,
Cehiz lazımlı deyil sənə, köçəndə.

Sübhan Vüqar oğlu Rəşidov 31 iyul 1995-ci ildə Saatlı rayonunun Dədə Qorqud kəndində anadan olub. 2017-ci ildə Sumqayıt Dövlət Universitetini bitirib. Hazırda Saatlı rayon Dədə Qorqud kənd tam orta məktəbində riyaziyyat müəllimi işləyir. "Məni sevgi yaşıdır" və "Sübhanın şəfəqlərində" adlı iki şeir kitabının müəllifidir.

TƏRƏFİNDƏYƏM

Səcdəyə gedəndə dərk edirəm ki,
Nəfsimin yox olan tərəfindəyəm.
Dizimi torpağa bərkidirəm ki,
Dünyanın yıxılan tərəfindəyəm.

Dünyanın vəfası, köçümdən keçir,
Boşanma sənəti üçümdən keçir,
Bəşərə enən söz, içimdən keçir,
Hədəfin ox olan tərəfindəyəm.

Suyumu az bilmə, quyum az olsa,
İçənlər çox olub, suyum az olsa,
Sübhan, tərəzidə boyum az olsa,
Hikmətin çox olan tərəfindəyəm.

DÜŞÜR

Yaşım iyirmini keçibdir daha,
Günahsız kəlməsi uşağa düşür.
Görməyin günahı gözün payına,
Duymağın günahı qulağa düşür.

İşərə verirəm dünyani, qansan,
Sən arif deyilsən hikməti dansan,

Nə qədər oxuyur, öyrənir insan,
O qədər axtarır, marağā düşür.

Dünyanın neməti bizi aldadır,
Masası bəndələr qabağındadır,
Oturan kefində-damağındadır,
Hesab durub gedən qonağa düşür.

Sübhanam, verdiyim hər işaretəti,
Onundan, doqquzu anlamaz qəti,
Ağlımdan süzülən sözün hikməti,
Çoxunun ağlından qıraqa düşür.

VERMİŞƏM

Yenə bitirəcək qəmli sözləri,
Fikrimin tumunu yerə vermişəm.
Qaçan arzuların qalib izləri,
Tapacam, adını pirə vermişəm.

Görən soruşur ki, bu necə haldır?
Gözəl cavabı var, gözəl sualdır,
Mənim sevincim də, qəmi çoxaldır,
Qəmin övladına ərə vermişəm.

Tapın qolu güclü, dünya mərdini,
Sorun ki, Sübhanın çəkər dərdini?
Dünyada oynayıb həyat nərdini,
Uduzub, günahın zərə vermişəm.

YAŞANMIŞ GECƏLƏR

Gündüzlə gecənin məhəbbətindən,
Gecə bir günəşə hamilə qalmış.
Övlad xaric olan vaxtı bətindən,
Zaman da ananın canını almış.

O gündən yağışlar meydana gəlmış,
Gündüzün qaşları düyünlənəndə.
Anasız övladın dərdi ələnmiş,
Səmadan torpağa qar ələnəndə.

O gündən şimşəyi bulud saxlamış,
Yetimin ahından çaxacaq demiş,
Günəş dənizlərə kəndir sallamış,
Yetimlər yanına çıxacaq, demiş.

O gündən, hər sabah, ölən gecəyə,
Mən də keçmişimdə məzar qazmışam.
Yaşayan gecələr seçilsin deyə,
Yaşanmış gecələr şeir yazmışam.

OYAT SEVGİMİ

Sayəndə günaha batmalı oldum,
Yaşada bilmədim rahat sevgimi.
Şeir qabağına atmalı oldum,
Ayrılıq qoxuyan boyat sevgimi.

Cansız cəsədini fikrimlə yuyub,
Sənli xəyalları bir sətir oyub,
Sənin varlığını baş daşı qoyub,
Ora basdırılmışam həyat sevgimi.

Sevgimin ordusun sözlə vurmuşam,
Bir əsir almışam, yüzün qırışışam,
Xəyanət içirdib, yatırdırmışam,
Sübhanam, bacarsan, oyat sevgimi.

TƏRK EDƏCƏKDİR

Bəlkə də, mən olsam qəmin aşiqi,
O da, öz gəlişin tərgidəcəkdir.
Nədən qaçmış olsam, fani həyatda,
Yerini ömrümdə bərkidəcəkdir.

Bir hesab öyrədib mənə tənhalıq,
Sözümə bölünsəm, vermərəm qalıq.
Dəryayam, qədrimi bilməyən balıq,
Səhvini quruda dərk edəcəkdir.

Ağacam, ünvanım sevginin bağlı,
Bələyib kökümüz, qəmin torpağı.
Tutmaram, küləkdə gedən yarpağı,
Payızda onsuz da, tərk edəcəkdir.

KEÇİR

Hər gecə mən səni xəyal edəndə,
Sanki ağ üzündən saçə dən keçir.
Şeirlər dəftərə qonaq gedəndə,
Qələm körpü salır, gecədən keçir.

Ömür saatımı belə qurmuşam,
Əqrəbin yerində özüm durmuşam,
Sənin həsrətini rəqəm vurmuşam,
Yaşımı bilmirəm neçədən keçir?!

Sübhanın qəm dinir mənzərəsindən,
Sevinc mürgüləyir qəmin səsindən,
Baxıram düşüncə pəncərəsindən,
Sənli xatirələr küçədən keçir.

POEZİYA İŞİĞINDA

Gözəl bir yaz gündündə təmiz və səliqəli geyinmiş, əllərində gül-çiçək tutan dəstə-dəstə şagirdlər İsmayıllı şəhər 1 saylı tam orta məktəbinin dil-ədəbiyyat müəllimi Laləzar Babayevanın rəhbərliyi ilə təşkil olunan "İsmayıllı qələm sahibləri" adlı poeziya gecəsinə tələsirdilər. Bayramsağrı bəzədilmiş zalda mötəbər qonaqlar, yazarlar da öz yerlərini tutmuşdular.

Səhnədə görünən aparıcılar tədbir iştirakçılarını salamladıqdan sonra xalqımızın poeziyaya vurğun təbiətindən ürək dolusu söhbət açıdalar:

*Ən gözəl, ən təmiz duyğudur şeir,
Şairin yazdığı hər söz, hər sətir.
Gərək ürəyinin bir teli olsun,
Yaşamaq yanmaqdan irəli olsun.*

Filosof şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin bu misraları həm şairi, həm də şeiri gözəl səciyyələndirir.

Bəli, bu doğrudur ki, xalqımızın milli-bədii təfəkkür formalarından olan poeziya həmişə sevilmiş, onun ruhunu, mənəviyyatını yaşıdan sehrlili, ecazkar bir xəzinə kimi nəsildən-nəsilə ötürülmüş, insanları estetik kamilliyə səsləmiş, onlara həyat eşqi, nikbin ruh və tükənməz enerji vermişdir.

Heç də təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan xalqını "Şair xalq" adlandırırlar. Çünkü bu xalqın hər bir nümayəndəsinin ürəyi istedadlı bir şair, mahir bir bəstəcidiir. O, dünyada bənzərsiz nəgmələr yazar, təkrarolunmaz mahnilar bəstələyir.

Lakin hamı heç də onu istədiyi şəkildə oxuya bilmir, sevdirməyi bacarmır. Xoşbəxt o kəsdir ki, öz ürək sözlərini başqalarının sevimliyi edir, minlərin, milyonların uryeyinə yol tapır. Axı min illər-

dir ki, dünyanın cikini-bikini görüb yazanların, dahilərin, "Söz allahları"nın qarşısında nəsə deməyə çalışmaq necə də çətindir.

Novruz Gəncəlinin mənalı misraları həmin söz xiridarlarını belə səciyyələndirir:

*Şair ədəbdən ülvı,
Xilqətinə yox əvəz.
Peyğəmbərlərdən sonra, bil,
Odur müdrik, müqəddəs!*

Qədim və zəngin ənənələrə, özünəməxsus məziyyətlərə malik Azərbaycan ədəbiyyatı dərin bir ümmana bənzəyir. Bu ümmanın zaman-zaman şöhrətini yaşıdan, şöhrətləndirən azmanlarla bir sırada, onun varisliyini qoruyub saxlamağa çalışan çığırdaşlar - bölgələrdə yazıştı-yarananlar da az deyil.

Bu mənada təbii gözəlliyyi, şanlı tarixi ilə əsrlərə səs salan İsmayıllı da öz saz, söz ustaları ilə

də ədəbiyyatımızı, poeziyamızı şöhrətləndirən töhfələrini vermişdir.

Fəxredici və qürurverici hal odur ki, bu peyğəmbər misallı, Azərbaycan poeziyasına nadir incilər bəxş edən söz xiridarlarının xeyli hissəsi bizimlə ciyin-ciyinə yaşayır və yaradır.

Babadağın Məlhəm mehindən, Girdimanın, Göyçay çayının zülmətindən qidalanan, ilhamının mayası saflıqdan, təmizlikdən bəhrələnən, hansı müdrinksə "balaca dünyanın böyük insanları" adlandırdığı şairlərin yurdunu yaddaqalan, təkrarolunmaz gözəlliyi olan, hər

söykənən, Soyuqbulaqdan sərin su içən Buy-nuzdan ana torpağa, ana təbiətə, ana vətənə bənzərsiz nəğmələr söyləyən, İsmayıllı yazarlarının qürurla "Biz hamımız onun leyləklərin çöp yuvasından pərvazlanmış" deyən Musa Yaqubu yada salmamaq olmaz. Üzrlü səbəbdən məclisdə iştirak etmədiyinə görə, şairin yaradıcılığının ən vacib məqamları haqqında Rayon Təhsil Şöbəsinin metodisti "İsmayıllı yazarları" İctimai Birliyinin üzvi **Rəna Mirzəliyeva** danışdı. Şagirdlər şairin yaradıcılığından maraqlı nümunələr təqdim etdilər.

daşının altında bir tarix, dastan yatan bu torpağın elə özünə layiq şair qəlbli, bu gözəlliyi ürəkdən tərənnüm etməyə qadir övladlarını da Şahməmməd Dağlaroğlu belə vəsf edir:

*Arxalıdır sira dağlar,
Bir üzü gül, bir üzü qar.
Bir şairə, bir şair var,
Hər ananın qucağında,
İsmayıllı torpağında.*

Bundan sonra uşaqların ifasında elə bu yurddan pərvəzlanan söz ustası Pünhan İsmayıllının sözlərinə yazılmış "Ay İsmayıllı" mahnısı səsləndi. Monitorda bu yurd haqqında maraqlı səhnələr canlandırıldı.

Elə bu məqamda bu torpaqda bir müqəddəslik zirvəsində qərar tutan, Azərbaycan poeziyasının Palidlarından olan, Göyçayın zülmətisi ilə yuxuya gedən, sinəsi məxmər meşəli Canalı dağına

Monitorda məclisin ən istedadlı, ən hörmətli iştirakçılarından olan Musa Yaqub demişkən: "dünyanın yaxşı adamlarına, mələklərinə şükür deyə-deyə, iblisini taniya-taniya, bir az razı, gah fərəhli, gah gileyli günlərini yaşıyan, bu hissələri şeirə çevirən, gələcək ömrünə şeir körpüsü salan" **Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvi Şahməmməd Dağlaroğlu** haqqında məlumat görünür. Yaradıcılığından nümunələr səsləndikdən sonra söz şairə verilir, şagirdlər tərəfindən ona suallar ünvanlanır.

*Əbədi yaşamaq istəyən insan,
Gərək öz canından sözə verə can.
Qılinc tutanlardan sür-sümük qalib,
Qələm tutanlardan "Xəmsə", "Gülüstan".*

Monitorda görünən dərin mənalı bu bəndin müəllifi ədəbiyyatımıza özünəməxsus töhfəsi

olan, bütün mənali ömrünü gənc nəslin tərbiyəsinə, şərəfli müəllim peşəsinə həsr etmiş istedadlı şair, mənəviiyatca zəngin, geniş dünyagörüşə malik insan, vətən torpağının bir parçasını böyük vətənpərvərliklə özünə təxəllüs götürən **Oqtay İsmayıllıdır**. Şairin yaradıcılığından bəzi məqamlar şagirdlər tərəfindən vərəqləndi. Ürək sözləri dinlənildi.

Monitordakı növbəti maraqlı məlumat "Dağ çiçəkləri" ədəbi məclisinin rəhbəri 1969-cu ildən məhsuldar şair ömrü yaşayan **Nazir Ziya Tahstanlıya** ünvanlandı. Şairin yaradıcılığı vərəqləndi. O, çıxışında gənc yazarlara tövsiyələrini çatdırdı.

Pedaqoji fəaliyyəti dövründə "Əmək Şöhrəti" ordeni ilə təltif olunmuş, şeirləri mütəmadi olaraq dövrü mətbuatda dərc edilmiş, respublika radiosunda səsləndirilmiş. "Mənim payız kədərim" adlı kitabı oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanmış "Dağ çiçəkləri" ədəbi məclisinin ən fəal üzvlərindən olan **Murad Məhərrəmovun** yaradıcılığına səyahət edən şagirdlər bir neçə şeiri əzbər söylədilər.

Daha sonra "Səndən artıq bir sevdiyim bəndə yox", "Ziya ocağı" kitablarının müəllifi, "Uğur yolları", "Eldən gedən oğul" kitablarının həm-müəllifi, dilimiz və ədəbiyyatımız haqqında müxtəlif kitabların tərtibatçısı, "Qabaqcıl təhsil işçisi" döş nişanına layiq görülən "Qızıl qələm" media mükafatı laureati, Dağ çiçəkləri" ədəbi məclisinin üzvi **Hacıməmməd Məmmədovun** da yaradıcılığından ürək dolusu səhbət açıldılar. Şagirdlər şeirlərindən nümunələr söylədilər.

Şagirdlər növbəti yazarı təqdim etdilər və hətta "qınadılar" da:

*Araz qanlı göz yaşışındır,
Azərbaycan yaddaşındır.
Həsrət ömür sirdaşındır,
Hardadır bu tale yازان?*

Oxularla ilk görüşə elə "İlk görüş" kitabı ilə gələn, bu misraları da epiqraf seçən taleyindən şikayətlənən **Xalıq Yusifoğluna (Xalıqova)** tanrı xoşbəxt bir tale bəxş edib, şairlik nəsib edib. Ürək sözlərini çatdırmağa, yüksək insanı keyfiyyətlərə, gözəlliyyə, halallığa vurğunluğu, doğma

Azərbaycanın nurlu gələcəyinə inamı, vətənə, torpağa, xalqa, təbiətə ürəkdən bağlılığı, saf qəlbli balacalara hörmət, məhəbbət və qayğını ifadə etməyə, nadan və cahillərin, naqislərin qamçılanmasına imkan verən "Qızıl" qələm verib əlinə. Bundan sonra taledən şikayətlənməyə dəyərmi?! "Bunu özündən soruşaq", - deyə sözü şairə verdilər.

Aparıcı sözünə davam edir.

Məclisin daha bir xanım şairi olan "Qəmkar" təxəllüslü **Xatun Məmmədova** İsmayıllı rayonunun Vaşa kəndində anadan olub. Onun yaradıcılığı doğma yurdun saf havası, təmiz suyu üzərində köklənib. Şeirlər kitabı "Gözlərim dan yerində" adlanır. Bu əsərlər onun həsas qəlbindən, insanlara yönəlmış saflıq və halallıq duygularından qidalanmışdır. Söz sahibləri onun sevincini, fərəhini, təəccüb və təəssüfunu oxuculara çatdırma qabiliyyətinə görə əsl istedad kimi qiymətləndirirlər. Sonra şagirdlər tərəfindən şairə suallar verildi, o da həmin sualları böyük məmənliyətlə cavablandırırdı. Şairənin yaradıcılığından şeir nümunələri söylənildi.

Duyğusal qələm sahibi **Nazilə Səfərlinin** də çıxışı, maraqlı şeirləri iştirakçılar tərəfindən hərarətlə qarşılandı.

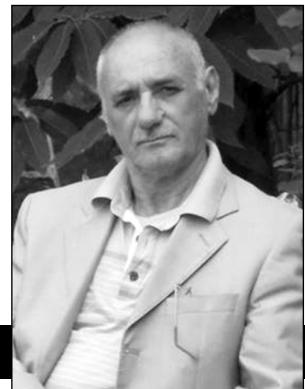
Tədbirdə "Sözlü dünyam" kitabının müəllifi Mehriban İbrahimova da məclisin qonağı idi. Şagirdlər xanım şairi bir başqa səpgidə təqdim etdilər, yaradıcılığından şeir nümunələri söylədilər.

Tədbirdə həm yazarları, həm də məktəb kollektivini sevindirən "Beytüş-səfa" davamçıları ədəbi məclisinin rəhbəri, professor **Seyfəddin Qəniyevin** və məclisin üzvi Füzuli Soltanın da iştirakı oldu. Seyfəddin müəllim gözəl bir gün yaşatdıqlarına görə şagirdlərə təşəkkür etməklə bərabər, Şirvan ədəbi məktəbinin unikallığından ürək dolusu səhbət açdı. **Füzuli Soltan** isə yaradıcılığından nümunələr söylədi.

Sonda məktəbin direktoru **Gündüz Qədirov** gələn qonaqlara təşəkkürünü bildirdi və belə maraqlı görüşlərin tez-tez keçiriləcəyini söylədi.

Tədbir "Yaşa Azərbaycan" mahnısının sədaları altında sona çatdı.

*Rəna Mirzəliyeva
İsmayıllı Rayon Təhsil Şöbəsinin metodisti*

ARİF DARDANYUXARI

AĞLAMA

Yazlıq canım, çək dərdini hər yetənə söyləmə
Yaradandan əlac yoxsa, bir kimsədən gözləmə.
Ömür yolu çox sehirli, başdan-başa möcüzə
Ucaldıqcan güləcəksən, yixilanda ağlama.

Dövran keçir, zaman durmaz bir an da
Keçmiş, gələcəyi itirmişik son anda.
Lağ eyləyir bu günümə qanmayan da, qanan da
Cavanlıqda çox gülmüsən, qocalanda ağlama.

Gərdişidir zəmanənin çoxu acdır, azı tox
Yazılıbdır taleh yazım, bu gün varıq sabah yox.
Qismətimiz görünməzdən, lazım gəlsə, verər çox,
Könlü-gözü tox olmusan, olmayanda ağlama

El yolunda baş qoyaram, can edərəm sadağa,
Bilmək olmaz kim qalacaq, kim düşəcək qabağa.
Xeyallarım yenə uçu Zəngilanda bulağa
Yal-yamacda fikirlərim dolananda ağlama.

Arif, bil ki, çoxdan keçib kişilərin dövranı,
Dalda qalib, yetişməyib həqiqətin karvanı.
Keçəcəkdir çətin günlər, dərd eyləmə olanı,
Özün səhvi anlamışan, gövrələndə ağlama.

DOST TANIYA BİLMƏDİM

Qəlb incidi, könül küsdü, ürək çətin barışa,
Köz üstünə su çılənsə, çətin bir də alışa.
İllər boyu can söylədim, xətir-hörmət bəslədim,
Əfsus olsun naşı oldum, dost tanıya bilmədim.

Aylar keçir, illər ötür, calandıqca yaş-yaşa,
Çox qalmışam sevincimlə, kədərimlə baş-başa.
Həqiqətdən libas geydim, xəyanəti pislədim,
Əfsus olsun, mahir olub dost tanıya bilmədim

İnanma sən, sirdaş demə, tanımadan tanışa,
Təməhkara bel bağlama, uyma felə-alqışa.
Bu yollarda saç ağartdım, nəsihətlər söylədim,
Əfsus olsun sərraf olub dost tanıya bilmədim.

Ömür boyu düz danışdım, əyilmədim, əymədim,
Bircə kərə, yüz qələtdən bir qələtin söylədim.
Şax üzümə böhtan dedi, heyrətimdən dinmədim,
Əfsus olsun, Arif olub dost tanıya bilmədim.

AGAH EYLƏ MƏNADAN...

Agah eylə, yaradanım, bimədiyim mənadan,
Öz hümbətin millətimi gülə-gülə ağladan.
Deyilənlə yazılının bəlkə yeri səhv düşüb,
Zaman-zaman aldanandan çox olubdur aldadan.

Çox söyləmiş ulularım haqq-ədalət dərsini,
Əfsus olsun biz görürük bunun tamam tərsini.
Çəkilibdir bərəkəti əyri çəkir mizan-tərəzi
Niyə, balam, eşidən yox vicdanının səsini.

Bülbül susub, qarğı oxur gözəlliyyin nəgməsin,
Nərildəmir, eşitmirk pələenglərin gur səsin.
Odun qıran, ot çalan oğullar bekar qalıb
Günü-gündən artırırıq yaltaqların cərgəsin.

ÇAXMAQ ÇAXILANDA QORU OD ALAR

Qalmışam göy ilə yer arasında,
Otura bilmirəm dura bilmirəm.
Həqiqət bir ümman ucsuz, bucaqsız,
Üzsəm də sahilə çata bilmirəm.

Xöşbəxtlik deyilmiş ağıllı olmaq,
Mərfətlə danışmaq, ədəblə durmaq.
Hərdən isteyirəm, çox avam olmaq,
Özgə cür bəxtəvər görə bilmirəm.

Yetimik, vətənsiz çox dərdimiz var
Elimiz, obamız, yurdumuz haray.
At qabağına ət, itə ot qoyar,
Ha çoxdur günahkar, yaza bilmirəm.

Nə qədər düşünmək, daşınmaq olar,
Vədlərdən əl çəkib dalaşmaq olar.
Arif, çaxmaq çaxsan, qoru od alar,
Başqa yol arayıb tapa bilmərəm...

YAD XORUZ

(miniatür fəlsəfi hekayə)

Günəş yavaş-yavaş dağların arxasında batmağa hazırlaşırdı. Artıq həyət-bacanı kölgə basmışdı. Arvad ağır-ağır uzandığı yerdən qalxıb çölə çıxdı. Həyətdə bir az var-gəl edib, bostana nəzər saldı. Fikirləşdi ki, gedim bağ-bağçaya göy-göyərtılərə su verim. Elə bağın qapısına çatmışdı üzü aşağı kənd tərəfdən ev-lərinə gələn yola nəzər saldı. Kaş, heç baxmayaydı. Gördü ki, əri bir nəfərlə yavaş-yavaş evə tərəf gəlir. O saat qanı qaraldı, toyuq-cucə yadına düşdü. Bildi ki, kişi evə çatan kimi deyəcək: "o beçələrdən birini kəs, tez xörək hazırla". Onsuz da həmişə belə olurdu. Böyürtkən qaralmamış həyətdə bir dənə cirt deyən qalmırıldı. Bu il isə lap betər olmuşdu. Hələ yayın ortası olmayıb, bir dənə də olsun fərli xoruz beçə qalmamışdı. Hələ bir neçə də yağılı fərənin başı üzülmüşdü.

Kişi evə çatan kimi nəfəsin dərməmiş dil-ləndi

-Az, tez ol, qonağım var. Dən at toyuq-cucəni səslə, görək neyləyirik.

Arvad hirsli-hirsli dodağının altında öz-özünə danışa-danışa dən gətirməyə getdi. Ətəyinə bir ovuc dən töküb, həyətin açıq yerinə çıxıb çağırmağa başladı.

-Cip-cip-cip...

Bu səsə kol-kosda, həyət bacada nə qədər toyuq-cucə varsa, hamısı həyətə toplandı. Əsas məsələ də bundan sonra başlandı. Ha baxdılarsa toyuq-cucənin içərisində nə bir xoruz, nə də ki, fərli beçə vardı, hamısı kəsilmişdi. Bir, iki dənə pipiyi qızaran cucə qalmışdı ki, bunlar da hələ bilinmirdi yekəlib beçə olacaq, yoxsa fərə. Bir az toyuq-cucəyə baxandan sonra kişi barmağını uzadıb:

-Bax onu tut! Görürsən nə təşər-təşər gəzir? Səsi də bir az bərk çıxır. Yekələndə, o mütləq beçə olacaq. - dedi.

Arvad daha özünü saxlaya bilməyib, bərk-dən qışqırdı:

-Ay zalim oğlu zalim, nə istəyirsən bu yazıqlardan? Bir zamanlar həyətdə bir səsi çıxan dana, öküz qoymadın, kəsdiyini-kəsdin, kəsmədiyini qovub həyətdən çıxartdırın. İndi də belə, bu həyətdə bir xoruz beçə qoymursan, hamısını məhv edirsən. Gələn il nə yeyəcəksən? Həyətdə bir banlayan qoymadın ki, heç olmasa səhərlər banlaya, səhərin açılmağın bilək. Banlaya bilənlər də sənin qorxundan səsi ni çıxartmir.

Kişi bir az duruxub, yenə səsləndi.

-Az danış az, çənəni boş qoyub vaiz-vaiz danışma. Xoruz lazım olar, gedib başqa yerdən xoruz gətirərik. Onsuz da öz xoruzlarımızdan bir şey çıxmır, nə vaxtında banlayırlar, nə də ki, bir fərli səs çıxardırlar. Səhər açılıb gün-günortadan keçəndən sonra banlamaq əvəzinə yalandan qığıldayırlar.

Arvad əlacsız qalıb, deyinə-deyinə o beçəyə oxşar cucəni tutdu.

-Allah axırın xeyir eləsin Bu tuta-tut, kəsə-kəs belə getsə, nəinki beçə heç cükküldüyən cucə də qalmayacaq.

GÜLŞƏN MUSTAFA

PAFOS

Məndən inciməyin, a soydaşlarım,
Biz dünya boydayıq, deyilik kiçik.
Anlayın, a bacım, a qardaşlarım,
Biz vətən deyirik, onu sevmirik.

Onu hissə - hissə yada vermişik,
Utana bilmirik papağımızdan.
Biz yurda min dəfə qada vermişik,
Torpaq dediyimiz tabağımızdan.

Qarabağ düşmənin əlində qalıb,
Restoran tikirik adına onun.
Şəhid məzarına kədər od salıb,
Biz isə yanmırıq oduna onun.

Toxuya bilmirik sevgi ilməsi,
Bilmirik kim düşmən, kim bizə dostdu.
Bizimcün vətən, yurd, torpaq kəlməsi,
Məhəbbət deyildir, adı pafosdu.

İNDİ XARABADI

Mən səni tanıya bilmirəm hələ,
Gülşəni sevmədin, bağlı sevmədin.
Sevirəm sözünü məndən az dilə,
Sən ki, sevilməli çağrı sevmədin.

Sənə içəin - içəin nifrət toxudum,
Baxdım ki, ilməsi sevgidən olub.
Əkdiyim güllərə sevgi oxudum,
Nə fayda, onlar da xiffətdən solub.

*Gülşən Mustafa "Xəzan" jurnalına
əzəldən şeir və hekayələri ilə
rəngarənglik qatan müəlliflərdəndir.
Azərbaycan Yazarıclar Birliyinə
üzvlüyü qəbul olunub.
Təbrik edirik!!!*

Həsrətdən yollarda qalan gözümü,
Çəkib mən yolundan evə yiğmişam.
Sevginlə böyüyən o dağ könlümü,
Nifrət bombasıyla yerə yıxmışam.

İndi xarabadır, xaraba könlüm,
Onu durdurmaqmı sənin niyyətin?
Deyildir bir köhnə araba könlüm,
O indi məzarı bir məhəbbətin.

BİR ADDIM

Sənə inanırdım mən özüm qədər,
Keç desən, yolunda candan keçərdim.
Sənli günlərimə çox verdin kədər,
Sənsiz günlərimdə axır cücedin.

Gör necə ötürsən indi yanımdan,
Elə bil qəlbimə sancaq taxırsan.
A zalım, demirəm sən məndən utan,
Peymanın üzünə necə baxırsan?

Bilməzdim sevgidən nifrətə doğru,
Cəmi bircə addım yol varmış demə.
Səni ağuşuna çəkən o "oğru",
İndi düşmənidir, könül, qəm yemə.

SƏMAYA YÜKSƏLƏN AHİM

Sinə daşına yazdığını şeirlə başlayıram bu yazını...

*Gəzirəm, anam, hardasan?!
Allahın pənahindəsan.
Gözlərində kədər dondu,
Ruhunla Qarabağdasan!*

*İncitmədin bir kimsəni,
Mələklər ağlayar səni.
Yarıb torpaq sinəsini,
Ürəklərdə qalacaqsan.*

Bacılırı uzaq olduğundan, anama Səmayə bacı deyirdim. Qız övladımın olmadığından, üzr istəyirəm bu yazını oxuyan böyüklerdən, hərdən "Sən mənim qızımsan, mən də sənin qızın", -deyirdim. Gülümsünürdü. Beləcə, ana-bala dərdləşə-dərdləşə, söhbətləşə-söhbətləşə Vətən dərdimizi ovuda-ovuda yaşayırdıq.

Beş il qaraciyər xərcəngi ilə mübarizə aparan anam o günə qədər iynə-dərman görməmişdi. Buna da səbəb, yaylaqlar ididir. Dəlidəğ, Qaranlıq, Budaqdərəsi, bulaqlar, çaylar və digər səfəli yerlər.

Dağ-aran qonşusu Şəkər xala ilə ana-bacı kimi dolanırdılar. Anamın heç bir qonşu ilə sözü-söhbəti çəp olmazdı.

Əlli üç il evlilikləri olan dədəm, cox səbrsiz, amma qocaq, zəhmətkeş kişi idi. Anam isə cox qocaq və təmkinli, səbrli, hissiyyatlı, insanı bir baxışla anlayırdı. Yeddi övlad böyüdürlər birgə. Anama bir kitab yox, neçə-neçə kitab yazılsa da azdı. Çünkü, hər azərbaycanlı xanım belə olmalıdır. İsmətli, qeyrətli, qocaq, adını, şərəfini qoruyan, gözü-könlü tox. Gözü-könlü tox dedim, yadıma düşdü. Atam deyinirdi ki, deyirdim, gedək qızıl alaq, getmirdi. Nə qədər deyirdim, yenə getmirdi. Uşaq idim, deyirdim, ana, niyə almırdañ qızıl?! Anam sadəcə gülümsünürdü.

Anamın qızılı onun ədəbi-ərkanı, təmiz adı və yeddi övladıdır. Anamdı, deyə tərif yağıdırıram. Gördüklerimdi və el-obadan eşitdiklərimdi yazdımalarım.

Nənəm Güllü anama cox gözəl qaynana olmuşdu. Həm də bibisi idi. Anam qayınlarını, bir-cə baldızını cox istəyirdi. Həmin istək indi bizə

əmanətdir. Baldızı qızı anamın böyük gəlinidir. Canı and yerimiz olan böyük qardaşının yoldaşıdır. Gəlninin ağır xəstəliyə düçər olması, hamimizi, o cümlədən anamı cox üzdü. Üzü qibləyə durub: "Allahım, gəlinimə gələn bəla mənə gəlsin! Mənim balalarım böyüüb, nəvələrim cox balacıdı. Oğlum boynubükük olmasın. Özünün cavan canına qiyma", - deyə Allaha yalvardı və özünü qurban dedi. Beləcə... Allah səsini eşitdi. Yeri behişt olsun! Analar belə olmalıdır, övladlarının yuvası isti olması üçün, gəlinlərinə qiymamalıdır. Canlarını fəda etməlidirlər.

Anam təzə rəhmətə getmişdi. Yoldaşımın oğluma dediklərini eşitdim:

-Gözəl insan idi nənən. Bu illər ərzində bir dəfə mənimlə üz-üzə gəlmədi.

Bəli, bizdə də hər ev kimi söz olurdu. amma anam mənim yox, səhv də olsa, düz də olsa kürəkəninin üstdən gələrdi, məni danlayardı. Bəlkə də, ona görə 20 ildi bir yerdəyik. Artır yaşı örür, hər şeyi anlayırıq. Nə söz olur, nə söhbət. Amma anamın hər sözü qulağında sırga tək qaldı...

Nə isə deyiləsi, yazılışı söz coxdur. Xoşbəxt övladam ki, belə anam olub. 70 yaşına qurban demişdim. Qədər imkan vermedi. "Ana sevgisi" adlı bu kitabı yanan qəlbimə su səpəcək. Övladlarına, nəvələrinə, üzün görmədiyi nəticələrinə məndən və anamdan bir yadigar qalacaq. Anamın kitabının işiq üzü görməsini qardaşlarım öz üzərinə götürdü.

*Əsil ana, övladın əsil olur,
Bal baldır, onun da xalisi olur.
Haqla nahaq öcəşdiyi zamanda
Hakimin dilində alisi olur.*

Anamın rəhmətə getdiyi bir neçə ay olardı. Yuxuma girib, "bir-birinizdən bərk tutun," söylədi. Anam gedəndən müalicələrdəyəm, tez-tez yuxuma girir. "Səni uşaqlara tapşırımişəm", deyir. Sanki anamın ruhu hər gün qonağımdı. Allah məkanını cənnət eləsin! Cəmi dünyasını dəyişən analarla birgə. Əsil ana - əvəzi olmayan varlıqdı. Əsil ana övladı yolunda canını oda-alova atandı. Əsil ana anam kimi sülhə düzüb, yuvaları qurandı.

*Yaradan yaratdı, sən yaradasan,
Gecələr qoymadım, səni yatasan.
Bu dünyada cənnət qazanan haqsan,
Ömür gəlib - gedən karvana bənzər.*

Hər yaz, hər bayramlar torpağı öpüb, deyərəm:

*Öpərəm torpağı mübarək, deyə,
Ölümlü bayramın dodağımdadır.
Vətən boyda bu yaralı könlümün,
Ana deyə ahi sorağındadır.*

ANAM! İzi dağlarda, sözü dodaqlarda, ruhu yanımızda olan Səmayəm mənim. Anam mənim, bacım mənim, qızım mənim. Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin! Nənələrim Güllü, Fəmi, mamam Şəndi, Gülgəz, Anamın bacı qədər istədiyi əmisi qızı, bibilərim Züleyxa və qaynanam, gözəl insan Məleykənin dünyasında, ruh aləmində ruhlarınız şad olsun! Özümə bacı bildiyim Məlahət Yusifqızının xanım-xatun, hələ anam kimi ili çıxmayan anası Sultan xanım, ruhunuz şad olsun! Analar ölmür. Yaşayır və övladları onları yaşıdır. Analar, gözəl analar.

*Sənsiz nədən yazım, necə yaradım?!
Yaradandan sonra, ey Yaradanım!
Nə evdəsən, nə çöldəsən, bəs harda?
Yadımdan da, vallah, çıxıbdır adımlı,
Yaradandan sonra, ey Yaradanım!*

Bir dəfə öz-özünə ağrı deyirdi, sanki. Səsinə getdim, "Yaralıyam, yatmaram oy!"

Kövrəldim, amma özümü döyümlü göstərib, "nə olub, ana?!"-, deyə soruşdum. Dedi:

-Ölürəm.

Dedim:

-Hər ağrıyan ölmür. Elə demə, inşallah, sağalarsan!

Dedi:

-And olsun Allaha, ölümdən qorxmuram! Amma işıqlı dünyada balalarının üzünə baxmaqdan gözəl nə ola bilər? Dərdim yoxdu. Pis gün görməmişəm. 11 nəvəm var. Allah cavanlara dəyməsin!

Sonralar bu şeiri yazdım.

Rəna Mərzili

Ana sevgisi

*Öz-özünə ağrı dedin,
Yaralıyam, yatmaram, of!
Ağrı-acın indi kəsib,
Mən səni oyatmaram, of!*

*Yat, ay anam, yat doyunca!
Gözlərəm ömür boyunca.
Qapındakı çiçək, yonca,
Deyir ki, boy atmaram, of!*

*Gedib, gələrəm yolları,
Daşa dolaram qolları.
Rənanın əvəzsiz vari,
Bir də sənə çatmaram, of!*

Anamın dunyasın dəyişdiyi gecə qədir gecəsinə düşdü. İyunun 19-u idi onda, yəni 2017-ci il-də. Yeddiyi isə Orucluq bayramına düşdü. "Dərdimə göz dəyməsin" adlı şeirim də bundan yarandı.

Sözümü gözəl şairimiz, əbədi yaşayan Bəxtiyar Vahabzadənin misraları ilə tamamlayıram.

"Vaxt keçir, sən məndən uzaqlaşırsan,
Mən sənə, günbəgün yaxınlaşıram".

Rəna Mərzili

RƏNA MƏRZİLİ

BƏLKƏ YAYLAQDASAN

Üç aydı getmisən, yay da qurtardı,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!
Dağlar da dərdinə dərman olardı,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Hördüyün əvəlik fələyin olsun,
Quruyan qırxbuğum küləyin olsun.
Dərdiyin çıçəklər mələyin olsun,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

İşiq gördüm, elə bildim, ruhundu,
Dumanlı beynimə çökən ahındı.
İndi güman yerin tək Allahındı,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Axıb gedən selə yoldaş olma, hey!
Daşa dönüb, uzaqlarda qalma, hey!
Saxlamışam payın üzüm, alma, hey!
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Gəl, başını yenə söykə ciynamı,
Salma məni belə neynim-neynim.
Qarlı qışı geyindirmə əynimə,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Qapındakı barlı əncir qırıldı,
Sən əkən söyüdün bağıri yarıldı.
Nar ağacı gözləməkdən yoruldu,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Yaman istəyərdin balalarını.
Yetişdirdin, heç yemədin barını.
Axtarırdın, Məzahirin yarını,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Yadigardır, naxışının ilməsi.
Bayram imiş durub qonaq gəlməsi.
Uzaqdan, yaxından hey gəlir səsi.
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Evin hər yerində yerin görünür,
Xala, bacı yaylığına bürünür.
Könlüm qandı, sözüm də qana dönür,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Əllərimdən əlini çəkib, getdin,
Ürəyimə ağılar büküb, getdin.
Dünyadan dünyamı sən söküb, getdin.
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Yuk qurmusan, yükün səni gözləyir,
Gəl, yoxlasın, həkim səni gözləyir.
Yolun, izin, səkin səni gözləyir,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

Pay gətirmə, özün şirin payımsan,
Mənim harayımsan, mənim hayımsan.
Rənanı dünyada ağlar qoymusan,
Yaylaqdasan bəlkə, ana, qayıt, gəl!

BİLDİNMI

Minarə Bağırlı

Ana müqədəsdi, ay Rəna xanım!
De, görüm, borcunu verə bildinmi?!
Dolanıb başına pərvanə kimi,
Sən ağ saçlarını hörə bildinmi?!

Rəna Mərzili

Pərvanə dolandı şəmin başına,
Yandı qanadları, faydası olmaz.
Müqəddəs cıraqım, dayağım ana,
Ölümlə oynadı, qaydası olmaz.

Minarə Bağırlı

Bu dərd mənə körpəlikdən tanışdı,
Dərdinə ürəyim yandı, alışdı.
Yuxuna girəndə nələr danışdı,
Gecələr yuxunda görə bildinmi?

Rəna Mərzili

Ürəyindən ürəyimə yol gəlib,
Yuxu haqqı, bizə haqdan verilib.
Nələr deyir, qalsın anam sırr deyib,
Sırr açanın sırlı dünyası olmaz.

Minarə Bağırlı

Qoruya bildinmi əmanət kimi,
Dərk edə bildinmi həqiqət kimi,
Söylə, öz canını bir cənnət kimi,
Ayağının altda sərə bildinmi?

Rəna Mərzili

Gözlərimin qarası tək qorudum,
Asta-asta yaraların sarıdım.
Anam sağaldıqca mən də yardımım,
Sonda müsibətin sırası olmaz.

Minarə Bağırlı

Mən onun borcunu verə bilmədim,
Aldılar əlimdən, görə bilmədim.
Əkdiyi gülləri dərə bilmədim.
Söylə, görüm, gülün dərə bildinmi?!

Rəna Mərzili

Buz alnından öpdüm, dondu dodağım,
Son gündən buz heykəli qonağım.
Anamsız qan ağlar güllü budağım,
Güllər də dərdimin dəvası olmaz.

Minarə Bağırlı

Minarəyəm, dərdim, sərim anadır,
Ahım, naləm, qəm- kədərim anadır.
Nə yazsam da, şah əsərim anadır,
Qəmim sığmaz göyə, yerə bildinmi?

Rəna Mərzili

Göydə, yerdə ruhum anamı gəzir,
Qayıtsa canımı verərəm nəzir.
Xəstə düşüb Rəna, deməyin dözür,
Şairin anasız dünyası olmaz.

AY BUTAM

(Yasa gələn Səadət Butaya)

Rəna Mərzili

Anamın ruhu burdadır,
Bir ağız ağla, ay Butam!
Bəs sənin balan hardadır?!
Bir ağız ağla, ay Butam!

Səadət Buta

Ölüm haqq işidi, yoxdu əlaci,
Ağlama, dolanım başına, Rəna!
Heç kəsi düşməsin vaxtsız, vədəsiz
Taleyin boranlı qışına, Rəna!

Rəna Mərzili

Sinəsi oğul yaralı, mən özüm dərdini alı, mən anasız necə qalı?
Bir ağız ağla, ay Butam!

Səadət Buta

Ölməsin qızların şirin anası,
Dağılar, söküller ümid qalası.
Analalar da istər ana laylası,
Qurbanam gözünün yaşına, Rəna!

Rəna Mərzili

Saz vurğunu, söz vurğunu,
Dur, qarşılıq qonağını.
Rəna çəkir hey ağını,
Bir ağız ağla, ay Butam!

Səadət Buta

Mən bala itirdim, sən də ana, de,
Ağlaya-aglaya, yana-yana de.
Buta, niyə gəldin, bu cahana, de?!
Dönmüşəm, dağların daşına, Rəna!

GÜLNAR SƏMA

BALAYAR SADIQİN POEMALARI

Çağdaş şairlər arasında poema janrına müraciət edənlərdən biri də Balayar Sadiqdir. Onun "Ömrün gəraylı çağları" kitabına altı poeması daxil edilmişdir. Bu poemalar "Qan", "Yol", "Başdaşı", "Edam günü", "Bir ovuc yaddaş torpağı", "Zindan görüşləri"dir.

"Qan" poeması 1996-cı ildə nəsr və nəzmin əlaqələndirilməsi şəklində yazılmışdır. Elecə də, poemanın tərkibindəki parçalar hər biri ayrıca şeir təsiri bağışlayır. Bununla belə, hər bir şeir özlüyündə çox mükəmməldir, mükəmməl poetik dili var. Əslində, poemanın əsas ağırlıq mərkəzi nəsr parçalarının üzərinə düşür. Əsərin yarısına qədər yuxu motivi üstünlük təşkil edir.

Nəhayət, məlum olur ki, yuxusunda qəhrəmanın narahatlığına səbəb olan, gah atasının, gah babasının qəbri şəklində təzahür edən bu sərr, qan yaddaşımızın nağılı imiş.

"Atamdan, babamdan keçib,

Qanında axan kişiñərti". - misralarından da göründüyü kimi, poemanın əsas mənzini ulu keçmişin unudulmaması, at üstündə gəzən babaların mərdanəliyinə sadıq qalma ənənəsi təşkil edir. Müəllif poemalarında ata qayıdış, milli özünə qayıdış kimi səciyyələndirir.

"Yol" poeması da (1996) nəsr və nəzəm hissələrindən ibarətdir. "Öz yolunu tutdu bu yol" sətirləri poemanın əsas mərkəzi yükünü daşıyır. Bu yol elə bir yoldur ki, oradan atan, baban keçib. Ona görə də, indi həmin yolun baxışları yaxamıza bağlanıb. Yol bizi ən düz olanla getməyə yönəldir. Məhz bu poemada da, yolun bu cür anlamının qabardılmasına cəhd edildiyini görürük. Yolun

başlangıç və bitiş nöqtələri məlum olduğu qədər bəzən naməlum da qalır. Həm də dilimizdə "ömr yolu" deyilən bir ifadə də var. Biz bütün həqiqi və məcazi yollardan ömr yolu adlanan zaman kəsiyində yol salırıq. Yol sözü bizim dilimizdə həm omonimliyi, həm də çoxmənalılığı ilə seçilən sözdür. Əsərdə də bu sözün fəlsəfi çalarları ilə yanaşı ifadə imkanları da poetikləşdirilib.

1996-cı ildə yazılmış "Başdaşı" poeması həcm etibarilə çox kiçikdir. Lakin poemanı təşkil edən hissələr mükəmməl poetizmə malikdir.

"De indi harda dəfn edim,

Gözü yaşı göz yaşımi?!" - tipli poetik tutumlu misralar çıxdır. Aydınca görünür ki, "göz yaşıının göz yaşı" poetik kəşfdır. Onun dəfnini isə ağlamağın axırına çıxar. Sözün hər mənasında dəfn sözü bədbinlik mənası ifadə etsə də, göz yaşıının dəfnində bir nikbinlik anlamı var. Bu tipli mükəmməl misralar əsərdə üstünlük təşkil etsə də, ümumiyyətlə, poemada istifadə edilmiş beş şeirin başdaşı ilə əlaqəsini tapmaq olmur.

Şairin 1996-cı ildə qələmə alınmış digər bir kiçikhəcmli poeması isə "Edam günü"dür. Edam günü elə bir gündür ki, həmin gün dar ağacları yallı gedir.

"Kirpiklərim dar ağacı

Asıb özünü göz yaşım". - kimi sətirlərdən də göründüyütek dar ağacının mücərrəd mənasına da toxunulur. Özünü asan göz yaşlarının aqibəti bəllidir ki, yox olmaqdır. Göz yaşlarının məhv edilməsi təbii ki, alqısha layiq bir işdir. Bu yönümdən yanaşanda kirpiklərin dar ağacı funksiyasını icra etməyinə dəstək olmaq istəyirsən. Şair sözü elə

dolayı yolla qələmə alıb ki, ölüm doğuran dar ağacına rəğbət hissi yaradır. Yəni dar ağaçın bəzən insanın xeyrinə də nəyinsə asılmasına səbəb ola bilərmiş. Əlsində məlum olur ki, edam günü müccərrəd bir zaman kəsiyidir. İnsan hər an rastlaşa biləcəyi ölümə hazır olmalı, həmişə əbədiyyət vaxtı ilə saatın neçə olduğunu bilməlidir.

"Bir ovuc yaddaş torpağı" poeması da digər poemaları kimi eyni strukturda, 1998-ci ildə yazılib. Bu əsərdə isə ölüm gəlib ömrü yiyəsini çağırır. Yaddaşın mahiyyəti belə açılır:

"Alnimdan keçən yolların

Öriməyən qarı yaddaş". - Bu yaddaş torpağı həm də torpağın yaddaşıdır. Bu, o yaddaşdır ki, qəbir üçün torpağı qarış-qarış qazırlar. Ölümün torpağın qoynuna necə tapşırılması torpağın yaddaşına əbədi həkk olunur. Çürüyüb torpağa qarışan cəsəd isə yaddaşın torpağına çevrilir. Əsər çox mükəmməl misralarla yekunlaşır:

"Ucadı əcəl bayraqı,

Kölgəsi bir ada düşdü". - Əcəl də öz qələbəsinə bayrağını ucaltmaqla nümayiş etdirilmiş. Bu bayrağın kölgəsində isə bir ad öz mənsub olduğu cismindən məhrum olur.

1996-ci ildə yazılmış "Zindan görüşləri"ndə isə nəsr parçaları yoxdur, lakin beş yarımbaşlıqdan istifadə edilmişdir. Əslində bu zindan məcazi məna daşıyır. Əldən verilmiş hər fürsət zindana düşmüş insanla müqayisə edilir.

"Köhnə divar kimi uçulur ömür,

Alnimdan tökünlür alm yazısı". - deyən şair yaşam fəlsəfəsinə özünəməxsus məna verir. İkinçi bölümde isə ictimai narazılıqlar dilə gəlir, addimbaşı rastlaştığımız hasızlıqlar cazibədar bədii dillə qələmə alınır. Bir fikrə xüsusilə üstünlük verilir ki, azadlıq zindanların bətnindən doğulur. Qəribə bir təzadla qarşılaşıraq, Ölüm azadlıqdan utansa da, Zülm utanmır. Bununla belə, əsərin sonunda Azadlığın mütləq qalib olacağına inam var.

Balayar Sadiqin "Sərhədçi ömrü" poeması isə proloqla başlayır. Bu əsər müasir Azərbaycan poemaları sırasında öz sanballı yerini tutur. Poemada qeyd edilir ki, torpağın altında şəhid yatanlar əsgər addımını laylatək duyurlar. Onların adı yaşam reallıqları qeyri-adı bədii tonla təqdim olunur.

Sərhədçi əsgərin kirpiklərindən,

Gecə ulduz-ulduz asır özünü.

Tətikdə dayanan barmağı üstə,

Alagöz səhərlər açır gözünü.

Poemada sərhəd sözü savaşda gözünü yuman şəhidin sonuncu mənzili, otağı kimi mənalandırılır. Yazar önce vətənin ən ulu sərhədçisindən söz açmaq istəyir. Buna görə də, birinci bölüm "Ulu sərhədçi" adı ilə təqdim olunur. Bir millət özündən əlçatmaz, ünyetməz xatırələrtək uzaq düşəndə inləyən bayatılar, hönkürən ağılar yurdun qəm dolu salnaməsinə çevrilir. Belə bir zamanda ulu öndər Heydər Əliyev xalqına böyük yaradanın ərməğanı tek göndərilir:

"Gəldi öndər gəlişiyələ,

Azərbaycan özünə gəldi". - misralarında gəlişlərin həməhəngliyi diqqəti çəkir.

"Millətin öndəri Sərkərdə Heydər

Vətənin ən ulu Sərhədçisidir" - sətirləri ilə həmin böyük şəxsiyyətə ehtiramını bildirir.

İkinci bölüm "Qələbə sorağında" adlanır. Bölmən əvvəllərindən bir döyüşkənlik ruhu duyulur. Müəllif çadırda doğulan hər bir körpənin bələyinə "Baş Saritel" bükməyi məsləhət görür. Belə olarsa, döyüşü qardaşlarımızla Qələbəni qarşılamağa gedə biləcəyimizə ümid bəslənilir.

Üçüncü bölüm "Ərən salnaməsi - əsgər məktubu" adlanır. Bu elə bir məktubdur ki, bir əsgər anası bu məktubu əlinə alanda qonşu həyətdəki bir su sonrası xoş xəbərdən dodağını dışləyər. Bu hissədə sərhədçi əsgərin xidməti vəzifəsi ilə vətəndaş mövqeyi önə çekilir. O həm də bir vətən qızının gözlərini yolda qoyan bir vətən ogludur. Bu bölümə verməklə şair sərhədçi ömrünün bütövlüyünü göstərib.

Epiloqda xüsusi bir məqam qeyd olunur:

"Sərhədçi qəlbində vətən sevgisi,

Şirin arzu kimi sərhədsiz olur".

Bu sevgi sərhədçilərdən vətənin bütün vətəndaşlarına ötürülür. Misralardakı "sərhədçi" və "sərhədsiz" sözləri xoşagəlimli bir ahəng yaratmışdır. Sərhədçi üçün vətənin sərhədləri mövcud olsa da, arzuların sərhədi olmur.

Ümumiyyətlə, poemaları oxuduqca bir şeyə tamamilə əmin olursan ki, Balayar Sadiq sözə zərgər dəqiqliyi ilə yanaşır. Ən gözəl ifadələri şeirdə mükəmməl şəkildə obrazlaşdırır. Bu fikirləri poemanın nəşr dilinə də aid edə bilərik. Lakin bununla yanaşı, müəllifin nə demək istədiyi bu söz gözəlliyyətinin kölgəsində qalır. Yəni poemalarda konkret hədəfi tapmaq kifayət qədər çətinləşir. Bu çətinliyi asanlaşdırın yeganə səbəb poetik dildir.

GÜLNARƏ İSRAFİL

ELƏ BİL

Neçə gündür öyünürəm, ay ana,
Həyat mənə qonaq gəlib elə bil.
Boymdadı, dünya boyda "kətanım",
İlmə-ilmə sınaq gəlib elə bil.

Kətanıma günüm, ayım hörülüb,
Fəsillərim naxışlanıb, döyülüb,
Ömür adlı körpə balam böyüüb,
Ölüm adlı qınaq gəlib elə bil.

İtirmişəm ürəyimin səmtini,
Yükləmişəm taleyimə təxtini,
Varlığıma sel gətirib dərdini,
Gözlərimə bulaq gəlib elə bil.

GÖRÜRƏM MƏN

Demirsən sevgilim gülən gözündə,
Niyə gilələnmiş yaş görürəm mən?
Mənalı sandığım bu şən həyatı
Nə üçün mənasız, boş görürəm mən?

Üzübüdə qəlbimi yalan məhəbbət,
Könlündən könlümə dolan məhəbbət,
Solub çiçək kimi, olan məhəbbət,
Gələn xoş baharı qış görürəm mən.

Deyirdin qəlbimdə mərhəmətim var,
Sevgiyə istəyə sədaqətim var,
Deyəsən, mənimlə ədavətin var,
Sevən ürəyini daş görürəm mən.

BİR SİNƏ TAPMADIM

Bir sinə tapmadım başımı qoyum,
Ağlayım bulaqlar ağlayan kimi.
Doyunca göz yaşı içdi ürəyim,
Təkliyim köksümü dağlayan kimi.

İzimi göz yaşı yudu apardı,
Bu bəxtsiz bu payız yağışa düşdü.
Qönçə arzularım, açılmaz oldu,
Elə dibçəkdəcə qarğışa düşdü.

Bəlkə də göz yaşın duzu qurutdu,
Bəlkə də yox etdi arzumun qəmi.
Hər dəfə yeni bir ümid ovutdu,
Aldı ah əlindən, ağrıdan məni.

ÖLDÜRDÜLƏR ŞAIARI

(Eldar Baxışa itihaf)

Həyatına neçə çəpər çekildi,
Yollarına tikan kolu əkildi,
Bu şairin ölüm evi tikildi,
Sağ olanda öldürdülər şairi.

Viran evi, viran ömrü dil açdı,
Hər kəlməsi hər misrası, sərr açdı,
Əzabından daş göyərib gül açdı,
Bağ olanda öldürdülər şairi.

İşiq üçün od başına dolandı,
Yol başına, yurd başına dolandı,
Ömür ipi yaddasına dolandı,
Dağ olanda öldürdülər şairi.

ELƏ İSTƏYİRƏM

Elə istəyirəm qığılçım axşın,
Parlasın gözümün yaşı yerinə.
Çiynam bu dünyanın yükü altında,
Əzilib getməsin boşu yerinə.

Elə istəyirəm küləklər əssin,
Çiçəklər dayansın dodaq-dodağa.
Bu öpüş qanadlı mələyə dönsün,
Aparsın məndən də məni uzağa.

Elə istəyirəm nağıl danışın,
Hər gecəm gündüzü yatırmaq üçün.
Sinəmdə doğulmuş körpə arzunu,
Qızılgül içində batırmaq üçün.

Elə istəyirəm buludlar kimi
Ağlayım, quruyan dodaqlar üstə.
Baharda ağacda tumurcuqlayım,
Gizlin-gizlin açım budaqlar üstə.

Elə istəyirəm torpaq ağlayım,
Tökülsün gözümüzən torpaq adamlar.
İçimdə göyərən, içimdə ölü,
Bir-bir yerə ensin yarpaq adamlar.

Elə istəyirəm torpaqdan bitim,
Yeriyim, yeriyim, uzanım göyə.
İçimdə göyərən, içimdə ölü,
Yarpaq-adam kimi ölməyim deyə.

BAHAR GÖYƏRƏ

Xəzri küləyi dərd uguldadıqca,
Nəfəsim sinəmdə yavaş qabarrı.
Alça ciçəkləyir, ciçəkliyini,
Külək üfrümünə dartıb aparır.

Nəfəsim bənövşə, yaz ətirlidi,
Yazın gəlişini qucaqlayıram.
Məni büküm-büküm edəndə külək,
Səpir, pucur-pucur muçuqlayıram.

Nərgizlər dolaşır ümidlərimə,
Ən son ümid yeri ciçəkləməkdidi.

Körpəm doğulmayırmış, iməkləməyir,
Günlərim doğulmaq, iməkləməkdidi.

Ili yola salan gözüm açışır,
Ürək sevgisinin sancısı tutur.
Torpaq oyandıqda, buğda boyludu,
Partlaq yerlərinin ağrısı tutur.

Yazın torpaq ətri yetir ki, yetir,
Qişdan qaçıb gedən qaranquş gələ.
Qayadan seçilə xına daşları,
Yerdən bahar cıxa, bahar göyərə.

SİNƏMİZ ÜSTÜNƏ DAŞ APARMİŞIQ

Köhnə damımızın qapısı qırıq,
Çekib örtmək üçün cəftəsi yoxdu.
Döşəmə üstündə rahat gəzmirik,
Tol çekib atamız, taxtası yoxdu.

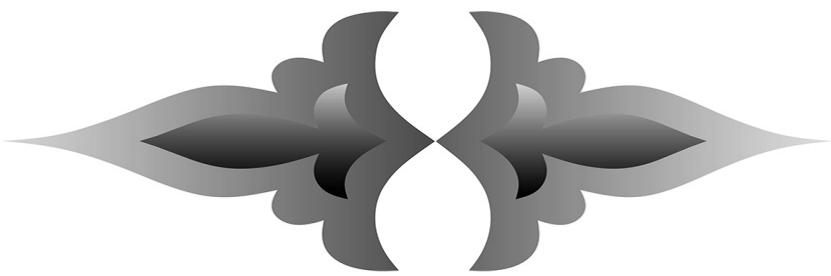
Bu həmənki bağdı, həmənki yaylaq,
Nənəm cəhrə qurub yun əyirməyir.
Kürsü çörəyinə həsrət qalmışiq,
Qonşu çörək üçün qapı döyməyir.

Daha yiğiləbdı yaslarımız da,
Toyumuz mağarda çalınmaz olub.
Bəxti gətirməyən qız-gelinlərin,
Adına ad gəlib, alınmaz olub.

Bu dağın daşı da köcüb aşağı,
Nə qədər, dünyada köç maşını var?!
Atam at əvəzi bir eşşək minib,
Qonşu harınlayıb, üç maşını var...

Bu nədir, Allahım, bu nədir belə?
Kişinin üzü də tarımlanıb.
Yetimin malını yemək düşməyib,
Malı yeyən kəslər qarınlanıb.

Gəlib ciynamızə ili yükləyib,
Zamandan sadəcə yaş aparmışiq.
Dünyanın gözünü tapdalayıb da...
Sinəmiz üstünə daş aparmışiq.

RAMİZ İSMAYIL

GÖZÜ YOLDA QALAN VAR

(sənədli povest)

Ramiz İsmayılov sənədli povesti 2004-cü ildə Mingəçevir şəhərində yazıb. 200 nüsxə ilə çap olunan kitab elə oradaca paylanıb. Ölkənin mərkəzi kitabxanalarında belə bu kitabın bir nüsxəsi yoxdur. Kitab Xromord kilsəsini ermənilərdən beş gün təkbaşına qoruyan Natiq Qasımov haqqındadır.

Natiq Səlim oğlu Qasımov 1971-ci ildə Gədəbəy rayonunun Kiçik Qaramurad kəndində anadan olub. Aılə 1974-cü ildə Mingəçevirə köçüb. Natiq Mingəçevirdə böyüyüb, boy-a-başa çatıb. Sovet Ordusu sıralarında hərbi xidmətdə olub. Qarabağ uğrunda döyüşə könüllü yollanıb və şərəfli döyüş yolu keçib. O, Ağdamda "Ala Yaqub" kimi tanınan Yaqub Rzayevin "Qarabağ şahinləri" adlı müdafiə batalyonunda olub, igid, cəsur döyüşü kimi tanınıb.

Xocalı faciəsindən sonra Natiq komandirin tapşırığı ilə Xromord kənd kilsəsinə göndərilib. Onlar altı nəfər olublar. Naməlum səbəbdən yoldaşlarından ayrı düşən Natiq bayraqı kilsənin yuxarısına sancıb. Beş gün, beş gecə kilsədə mövqə tutaraq düşmənə qarşı vuruşub.

Onun haqqında ilk dəfə "Oqonyok" jurnalında yazılıb, sonra dəfələrlə dövrü mətbuatda məqalələr yer alıb, sənədli filmlər çəkilib. Hazırda xarici kinematoqraflar bədii film çəkirlər.

*(Jurnalın bu sayından etibarən
əsər hissə-hissə çap olunur)*

Azərbaycan xalqının qan yaddasına yazılmış faciələrdən biri də Xocalı qırğınıdır. O vaxtdan on ildən çox keçmişdir. Lakin bu faciənin qaranlıq tərəfləri hələ xalqımıza çatdırılmamışdır. Bu faciədən uzaqlaşdıqca qaranlıqlar daha da qatlaşır, zülmətə çevrilir. Xocalı faciəsinin günahkarı hələ də məlum deyildir. Heç kimə konkret olaraq "sən günahkarsan!" hökmü oxunmamışdır. Maraqlı tərəflər bu hadisəyə özlərinə sərfəli tərəfdən yanaşdıqlarına görə günahkarı tarixin mühakiməsinə buraxaq. Tarix bu həqiqəti nə vaxt, necə təcəssüm etdirəcək, bunu Allah bilir.

Məqsədim "Əsrin faciələrindən biri, bəlkə də birincisi" adlandırdığımız Xocalı qırğını barədə mühakimə yürütütmək deyil. Hərçənd yeri gəldikcə bu barədə bəzi fikirlərimi gizlətməyəcəm. Siyasetdən uzaq olan bir adam kimi etiraf etməliyəm ki, Xocalı ilə bağlı fikirlərim qəlbimin bütün ağrıları ilə yoğunluğundur.

Xocalı sakini olmuş və əlli iki gün məşəqqətli girov həyatı yaşamış bir nəfərlə tanış olmasaydım, bəlkə də bu barədə heç nə yaza bilməzdəm. Həmin adamlı bir payız günü Bakıdan Mingəçevirə gələrkən tanış olmuşduq.

Uca boylu, ariq, ayağını bir az çəkən bu adamlı tez dil tapdıq. Adətən, yol yoldaşımıla çox nadir hallarda söhbətə girişirəm. Elə vaxt olub ki, beş-yeddi saatlıq səfər ərəfəsində yol

yoldaşımıla bir kəlmə də kəsməmişəm. Lakin bu dəfə geyim-gecimindən qaçqına oxşatdığını bir adamlı söhbətə girişmək marağından özümü saxlaya bilmədim. Söhbət əsnasında məlum oldu ki, zənnimdə yanılmamışam. O, həqiqətən qaçqın idi, özü də Xocalıda yaşamışdı.

Xocalı soyqırımı ilə bağlı çox eşitmışdım, qəzetlərdə çox materiallar oxumuşdum, televiziya verilişlərinə baxmışdım. Canlı şahidlə isə ilk dəfə rastlaşirdim. Belə bir adamlı həmsöhbət olmaq göydəndüşmə idi.

Söhbət əvvəlcə tamam başqa mövzuda oldu. Həmsöhbətim acı bir əhvalat danışdı. Oğlunun başına gələn faciəni qısa danişsa da haqsızlığın, ədalətsizliyin və çarəsizliyin əlində aciz qalan kişi axırdı:

-Yazmadığım yer qalmayıb! - dedi. - Bir NATO-ya yazmamışam. Qayıdanda ora da yazacağam. Onsuz da bilirəm, ora da yazmağın faydası yoxdur. - Kişi ümidsizcəsinə başını buladı.

...İsti yay gecələrinin birində, səhər saat altı radələrində kişinin qapısı möhkəm döyüür. Tez durub qapını açan kişi polis işçilərini görəndə təəccübənir: "Alatoranda xeyir ola, bunlar nə gəzir burda?" Polislər salamsız-kalamsız "Oğlunu bura çağır" deyirlər.

-Nə olub ki?

-Tez ol, çağır, bizimlə getməlidir!

-Bir deyin görək nə olub? - Kişi səbirsizliklə soruşur.

-Daha nə olacaq, xalxin qızını yandırıb, qaçıb evdə gizlənir.

-Nə qız, nə yandırmaq?

-Şöbədə bilərsiniz! - Polis kobudcasına içəri soxulur.

...Yol yoldaşım dərindən nəfəs aldı. Görünür, bu barədə danışmaq onun üçün çox çətin idi.

-Səsə-küyə arvad-uşaq oyanmışdı. Oğlum da tələm-tələsik şalvarını əyninə taxıl gəldi. Gecə gec yatmışdıq. Özün bilirsən, avqust ayı, bürkü... yatmaq olmur. Oğlum bütün günü yanında olmuşdu. İşsiz-gücsüz adamdır. İstdə-qiyamətdə hara gedəsi idi? İndi bu polislər nə ağıllarına gələni danışırdılar? Alatoranda bunlar nə tez iş başında olublar. Gözümüzü açmağa imkan vermədilər.

Əlqərəz, geyinib bunlarla şobəyə getdik. Mə-

lum oldu ki, oğlumun arvadı gecə özünü yandırıb. Bizə belə dedilər. Allah bilir, kim yandırıb. Polis rəisi haqq-nahaq oğlumun boynuna qoymaq istəyirdi ki, de görüm arvadını niyə, necə, hansı şəraitdə öldürmüsem? Oğlum nəinki həmin gecəni bizdə olmuşdu, hətta ondan çox-çox əvvəllərdən bizimlə yaşayırıdı. O, arvadından ayrılmışdı. Əslində heç onların rəsmi nikahları da yox idi. Bu qadın oğluma ilişmişdi. "Gözəllik salonu"nda işləyirdi. "Sintəlmiş" bir qadın idi. Bizim qaçqınlığımızdan, avamlığımızdan, sadəlövhüyümüzdən istifadə etdi. Qaş-göz oynadıb, dilə-felə basıb gədəni "bişirmişdi". Bizimlə bir yerdə yaşamağa razı olmadı. Qaçqın adamıq, baxçada yaşayırıq. Dədim eybi yoxdur, cavandırlar, qoy sərbəst yaşasınlar! Özünün bir otaqlı evi var idi. Ora yığışdırılar. Sonralar gördüm bu gəlin nəsə... gözmə birtəhər dəyir. Oğlum açıb-ağartmasa da hiss edirdim ki, bərk narahatdır. Evə gec-gec gəlməyə başlayıb. Bəzi hallarda heç evə gəlmmiş.

Gah deyirmiş müştərim çoxuydu, - saç düzəldən idi - gələ bilmədim, gah deyirdi mamamgilə getmişdim, gah deyirdi podruqamgildə idim. Nə bilim qardaş, başımıza oyun açırdı. Uzun söhbətdi, danişmaqla qurtarası deyil.

Nə isə... Polis rəisinə dedim, a kişi, bu uşaq bütün günü mənim yanında olub. Biz adam yandırıniqmi? Başımızın çibinini bir təhər qoruyuruq. Kimə deyirsən? Ayaqlarını bir başmağa dirədilər ki, oğlun qatıldır. Arvadını amansızcasına öldürüb. Cinayət məcəlləsinin nə bilim neçənci maddəsi belə gəldi, filan maddəsi elə getdi.

İndi uşağı tutublar. Neçə aydır sudsuz-silistəz yatır. Polis rəisinə deyirəm "a kişi, sən də yaxşı bilirsən ki, bu işdən oğlumun xəbəri yoxdur. Bəs haqqı-ədaləti, vicdanı hara qoyursan?" Boynuna aldı. Dedi: "bilirəm, amma sənin oğlun tutulmalıdır, başa düş." Hörmət eləmişdim. Mən elə bildim əvvəlcə verdiyimiz pulun azlığından narazıdır. Sən demə, məsələ başqa imiş. Dedi: "sənin oğlunun tutulması "zakaz"nandı. Milyon dollar da versən mümkün yoxdu".

Mən başa düşmüştüm. Oğlumun baldızı da pozğun qadın idi. Əri də bilirdi. Əri böyük vəzifə sahibidir. Bax bu, özünü yandıran onun

arvadını, yəni öz bacısını da pis yola öyrətmişdi. Əri öhdəsindən gələ bilmirdi. Arvadının pozğunluğunu ört-basdır etmək üçün bu oyunu oynamışlar, indi baldızını yandırdırib, günahı da mənim oğlumun boynuna yıxmaq isteyir.

Mən: "arvadı pozğunluq edir, arvadını öldürsün, daha baldızını niyə öldürdüür, yandırdırrı" - deyə təəccübləndim.

-Özünükünü yandıramı? Həm balaları var, həm biabır olur, həm də özünü dama basarlar.

Bu söhbət maraqlı olduğu qədər də acınacaqlı idi. Kişi köksünü ötürdü:

-Durduğum yerdə bəlaya düşmüşəm. - dedi. - Mən belə həyasız insan görməmişdim. Heç onu gorunda yatmasın. Erməni balası, erməni...

-O erməni idi?

-Yox əshi, elə-belə yandığımdan deyirəm. Ermənidən də betər idi.

Kişinin dərdi böyük idi. Mən söhbəti dəyişmək üçün Xocalı mövzusuna qayıtdım.

-Xocalıda əhalini qırğından xilas etmək mümkün idimi?

-İki-üç gün əvvəl şəhərə vərəqələr tökmüşdülər. Hamı bilirdi ki, camaatı böyük fəlakət gözləyir. Büyüklər də bilirdi, "qara camaat" da. Şəhərin rəhbərləri isə şəhərdən çıxməq istəyənləri arxayın salırdılar ki, heç bir təhlükə gözlənilmir, narahat olmağa dəyməz. Təmkinli olun, "panika"ya uymaq lazım deyil. Amma özləri ailələrini, ev-eşiklərini, it-pişiyə qədər hər şeylərini köçürmüştülər.

Gecə ermənilər hücum etdilər. Allah göstərməsin, daha bundan dəhşətli, bundan fəlakətli hadisə təsəvvür etmək mümkün deyil. Mən yaralanıb huşumu itirmişəm, necə olub girov düşmüşəm heç özüm də bilmirəm. Əlli iki gün girov qalmışam. Dillə deyiləsi deyil!

-Məni bir erməni ilə dəyişdilər. - Yol yoldaşım sözünə davam etdi. - Ağdamda bir Allahverdi Bağırov var idi, eşitmış olarsan, o, kömək elədi. Qardaşımıla danışıblar. Qardaşımın çoxlu mal-qarası var idi. Qohum-əqrəba da kömək elədi, qardaşım satdığı mal-qaranın pulunun üstünü düzəldib verdi. Əlli iki gün Stepanakertdə izolyatorda qalmışam. Sonra Əsgəran yaxınlığında məni bir erməni ilə dəyişdirərək.

Gözlədiyim an gəlib çatmışdı.

-Əsgəranda - Qriqorian kilsəsində bizim bir eloğlu vuruşub. Adı Natiqdir. Natiq Qasimov, onun barəsində bir söz eşitməmişdin ki?

Yol yoldaşım "canlandı".

-Eşitməmişdim. Biz izolyatorda olanda dedilər ki. ermənilər Xramorddan bir azərbaycanlı uşaq tutub gətiriblər. Kilsədə vuruşmuş. Saqqallılar komendanturanın qabağında ona deyiblər: "Əlin-dəki Azərbaycan bayrağına tüpür, səni buraxaq". O isə saqqallıların üzünə tüpürüb. Biz bunu izolyatorda eşitdik. Sonrası necə oldu, bilmədim.

Dayan! "Azərbaycan bayrağına tüpür, səni buraxaq!" Bu fakt mənim yadına düşmürdü, eşitməmişdim. Natiq Qasimov haqqında demək olar ki, bütün yazılanları oxumuşdum, amma bu fakta rast gəlməmişdim.

Yol boyu bu barədə çox fikirləşdim. Görəsən bu balacaboy, böyük ürkli, iyirmi-iyirmi bir yaşlı gəncdə bu qədər qeyrət, bu qədər cəsarət hardandır? Hamı belə edə bilərdimi? Natiq canını qurtarmaq üçün ermənilərin bu məkrli təklifindən "yapışa" bilərdimi? Görəsən, əsir düşənlərin hamısı Azərbaycanın üç rəngli bayrağını canından əziz tutardı? Tutardı! Bəli, çoxları müqəddəs bayraqımızı Natiq kimi canından əziz tutardı, tutdular da! Yüzlərlə, minlərlə igidlərimiz Vətən uğrunda canından keçdi. O vaxtlar da məlum idi, elə indi də lap aydın oldu ki, natiqlər də çox idi, elini-obasını satanlar da. Başqa ölkələrə qaçanlar da, qaretlə məşğul olanlar da, meyit alveri edənlər də, benzin satanlar da, erməni ilə əməkdaşlıq edənlər də. Bəli, bu torpaqda hər cür adam tapıldı, deyirlər satqın və şərəfsizlər hər millətin içində var. Təəssüf ki, bizim millətdə də belələri var idi.

Qarabağ müharibəsi (münaqişə demək istəmirəm) çox qaranlıqlara aydınlıq gətirdi, çox "ic üzləri" açdı. Açılmamış sirlər, düyünlər isə hələ coxdur.

Tez evə çatmaq istəyirdim. Yol yoldaşımın adını öyrənmişdim, Qızı sağ sahildə yaşayırı. Telefonunu götürmüştüm. İstəyirdim bu axşam Natiq Qasimovun atası Səlim Qasimova zəng vuram, onu bu adamlı görüşdürüm. Yeni fakt barəsində, ümumiyyətlə, Xocalı haqqında və Natiqlə bağlı nə mümkünsə, öyrənmək marağım ilə bu görüşü tez təşkil etmək istəyirdim. Avto-

busdan düşən kiml etibarsızlıq edib yol yoldaşımı gözləmədim. Tez evə çatmaq, Səlimə zəng vurmaq istəyirdim.

...Səhlənkarlığım ucbatından həyatda cox şey itirmişəm. Hər dəfə də özümü danlamışam, söymüşəm. Lakin sonralar yenə görüləsi işi sabaha saxlamışam. "Əldən qalan əlli il qalar" - necə də dahiyənə deyilmişdir. Mən isə hər işdə "dahiyənə" səhlənkarlıq edərək dəfələrlə "ovu bərəsindən" qaçırmişam.

Bu dəfə də yaddaşımı sınağa çəkdir. Biləbilə ki, yaddaşım cox zəifləyib, yenə yol yoldaşımın ünvanını, telefonunu yazmadım. Qızının telefonunu gotürdüm, ünvanını isə öyrənmədim.

...Və bu mənə baha başa gəldi. Öz aləmimdə belə fikirləşirdim ki, kişinin adı kəndimizdə filankəsin adıdır, qızının adı qohumlardan filankəsin adıdır. Telefonun nömrəsi isə... Nəticədə nə telefon nömrəsi, nə kişinin, nə də qızının adı yadımda qalmamışdı. Evdə isə daha acınacaqlı vəziyyətlə qarşılaşdım. Dəstəyi qaldırıb Səlimgilin nömrəsini yığmaq istəyəndə "Kompüter xanım" nəzakətlə: "hörmətli abunəçi, aylıq abunə haqqını ödəmədiyiniz üçün telefonuz müvəqqəti olaraq kəsilmişdir" dedi. Vəssalam! Həmişə olduğu kimi bu dəfə də işimi sabaha saxladım. Bu sabahlar isə uzandı, uzandi.

Nəhayət, Səlim Qasimovun yanına getdim. Həyətdəki balaca çayxanasında görüşdük. Hadisəni təfərrüati ilə ona danışdım.

-Kişinin adı nədir? - Səlimin ilk sualı belə oldu?

-Kişinin adını yadımdan çıxartmışam. Kəndimizdə kiminsə adından idi. Özü də qohumlardan, yadıma sala bilmirəm. Sağ sahildə qızı yaşayır. Onun da evinin yerini, telefonunu öyrənmişdim, unutmuşam. Bir ümid yeri var? - Mən indi müdrik bir vəziyyət almışdım, guya cox gözəl çıxış yolu tapmışam. - Biz Cəfər müəllimi tapmalıyıq. O, bizə kömək edə bilər.

Cəfər müəllimi tapmaq çətin deyildi. Onun Səlimdə telefon nömrəsi də var, iş yeri də bəlli dir. Az.DRES qəsəbəsində müəllim işləyir. Xocalı qaçqınıdır, əsirlikdə olub. Natiqi Qriqorian kilsəsindən aparan adamdır. Bu əhvəlata qayıdacağıq. Hələlik bizə Cəfər müəllim ona

görə lazımdır ki, Xocalıdan olan girovlardan ki mi tanır, mənim yol yoldaşım kim ola bilər? Ən əsası isə saqqallıların "Azərbaycan bayrağına tüpür, səni buraxaq" faktı barədə Cəfər müəllim nə bilir!

Səlim bu faktı yadına sala bilmədi. Bəlkə eititməmişdi, bəlkə unutmuşdu, deyə bilmərəm. Səlimin həyat yoldaşı, Dursun xanım da yadına sala bilmədi.

Cəfər müəllimlə ertəsi gün, elə Səlimin o kiçik çayxanasında görüşdük. Balacaboy, yaşlı, sarışın, göy gözləri olan bu adam, nədənsə mənə "Xarqo"nu - əfsanəvi partizan Əhmədiyyə Cəbrayılovu xatırlatdı. Əhmədiyyə Cəbrayılov altmışinci illərin axırında mənimlə eyni vaxtda Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı institutunda oxuyurdu. Məncə, aqronomluq fakultəsinin qiyabi tələbəsi idi. Onun qırvaqlığı, yerişi, cəld hərəkətləri, təmkinli və ciddi görkəmi ona olan marağımı artırmışdı. Haqqında cox eşitmişdim, igidliyindən bəhs edən kitab oxumuşdum. Kitabda təsvir olunan "Xarqo" ilə həyatdakı, gözümüzün qabağındakı "Xarqo"nu müqayisə etmək, onun "partizanlığı" ilə tələbəliyinin fərqini araşdırmaq istəyirdim. Şarl de Qolla şəxsi tanışlığı, qəhrəmanlığı haqqında yayılan əhvəlatlar "Xarqo"nu mənim gözümədə daha da ucaltmışdı. Bilmirəm, sizdə belə hallar - bəzən tamamitə bir-birindən fərqlənən insanlarda bir-iki oxşar cəhətlər axtarmaq marağım olurmu? İndi də belə oldu. Cəfər müəllim nə iləsə "Xarqo"nu xatırlatdı.

...Nə isə! Cəfər müəllimə tanışımın əlamətlərini dedim:

-Ucaboy, ariq, ayağının birini çəkən bir adamdır. 1966-cı ildən Xocalıda yaşayır. İnşaatçı-mühəndisdir. Əslən kəlbəcərlidir.

(Kəlbəcərin hansı kəndində olduğu yadımda idi. Cəfər müəllimə demişdim. indi isə yadımdan çıxıb.) Cəfər müəllim tanıya bilmədi. Ancaq dəyərli bir məsləhət verdi:

-Altı nömrəli məktəbdə Kəlbəcər qaçqınları yaşayır. Onlar da, deyəsən, əslən kəlbəcərlidir. Olsalar da Xocalı qaçqınlarıdır. Orda Həsən kişi var. Bir onunla görüş. ^

Bir həftə sonra Həsən kişini axtarmağa getdim. Həsən! Yox, Həsən yadımdan çıxmayaçaq! Dəli Həsən, Telli Həsən, "Raykom Həsən". Hə-

sənlər çoxdur, öz-özümə təkrar edə-edə gəldim altı nömrəli məktəbə! Məktəbin qabağında cərgələnmiş ət dükənlarının birincisində işləyən qəssabdan Həsəni soruştum. Ət satanlar "təzə dana əti", "quzu əti", "erkək əti" deyə-deyə müştəri səsləyirdilər.

-Cavan oğlan, burada Həsən kimdir!?

İyirmi beş-otuz yaşlı bir kişi yeniyetmə bir uşaqla səhbət edirdi. Uşaq məni görcək ayağa qalxdı. Nədənsə səksəkəli bir vəziyyət aldı. Cavan oğlan bir qədər sakit tərzdə:

-İndi buralarda idi, nə lazımdır? Ət istəyirsinizsə, verək!

-Sağ olun! Ət istəmirəm. Həsən kişi lazımdır. Bir adam soruşmaq istəyirəm.

-Ə-ə, gör necə oldu, kişi indicə buralardaydı... - deyib cavan oğlan yeniyetməyə tərəf döndü.

-Gəl görək evdədirmi, ay dayı, - uşaq qabağa düşüb qaçqınların məskunlaşdığı məktəb binasına tərəf getdi.

Məktəbin həyəti qarmaqarışq idi. Bir neçə yerdə kol-kosun, çəpərin üstündə dərilər sərilmüşdi. Kəskin ferma iyi gəlirdi. Su krantının başında yaşlı-cavan bir neçə qadın, qız- gəlin hərlənirdi. Həyətdə natəmizlik və səliqəsizlik hökm sürürdü.

-Burda gözlə, bu saat çağırırm. - deyib uşaq gözdən itdi. Bir azdan qayıdır Həsən kişinin evdə olmadığını bildirdi. Uşaq gələnə qədər bir yaşlı qadın:

-Həsəni neynirsən, başına dönüm? - deyə soruştu. Bilmədim qadına "xala" deyim, "bacı" deyim.

-Narahat olma, elə bir vacib işim yoxdur. Bir adam soruşmaq istəyirdim. Bakıdan bir yerdə gəlmışik. Onun adını Həsən kişidən soruşmaq istəyirdim. Uzun adamdı. Bir ayağı da axsayır. Xocalı qaçqınıdı. Əsli Kəlbəcərdəndir!

-Bıy, başına dönüm, Qədimimi soruşursan?

Aha! Qədim! Axtardığım yol yoldaşımın adı dəqiq Qədimdir! Qədimin adı yadımdan çıxmış deyildi. Çünkü Qədim, kəndimizdəki Qədim, Natiq Qasımovun əmisidir. Rəhmətə gedib. Və mən bu əlamətə görə Qədimin adı yadımdan çıxmayağınə əmin olmuşam. Heyhat! Sən saydığını say, gör...

-Hə-hə, - tələsik. cavab verdim. - Özü Bakıda

yaşayır, qızı Sağ sahildə, burada Mingəçevirdə!

-Hə-ə, başına dönüm, qızının adı Aygündür, Qədim mənim xalam oğludur, xeyirdirmi?

-Xeyirdi, onun Bakıdakı ünvanını öyrənmək istəyirdim. Siz bilmirsiniz ki?

-Yox, başına dönüm, bəlkə kişi bilə!

Bilmədim, Həsən kişinimi deyirdi, öz kişisini? Bəlkə elə Həsən onun əridir? Yenə də yarımcıq iş gördüm. Qadınla xudahafızlaşib aralandım.

-Qorxulu bir şey yoxdu ki, dərdin ürəyimə?

Bu şirindil qadını qorxutmaq fikrim yox idi.

-Narahat olmayın! - deyib onunla sağollaşdım.

İndi Sağ sahildə Aygünü axtarmaq lazımdı. Dedektiv əsərlərdə oxuduğum üsullardan, axtarış formalarından "istifadə etməyi" qərara aldım. Aygünün nə ünvanını bilirdim, nə iş yeri ni, nə ərinin adını. Telefonları da yadımdan çıxmışdı. Eybi yox, taparam deyib özümə təsəlli verdim.

Bu ərəfədə mən Natiq haqqında bir şer yazmışdım. Sonra Qədimlə olan səhbətimi qələmə aldım və "Mingəçevir işıqları" qəzetinin redaksiyasına getdim. Redaktoru çoxdan tanıyırdım, güman edirdim ki, məqalə onun marağına səbəb olacaq. Əməkdaşlardan soruştum, dedilər yerindədir, qoyun soruşaq, görək qəbul edirmi?

- dedilər. Sağ olsun, biləndə ki, mənəm, qəbul etdi. Mən vəziyyəti danışdım. Əsas faktım "Bayraqa tüpür, səni azad edək" idi. Zənn edirdim ki, bu fakt onlar üçün lap gözlənilməz olacaq. Redaktorla belə razılaşdıq ki, məqaləni bir qədər sonra redaksiyaya təqdim edim. Eyni zamanda şeiri də məqaləyə əlavə edim. Redaktor Natiqin rəngli foto şəklini istədi. Mən eyni zamanda "Oqonyok" jurnalında (1992-ci il) dərc olunmuş şəkli də qötürməyi lazımdı. Redaktor mənə onu da bildirdi ki, Natiq haqqında daha bir yoldaş "hörmətli bir ağsaqqal" da material hazırlayırdı. Ona da söz vermişəm. Amma sənin qələminə bələdəm, gətir istifadə edərik. Əməkdaşlardan biri, əvvəllər qəzetdə Natiq haqqında geniş məqalə yazmış müxbir yüngüləcə etiraz da etdi: - Bir nəfər haqqında iki yazı? Mən "Azərbaycan bayraqıria tüpür, səni azad edək" faktını əsas gətirərək bu barədə yazmağa dəyər dedim. O, bildirdi ki, bu fakt

mənə məlumdur. O vaxt mən bu barədə yazmışdım. Qeyd edim ki, mən Natiq Qasımov haqqında qəzetlərin yazdığı materiallarla tanış olanda bu fakta rast gəlmədim.

Beləliklə, Natiq Qasımov haqqında məqalə hazır idи, şeir yazılmışdı, qalırdı şəkillər. Bu, əlbəttə, problem deyildi. Şəkli Səlimgilə gedib evdən götürmək olardı. Lakin mən bilirdim ki, Səlimin qızı Kəmalə qonşu sexdə işləyir. Ondan şəkilləri xahiş etmək olar. Belə də etdim. Onun iş yerinə getdim. Vəziyyəti danışdım. Sözarası Qədimlə olan söhbəti xatırladım. Qədimin qızının Sağ sahildə yaşadığını deyəndə Kəmalənin iş yoldaşı dedi ki, mənim bir tanışım var, onların qonşusu qaçqındır. Mən öyrənə bilərəm. Tez telefonla bir neçə yerə zəng vurdum və dedi ki, sabah gəlin, mən sizə bir məlumat verərəm.

Aygünlə görüşə necə başlayacağımı planlaşdırıldım. Onların başlarına gələn faciəni öyrənməklə bərabər atasının ünvanını soruşturmaq, yaşadıqları yeri dəqiqləşdirmək istəyirdim.

Ertəsi gün gözlənilməz bir cavab gəldi: "Aygün ailəsi ilə birlikdə Urusetə gedib". Bu da belə!

Qədimlə söhbət burada qurtardı. Lakin Natiq Qasımovla bağlı uzun-uzadı və hələ ki, nəticəsiz axtarışlar davam edir.

Qeyd: 2002-ci ilin oktyabrında baş vermiş təsadüfi görüş barədə danışdım. Amma bu görüşün tarixi əhəmiyyəti çox böyükdür. Ən azı ona görə ki, xalqımızın qəhrəman oğlu Natiq Qasımov haqqında yeni və çox dəyərli bir fakt tapılmışdı. Xocalı soyqırımdan sonra yenidən Qarabağa döyüşməyə gedən Natiq Qasımov haqqında çoxdan - uzun illər beynimdə dolaşan fikirlərimi toplayıb işləmək üçün bu fakt məni işə başlamağa sövq etdi.

İndi tələsmədən, səbrlə, təmkinlə, ardıcıllıqla hadisələri çözələməyə başlayaqq!

***

...Səksəninci illərin ortalarında o vaxtlar üçün aktual görünən, sonralar isə bədnam nəticə ilə tamamlanan bir siyasi oyun başlandı. Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin baş katibi seçilmiş Mixail Qorbaçov "Yenidənqurma" adlı bir program, ideya, nə bilim, nə

isə bir şey ortaya tulladı. Həmişə olduğu kimi indi də bütün mətbuat vasitələri "Yenidənqurma"nı vəsf etməyə başladı. Azərbaycanda təbii ki, məddahlarımıza geniş meydan açıldı. Doğrudur, "Yenidənqurma"ya "yenidənqırma" da deyənlər çox idi. Lakin bu ifadə-termin "qara camaata", ölkənin "əsl sahiblərinə" məxsus idi. Elə həmin bu "yenidənqurma" doğrudan da xalqın müdrikliklə adlandırdığı "yenidənqırma" kimi tarixə düşdü.

"Yenidənqurma"nın bəhrəsini bədbəxtlikdən ilk görənlərdən biri məhz bizim respublika, bizim xalq oldu. Baş-başa dayanmış və uzun illər döyüşən iki qoçdan birinin - SSRİ-nin başı qazana doğru sürətlə irəliləyirdi. Dünya ağılığı iddiası - ABŞ-in illər boyu can atlığı inadkar mübarizəsi yeni vüsət almağa başladı. SSRİ rəhbərliyində axır ki, onlara - ABŞ-a xidmət edənlər tapıldı. Elə ictimai-siyasi vəziyyət yaranmışdı ki, artıq milyonlarla şüurlu adamlar - ziyalı da, fəhlə də, kolxozçu da SSRİ-nin dağılmasının labudlüyü barədə açıq danışmaqdan çəkinmirdi. Qüdrətli bir dövlətin dağılmağını ağılna gətməyən "optimistlər" də az deyildi. Lakin tarix göstərdi ki, enişə doğru yumalanın daş ancaq dərin dərənin dibində para-para olandan sonra dayandığı kimi, SSRİ-nin də uçuruma uzanan yolu dərənin dibində, cahanşüməl bir imperiya parça-parça olmaqla qurtarmalı idi.

1988-ci ilin fevralında Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində ermənilər kommunist rejimi dövründə mümkün olmayan bir "möcüzə" göstərdilər. Stepanakertdə böyük mitinqlər, etiraz nümayişləri təşkil etdirilər. Bir neçə gün davam edən mitinqdə ermənilər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistən SSR-ə birləşdirilməsini tələb edirdilər. Alibiləri isə bu idi ki, Azərbaycan rəhbərliyi ermənilərin hüququnu tapdalayır, insan kimi yaşamağa imkan vermir, erməniləri əzəli torpaqları olan "Artsaxda" sıxışdırır, mədəni inkişaflarına mane olur; bir sözlə, dünya sivilizasiyasının banilərinə göz-verib işiq vermirlər.

SSRİ hökuməti ermənilərin bu həyasız tələbinə qəribə soyuqqanlıqla yanaşdı. Adama elə gəlirdi ki, ermənilər bu cür tələbin irəli sürülməsində kiməsə arxayındırlar. Sonralar məlum oldu ki, bu həqiqətən belə imiş. Hadisələr gün-

dən-günə daha təhlükəli xarakter almağa başladı. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti günbə-gün Azərbaycan hökumətinin idarəsindən uzaqlaşırıdı. Təbii ki, Azərbaycan hökuməti respublikada yaranmış ağır vəziyyəti sahmana salmağa qadir deyildi. Ermənilərin xeyrinə inkişaf edən hadisələr xarici havadarlarının köməyi ilə respublika üçün daha qorxunc, qara günlər vəd edirdi. Ermənilər uzun illər konkret plan əsasında hazırladıqları programı həyata keçirməyə başlamışdır. Bütün dünyani inandırmağa nail olmuşdular ki, daha bu "vəhşi köçərilərlə" yanaşı yaşamaq mümkün deyildir. Mərkəzi mətbuatda və televiziyyada minlərlə erməni və ermənipərəst muzdlu jurnalistlər Azərbaycan xalqına qara yaxmaqla məşğul idilər.

Azərbaycanda isə ayrı-ayrı ziyalılar yumruq kimi birləşməyin vaxtı çatdığını desələr də bir çox "başbilənlər" liderlik iddiası ilə kiçik dəstələr düzəldirdilər. Hökumət isə...

Ermənilər xəstə qarılardan, qoca əllillərdən tutmuş qundaq diğasına qədər silahlanırdı. Bizim hökumət isə silah gəzdirməli olan milis işçilərini də tərksilah edirdilər. Az qala evlərdən çörək biçağını da yiğişdirirdilər. Zəlzələdən diri-dir torpağa gömülmüş erməni qarısı bir neçə gündən sonra torpaq altından xilas olan kimi "Qarabağ məsəlesi nə yerdə qaldı" soruşurdu, bizimkilər "ulu Göyçə"yə qoşqulu "KamAZ" maşınları göndərirdilər ki, tez şey-şüylərinizi yiğisdirin qaçın, birdən apara bilməzsınız, ermənilərə qalar!

Belə bir vaxtda hər yerdə olduğu kimi Mingəçevirdə də Dağlıq Qarabağ ermənilərinə qarşı etiraz dalğası güclənirdi və təbii ki, yenə kiçik dəstələr yaranırdı. Bu kiçik dəstələr də hamisi "birləşək" deyə-deyə ayrı düşür, dəstələrin sayı çoxalırdı.

Bax, belə dəstələrin birinin ən fəal üzvlərin-dən biri 17 yaşlı gənc, ariq, balacaboy, cılız bir oğian olan Natiq Qasimov idi. Kinomexanik Natiq! "Davalı, "şpionlu", partizanlı kinolar və onların kiçik qəhrəmanlarını sevən, onlara oxşamağa çalışan Natiq! Natiqin fəallığı nədən ibarət idi? Mingəçevir tərəvəzçilik sovxozunda bir dostu var idi. Onun motosikletini alıb sükanının hər "buynuzuna" bir üçrəngli bayraq bağlayırdı. Motosikletdə bayraqları

dalğalandırı-dalğalandırı, dəstənin öündə Yevlaxa gedirdi. Ermənistana gedən qaz kəmərini bağlamaq üçün, elektrik xəttini kəsmək üçün, ermənilərin xaçına söymək üçün!

Həmin illərdə ermənilərlə mübarizə aparmağın yollarını "qara camaat" bilmirdi. His-sə qapılıb çılgınlaşan gənclər, damarlarında qanı coşan cavanlar parakəndə dəstə və cəmiyyətlər-də kor-koranə "inqilab" yolu tutmuşdular.

Yeri gəlmışkən:

Bir dəfə Mingəçevirdə ibrətamız bir hadisənin şahidi oldum. Yenə hər yerdə dəstələr əlle-rində bayraq nümayişə çıxmışdır. Bir neçə dəstə küçələrdə "Qarabağ bizimdir" deyə-deyə şəhəri dolaşır, ermənilərə nifrət yağıdır-yağıdırə gəzirdilər. Mingəçevir Dövlət Dram Teatrının qabağında böyük bir dəstə var idi. Burada Bakıdan gələsi, mötəbər qonaqları gözləyirdilər. Nəhayət, Bakıdan hörmətli alımlar, ziyalılar, nüfuzlu adamlar gəldilər. Şəhərin rəhbərliyi təbii ki, onları gözləyirdilər. Mikrafonlar qurulmuşdu. Hörmətli qonaqlar çıxış etməyə hazırlaşmışdır. Bu vaxt kimsə dedi ki, Az.DRES qəsəbəsindən böyük bir dəstə şəhərə tərəf gəlir. Bir az keçmiş bir nəfər dedi ki, onlar artıq "Kürün körpüsü"nə çatıblar. Yerli hakimiyyət orqanları və Bakıdan gələn qonaqlar belə məsləhətləşdilər ki, dəstəni bura - Dram Teatrın yanına yönəltmək lazımdır. Burada onları teatr binasının içiniə aparmaq, oturtmaq, sakit şəraitdə səhbət aparmaq lazımdır.

Ola bilsin, bu dəstə şəhərdə iğtişaş törədər, lazımsız hərəkətlər edərdi. Belə də oldu. Dəstəni Teatrın binasına tərəf yönəltmək cəhdidən tutdu. Teatrın qabağı, küçə və meydan boş idi. Bəlkə elə özləri buradan keçəcəkdilər.

Az.DRES-dən gələn dəstə Füzuli prospekti ilə irəliləyirdi. Şüarlar, qışqır-bağır, səs-küy, ermənilərə söymək, "Qarabağ bizimdir" nidaları da öz yerində.

Teatr binasında onları qarşılamaq üçün tədbirlər, məsləhətləşmələr gedirdi. Dəstə teatrın binasına lap yaxınlaşmışdı, Uğultu get-gedə artırdı. Artıq rəsmi nümayəndələr dəstənin qabağına çıxmışdı ki, onları teatrın tamaşa zalına dəvət etsinlər. Bu vaxt Axundov küçəsi tərəf-dən iki-üç atlı çapa-çapa teatrın binasına tərəf gəldi. Və bunlar dəstə ilə eyni vaxtda binanın

qabağında rastlaşdırılar. Yəhərsiz-yüyənsiz atlara minmiş bu gənclər bir ağızdan "ardımca" deyərək atlarını dəhmərləyib Nərimanov prospekti ilə çapa-çapa da getdilər. Dəstəni teatrın binasına aparmaq mümkün olmadı. Onlar elə həmin səs-küylə də atlaların dalınca getməyə başladılar. Dəstəni içəri dəvət etmək, necə olursun zala doldurmaq istəyəndə isə hörmətli akademikimiz Bəkir Nəbiyevin dediyi sözlər ömrüm boyu yadimdən çıxmayaçaq.

-Akademikini burda qoyub at-eşşək dalınca gedən bir millət mənə lazım deyil, qoyun getsinlər!

Bəli. həmin illərdə yüksək səviyyədə erməni seperatçıları ilə necə mübarizə aparmaq yollarını əhali bilmirdi. Dövlət adamları bilirdilərsə də heç bir tədbir görə bilmirdilər. Dağlıq Qarabağ ətrafında hadisələr daha qorxulu şəkil alırdı. Ermənilər get-gedə azığınlaşırdılar. Onlar qalaq-qalaq kitablar yazır, qəzet və jurnallarda məz-lum erməni xalqının Azərbaycanda məşəqqətlərə düşər olduğunu yer üzünə car çəkirdilər.

Ölkədə hərc-mərclik hökm süründü. SSRİ adlı cahanşüməl bir dövlət süquta uğrayırdı. Respublikamız üçün başlanacaq fəlakətli günlər, aylar yaxınlaşındı.

Belə bir vaxtda - 1989-cu ilin payızında yenice "inqilabi hərəkata" qoşulmuş Natiq Qasımov Sovet ordusu sıralarına hərbi xidmətə çağrıldı.

Anası Dursun xanımın dediklərindən:

-O, əsgərliyə gedəndə yaman narahat oldum. Qorxurdum ki, əsgərlikdə sözə-zada baxmayacaq, döyəcəklər, çox nadinc uşaqlı idı. Boy-buxunu da nə idi ki, əl boyda bir şey idı. İlk məktubu gələnə qədər nələr çəkmişdim, o göydəki kişi bilir. Məktubu da gec gəldi. Sən demə, gedib Sibirə düşüb. Sibir "hara buradır". Dünyanın o başı! Dustaq üstündə durardı. Sonra yazdı ki, kino göstərirəm, məndən narahat olmayıñ. Komandirindən məktub gəldi. Yazırkı ki, xahiş edirəm, tez-tez Natiqə məktub yazın, hərbi xidmətdə olanlar üçün hər şeydən əfsəl məktubdur. Məktubun əsgərin əhval-ruhiyyəsinə çox yaxşı təsiri var. Komandiri də razılıq edirdi. Hamımız məktub yazırkıq. Atasının da Nofəl sonralar yanına getdilər. Onlar qayıdanan sonra lap sakitləşdim. Arxayıñ oldum ki, vəziyyəti lap yaxşıdır.

Uzaq Sibirdə - Tayqa meşələrində Natiqin vəziyyəti yaxşı idi. Əvvəli cirilmiş məktubdan sətirlər:

"Nərgizə de, mənə məktub yazsın, hələ ki, yerimizi dəyişmirik. Nahidə şəkil çəkdirmişəm, evə göndərdilər. Tayqa meşəsindəyik. Meşənin düz ortası, qar dizdəndir. Biz dustaq üstündə dururuq. Bura ayda bir dəfə şəkil çəkən gəlir. Maqazın maşını on gündə bir gəlir. Uşaqlar az qala maşını dağıdalar. Mənim işlərim cağ kimi gedir. Kefimiz istəyən, görməsəz inanmazsınız. Musqa sözünə baxır mı? Günel necədir. Daha nə yazım, məndən hamiya salam deyin. Sağ olun."

Məktubda tarix yoxdur. Amma oxuyanda məlum etmək mümkündür ki, hərbi xidmətin ilk dövrüdür. Hiss etdiniz ki, məktub necə yazılıbsa, eləcə də köçürütmüşəm.

Yanvar ayının 2-si Natiqin ad günüdür. Doxsanıncı ilin yanварında Natiq evə məktub yazmışdı - bacısı Nahidəyə!

"Salam, bacım Nahidə!

Salamdan sonra yaz görüm işləriniz necə gedir. Mən lap yaxşıyam, sizi də həmişə yaxşı olasınız. Nahidə, məktubunu aldım, çox şad oldum. Sağ ol, bir gündə 7 məktub aldım uşaqlardan. İlhamədən, mamamgildən. Nahidə, yazardan ki, işlərin necə gedir. Mən sizə düzünü yazıram, lap yaxşıyam. Mamaya da hər gün məktub yazıram. Nərgiz yazır ki, orada canavar, ayı varmı. Bura onların məskənidir. Amma begemod yoxdur. Nahidə, deyirlər ki, orada vəziyyət pisdır. Sərhəddi açıblar, bizim üç batalyonu ora göndərdilər. Orda soruşun, əgər burdan gedən soldat olsa, məni soruşun tanıyacaqlar, deyin Tayqada qulluq edir. Onları şəhərdən aparıblar. Hamısı məni tanır. Bir də mənə yaz görüm, Musqa ilə Günəldən niyə yazmırısınız. Onlar necədir? Mənim əvəzimdən uşaqların üzündən öp. Nərgizə de ki, mənə tez-tez məktub yazsın. Sizin təbrik kağızınızı aldım. Sağ olun, ad günümü də keçirdim, lap yaxşı, kaptorkda. Məni şəhərə gedəndə kinomexanik qoyacaqlar. Hələ ki, burda elə-belə kino verirəm. Nərgizə de ki, bizi burda ac qoymurlar, çörək verirlər. Üzeyir necədir? Məndən hamiya salam de, sağ olun. öpürəm sizi. 3. I. 90".

Düz 17 gün sonra 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakıya qoşun yeridildi. O

müdhiş gecəni və ondan sonrakı dəhşətli günləri görəsən bizim millət unudacaqmı? Bu milli qırğını təsvir və təsəvvür etmək bir kiçik yazının, bir kitabın, bir yazarın işi deyil. Bu qırğın, bu fəlakət barədə qalaq-qalaq kitablar yazılsa, yüzlərlə filmlər çəkilsə, xatırələr danışılsa yenə bitib tükənən deyil.

Həmin gün respublika televiziyanın studiyasında partlayış törədildi. Bu, əhalini informasiyadan məhrum etdi.

Qurudan və dənizdən başlanan həcum Bakını al-qana qərq etdi. Bakı, bəlkə də, ömrünün ən qanlı-qadılı günlərini yaşadı. Qəzetlər çıxmırıldı. Radio və televiziya susdurulmuşdu. Mərkəzi televiziya Bakıya qoşun yeridilməsini adı "Sovet təbliğat sisteminin məsləhət bildiyi" formada şərh edirdi. Yəqin ki, qaniçən "spesnazın" Bakıya hücumu uzaq Tayqada yayımlanmamışdı. Əgər ekranlarda görünmüştə olsaydı...

Sovet ordusunun Bakıya yeridilməsindən bir ay sonra Natiq Qasımov evlərinə yazdı:

"Salam, Nahidə. Salamdan sonra yazın gorum işləriniz necə gedir. Mən lap yaxşıyam. Sizi də həmişə yaxşı olasınız. Nahidə, biz yerimi zi dəyişdik. Balaca bir kəndə gəlmışık. Yaxşı yerdir. Mən də yenə kino göstərirəm. Axşama kimi içəridə oturub çay içirəm. Çox vaxt stolovaya getmirəm. Kartof qızardıb yeyirəm. Çəsttin ağası Sumqayıtdan bir oğlandır. Gələndən hələ bir dəfə dalaşmışam. O da məni yoxlayırdı, indi mənimlə dost olub. Evə məktub yazanda başımın üstünü kəsir ki, mənim də adımdan salam yaz. Həmişə mənimlə bir yerdə olur. Bir sözlə, kefdəyəm. Yazın görmə siz necəsiniz. Uşaqlar ağrımız ki, Nərgiz Musqa, Günnel necədirlər. Mənim əvəzimdən onların üzündən öp. Burada elə bir xəbər yoxdur. Havalər yaxşı keçir. Məndən Üzeyirə, hamiya salam deyin. Sağ olun, öpürəm sizi. 18.02.90."

Fikir verdimizmi, yanvar qırğınınından bir ay sonra yazılmış məktubda bu barədə bir kəlmə söz yoxdur. Deməli, sovet təbliğat maşını orduya çaxnaşma salmaq istəməyib. Tayqada Vətənin keşiyində dayanan azərbaycanlı balası doğma torpağında tökülen qanlardan xəbər tutmayıb, silah yoldaşlarının onun xalqını tankların altında əzdiyini bilməyib. Bilməyib?

Əslində isə...

...1990-cı ilin ayında Bakı - Novosibirsk reysi ilə iki sərnişin uçurdu. Onlardan biri əlli beş-əlli altı yaşında kişi, o birisi isə otuz-otuz bir yaşında cavan bir adam idi. Təyyarədə onlar adı qayda ilə kəmərlərini bağladılar. Stüardessanın gətirdiyi qəzet və jurnalları bir az vərəqlədilər, ordan-burdan bir az söhbət edib mürgülədilər.

İnsan qəribə məxluqdur. Üç günlük yol gedirsən, iki gün yarım darixmırsan. Mənzii başına bir neçə saat qalmış başlayırsan tez-tez saata baxmağa. Təyyarədə iki-üç sutkalıq yolu 2-3 saatə qət edirsən, yenə tezliklə yerə enməyi arzulayırsan. TU-154-lə Novosibirskə uçan sərnişinlər də tezliklə yerə enməyi arzulayırdılar.

Novosibirsk hava limanı onlar üçün sonunu dayanacaq deyildi. Onlar hələ uzandıqca uzanan Sibir yollarında üzücü səfər edəcəkdilər. Bu səfər Krasnoyarska gedən qatarda davam edəcəkdi. Krasnoyarsk dəmiryol vağzalında düşəndə, onlar gedəcəkləri yeri soruşanda məlum olur ki, sərnişinlər gəldikləri yolla da xeyli geri qayıtmalı olacaqlar. Daha bu o qədər də çətin deyildi. Onlar Reşoti adlanan stansiyada düşməli idilər.

Stansiyada ilk rastlarına çıxan soldatdan axtardıqları hərbi hissənin nömrəsini deyib harada yerləşdiyini, ora necə getmək mümkün olduğunu soruştular.

Bələ təsadüflər olur: sən demə həmin soldat elə onlar axtardığı hissədə qulluq edirmiş. Hərbi qospitaldan hissəyə qayıdırılmış.

Soldat onu müşayiət edən proporşiki çağırıldı.

-Siz kimi axtarırsınız? - deyə onlar bu yad qonaqlardan soruştular.

-Biz Natiq Qasımovu axtarıraq. Mən onun atasıyam. Bu da qardaşdır.

-Kasum, Kasum, da-da. Vı naverno eqo işite! Tanıyırıq! Biz də o hissədənək. Bizimlə gedək! Kasum, da-da! Kinomexanikom rabotaet!

Bəli, Səlim və Nofəl bir neçə günlük ağır səfərdən sonra rahat nəfəs aldılar; tezliklə Natiqlə görüşəcəklər.

Onlar Reşotidan Qorevoy adlanan stansiyaya qədər yenə qatarla getdilər. Bura axırıncı dayanacaqdır. Ordan o yana yol yoxdur. Ancaq geriyə qayıtməq olar. Gündə bir dəfə ora və ge-

riyə! Qorevoy stansiyasına gələn qatarlar yerli sakinlərə gündəlik tələbat malları da gətirir. Dayanacaqlarda qatara gecikib alver eləyə bilməyənlər ertəsi günə qədər səhlənkarlıqlarının "altını çəkməyə" məcburdurlar.

Beləliklə, Qorevoy stansiyasında düşən Səlim və Nofəl şam ağacından tikilmiş barakların arası ilə bütün əlamətiərindən "ZEK"-ə oxşayan (dustaqlara "ZEK"də deyirlər) sürücünün idarə etdiyi "QAZ-53" markalı maşınla hərbi hissəyə getdilər. Burada azadlığa buraxılan keçmiş dustaqlar da yaşayırıldılar. Qnların geriyə, öz vətənlərinə qayıtməq üçün imkanları olmamışdı mı? Allah bilir! Bəlkə də onların Vətəndə doğmaları qalmamışdı. Bəlkə geri dönməyə "üzləri" yox idi. Bəlkə? Bu bəlkələr qurtaran deyil. Və qəribədir ki, burada hamı qara paltarda idi. Bu qara paltarlı adamlar ölənə qədər qara günləri yaşamağa möhkum idilər. Məsələ burasındadır ki, elə həmin qara paltarlı adamlar uzaq Azərbaycandan gəlmış qonaqları dönə-dönə yoxlayırdılar. Əlləri dubinkalı, yanları ovçarkalı əsgər də. mülki paltar geymiş vətəndaşlar da Tayqannın təzə qonaqlarını hər addımda yoxlayırdılar. Görəsən göyə baxanda yalnız səma, yerə baxanda bataqlıq görünən bu six meşəlikləri özüne "məskən seçən", yaşamağa məcbur olan bu insanlar həyatda hansı hissərlə özür sürür? Qəribədir, vaxtilə qara qəlbli insanların qara maşınlarda, qara gecələrdə apardıqları nurlu Azərbaycan oğulları burada - elə bu Qorevoyda olmayıb ki? Axi burada indi də dustaqlar saxlanılır. Bu dustaqxanada indi də azərbaycanlılardan var. O vaxtlar, otuzuncu illərin repressiya qurbanlarından kimlər bu cəhənnəmi diri-dirə görüblər. Hüseyn Cavid buralarda olmayıb ki? Yox Hüseyn Cavid Irkutsk vilayətində olub! Orada da Tayşət rayonunun Şevçenko kəndində "ürək iflici və ayağını don vurmadan" vəfat edib. Elə oralar da, Irkutsk vilayəti də Tayqa meşəlidir! Yəqin indi Qorevoyda olan üç tanıdığımız azərbaycanlı, nə Səlim, nə Nofəl, nə də Natiq Tayqa meşələrinin milyonlarla namuslu adamın diri cəhənnəmi olduğunun fərqi varmamışdır!

Nofəlin dediklərindən:

-Qorevoy adlanan bu kiçik yaşayış məntəqəsinə əslində "zon" deyirdilər. (Yəqin ki, "zona"

deməkdir). Bizi avtomasınla gətirən sürücü KPP-dən (nəzarət yoxlama məntəqəsi - R.1.) Natiq soruşdu. "Natiq vağzala, kino gətirməyə gedib" dedilər. Bizə oturmağa yer verdilər. Bir azdan QAZ-66 markalı bir maşın gəldi. Maşının kuzovunda idi. Maşından birinci ovçarka düşdü. Sonra özü kino lentlərini düşürtdü.

-Yəqin ki, sizi görəndə çox təəccübənib!

-Əlbəttə, gözlərinə inanmırı. Bilirdi ki, yanına gedəcəyik, telegram vurmuşduq. Amma yox, Nofəl düzəliş verdi, Telegramı bizdən sonra aldı, özü do "sroçnu" vurmuşduq, Bakıdan. Biz orda olanda çatdı. Nə isə görüşdük, öpüşdük. Bizi yer verdilər. Komandirlə görüşdük.

Buradan Qarabag müharibəsinə, 20 yanvar qırğıınına aid çoxlu şəkillər, qəzet və jurnallar aparmışdıq. Sən demə onlarda bu materiallar bizdən çox imiş. Natiq bir qalaq qəzet, jurnal, çoxlu fotosəkil gətirdi.

Qarabağ müharibəsi haqqında çoxlu suallar verdi. Dostlarından, tanışlarından kimin vuruşmağa getməsi ilə maraqlandı.

Özümüzlə yemək-içmək aparmışdıq. Arağımız da var idi. Komandirləri bizimlə oturub vururdu. Rus ola, araq ola, vur ki, vurasan!

Araq qurtardı. Fikirləşdik daha burada araq tapılmaz. Natiq tez dilləndi.

-Pulunu ver gedim bu dəqiqə gətirim. Atam pul verdi. Beş-on dəqiqə çəkmədi, bir də gördük qoltuğunda iki araq gəldi.

"Zon" ada şef gəncəli bir "türemşik" idi. "Vor v zakone" deyirlər, nə deyirlər, bilmirəm, o idi. Mülki paltarda gəzirdi.

"Zon"(a)da giriş-çixış qadağan idi. Oradakı dustaqlar yeddi ildən on beş ilə qədər iş alanlar idi. Çoxu elə orada məhv olurdu. Qaçmaq mümkün deyildi. Qaçanı gündüzlər axtarırıdlar. Tutanda bədəninə duz səpirdilər. Deyirdilər qaçma, qaçdın canını qurtar, elə keçmə! Can qurtarmaq isə mümkün deyildi. Gecələr, elə gündüzlər də vəhşi heyvanların - ayının, canavarın əlindən yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. Hər yerdə siqnalizasiya qoyulmuşdu.

***

Səlimlə Nofəl Natiqin yanında dörd gün qalıblar. Bir vaxtlar sürgün yeri olmuş, indi isə dustaqlar üçün cəhənnəmdən fərqi olmayan Sibir

tayqasında azərbaycanlı balası kino göstərir. "Ya Sibirdi, ya qəbir" bu sözləri Azərbaycanda eşitməyən adam tapılmaz. Bu cansixici, sönük, son dərəcə darıxdırıcı cəhənnəm bataqlığında Natiq iki il qulluq etməyə məcbur idi. Məktublarında isə yazırkı ki, kefim kökdür. Bu da görünür taleyin ironiyası imiş. Çoxları o vaxt "Böyük Vətənimiz" adlandırdığımız SSRİ-nin gözəl guşələrində hərbi xidmətdə olmuşdular. "samovolkaya getməklərindən, rus qızları ilə kef çəkmələrindən, gecə saat dörddə "piynən" kartof qızardıb yeməklərindən ləzzətlə danışan eloğullarından fərqli olaraq Natiq əsgərlik illərindən görəsən nə danışacaqdı. Yəqin ki, deyəcəkdi kinomexanik işiəmişəm, elə həmin otaqda yatmışam, yemək-içməyim orada olub, əziyyət görməmişəm.

Amma hər halda "Zon"(a)da Natiqin nüfuzu var imiş. Çünkü geyimi-gecimi, hərbi forma deyilmiş. Evə dustaqların düzəldiyi çoxlu əşyalar-broşkalar, seplər, bəzək əşyaları, şəkil çərçivələri və s. bir çamadan suvenir göndərmişdi. Dustaqların isə nələr düzəldiyi, heyrətamız sənətkarlıqları aləmə bəllidir.

Nofəlin dediklərindən:

-Hərbi hissədən çıxanda özü bizi ötürdü. Vağzala qədər gəldi. Çamadanlarını Natiq götürmüştü. Yoxlamadılar. Onda inandım ki, doğrudan da hörməti var imiş! Daxili qoşunlarda xidmət edənlər yaxşı bilirlər. Dustağın hər hansı bir xahişini, yalvar-yaxarını yerinə yetirsən gərək axıra qədər "oynayasan".

"Ürəyiymüşaqlıq" edib ona gizli yolla araq, siqaret, ümumiyyəti nə olur-olsun verib güzəştə getsən həmişə getməlisən. Eləməsən sonu məlumdur. İntiqam alacaqlar. Ona görə atam da, mən də gələnə qədər tapşırdıq ki, ehtiyatlı ol!

Biz Reşotı stansiyasına qədər gəldik. Orda hər soldatın özünün ovçarkası var. Bu özünümüdafıə üçündür. Natiq də ovçarkası ilə bizi "yola salırdı".

Reşotida biz ayrıldıq. O hərbi hissəyə, biz isə Krasnoyarska getdik. Yəqin ki, Sizin üçün maraqlı olacaq. Kiçik bir epizod danışmaq istəyirəm. Atamgilin Az.DRES qəsəbəsində bir qonşuları var. Bilmirəm, ya Qəbələdəndir, ya Oğuzdan. Onun qardaşı Krasnoyarskda yaşayır. Adını unutmuşam. Atam ünvanını götürmüştü. Həm də Krasnoyarsk aeroportunda gül dükanları var idi. Elə gül dükanında tapdıq. Fikrimiz görü-

şüb hal-əhval tutmaq, həm də elə Krasnoyarskdan təyyarə ilə Bakıya uçmaq idı. Bizi çox mehriban qarşılıdı. O qədər hörmət elədi ki, adam əziyyət verdiyinə utanırdı. Krasnoyarsk kənarında bir göl var. Gözəl bir yer idi. Şəhərin böyükleri; prokuroru, milis rəisi, nə bilim daha kimlər idi, onların maşınlarına minib getdik. Axşama kimi yemək-içmək, nə başını ağrıdım, ömrümüzə görmədiyim yeməklər! Əfsanəvi bir gün idi. Axşam evinə apardı. Yoldaşı da azərbaycanlıdır. Yarpaq dolması bişirmişdi. Çox hörmət etdilər, gələndə bizə qalsa heç bilet ala bilməyəcəkdik. Kassadan təyyarəyə bilet soruşduq. Dedilər ki, ən tezi bir aydan sonraya mümkündür. Qatarla da gəlmək istəmirdik. Oğlanın adı nə idi, ay allah?! - Nofəl bir az fikirləşdi, yadına sala bilmədi. - Nə isə, oğlan qızı yaxınlaşdı. Bizə dediyi kimi, ona da dedi ki, ancaq bir aydan sonraya bilet verə bilərəm.

-Sabaha da istəmirəm, mütləq bu günə! - Oğlan əyilib qızı nəsə piçildədi. - Bir saatdan sonra gələcəyəm. - deyib kassadan aralandı.

Beləliklə, Krasnoyarsk-Tbilisi reysi ilə oğlan bizi yola saldı. Lakin aeroportda ikən təşviş keçirməli olduq, dedilər ola bilsin Tbilisi dumanlı olsun, onda təyyarə Yerevana enəcək. Əlac yox idi. Allaha pənah deyib mindik. Xoşbəxtlikdən hər şey yaxşı qurtardı. Tbilisidə ehmalca yerə enəndə rahat nəfəs aldıq. Ordan Qazağa gəldik. Xalam orada yaşayır. Gecəni rahat yatıb səhər evə - Mingəçevirə gəldik. Bizim Sibir səfərimiz beləcə başa çatdı.

Sibir səfəri Nofəl üçün birinci və sonuncu oldu. Səlim isə bu yolu bir də gedib-gələcəkdi. Bu səfər təxminən bir il sonra, Natiq hərbi xidməti başa vurdudan sonra olacaqdı.

Hələ ona bir ildən çox qalırdı.

Bu bir il ərzində çox şey dəyişmişdi. SSRİ xalqlarının "sarsılmaz dostluğu" sarsılmış, "qudrətli bir dövlət" qudrətini itirmiş, Sov.İKP-nin görkəmli xadimləri görünməmiş şərəfsizlik, ləyaqətsizlik nümunəsi göstermiş, məşəqqətli, riyakar bir oyun oynamaya başlamışdılar. Qardaş respublikalar arasında "səpilən düşməncilik toxumu sürətlə səmərəli bəhrəsini" verdi. Bütün mütəfiq respublikalarda olduğu kimi Azərbaycanda da ictimai-siyasi vəziyyət nəzarətdən çıxmışdı.

(Davamı gələn sayda)

AİDA ADIGÖZƏL

BİR KÖRPƏ BÖYÜDÜRƏM

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Pəmbə rəngli bir otaq, süslü, bəzəkli yataq.
Beşiyinin başında gecə yuxusuz qalan,
Dəfələrlə səsinə diksinib tez oyanan,
Qızdırımalı balasına qoşulub ağlayan,
Möhtəşəm bir qadın, fədakar ana...

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Mənə kiçik əllərini uzadan.
Qaymaq dodaqlı, məlek baxışlı,
Gülüşüylə ürəyimi yerindən oynadan.
Yıxılanda durub üstümə qacan,
Ağlayaraq boynuma sarılan,
Dodagini büzərək məni "ana" çağırın...

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Bağçaya gedən, sonra məktəbə...
Böyüdürəm balamı ürkədən sevə-sevə
Böyüür yaraşıqlım... yox, uzun sach mələyim,
İkisidə mənimdir, ömrümə bər-bəzəyim...

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Nə tezcə də böyüdülər, evləndilər,
Məni" nənə" etdilər,
Bu bir yuxu, bir xəyal...
İllərlə ürəyimdə gəzdirdiyim bir qübar...
Qovuşmadığım həsrət, dadmadığım bir nübar...

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Yoruldum özgələrə oglum, qlzım deməkdən,
Mənə "Ana" deyəndə boşuna sevinməkdən,
Hər səsləyiş tərpətdi ömürlük həsrətimi,
Kimsə də hiss etmədi odunu, tüstüsünü,
Qəlbimin parça-parça sınan cingiltisini...

Bir körpə böyündürəm xəyalımın içində...
Gəl, mənim xəyallarımdan, körpə balam,
Səni cox sevdim, xəyal balam
Gözləməkdən yorulmadım...
Hacanca gələcəksənmiş kimi,
İllərlə yolunu gözlədim...
Böyü xəyalımın içində,
Böyü, körpə balam...
Sənə layla
deyə bilmədiyim üçün məni bağışla...
Sənə qucaqlıma
ala bilmədiyim üçün, məni bağışla...
Mən də bağışladım səni,
məni "ANA" etmədiyin üçün...

BİLDİNMI?

Mənə şeirləri yazdırın adam,
Səni şeir kimi sevdim, bildinmi?
Bəzən yazdığını pozdurın adam
Vərəqdə kölgəni gördüm, bildinmi?

Bəzən xəyallara dayanıb, dalıb,
Düşdüyü halına acıyb qalıb,
Sənsiz gecələri yadına salıb,
Arxanca qargıyb söydüm, bildinmi?

Gözləri uzaga zillənib durub,
Yaşları üzünə hopub quruyub,
Bacarmır ürəklə, deyir unudub,
Göz yaşı içində güldüm, bildinmi?

Daha əvvəlkitək düşmürsən yada,
Arada gözlərim gizlin dolsa da,
Ürəyim hayqırıb conra sussa da,
Səni yaddaşımdan sildim, bildinmi

BATIB QALMISAM

Sənsizlik bir ara ruhumu sarmış...
Yaman darixıram... dolub durmuşam.
Bir az nigaranam, mənsiz necəsən?
Deyəsən xoşbəxtsən.. unudulmuşam!

Səni unutmaqçın neçə yalanlar,
Nə qədər nağıllar uydurub durdum...
Sən demə, boş imiş olub qalanlar,
Mən yalnız səninlə xoşbəxt olmuşam..

Ey ömür oğrusu, könül ogrusu,
Caldığın ömrümü geriyə qaytar!
Dişimi dişimə sixib, doğrusu
Yalnızlıq içində batib qalmışam.

BİLMİRƏM

Dəli bir hönkürtü, yaş gilə-gilə...
Nədən aqlayıram, bili bilmirəm.
Əlimin olduğun mən bilə-bilə,
Gözümün yaşını silə bilmirəm.

Zillənir uzağa lal baxışlarım...
Gözümdə canlanır xoşbəxt anlarım.
İllərdə dəfn olur olub qalanım,
Keçmişlə birlikdə ölə bilmirəm.

Həyatın yükündən iki sınakən,
Tale yağışında mən islanarkən,
Yanımda bu qədər dost-tanış varkən,
Dərdimi kimsəylə böлə bilmirəm.

İllərə həbs etdim özüm-özümü...
Neçə tapdım bunca bu tab, dözümü?
Aynada heç tanımiram üzümü,
Acı bir təbəssüm., gülə bilmirəm!

Bagrim yandı, şisib, dolub catladı,
Yazılıq canım nələr görüb atladi.
Kitabında nə vərəqlər qatladi,
Yetər! Bu yük ilə qala bilmirəm!

KİM YAZDI KƏDƏRİ İLLƏRİMİZƏ

Bəlkə bu dunyaya bir də qayıdaq?
Qışqıraq, bagıraq taleyimizə...
Bəlkə bir diz cökək, yenə yalvaraq,
Bizi çox görməsin bir birimizə?

Gözlərdən uzağa, uzağa qacaq...
Hamidan gizlənək, ikimiz qalaq.
Sevginin nəyi var dadın çıxaraq,
Beləcə dağ cəkək həsrətimizə...

Yadında? Nə qədər arzular vardı...
Danışar, baxışar, göz yorulmadı...
Ay allah... gecə də bizə çatmadı,
Nə anlar yazardıq hekayəmizə...

Bax, yenə kövrəldim, yenə agladım,
Sənli günlərimdə sənsiz dolandım.
Hacan yaralandım, hacan sagaldım?
Kim yazdı kədəri illərimizə?

...YA MƏN TƏLƏSDİM

Sən payız ömrümün son baharisan,
Yeri cüçərtməyən yağışları var.
Ya sən gec doguldun, ya mən tələsdim,
Qəlbimin taleyə qargışları var.

Mən başı ağarmış qarlı buz dağı,
Uzaqdan üzüdər şaxta, sazagi.
Son axşam kölgəsi, son qürub cagi,
Sənin görəcəyin çox qışların var...

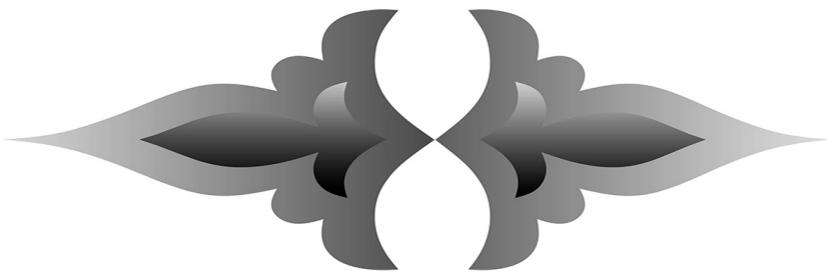
Biz ayrı dünyanın fərqli torpağı,
Yolumuz səhv kəsdi bu tərs bucağı.
Sən indi qalxırsan o qoca dağı,
Mən keçdim... biləsən, yoxuşları var.

AXI

Bir zaman gözümdə uca cinardin,
Qırılıb budandın, bir budaq qaldın.
İçimdə sönməyən ocaq qaladın,
Mən sənin nəyini sevmişdim axı?

Sən mənim xəzinəm, baş tacım idin,
Mən səni bəzəyən incilərindim.
Qirdin saplarımdan, yerə səpildim,
Mən sənin nəyini sevmişdim axı?

Son sözüm belədir! Unut sən məni...
Gözləmə sevəcəm yenidən səni...
Gülürəm özümə... nəymış nədəni
Mən sənin nəyini sevmişdim axı?

ƏLİ BƏY AZƏRİ

MƏHƏBBƏT PİYALƏSİNĐƏ ZƏHƏR

(Bu sadəcə bir hekayət deyil, real məhkəmə prosesidir)

(ssenari - hekayə)

Müttəhimlər kürsüsündə "Sarı gəlin" şadlıq sarayının tamadası Qələndər Alqışdır. Onu ehtiyatsızlıq ucbatından toy şənliyində iştirak edənlərin birinin ölümündə, həmçinin narkotik maddələrin yayılması və satışında iştirakçı kimi günahlandırırlar. İttiham tamada Qələndər Alqışın səadət şərbəti adlı toy kompotuna narkotik maddə və uyuşdurucu (yuxu götərici) məhlulu əlavə etməsi nəticəsində gəlinin həlak olması faktı üzərində əsaslanaraq qurulub. Bu nədir, *sui-qəsd, acı zarafat, yoxsa təsadüf...*

-Qalxın, məhkəmə gəlir!

Sənubər Katibənin bu sözündən hamı diksinən kimi olur. Ayağa qalxıb farağat vəziyyətini alırlar. Hakim Ağasəlim Həsənxan mühakimə zalına daxil olur:

-Əyləşin! - deyərək stolun üstündəki çəkicilə zindana vurub oturur. -Məhkəmə prosesi açıq elan olunur. Aygün Qənbərqızının ölüm faktı ilə başlanmış cinayət işinə baxılır. Həmin cinayət işində "Sarı gəlin" şadlıq sarayının tamadası Qələndər Alqış ehtiyatsız hərəkətinə görə, hansı ki, nəticəsi gəlin Aygün Qənbərqızının ölümünə səbəb olub, həmçinin narkotik maddə

əldə etməsi və yaymasına görə ittiham edilir. Bu günahlar Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 101-ci maddəsinin 3-cü bəndi və 123-cü maddəsinin 4 və 6-cı bəndləri ilə mühakimə olunur. - Bundan sonra hakim Ağasəlim Həsənxan üzünü katibəyə tutdu. -Sənubər xanım, zəhmət olmasa şahidlərin gəlməsi barədə məlumat verin.

-Möhtərəm hakim, çağırılan bütün şahidlər gəlib, dəhlizdə sizin çağırışınızı gözləyirlər.

Hakim Ağasəlim Həsənxan üzünü müttəhi-mə tutdu:

-Müttəhim Qələndər Alqış, zəhmət olmasa,ayağa qalxın və özünüzü məhkəmə iştirakçılara təqdim edin.

-Qələndər Alqış Nayib oğlu Cavadov, 1975-ci ildə Sabirabad rayonunda anadan olmuşam. 1993-1997-ci illərdə hərbi xidmətimi başa vurduqdan sonra bir müddət Sabirabad rayonunda valideyinlərimlə birgə yaşamışam. İş tapa bilmədiyimdən 1999-cü ildə Bakı şəhərinə gəldim. Bir müddət kafe və barlarda ofisiant işlədikdən sonra xüsusi talantım olduğundan və sintezatoru ifa etməyi bacardığımıdan "Badu-Kubə" barında aparıcı kimi fəaliyyətə başladım. "Sarı gəlin" şadlıq sarayında tamadılıq

fəaliyyətimi 2004-cü ilin yayından davam etdirirəm.

-Bu hamisidirmi?

Hakim Ağasəlim Həsənxan soruşduqda müttəhim Qələndər Alqış əvvəl duruxdu. Sonra nəyi isə xatırlayırmış kimi beynində götür-qoy etdiyini bürüzə verən mimikalar nümayiş etdirərək sözünə davam etdi:

-2003-cü ildən Heyran adlı bir qızla ailə həyatı qurmuşam.

-Rəsmi nigahınız varmı?

-Bunun işə nə dəxli var? Camaat Avropada on il bir yerdə yaşayır, dünyaya uşaq gətirirlər, heç onlardan soruşan olmur ki, rəsmi nigahları var, ya yoxdur.

-Bura sənə Avropa deyil, Azərbaycandır.

-Aydındır!

-Onda suala konkret cavab verin və çıxışınızı davam etdirin.

-Vətəndaş nigahındayıq, molla kəbinimiz var. Hazırda Nizami rayonu Əlif Hacıyev küçəsi 45-də kirayənişin kimi yaşayırıq. Övladımız yoxdur. "Sarı gəlin" şadlıq sarayına baş aşbaz Səfurə Xəyalın dəvəti ilə gələrək rəhbərliyə təqdimatı əsasında işə qəbul edilmişəm. İndiyədək hüquq-mühafizə orqanları ilə heç bir əlaqəm olmayıb. Məhkumluğum yoxdur. Siqaret çəkmirəm. Spirtli içkiləri şənliklərdən-şənliklərə qəbul edirəm, o da az miqdarda.

-Cinayət işi hakim Ağasəlim Həsənxanın sədrlüyü ilə baxılır, - Hakim başqa inzibatçıları da məhkəmə iştirakçılarına təqdim etdi. - Dövlət ittihamçısı adından Nizami rayon prokurorluğunundan prokuror Mənsurə xanım Azadə, müttəhimin müdafiəçisi müstəqil vəkil İsaxan Aşurbəy, iclasın katibi Sənubər xanımdır. Zərərçəkmiş qismində mərhumə Aygünün atası Qənbər Cəlilsoy iştirak edir. Məhkəmə işinin aparılmasına etirazı olan yoxdur? Sizin, müttəhim, etirazınız yoxdur ki?

Zaldan "xeyr" cavabı səsləndikdən, müttəhim də başını bulayıb etirazı olmadığını bildirdikdən sonra hakim Ağasəlim Həsənxan işin baxılmasına başladı.

-Müttəhim Qələndər Alqış, zəhmət olmasa, yenə də ayağa qalxın! - Hakim Ağasəlim Həsənxan müttəhimə müraciət edərək onun hüquqlarını başa salmağa başladı. -Məni diqqətlə

dinləyin! Sizə hüquqlarınızı anladırıram: Siz qanuna zidd olmayan istənilən vasitə və metodlardan istifadə edərək özünü müdafiə edə, məhkəməyə sübut və dəlillər təqdim edə, ifadə verə və ya ifadə verməkdən imtina edə bilərsiniz. Sizə hüquqlarınız aydınlaşdırıb!

-Möhtərəm hakim, hər şey aydınlaşdır. Aydın olmayanları da hesab edirəm ki, vəkil İsaxan Aşurbəy aydınlaşdırıb.

-Siz, həmçinin, tənəffüsler və fasılələr xahiş edə bilərsiniz ki, vəkilinizlə məsləhətləşəsəniz. Əyləşin! - deyərək hakim üzünü başqa inzibatçılara tutdu. - Dövlət ittihamçısı, vəsatətiniz yoxdur ki?

-Xeyr.

-Müdafiəçi, bəs sizin?

-Xeyr, möhtərəm hakim.

-Məhkəmə istintaqı prosesinə keçməyi qərara alıram! Dövlət ittihamçısından xahiş edirəm ki, ittihamı təqdim etsin.

Dövlət ittihamçısı prokuror Mənsurə xanım Azadə ittihamnaməni oxumağa başladı:

-Möhtərəm hakim! Müttəhim Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 101-ci maddəsinin 3-cü bəndi ilə ehtiyatsızlıq ucbatından adam öldürmək, həmçinin 123-cü maddəsinin 4-cü və 6-cı bəndləri ilə narkotik maddələrin alınması və yayılmasına görə mühakimə olunur. Müttəhim "Sarı gəlin" şadlıq sarayında tamada işləyib. 22 iyul 2005-ci ildə o, toy mərasimini aparıb. Toy zamanı tamadanın gəlinə ünvanladığı kompliment və atmacalar bəyin və onun yaxınlarının xoşuna gelməyib. Odur ki, bir-neçə nəfər bəyin yaxınları tamadanı şadlıq sarayının yardımçı otaqlarından birinə apararaq öz narazılıqlarını bildiriblər. Orada bəyin yaxınları tamadanın qarnına bir neçə yumruq vurmaqla onu kötükləyərək toy mərasimini daha şən aparmağı tapşırıblar. Müttəhim deyilənlər dən nəticə çıxardığını bildirib. Həm də onlara bu toy mərasimini elə şən aparacağını söyləyib ki, iştirakçıların heç biri ömrünün sonunadək bu şənliyi unutmayacaq. Bundan sonra müttəhim şadlıq evindən çıxaraq yaxındakı "Mars" aptekə gedib və yüksək dozalı ağrıkəsici məhlul alıb. Şadlıq sarayının mətbəxinə qayıdaraq ağrıkəsici məhlulla yüksək dozalı narkotik maddələri qarışdırıb. Kimyəvi-istintaq ekspertizanın ver-

diyi rəyə görə, məhlula ən azı əlli ədəd psixotrop tərkibli həb qarışdırılıb. Bu da 1,5 qramlıq fəal zəhərə bərabər hesab olunur. Müttəhim bu məhlulu əvvəlcədən hazırlanan səadət şərbətinə əlavə edib. Ənənəyə görə, toyda iştirak edən qohumlar və yaxınları bu şərbətdən bir qurtum içib yeni evlənənlərə xeyir-dua verməli, onların ünvanına xoş sözlər söyləməlidirlər. Şərbətdən içənlərdən bir neçəsi həkimə müraciət edib. Bəyin bibisi Səmayə Əşrəfqızı, gəlinin xalaları Aynur və Gülbəniz Bəylər qızı eyni diaqnozla xəstəxanaya qəbul ediliblər. Bu məhlul əvvəl bəyinə təsir edərək, onun bir neçə orqanını keyləşdirir ki, bu da insanı şənləndirir və hərəkətlərində heç bir məsuliyyət hiss etdirmir. Sonra isə mədə-bağırsaq pozuntusu yaradır. Elə buna görə də tamadanın hərəkəti ehtiyatsızlıq ucbatından ölümə səbəb olma faktı kimi qiymətləndirilir. Müttəhim qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada sərt cəzalandırılmalıdır. Bundan əlavə müttəhim mərhumun ailəsinə 30 milyon manat cərimə ödəməlidir.

-Mənim günahım hələ sübut olunmayıb! Bunlar mənə cərimə də kəsirlər! - deyə müttəhim Qələndər Alqış replika atmaqla öz narazılığını bildirir.

Hakim Ağasəlim Həsənxan ona xəbərdarlıq edərək:

-Müttəhim, sizə söz veriləndə danışarsınız. İndi isə məhkəmə-istintaq prosesinin qaydalarına əməl edin, - deyib vəkilinə üzünü tutdu, - İsaxan Aşurbəy, müttəhimə özünü məhkəmə prosesində necə aparmağı başa salın! - iradını bildirdikdən sonra yenidən üzünü müttəhimə tutdu. - Qələndər Alqış, xahiş edirəm, ayağa qalxin. Siz təqdim olunan ittihamı dinlədiniz, özünüzü günahkar hesab edirsinizmi?

-Siz hələ məndən soruşurşunuz da?! - Müttəhim cocudu. - Əlbəttə yox!!! Mən bu deyilənləri etməmişəm!!! Möhtərəm hakim, elə belə də protokola yazın!

-Protokolu katibə aparır.

-Onda qoy katibə elə-belə də yapsın protokola! Mən günahkar deyiləm! İstintaq vaxtı nə-yə isə qol çəkmışəmsə də, o vəhşiyyə oxşar müstəntiqin qorxusundan eləmişəm... Həmin adama gestapoda işləmək lazımdır, orqanda yox!

-Deməyinizdən belə çıxır ki, sizə qarşı istintaq zamanı güc və qanunsuz metodlar tətbiq olunub?

-Yox... O, mənə elə baxırdı ki, mən az qala Nəsiminin dərisini soyanlardan biri olduğumu boynuma almaq isteyirdim.

-Konkret olaraq, sizə qarşı hansı hərəkətlər olub? Sizi döyüblər, əllərinizə qandal vurub isitmə batareyasına bağlayıblar, yemək verməyiblər, ya gecələr yatmağa qoymayıblar?

-Xeyr, bunlardan heç biri mənə qarşı olmayıb.

-Bəs onda sizə qarşı istintaqda hansı qanunsuz metodlar tətbiq olunub?

-Sadəcə, ... müstəndiq mənə elə baxırdı ki... Hündürdən danışındı, ...

Hakim:

-Aydındır, əyləşin! - deyərək yenidən vəkilə müraciət etdi. - İsaxan Aşurbəy, sözünüz varmı?

-Bəli! - deyərək vəkil Isaxan Aşurbəy ayağa qalxıb üzünü zala tutdu. - Siz müdafiəmdə olan adamı dinlədiniz. O, özünü günahkar hesab etmir. Mən də bu qənaətdəyəm. Əldə etdiyim dəlil, versiya və fərziyyələrə əsaslanaraq çalışacağam ki, müdafiəmdə olanın yox, başqa maraqlı şəxslərin bu cinayəti törətdiyini sübuta yetirim.

-Əgər sizin hər ikinizin fikri belədirse, deməli aranızda hansısa razılaşma olub. Onda isə nəzərinizə çatdırıım ki, müdafiə etdiyiniz Qələndər Alqışın indiki ifadələri ilə istintaqda verdiyi ifadələr arasında ziddiyətlər mövcuddur. Belə isə aydınlıq göturmək üçün niyə müttəhim özü verilən sualları cavablandırmasın?

Hakimin bu müraciətinə müttəhim özü tez reaksiya verdi:

-Mən bütün sualları cavablandırmağa hazırlam!

-Elə isə deyin görək, 22 iyul 2005-ci ildə toyda nələr baş verdi?

-Mən üçüncü ildir ki, toy aparıram. İndiyədək neçə-neçə cütlükləri birləşdirib yola salmışam. Sonuncu bəylə gəlini də bağlı gözlərimlə tanıyaram.

...Axşam saatlarında toy başladı. Bəylə gəlin şadlıq sarayına gəldi. Yaxınları onları düz-çörəklə, biz musiqi ilə qarşılıdıq. Stollar bəzədil-

mişdi. Hər cür şənlik şəraiti var idi. Musiqiçilər gözəl musiqilər ifa edirdilər, nədənsə qonaqlar özlərini belə birtəhər aparırdılar. Toyun başlanmasından saat yarım ötməsinə baxmayaraq, şənlənə bilmirdilər. Bəyin yaxınlarından 4-5 nəfər məni köməkçi otağa dəvət etdi, öz narazähləşlərini bildirdilər ki, bəs mən toyu şən apara bilmirəm.

Prokuror Mənsurə xanım Azadə replika atdı:

-Zəhmət olmasa, deyin həmin o 4-5 nəfər sizinlə xoş danışdır, ya necə?

Mütəhim sözünü yarımcıq kəsən ittihamçıya üzünü çevirdi və əsəbi halda dedi:

-Sizin hövsələniz çatmir məni sonadək diniyəsiniz? Eşitmək istəyirsiz ki, onlar məni döydülər, ya yox? Bəli, döydülər. Bizim sənət çox təhlükəlidir. Hər gün içkili və cürbəcür adamlarla rastlaşırıq. Mən adətən hamını sözlə başa salıram. Bu dəfə isə onlar xəbərdarlıq etdirər ki, əgər mən başa düşüb nəticə çıxarsam bizim söhbətimiz davam edəcək. Mən də ona görə çalışdım ki, nəticə çıxaram. Sonra toyu şənləndirə bildim.

-Maraqlıdır, siz bu şənliyə necə nail oldunuz? - Prokuror soruşdu.

-Yaxşı olardı ki, siz o beş nəfərin şəxsiyyətini müəyyənləşdirməklə məşğul olardınız. Mənə gəlincə isə, narahat olmayıñ. Mən professional tamadayam. Bu məndə bir neçə metod tətbiq etməklə alınır.

-Metodlardan biri də narkotikadır, eləmi? - Prokurorun səsində istehza hiss olundu.

-Narkotikanın bura nə aidiyyatı var?! Mən özüm heç vaxt narkotika qəbul etməmişəm, ümumiyyətlə narkotika ilə münasibətim olmayıñ. Mən dedim axı, professional tamadayam. Məni bütün Bakı tanırıñ. Mənə 3 ay qabağa növbəyə yazılırlar.

Prokuror ayağa qalxbıñ:

-Xahiş edirəm, axtarış zamanı aparılan videoçekiliş nümayiş etdirilsin. - dedi. Video nümayiş etdirərkən sözünə davam etdi. - Axtarış zamanı mətbəxdən 20 bağlama həmin həblərdən tapılıb. Ekspertizanın rəyində də şərbətə qatılan həblərin tərkibi tapılanların tərkibi ilə eynidir. Bu narkotik maddədir. Deməyə əsas verir ki, siz bu işlə mütəmadi məşğul olaraq toyları şənləndirməyə çalışırsınız. Buyurun

baxın, cənablar, nümayiş olunan videoda bütün faktlar öz təsdiqini tapır.

-Etiraz edirəm! - Müttəhim ayağa qalxdı.

-Elə isə yaşadığınız mənzilindən tapılan həblərə sözünüz nədir?

-Bunlar mənim deyil! Qəsdən mənə qurğu qurublar, özləri atıblar! Mənim ağlım çəşib ki, belə bir maddəni evimdə saxlayım? Mən heç bilmirəm onun dadı, rəngi, paketi necədir?

-Xatırladım ki, istintaq zamanı axtarış protokolları və əşyayı-dəllər sizə təqdim olunub. Siz də protokolu imzalayaraq razılığınızı bildirib əməlinizi etiraf etmisiniz.

-Mən dedim axı! İstintaq zamanı nə etmişəmsə, hamısını o vəhşi müstəntinqin qorxusundan etmişəm. Qeyd edim ki, müstəntiqin qorxusundan mən lap Səhiyyə naziri Əli İnsanovla əlbir olub dövlət çəvrilişinə hazırlaşdırmı da boynuma alardım...

-Yaxşı biz buna bir daha qayıdarıq. Deyin görüm, həmin gün siz "Mars" aptekdə ağrıkəsici məhlul almışınız mı?

-Bəli, onu almışam.

-Nə üçün almışınız?

-Necə yəni nə üçün? Deyirəm, almışam. Toylarda mənim qida qəbul eləyib həzm etməyim problem olur. Odur ki, yanında ağrıkəsici gəzdirirəm. Özümdə olan ağrıkəsici məhlulu yardımçı otağa qoymuşdum. Lazım olanda baxdım ki, orada yoxdur, oğurlayıblar. Odur ki, beş dəqiqəyə üzəbzə "Mars" aptekə qaçıb ağrıkəsici alaraq qayıtdım.

-Bir daha nəzərinizə çatdırıram ki, çoxsaylı ekspertizalar, məhəbbət piyaləsində qalan səadət şərbətinin qalığında aşkar edilmiş məhlulun mətbəxdə, sizin yaşadığınız mənzildə tapılan məhlulla eynən olduğunu və həmin məhlul bankasının üzərində sizin barmaq izlərinizin olduğunu aşkarlayıb.

-Bunlar yalandır! Hamısı qəsdən edilib! Büttün bunlar mənə qarşı qurmadır! Mən ümumiyyətlə şərbət hazırlamıram.

-Siz inkar etsəniz də, ekspertiza tərəfindən hər şey sübuta yetirilib. Ölən gəlinin qanında da məhz, həmin siz aldığınız, mətbəxdə və yaşadığınız mənzildə axtarış zamanı tapılan məhlul və həblərin tərkibi aşkarlanıb. Həmin məhlulu aptekdən aldıığınızı danmırıñız ki? Apardı-

gımız kompleks ekspertizalar sübuta yetirib. Bir qalır ki, şərbəti hazırlayanın və həmin məhlulu şərbətə əlavə edənin dəqiqləşdirilməsi.

-Mən bir daha qeyd edirəm: ağrıkəsicini məndən oğurlayıb, narkotik həbləri isə qəsdən mənə atıblar. Mən toylarda həmişə qonaqlarla birlikdə oluram. Məhəbbət piyaləsində səadət şərbətinə bəylə-gəlinin yaxınlarını qonaq edirəm. Bu barədə fikirləşməmişəm də... Nəzərinizə çatdırıram ki, həmişə şərbəti baş aşbazımız Səfurə Xəyal hazırlayır. Sizin qalan suallarınıza cavab verməkdən imtina edirəm!

-Sənubər xanım! - Hakim müraciət etdi. - Zəhmət olmasa, şahid Səfurə Xəyalı salona dəvət edin.

Sənubər Katibə yalnız koridorda eşidilən mikrofonla baş aşbaz Səfurə Xəyalı məhkəmə prosesi keçirilən salona dəvət edir. Qapıda duran polis nəfəri qapını açır. Səfurə Xəyal salona daxil olur.

Hakim üzünü şahidə tutur:

Şahid Səfurə Xəyal, zəhmət olmasa kürsünün arxasına keçin.

Şahid kürsünün arxasına keçir. Hakim şahidin anket məlumatını səsləndirir. Şahid təsdiq edir. Sonra hakim şahidə yanlış ifadə verəcəyi halda cinayət məcəlləsinə əsasən məsuliyyətə cəlb olunacağı haqda xəbərdarlıq edir. Beləliklə, həmin gecə toy şənliyində baş verənlər və məhəbbət piyaləsi şərbətinin hazırlanaraq mərasim iştirakçılarının bu şərbətə qonaq edilməsi prosesi aydınlaşdırılır. Daha bir məqam üzə çıxır. Müttəhim və onu müdafiə edən vəkil günahları qismən də olsa baş aşbazın üzərinə atmaq istədikdə aydın olur ki, tamada son vaxtlar Səfurə Xəyalala isti münasibət bəsləyirmiş. Göyçay rayonundan çörək pulu qazanmaq dalınca Bakıya gələrək, "Sarı gəlin" şadlıq sarayında baş aşbaz işləyən dul qadın Səfurə Xəyalala Qələndər Alqış söz veribmiş ki, tezliklə arvadını boşayıb onunla yaşayacaq. Odur ki, Qələndər Alqış tez-tez mətbəxə gəlir, baş aşbazla yaxınlıq məqsədi güdürmüş kimi onun işlərinə də əl atıb köməklik göstərdiyini bürüzə verirmiş.

-Hələlik salonda əyləşin, məhkəmənin icazəsi olmadan binanı tərk etməyin. - hakim buları deyib baş aşbaz Səfurə Xəyalı salonda ön cərgədə əyişdirdikdən sonra üzünü katibəyə

tutub zərərçəkmisi dəvət etməyi buyurur. Zərərçəkmış, ölen gəlinin atası Qənbər kişi salona daxil olanda müttəhim meymunbazlığını davam etdirir.

-Xahiş edirəm, konvoyu çağırın. Bu kişi istənilən anda mənə hücum edə bilər. Mənim təhlükəsizliyimi təmin edin, möhtərəm hakim. Birdən o məni boğub öldürər. Bir görün o, mənə necə baxır.

Hakim zərərçəkmış kürsü arxasına keçməyi tapşırır. Onun anket məlumatlarını səsləndirib təsdiqini aldıqdan sonra düzgün ifadə verməyəcəyi halda məsuliyyətə cəlb olunacağı xəbərdarlıq edir. Sonra hadisəyə münasibətini bildirməsini xahiş edir.

-Mən gəlinin atasıyam. Həmin gün qızımın toyu idi. Bu əclaf - müttəhimi göstərir - bütün işlərimizi alt-üst etdi. Əgər bilsəydim ki, bu əclaf belə hərəkət edəcək, mən elə həmin axşam onu bu əllərimlə boğub öldürərdim.

-Qənbər kişi, emosiyalara qapılmayı və heç kimi də təhqir etməyin! Siz buraya suallara cavab verməyə dəvət olunmusunuz. Odur ki, özünüzü ələ alın və sualları cavablandırın.

-Qənbər kişi! - Prokuror sualla müraciət etdi. - Siz bəyin dostları ilə tamada arasında olan konfliktən xəbardarsınızmı?

-Toy gecəsi, tamada yaraşmayan zarafat və replikalarla, hansı ki, gəlinin ünvanına söyləyirdi, hamını bezdirmişdi. Odur ki, bəyin dostları tamadanı xəbərdarlıq etmək üçün yardımçı otağa çağırıldılar. Mənim xəbərim oldu. Sonra bir müddət keçdi. Gördüm ki, Qələndər Alqış mətbəxdən stola qrafındə şərbət gətirdi.

-Siz həmin şərbətə nə isə əlavə edildiyini gördünüz?

-Xeyr, görmədim. Lakin tamada həmin şərbətə yaxınları qonaq edəndən sonra dəyişiklik gördüm. Ağır təbiətli həyat yoldaşım elə şənləndi ki, gözlərimə inanmadım. 55 yaşlı qadın ortaya düşüb yeniyetmə kimi dingildəməyə başladı. Onu güclə sakitləşdirib masaya gətirdim. Sonra təqribən bir saatdan sonra məndə bərk qarın ağrısı başladı. Ayaqyoluna gedib orada böyük növbə gördüm. Çox qonaqda qarın ağrısı başlamışdı.

-Aydındır! - Prokuror sözünə davam etdi. - Möhtərəm hakim, işdə arayış var və orada qeyd

olunur ki, bu həb ilə ağrıkəsici məhlulun birgə təsirindən beyində neytrallaşma gedir. İnsan öz hərəkətlərinə nəzarət edə bilmir və bu hal mədə-bağırsaq pozuntuları ilə müşayiət olunur. Bayaq da qeyd elədim: xəstəxanaya düşənlərdə də eynilə bu hallar baş vermişdir.

-Qənbər kişi! - Hakim ona müraciət etdi. - Hələlik birinci cərgədə əyləşin. Məhkəmənin razılığı olmadan salonu tərk etməyin. Sonra üzünü Sənubər Katibəyə tutub, şahid Rövşən Röşkanı çağırmağı tapşırıdı. Rövşən Röşka salonu daxil oldu. Hakim ona kürsü arxasına keçməyi buyurdu. Rövşən Röşka kürsü arxasına keçdikdən sonra hakim onun anket məlumatlarını səsləndirib təsdiqini aldıdan sonra əvvəlki şahidlərə olduğu kimi ona da yanlış ifadə verəcəyi halda cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaçağı haqqında xəbərdarlıq etdi. - Indi isə suallara cavab verin.

-İşdə olan materiala əsasən, - ilk sualı prokuror verdi, - siz təsdiq edirsiniz ki, tamada şərbətə hər dəfə narkotik maddələr əlavə edirdi.

-Bəli, elədir. - Şahid Rövşən Röşka cavab verdi. - Mən musiqiçiyəm. Bunu dəfələrlə öz gözlərimlə görmüşəm. İstintaqa da bu barədə ifadə vermişəm və protokolu imzalamışam.

-İcazə olarmı, mən sual verim. - Müttəhim hakimə müraciət etdi.

-Bəli, olar.

-Onda mənə cavab ver, Röşka. Mən çoxdanlı, səninlə danışmaq istəyirdim. Bu, sənə müstəndiqlə çay içmək deyil! Mənimlə danışmaqdır. Gözümün içində bax, alçaq.

-Mən cavab vermək istəmirəm. - deyə Rövşən Röşka müttəhimin suallarını cavablandırımaqdan yayınmağa çalışdıqda hakim əlavə etdi.

-Özünü ələ alın, şahid Rövşən Röşka. Müttəhim özünü müdafiə etmək üçün bütün metodlardan istifadə edə bilər: o cümlədən şahidlərə sual vermək metodundan. Odur ki, onun suallarını təmkinlə dinləyin və cavablandırın. Siz onun suallarını cavablandırmaqdan imtina edə bilərsiniz, lakin bu bir az şübhəli görünəcək.

-Sən şəxsən gördünmü ki, mən qonaqlara narkotika verdim, və ya şərbətə narkotika qatdım?

-Xeyr, görmədim. Lakin mən dəfələrlə toy şənliklərində sənin əlində həmin həbləri gör-

müşdüm, hansı ki, istintaq zamanı narkotik maddə olması aşkarlanıb.

-Yalan deyir, onun özü narkotik qəbul edib! Özü də şərbətə narkotik qatıb! - Müttəhim haykük qaldırıdı. - Sən nəyə görə qardaşını direktorun yanına gətirdin? Məni bütün şəhər tanır. Bəs sənin qardaşın kimdir? Bədbəxt bir sintezator çalan? Yevlaxda kim tanır sizi?

Hamı bir-birinə qarışdı. Hakim çəkici dəmirə döyəcləyərək hamını qayda-qanuna əməl etməyə çağırıdı. Vəkil şahidin ifadəsinə öz təecübünü və inandırıcı olmadığını bildirsə də, prokuror şahidin ifadəsini axtarış zamanı hazırlanan protokollara və ekspertiza rəyləri ilə sübuta yetirildiyini hakimin və məhkəmə iştirakçılarının nəzərinə çatdırıdı. Bundan sonra hakim şahidə ön cərgədə oturmağı və məhkəmənin icazəsi olmadan məhkəmə salonundan kənara çıxmamağı tapşırıdı.

-Sənubər xanım, zəhmət olmasa, növbəti şahidi salona dəvət edin.

Hakimin bu müraciətini eşidən Sənubər Katibə "Sarı gəlin" şadlıq sarayının müğənnisini - şahid Gülbəniz Güləri məhkəmə salonuna dəvət etdi.

-Şahid Gülbəniz Gülər, zəhmət olmasa kürsünün arxasına keçin!

Hakim şahidin anket məlumatını səsləndirdi. Təsdiqini eşitcək onu yalan ifadə verəcəyi halda cinayət məsuliyyətinə cəlb olunacağı haqqında xəbərdar etdi. Şahidin ifadəsi zamanı tamadanın baş aşbazla yaxınlıq əlaqələri, toy gecəsi baş verən bəzi məqamlar bir daha öz aydınlığını tapdı. Tamadanın bəyin dostlarına: "Mən indi toyu elə şənləndirim ki, siz ömür boyu belə şən keçən toy mərasimi görmədiyinizin şahidi olasınız, və ya belə şən keçən toyu siz ömrünüz boyu unutmayaqsınız" - kimi ifadələr işlətməsi şahidin ifadəsi zamanı bir də səsləndi.

-Siz şəxsən bu şərbətdən içdinizmi? - Prokurorun bu sualını şahid belə cavablandırıdı:

-Mən sükan arxasında olduğumdan və həmin şərbətə araş əlavə olunduğuundan içmirəm. Lakin eşitdiyimdən və tamadanın həmin şərbəti barmaqları ilə dodaqlarına sürtdüyü gördük-də belə qənaətə gəlirəm ki, həmin şərbətin tərkibində spirtli içkidən başqa narkotik maddə də

vardır.

Vəkil öz şübhələrini bildirdikdə prokuror Mənsurə xanım Azadə qəti ehtirazını bildirdi.

-Möhtərəm hakim, vəkil İsaxan Aşurbəy hər şahiddə müttəhimlik görür. Bu da prokurorun işinə və ekspertizaların təsdiqinə ciddi yanaşmaqda maneçilik törədir.

-Vəkil İsaxan Aşurbəy, sizə ayrılıqda söz və vaxt ayrılaceq. Onda bütün şübhələrinizi bildirərsiniz. - Hakim dedi. Şahid Gülbəniz Gülerə isə birinci cərgədə əyləşməyi, məhkəmənin icazəsi olmadan məhkəmə salonundan kənara çıxmamağı tapşırıdı. Katib Sənubər xanıma da növbəti şahidi içəri dəvət etməyi buyurdu.

Növbəti şahid aptekçi Gülsənəm Maral dəvət ilə məhkəmə salonuna daxil oldu.

-Şahid, zəhmət olmasa kürsü arxasına keçin. - Hakim bunları dedikdən sonra şahidin anket məlumatlarını səsləndirərək təsdiqini alır və yalan ifadə verəcəyi halda cinayət məsuliyyətinə cəlb olunacağı haqqında xəbərdarlıq edir.

Aptekçi şahidin ifadəsində tamada Qələndər Alqışın həmin gün tələsik aptekə gəldiyi və ağırkəsici məhlul aldığı öz əksini tapdı. Aptekçi müttəhimini tanıdı. Onun dəfələrlə aptekə gəldiyini və ağırkəsici məhlul aldığıni bildirdi. Gülsənəm Maral onu da qeyd etdi ki, həmin axşam Qələndər Alqış böyük tutumlu ağırkəsici istədi, bu da belə fikir yaratdı ki, kimsə bərk ağıriyır, ya da bir necə nəfər bu məhlulun ehtiyacındadır.

-İfadənizə görə çox sağ olun. Əyləşin!

Hakim bundan sonra qeyd etdi ki, məhkəmə istintaq prosesini başa çatmış hesab etmək olar. Odur ki, tərəfləri dinləmək üçün sözü baş hüquq məsləhətçisi prokuror Mənsurə xanım Azadəyə verdi. O, öz növbəsində dövlət adından ittihamı oxudu və müttəhimə məhkəmədən 8 il iş istədi. Növbəti söz müttəhimin müdafiəcisi vəkil İsaxan Aşurbəyə verildi. O, dedi:

-Möhtərəm hakim, yuxarıda qeyd etdiklərim kimi, müdafiəmdə olan Qələndər Alqış törədi-lən cinayəti qəbul etmir, mən də onun bu cinayəti etdiyini inkar edirəm. Odur ki, məhkəmənin istiqamətini lazımi olan tərəfə istiqamətləndirmək istərdim. Ölən gəlinin atası Qənbər kişi 1995-ci ildə maşınla baş aşbaz Səfurə Xəyalı vurub. Səfurə Xəyal da əlinə düşdüyü fır-

sətdən istifadə edərək Qənbər kişidən onun qızını toy gecəsi zəhərləyərək öldürməklə qisasını alıb, və ya musiqiçi Rövşən Röşka öz qardaşını tamada Qələndər Alqışın yerinə işə keçirmək məqsədilə bu hadisəni törədir. Bundan başqa müğənni Gülbəniz Gülerin Qələndər Alqışa xüsusi simpatiyası olduğundan və bilərəkdən ki, Qələndər Alqış Səfurə Xəyalla isti münasibətdədir, onları cəzalandırmaq qərarına gəlir. Səadət şərbətinin baş aşbaz tərəfindən hazırlanlığını bilərək qəsdən bu hərəkəti törədir. Xahiş edirəm, mənim gətirdiyim arqumentlər nəzərə alınsın.

Son söz müttəhimə verilir.

-Mən bu cinayəti törətməmişəm! Özümü günahkar hesab etmirəm! - deyərək oturan müttəhim Qələndər Alqış tam əminliklə arxayınlığı ki, onun və vəkilinin dedikləri əsas götürüləcək.

Məhkəmə on beş dəqiqlik məşvərət otağına keçir. Salonda əyləşənlərə fasılə elan olunur.

On beş dəqiqlik sonra hər kəsin öz yerini tutduğunu görən Sənubər Katibə xəbərdarlıq edir:

-Qalxın, məhkəmə gəlir!

Hakim Ağasəlim Həsənxan Azərbaycan Respublikası adından hökm oxuyur:

-Məhkəmə hökm edir: Cinayət Məcəlləsinə əsasən müttəhim Qələndər Alqış ehtiyatsızlıq ucbatından toy zamanı gəlin Aygün Qənbərqızının ölümündə günahkar tanınır. Əlavə olaraq Qələndər Alqış həm də narkotik maddələrin əldə edilməsində və əhali arasında yayılmasında da günahlandırılır. Cinayət Prosessual Məcəllə imkan verdiyindən son cəza müxtəlif cəzalar hesabına toplanaraq nəticə olduğundan müttəhim Qələndər Alqış üçün 8 illik həbs qəti-imkan tədbiri seçilir. Onun haqqında məhkəməyə qədər seçilmiş həbs qəti-imkan tədbiri dəyişilməsin. Bu gün müttəhimə və onun vəkilinə hökmün surəti çatdırılsın.

Hakim hökmü oxuduqdan sonra müttəhimə tərbiyəvi təsir göstərə biləcək ibarələr seçərək onun kassasiya şikayəti vermək hüququnu da başa saldı.

-Məhkəmə müşavirəsi bağlı elan olunur.

BAKİ, MART, 2006

ELGÜN ATAKİŞİYEV

SƏNİN XATİRİNƏ

Qaldırıb hər gecə mən badə sənin xatırınə,
Verirəm günlərimi, badə, sənin xatırınə.

Yazılan hər sətir, hər cümlə cəmalın yoluna,
Deyilən hər yeni ifadə sənin xatırınə.

Gözünün daması qəm bəhri yaratmışsa mənə,
Batım əsfalına dəryadə sənin xatırınə.

Sən gedəndən bəri çün xanəmə nəqsin məruz,
Dayanıb zülm edir hər radə sənin xatırınə.

Keçən hər anın əzabın daşıyıb xatirdə,
Min əziyyətlə salım yadə sənin xatırınə.

Qalımım tək ölümüm bir əhəmiyyət daşımıır,
Verirəm ruhuma müsadə sənin xatırınə.

Əcəlim gəlməsə də əmrinə xatır olərəm,
Olmuşam əmrinə amadə sənin xatırınə.

Ol Abu Zeydə hər aşiq ola bilməz bənzər,
Dərd ilə ömr edə dünyadə sənin xatırınə.

MƏHPARƏM

*Hər kəs sənə ulduz deyə,
Özüm sənə "ay" demişəm...*

M.H.Şəhriyar

Qoca Behcət ağa tək ayə bənzədim səni mən,
Onun öz yarına - ol tayə bənzədim səni mən.

Sən ay olsan, sənə mən gün təki etsəm təsir,
Nurumu əks eləsən sayə bənzədim səni mən.

Dünya evi çəkmirsə gün ilə ayın eşqin,
Mənlə qəbr evində həmsayə bənzədim səni mən.

Qapqara göz və qaşın oxla kaman bənzəridir,
Qəlbimə saplayan o yayə bənzədim səni mən.

Şəhriyar tökdüyü yaş Elgünə qismətdi demə,
Deyim ey gözdən axan mayə, bənzədim səni mən.

MƏNƏM

Səri-kuyində gözəl qız sənə aşiq də mənəm,
Edibən dildə şəhadət o münafiq də mənəm.

Etmişəm səcdə, itaət də sənin əmrinə mən,
De ki, Allah da mənəm, rəbbi və xalıq də mənəm.

Şüuru əndişə'yə salmış sən olan hər anın,
Var hüququn deyəsən əql ilə məntiq də mənəm.

Ki, gələn hər yeni aşiqinə məndən elə bəhs,
Deyim işveyi-məcalindakı sabiq də mənəm.

Gedib əgyarə rəzil eyləmisən mən yetimi,
Gedirəm mən də deyim eşqə mütariq də mənəm.

Sən Abu Zeydi nə cür tərk edərək məhv elədin,
Ama yoxluqda sənin eşqinə sadıq də mənəm.

YANINA GƏLİM

Bir xoş üz, bircə təbəssümlə gəlim mən yanına,
Xoş üzün əksi-təcəssümlə gəlim mən yanına.

Gözlərin tək həyatım, ruzigarım qarə gəlib,
Nə olar istə bəyaz-dümlə gəlim mən yanına.

Çox güman sahilin öyrəşdi həzin dalğalara,
Dəyişim külli-təlatümlə gəlim mən yanına.

Keçən hər gün də keçir xırda kədərlərlə dolu,
Yığım hər parəsini cümlə gəlim mən yanına.

Soruşan olsa nəyin qaldı o yordan savayı,
Sayaraq heca, beyt, cümlə gəlim mən yanına.

Bu Abu Zeydi əgər görməyə olsan razı,
Görünüm, sözlə, tərənnümlə gəlim mən yanına.

KEÇƏN GÜNLƏRDƏN BİRİ

Necə ki, keçir günlər
Kimsəsiz, tək və sənsiz
Nə soruşan kimsə var
Nə sən varsan nə də "biz"

Axşamlar sənsiz keçir
Açıılır səhər sənsiz
Sənsiz fırlanır dünya
Vaxt keçir hədər sənsiz

Sığallayır telini
Şəhərimdə əsən rüzgar
Başqa yerdən gətirir
Kədər bizə buludlar

Saçına bəzək vurur
Səmanın ulduzları
Niyə tez unudulur
Əsmər Bakı qızları

Gecənin zülmətində
"Ay" əks etdirmir səni
Pəncərələr işıqsız
Tamamlayır gecəni

Səndən geriyə qalan
Zəhər kimi tütin var
"Yalqız" daşıyan küçə
Təklər dolu bütün var

Dönmə... yoxdu mənası
Dirilməz ölen daha
Çiçəklənməz ağaclar
İşıqlanmaz pəncərən
Nə mən adam olaram
Nə də ki, sən "kaşank qız"

METRO

Səni uzaqlara aparan qatar,
Mənim ürəyimi aldı apardı.
Sandım ki, ruh çıxıb getdi bədəndən,
Sonradan anladım gedən qatardı.

Səninlə mən ayrı eskalatorda,
Sən aşağı baxsan, mənsə yuxarı.
Biz eyni qatarda getməsək belə,
Eyni eskalatorda olaydıq barı.

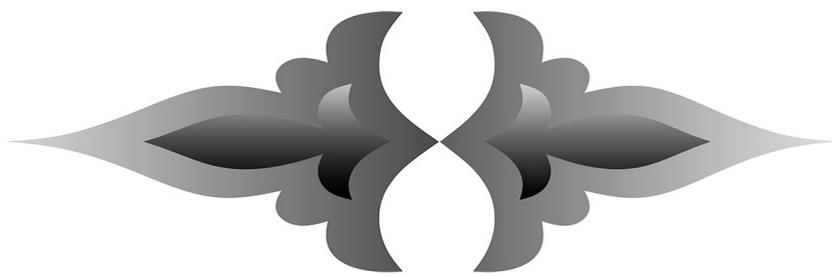
Yenə də hansıa stansiyada,
Səni gözləyən var görüş yerində.
Sən Allah, sevginə olma biganə,
İstəsə onunla görüş yerində

Bu şəhər, bu metro, bu sən, bu da mən,
Heç birində necə görmədin məni.
İnsanlar dərdimə oldular şərik,
Göz yaşam xətrinə gəzdilər səni.

Şəhər də bozumtul boyanıb durub,
Sındırıb qoyduğun bir ürək kimi.
Yanımdan sən necə ötüşüb getdin,
Bakını oxşayan bir külək kimi.

Görəsən hansı bir kədər gündündə,
Görmək nəsib olar növbəti səni.
Yüz il də, min il də görməsəm belə,
Unudan deyiləm bil, qəti səni.

Bilsəm ki, nəsə bir dərdin var sənin,
Deyərəm, əzizim, döz, gələcəm mən.
Sevmə, istəmirəm, bu çoxdur mənə,
Düşünsən bəsimdir, söz, gələcəm mən.

PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

QANLI ƏL

(hekayə)

-Vay dədə!

Səsə geri çöndüm. Avtobusun arxa qapısının ağızında dayanan sərnişinin rənginin qaçlığından nəsə pis bir şey olduğunu anladım. Fəryad qoparan adam təxminən 40-45 yaşlarında olan kişi idi. Dişlərini bir-birinə sixib donub qalmışdı. İrəli gəlib nə baş verdiyini, ona necə kömək edəcəyimi ayırd etmək istədiyim vaxtda onun sağ tərəfindəki adam nə gördüsə qəfildən qapını yumruqla döyəcləyib sürücüyə tərəf boylanaraq:

-Qapını aç! - deyə qışkırdı. Qapı şaqqılıt ilə açılanda rəngi qaçmış adam əlini qapının arasından çəkdi. Barmaqlarından yerə qan dammağa başladı. Yalnız indi onun əlinin qapının arasında qaldığını gördüm. Səsini çıxarmasa, ağrısını canına salıb, dözüm nümayiş etdirərə də gözləri ixtiyarsız yaşarmışdı. Çantamdan salfet çıxarıb uzatdım.

-Əlinizi sıxın, qanın axmasını dayandırsın. - dedim. Salfeti götürüb barmaqlarının üstünə qoydu. Ona edilən ilk və son yardım da elə bu oldu. Sərnişinlər vəziyyəti öyrənsələr də yaxına gəlib hər hansı bir yardım etmək fikrində deyildilər. Kasıb görkəmi sanki əli silahlı gözetçi kimi dayanıb adamları ona yaxın buraxmirdı. Ciyinlərindən sürüsüb aşağı düşən gödəkcəsi elə bil sahibindən be-zib əynindən öz-özünə çıxməq isteyirdi. Üzdən ağrının əmələ gətirdiyi narahatlılıqdan başqa yox-sulluğunun verdiyi "xəcalət" hissinin çizgiləri də duyulurdu. Bu qədər adamın içində onun ağrısını təkcə mən hiss edirdim. (Şübhə etməyin.) Bu acı reallıq idi. Sakitləşə bilməyib:

-Gəlin, düşüb aptekə gedək. - dedim. - Orda dərman qoyub sariyarlar.

Ya canının ağrısından, ya da təklifə konkret münasibət bildirmək məqsədilə qaslarını düyünləyib:

-Ciddi bir şey deyil, - dedi. - keçib gedəcək.

Amma doğru demirdi. Birdən ağlıma gəldi ki, "Bəlkə, cibində dərmana verməyə pulu yoxdur. Ona görə belə deyir. Mənim yardımımı da qəbul etməyəcək". Daha məcbur etmədim. Ona yazığım gəlirdi. Bu yaralı əllə neçə vaxt işləyə bilməyəcək, ailəsinin yanında xəcalət çəkəcəkdi.

Özü də sağ əli yaralanmışdı. Əlindəki çapıqlardan, qabarlardan dolanışığını təsəvvür etmək asan idi. O yarıqlar bir anda qanla doldu. Dişlərinə pənahlanıb ağrıya dözdüyü məqamda avtobusu tərk etmək üzrə olan qadının guya canıyananlıq edirmiş kimi: "Kasıbin işi hər yerdə zülümdü", - deməsi həmin an onun qanayan barmaqlarına səpilmış duza çevrildi. Həyatın qəddarlığını, içində çabaladığı çətinlikləri ona xatırlatmağın yeri deyildi. Amma qadın sözünü barit kimi atıb adamı alışdırıcı. Bu agrılı mənzərənin qarşısında yeganə təsəlli beynimdən keçən "Kiminin əlindən başqasının, kimininkində də öz qanı axır. Bu anlarda cismin ağrısına da vicdanın rahatdır, qardaş. Əlindən axan öz qanındır. Qoy, öz əlində özgən qanını görənlər vicdan əzabı çəksinlər. Sənin əlinin qanı gedəcək, amma əlində sənin kimilərinin qanı olanlar ömrü boyu o qanı heç nə ilə yuya bilməyəcəklər" fikirləri idi...

KÖKÜNƏ SÖYKƏNMİŞ QOCA ÇİNAR

(Şair Nazim Əhmədlinin şeir dünyası barədə düşüncələrim)

Qızıl olsam dəyərimi hər kəs bilərdi. Mən sadə bir dəmir oldum. Dəyərimi yalnız anlayan bilsin.

Səms Təbrizli

Gözəl ziyalı, vətənpərvər insan, təpədən dırnağa şair olan Nazim Əhmədli barədə söz demək böyük məsuliyyət tələb edir. Hər şeydən əvvəl ona görə ki, onun yaradıcılığı fəlsəfi tutumuna görə az şairin yaradıcılığında rast gəlinən dərinliyi ilə seçilir. Digər tərəfdən doğulduğu əsrarəngiz gözəlliklər məsgəni olan Laçının düşmən tapdağı altında olması, dövrümüzdə müsəlman Şərqində günahsız insanların qətlə yetirilməsi, dünyamızda baş verən ədalətsizliklər həssas qəlbli şairin içini göynədir. Bu günkü torpağı qan içən dünyamızı heç bir günahı olmayan mələk qəlbli insanlara layiq bilmir:

*yumub gözlərini ağlayan mələk,
sənin də ulduzlu göyün varlığı,
burda ala qarğı bala çıxarmaz,
sənin Yer üzündə nəyin varlığı.*

("Ağlayan mələk")

Bu günkü dünyamızda təmiz qəlbli insanların qiymətləndirilməməyi, arzularının gerçəkləşməsinin mümkün olmamağı, qol-qanadının qırılmağı şairi rahatsız edir:

*qayıt göy üzünə, ağlayan mələk,
ağca qanadların qırılmamış get,
burda səni kimsə anlamayacaq,
gözərlərinin yaşı qurumamış get.*

(yenə orada)

Şairi yurd həsrəti - Laçın həsrəti bir an belə tərk etmir. Köckünlüyü ən ağır dərd bilən şairin qəm yükünü heç nə ilə ölçmək mümkün deyil:

*İlikdən, qandan axır dərd,
elə yandırır, yaxır dərd,
dünyada varmı ağır dərd,
elin qəmindən o yana.*

Yaxud:

*gözümün kökü yoldadı,
məni kim yorur, aldadır,
görən indi nə haldadı,
dağlar Laçından o yana.*

("Hər şey, hər şey ağappaqdı")

Əsil şairləri digərlərindən fərqləndirən, onların yaşamağın anlamını qarnını doyurmada deyil, ruhlarını gözəlliklərlə bəsləmələrində olduğu üçün, pis əməlləri gördükcə rahatsız olurlar. Üstəlik, sevdiklərindən ayrı düşərkən ruhlarının onların (sevdiklərinin) yanında qaldığını düşünər, cəhənnəm əzabı çəkərlər. Hələ bu ayrılıq ata-babalarının qanları ilə, canları ilə qoruyub saxladığı, doğulduğu və babalarının uydugu müqəddəs torpaqdırsa... :

*Bir şirincə bayatı,
qulağıma piçilda,
gedim axtarım, tapım,
ruhum qalib Laçında!*

("Ruhum qalib Laçında")

Şair doğma Laçınından axan və bir zamanlar insanlara şəfa verən tər-təmiz çay və suların "dərddən, qubardan" axdığını düşünüb, qəm dəryasına qərq olur. Üstəlik, anasından ayrı düşmüş bir bala təsəvvür edin, yol ayrıcında dayanıb həsrətlə yollara baxan bir övlad, Ana - Vətən yaralarını ürəyinin yaraları sanan, bu yaraları sarımağ'a gücü çatmadığından, əsarət altında qalmış yuvası üçün daha çox ürəyi göynəyən bir övlad... İndi dörd misrada cızılmış aşağıdakı tabloya diqqət edin:

*Gur sular hardan axır,
dərddən qubardan axır,
bir yetim həsrət baxır,
durub yol ayrıcıcıda.*

(*Yenə orada*)

Nazim Əhmədli, həqiqi bir şair kimi tək yurdunu deyil (hərçənd İraq və Suriyanın bir hissəsi də Uzun Həsənin və nəvəsi Şah İsmayılin torpaqları - Azərbaycan türklərinin torpaqlarıdır), ümumən, dünyanın harasında olursa-olsun töküllən nahaq qanlara biganə qala bilmir. Suriyada günümüzdə baş verənlər şairin ürəyini göynədir:

*Orda yuyulur boz çöllər,
yuyulur, qanla yuyulur,
qorxu içində körpələr,
uçuq evlərdə uyuyur.*

(*"Suriya"*)

Çiynində yurd dərdi gəzdirən şair, gecəni, qaranlığı deyil, aydın səhəri sevir, Vətəninin üstündə qara buludları deyil, aydın səmanı görmək istəyir:

*Cixım gedim dan üzünə,
gəl eşqini dan üzümə,
mən aşiqəm dan üzünə,*

könlüm istəmir gecəni. - gözəl gələcəyinə umidini itirmir, dünyamıza haqqın, ədalətin gələcəyinin çox yaxında olduğuna inanır:

Günəş qürub çağındadı,

(*"Gecə"*)

*Ancaq şair dünyanın
dərd ölüm ayağındadı
deyirlər lap yaxındadı,
arzularımın səhəri.*

(*"Arzularımın səhəri"*)

İnsanların içindəki gözəlliyyin üzünə vurduğu bir zaman var idi, abır-həyanın, ismətin olduğu bir zaman. Sevən sevdiyinə: "Səni sevirem", deyə bilməzdi. Gözlər danişar, dil lal olardı. Bu, əsil eşq idi, insanlara layiq olan eşq. İndi siz söz-lə cızılmış tablonun gözəlliyyinə baxın. Eşqin-insani eşqin gözəlliyyinə valeh olmamaq olmur:

*Belə baxış olarmı,
yanağı pörtdü getdi,
çağurdum dönə o qız,
üzünü örtdü, getdi.*

(*"Bəki payızı"*)

Nazim Əhmədlinin eşqi təsadüfi eşq deyil, bu eşq kamil insanlara məxsus ola bilən eşqdır. Bu sevgini dərk edə bilməyin özü elə ruhən ucalı bilmək sənətidir. Çünkü: "Sevmək acı çəkmək, sevməmək ölməkdir" (Aristotel). Ancaq bu ağrı-acını düyməq qabliyyəti də böyükərə məxsusdur. Bu cür sevənlər, eşqlərini ömrü boyu yaşıdlar, ayrılıq-hicran bir tərəfdən işgəncədir-sə, digər tərəfdən bu həyatın özüdür. Beynində problemləri olanlar ağrı-acını dərk eləmədikləri kimi, eşqə əyləncə kimi baxan ehtiras və şəhvət düşkünləri də eşqin, ayrılığın ağrısını hiss etməz-lər. Nazim Əhmədli isə böyük eşq şairidir:

*Göynüyür bağrimin başı,
ötüb həsrətimin yaşı,
sənsizlik bir yol yoldası,
sənsizlik ağır işgəncə.
("Sənsizlik ağır işgəncə")*

Yaxud:

*Bir mən var mənim içimdə,
bir mən də məndən uzaqda,
gör nələr çəkirəm, gülüm,
gör nələr, səndən uzaqda.*

("Bir mən var mənim içimdə")

Nazim Əhmədli həqiqi bir eşq şairidi. Nədən yazırsa yazsın - təbiətdən, Vətənin yaralarından, hətta bir yarpaqdan belə yazırsa orada, o obyektə sonsuz bir insani hiss var - məhəbbət var. Elə Vətənin və dünyyanın dərdlərinə də onu yönəldən Tanrıının yaratdığı gözəl olan hər şeyə onun sonsuz, səmimi sevgisidi. Lakin sevdikləri yaralıdırsa, canından çox sevdiyi torpağı düşmən tapdağı altındasa, şair dünyası - şair ruhu rahat ola bilərmi? Nə edəsən ki... duyğusal şairin ciyindəki yük çox ağırdı. Anlamaq, bu yükü ciyində daşımış isə hər kişinin işi deyil:

*Ağırdı ciyinin yükü,
qişım saxta, yayım bürkü,
yoruldu gözümün kökü,
kipriyimdən yaş asılıb.*

("Dünya əzəldən belədi")

Böyük ürək sahibi olan şair yurdunda və dünyasında baş verən hər şeyə həssas yanaşdığından yükləndiyi dərdə ürəyi tab getirmir:

*Yollar ağrı, dağlar ağrı,
ötüb gedən çağlar ağrı,
ürək tab eləmir, axı,
ayrılıqlar nədən gəlir?!*

("Nə gəlirsə")

Şair parça-parça olmuş, yox edilmək üzrə olan Vətəninin üstündən qaranlıqların çəkiləcəyinə, dan üzünü söküləcəyinə, yurdunun üstünə yenidən günəşin şəfəq saçacağına, torpaqlarının birləşəcəyinə inanır:

*Gecənin qara qoynuna,
gözlərim dikilər yenə,
bir azdan gecə diksinər,
dan yeri sökülər yenə.*

("Şəhər")

Ən ağır dərdlərinin içində belə ürəyinə təskinlik verir, yurdunun üstünü qara buludlar alsa

da, yurdunu gözü kimi sevən şair Vətəninin gözüne çiraq sanır:

*İnsan dözür hər zülümə,
dərd dəyməsin tər gülümə,
üzülmə, könlüm, üzülmə,
Vətən gözümə çıraxdı.*

("Buludlar qarma-qarışq")

Şair başımıza gələn müsibətlərin baş vermə səbəbini, bizi düşmənlərimizin parçalaya bilməsində, parçalanmağımızın səbəbini isə dədələrimiz kimi bir-birini, əzizlərini, dostlarını, parçalanmasına imkan vermədikləri Vətənlərini müqayisə olunmaz bir eşqlə sevə bilməməyimizdə görür. Bir-birimizi gedib, gəlməyə-gəlməyə, dərd-səri ilə maraqlanmaya-maraqlanmaya bir-birimizdən soyuduq - "yadlaşdır". Cox haqlı olaraq, şair, yaşamağa gücümüz qalmaması səbəbini bir-birimizə və doğuldugumuz torpağa, mənsub olduğumuz millətə olan eşqin sönməsində görür:

*Göydən gələn göy yaddaşıq,
gedib-gəlmədik, yaddaşdıq,
eşq olmasa dəli aşiq,
yaşamağa gücün varmı?!*

Nazim Əhmədli, dərdlərini oxucularla bölüşməklə qalmır, bu dərdlərin baş vermə səbəbi ilə bərabər, onların çarəsinə də işiq tutur. Yolumuz, gün doğandan gün batana bütün dünyayı ədalətlə idarə etmiş, dünyaya elm, mədəniyyət, təmizlik və ədalət getirmiş, kimsənin dininə, dilinə, milli adət-ənənələrinə toxunmamış dədələrimizin yoluna - soyumuza dönmək yoludur:

*Oyum-oyum oyulasan,
qiyma-qıyma soyulasan,
səni görüm ayılasan,
dönüb soyuna gedəsen!*

("Bu qədər dərdin içində")

Nazim Əhmədlinin yaradıcılıq dünyasına işiq sala bilmək, yuxarıda dediyimiz kimi həm çətin, çətin olduğu qədər də məsuliyyətli bir işdir. Üstəlik, bu qədər dərin və fəlsəfi yüksək malik poeziya haqqında tam fikir, bir neçə monoqrafiyada söylənə bilər. Biz kiçik bir məqalədə onun poeziyasının bəzi məqamları barədə fikirlərimizi bildirməyə çalışdıq. Şairin poeziyası məni elə əfsunlamışdır ki, bu poeziyaya gələcəkdə də müraciət etmək fikrindəyəm. Sağlıq olsun...

İŞIQ SEVDALISI

*Mənə sabahımızı aydınlarından bir işiq göstərin, onun işığına yaşaya bilim!..
Arif Əzizbəyli*

Dağların qoynunda, ucqar bir kənddə, gecənin qaranlığında bir körpə dünyaya göz açdı. Hər tərəf qaranlıqdı. Qaranlıq bərk qorxutdu onu. Bəlkə də qaranlıqdan gəldiyindən, qaranlığı deyil, işığı sevərdi. Gəldiyi gündən başını ətrafa döndərib işiq aradı. İşıqsız heç nə anlamırıdı. Hələ o, yüksək-ucqar dağların qoynunda idi, uca dağlar da ki Günəşə çox yaxındı axı. Uca dağlarda həyat, gələcək bu qədər qaranlıqla, görün aşağılarda həyat nə gündədi, nə gündəydi...

Bir qədər böyüdükdən sonra insanların içərisinə çıxdı. İnsanların üzündə, gəldiyi cəmiyyətdə işiq aradı. Tapa bilməyib çox uzaqdan görünən işığa doğru yola çıxdı. Ancaq işığa doğru getdikcə işiq uzaqlaşırıdı ondan. Görünən işığa doğru getdiyini, işıqla qovuşacağını dedikcə insanlar gülürdü ona. Kimi gülür, kimi də o işığın saxta olduğunu anladır, taleyi ilə barışmağın daha doğru olduğunu izah etməyə çalışırdı. Ancaq o özünü haqlı sayır, işığa doğru yoluna davam edirdi...

Yollarda daş-kəsəyə ilişikcə yıxıldı, durdu, yenidən doğru bildiyi yoluna davam etdi. Hər kəsdə, hər şeydə işiq gördü, hər kəsə inandı. Sanki elə sevgidən doğulmuşdu. Hər kəsi sevirdi. Radiodan, televiziyyadan danışılanları, qəzetlərin yazdıqlarını həqiqət sayırdı. İnsanların çoxüzlü ola biləcəyini ağlına belə gətirmirdi. İçərisi işıqla dolu olduğu üçün iblisləri görə bilmədi. İnsana bənzəyən iblislərə çox tez-tez aldanardı. Hər aldandıqca yıxılar, durar yoluna davam edərdi... İnsana bənzətdiyi, içərisi işıqla, sevgi ilə dolu olduğunu zənn etdiyi adamlar, hər dəfə ona bir tələ qurdular, aldadıb görmədiyi, qaranlıqdan görə bilmədiyi çuxurlara salıb yaraladılar. Hər dəfə inamına, qəlbinə zərbələr vurdular yazığın, amma qorxmadi, çəkinmədi. Yoluna davam etdi yazıq yolcu. Qaranlıqları yarılı işığına doğru davam

etdi.

Getdikcə ondan uzaqlaşsa da, işığına qovuşmaq ümidi bir an belə tərk etmədi onu. Heç ümidi itirmədi, işığına qovuşacağı ümidi bir an belə tərk etmədi onu... İnsanlar, insana oxşayıb insan olmayanlar ona zərbə vurduqca inamı daha da artır, işığına qovuşmaq ümidi güclənirdi. Amma yardım etdiyi, arxa durduğu, çətinlikdən qurtardığı insanlardan aldığı zərbədən bək sarsılar, bir neçə gün özünə gələ bilməz, sonra yenidən dirçəlib yoluna davam edərdi...

Dağlarda işiq aramağının faydası olmadığını zənn edib, aşağılara endi zavallı. Deyirdilər ki, əhalinin çox yaşadığı məkanlarda işiq daha güclüdü. İnsanlar insanlığa daha yaxındılar. Əvvəl təəccüb etdi: necə ola bilər ki, dağlar Günəşə daha yaxın olduğu halda, endikcə işığa yaxınlaşasan--işığa qovuşsan... Amma işıqlı şəxsiyyətlərin, təkcə vətənini deyil, dünyani nura boyayanların əksərinin şəhərlərdə yaşadıqlarını bildiyindən aşağı enmeli, işığını insanların çox olduğu yerlərdə aramalı oldu...

İnsanların çox olduğu yerlər daha çox qaranlığa büründü yazığı... İşiq aradığını dedikcə kimi gülür, kimi lağ edir, kimi də boş xəyallara qapılmamağı məsləhət görürdü. Onu anlayanlar azdı, çox az... Qəribədir: dağlarda-düzənlərdən uzaqlarda, düzənlərin daha işıqlı olduğunu zənn edirdilər. Düzənlərdə isə işığın heç olmadığını... Beləliklə, yeni zərbə almış zavallı, bir müddət özünə qapanmalı olsa da yenidən kişik bir ümid işığı yandı beynində. Göylərə baxıb uzaqdan parlayan işığını yenidən kəşf etdi özü üçün...

Bir də ovardı ki, Tanrısının onunla olduğunu həmişə hiss edirdi. Həmişə inanırdı ki, onu qoruyan uca Yaradan var. Çünkü hər dəfə onu məhv etmək istəyənlər, aldadıb tora salmaq istəyənlər istədiklərini edə bilmirdilər. Əksinə,

hamısının yeri "ya qəbir oldu, ya Sibir". Bu da ona qol-qanad verir, getdiyi yolun haqq olduğuna daha çox inandırırdı...

Qaranlıqlardan qurtulub işığa doğru yol gedirdi bir nəfər. İlləri, on illəri arxada buraxıb, yol gedirdi. Çox inananda, getdiyi yolun doğru olduğuna əmin olanda həyatını risqə qoyub sürütlə gedir, görə bilmədiyi beton divara çarplır, varından yox olur, bir müddət özünə gələ bilmirdi... Sonra yenidən özünə gəlir, uzaqdan parlayıb ürəyini işıqlandıran işığa doğru yola çıxırdı...

İşığa doğru gedən yolun sonunun qaranlıq olduğunu bilmir, elə hey gedir-gedirdi...

Yalan oldu, yoxa çıxdı görünən işıq. Yolcu yenə aradı, yolun sonuna gəldiyinə inanmadı. Ömrünün qışının gəldiyinə inanmadı yazıq. Getdi, getdi, getdi, yolun sonu da qaranlıq oldu. Yoxa çıxdı, yalan oldu görünən işıq da yalan oldu... Uzaqdan görünən o işığı uddular qaranlıqlar. Qara fikirli, zülmət sevən yaranmışlar...

Qaranlığa büründü hər yan... Daha getməyə yol qalmadı. Daha aramağa işıq qalmadı. Bütün ömrünü bir heçə həsr etdi bir nəfər zavallı. Bəlkə də ağlinın olmaması üzündən ömrünü bir heçə xərclədi yazıq. Bəlkə də ona əbəs yerə demirmişlər ki, ağlın olsun. İşığını itirincə özü də özündən şübhələnməyə başlamışdı. Bir də-

fə dönüb öz-özünə dedi: "Görəsən, mənim ağlım varmı?"

Nə özünü düşündü, nə övladlarını. Elə Vətən, millət, insan, insanlıq deyib yelə verdi ömrünü bir nəfər. Nə özünə gərək oldu, nə atasasna, nə övladlarına, nə Vətənə, nə millətə, nə insana, nə insanlığa... Bir zaman hər bayram təbrik mesajları göndərənlər, toylarda təsadüfən birgə olarkən şəkil çəkdirməyə qorxmağa, ondan qaçmağa başladılar...

Gərəksiz oldu bir zavallı... Bir adamdan nə zamansa istifadə etmək mümkün olar deyə, mühüm mövqə tuta bilər, maşaya çevirib mövqə, pul qamarlaya bilərlər deyə ümid edənlər, ümidişinin doğrulmadığını görüb uzaqlaşarlarsa, onları əzizləri sayan-qohumları sayan, dostları sayan necə olar, nə günə düşər...

Hamı ondan üz çevirdi. Qohum da, qardaş da. Bir vaxt yanında olanlar, yanında olmağa cəhd edənlər. Hər gün xatirini soranlar, aylarla, illərlə yada salmadılar... Kimsəyə gərək olmadı bu yazıq. Gərəksiz olmağa nifrət edən üçün gərəksizliyin nə demək olduğunu təsəvvür edirsinizmi?!

Qaranlıqlardan qurtulmağa çarə arayırdı bir nəfər, işığa doğru yol gedirdi bir nəfər... İşıq ararkən qaranlıqlara qərq oldu bir yazıq...

*Arif Əzizbəyli
Filoloq-publisist*

MƏHƏBBƏTİN NƏĞMƏSİ - VƏTƏNİN HARAY SƏSİ

(*"Laçınım"* mahnısının unudulmaz ifaçısı Məhəbbət Kazimovun xatirəsinə)

"İnsan hissələri içində ən müqəddəs əbədi tərəqqi və inkişafa təkan verən amillərdən biri, bəlkə də, ən mühümü vətənpərvərlilikdir. Xalq eşqi, vətən məhəbbəti insanın həyat nəfəsidir- desək, ömrün işıqlı məqsəd üçün yaradığını bir daha dərk edərik. Öz arxasında xalqın, vətən torpağının qüdrətinin, onun həyat və mübarizə qabiliyyətlərini dərk edən bir qəhrəman döyüş meydanında yorulmaz. Odlar, alovlar içində yansa belə, vətən torpağının gələcəyi, şərəf və şöhrəti ona böyük təsəlli olar, o, həyatın da, ölmən də mənasından razı qalar".

Səməd Vurğun.

Laçından qaçqın düşən bir ailənin övladına dərs deyirdim. Burada anadan olmuşdu. "Sən haralısan?" - sualına astaca, çox sönük şəkildə: "Laçınliyam", - cavabını verdi. Gözlərində nə nisgil, nə həsrət vardi, nə də ildirim çaxdı.

Ürəyim göyüm-göyüm göynədi! Qəlbində Laçın alovu alovlanmayan, taleyi ilə barışan, bu gün bigənəliklə böyükən həmin uşaq (və digərləri) hansı arzu ilə, hansı istək ilə Laçına can atacaq?!

Və elə bu anda böyük bir elin xətir-hörmətini qazanmış, həkimlik və insanlıq missiyasını özündə böyük vətənpərvərliklə birləşdirən Mikayıł həkimi və atası - Laçın qaçqını Sərhab müəllimi xatırladım. Köksündə vətən torpağı boyda ürəyi şərəflə gəzdirdən bu vətənpərvər ziyalı oğlunu buralarda ev tikdirməyə qoymur. Deyir ki, sən buralarda məskunlaşsan, var-dövlətə aldanıb qalarsan. Onda Laçına - bizim torpaqlara yiyə olmağa kim gedər?

Bu mənəvi yüksəklik və ucalıq ruhuma bir rahatlıq gətirdi. Eşq olsun belə fədakarlığa! Eşq olsun ali vətənpərvərlik mənəviyyatına malik belə ziyalilərimizə!

Yadıma unudulmaz bir səs düşdü. (Heç yaddan çıxmışdı ki?) Ürəyi vətən havası, vətən

torpağı ilə qaynayıb-qarışan bir vətən övladının, şair ürəkli sənətkarın könül rübabını dinləyirdik. Vətən, yurd, bütöv Azərbaycan sevgisi ilə yoğrulan, çeşid-çeşid mahnıları ilə bizi qeyri-adı aləmə aparırdı bizi. Bu aləmdə nəyin fərqliqə varırıdıq; Vətən məfhumu da tanrıının adı qədər müqəddəsdir və o, itirdiklərimizə görə bizi bağışlamayacaq.

Bilmirəm nə vaxtdan, neçə illərdi ki, bu səsin sehrinə düşüb ruhum pərvaz edir, vətən göylərinə qarış-qarış dolaşır, ürəyimi tel-tel edir, qəlbimi sızıldadır.

Düşünürsən, İlahi bu damarlarda qanı dondurən səs-sədanı hansı qüdrətinlə yaratmış? Bu səsdə kainata sığmayan sevgi, qəm-kədər, nur və işıq, vətənə olan sədaqət və sadalaya bilmədiyim insanlığa xas olan nələr, nələr vardır! Bu səsdə, bu mahnıda doğulduğu, ayaq açıb yeridiyi, böyükən boy-aşa çatdığı, qoynundan pərvazlanıb vətən göylərinə ucalan bir simurq quşunun fəryadı vardır.

Bu parçalanmış, didik-didik edilmiş körpələrə, kəsilmiş qurbanlıq başlara, dəhşətdən bir damla göz yaşı kirpiyində əbədi donub qalan ağsaqqal, ağbirçək harayına, yanıb kömür olmuş, tüstüsü ərşə dirənmiş yüzlərlə, minlərlə yurd yerinə, hər daşı, kərəcici qəhrəmanlıq dastanı, igidələr məskəni, tariximizin şanlı səhifəsi Laçına, di-

gər itirilmiş şöhrət ünvanlarının ağrısına dözməyən qəhrəman bir ürəyin bitməyən acısı idi. Bu yanğını isə sözlə ifadə etmək mümkün deyil.

Hamını ürək ağrısı ilə yana-yana vətən sərhədinə səsləyən bu ifa təkcə mahnı deyildi: Vətənə həsrət qalan Qu quşunun son vidası, bitməz qüssəsi, ölümqabağı rəqsi idi.

Bu mahnı vətən torpağına həm layla, həm ağı idi. Adətən laylanı da, ağını da analar söyləyirlər. Gör dünyanın harasıdır ki, qəm-qüssənin hansı məqamı, hansı dərəcəsidir ki, laylanı da, ağını da kişilər söyləyir. Bu sözün bitdiyi yer, kulminasiya nöqtəsidir.

Bu səsdə dünyani qana bələyən iblislərə qarşı bir etiraz, yanğı, bir harayvardı, qaçqın-köckünlərin çoxillik Qarabağ həsrəti vardi. Bu səs qəlbimizdəki inamı oləziməyə qoymur, ürəyimizə təpər, gözlərimizə nur, dizimizə taqət verirdi. Bu səs "Koroğlu Üverturası" kimi neçə min illik qəhrəmanlıq ruhumuzu coşdurur, ilhamlandırır, qürurlandırır.

Gəlin düşünək ki, həmin ağrını, acını kim çəkməyib? Ancaq onu ifadə edə, başqalarına çatdırı, yanğı ilə bu şəkildə bəyan edə bilirikmi?

Yalnız və yalnız dilin, dodağın, ürəyin deyil, bütün əzaların fəryad edərək alovlanıñ ki, təkcə öz ürəyini deyil, başqalarının qəlbini də yanğıya kökləyəsən.

Məhəbbət Kazımov öz arzusuna çatmışdı. Qartal olub vətən göylərini dolaşındı. Qartal məğrur-məğrur uzaq ənginlikləri sözür, sərhəd tanımır. Qəhrəman əcdadları kimi mayası bu torpaqla yoğrulmuş qartal üçün əlçatmazlıqlar, ünyetməzliklər sorun olmadığı kimi onun üçün də yana-yana Laçının hər nöqtəsinə pərvazlanmaq, səmasını dolanmaq artıq çətin deyildi.

Bu səs, bu nəğmə itirilmiş layla, hələlik hamımız üçün əlçatmaz zümrüd meşə, şaqraq dağ şəlaləsi, mavi səma, əcdadlarımızın mədfəni, övladlarımızın məskəni üçün nisgilli bir elegiya idi. Elə bir elegiya ki, ondan başqa qəlbə dəlib keçən nisgili bu şəkildə - qəlbinin bütün damarları sızıldıya-sızıldıya, bədənin bütün əzaları ölçüyügəlməz dərəcədə ağrı çəkə-çəkə, varlığı, nəfəsi, ruhu ilə ifadə edə bilməzdi. Bu, Ulu Tanrıının da mat qaldığı insan şəxsində itirilən bütün müqəddəsliklərə, ən ali varlıq sayılan insan

qəddarlığına sözlə ifadə edilə bilməyən bir etirazın, üşyanın ifadəsi idi.

Atəşkəs elan olunmuşdu. O isə yorulmadan oxuyurdu. Yana-yana, alovvana-avlovvana, nəfəsi göyə bülənd ola-ola oxuyurdu. Rahatlıq tapa bilmədən qartal kimi qıy vururdu. Laçinsiz ötən hər an onu həyəcanlandırır, ağrıdır, iç-in-için ağladırı. Vətənindən ayrı qalmaq onun üçün ölümə bərabər idi. Elə ayrılıq, bitməz-tükənməz həsrət də onu anbaan, addim-addim vaxtsız ölümə yaxınlaşdırırı.

Hami həyəcanla düşünürdü: Belə ağrının, acının təsiri ilə göz yaşımlı gilə-gilə qəlbini axıda-axıda yaşanan nisgilə insan qəlbə dözə biləcəkdim?! Dözmədi də! Arzusu çin oldu: şəhid oldu. Ruhu qartal olub Laçın göylərində pərvazlandı. Laçinsiz taleyi ilə barışmadı. "Laçının" - deyə-deyə ruhu o torpağa qovuşdu.

Deyirlər ki, insan qəlbindəkilərin heç dörddə bir hissəsini də ifadə edə bilmir. Bu, doğrudur. Mən də çoxdandır ki, qəlbimdə gəzdirdiklərimi yazmaq, vərəqə köçürmək istədim. Hiss etdim ki, o, böyük yanğını ifadə edə bilmədim. Bitməz-tükənməz ağrıları, acıları Məhəbbət Kazımov kimi, o mahnidakı kimi çatdırı bilmədim. Bəlkə də, o böyük məhəbbəti, o böyük qüdrəti samballı əsərlərdə ifadə edən tapılacaq.

Vətən torpağının bir parçası haqqında əvəzsiz "Himn" olan bu mahnı və onun müəllifi haqqında bənzərsiz əsərlər yazılaçaq. Mən isə kiçik yazımla Məhəbbət Kazımovun ruhuna qarışib, mahnının qanadlarında Laçına bir inamlı üz tuturam: Düşmən nə etsə də, nəyi dağıdırıb aparsa da, Laçını tariximizdən silə bilməyəcəkdir. Çünkü sinəsinə calın-çarpaz dağ çəkdiyi, heysiyati ilə oynadığı xalqımızın mərd oğulları onun layiqli cavabını verəcəklər. O vaxta çox az qalib, lap az qalib. Biz də bu inamin ətəyindən tutub, əsgər paltarı geyib, əlində avtomat, qəlbə düşmənə nif-rətlə dolu igidlərlə birgə uzun bir yola çıxırıq. Haydi igidlər! Laçın vətənimizin sərhəddidir. Laçın bizi gözləyir. Bu inamin önündə ruhu ilə birgə ölməz səs, susmaz haray müəllifi gedir: "Qartal olub göylərində uçum mən" - deyən və əsir torpaqlarımızın azadlıq müjdəsini gətirəcək vətən oğlu Məhəbbət Kazımovun ruhu.

**Rəna Mirzəliyeva
İsmayılli şəhəri**

MÜNDƏRİCAT

Redaktor guşəsi

-"Povestləşdirmək nə deməkdir?"	1
- Vaqif Yusifli - 70	2
- Sultan Mərzili - 70	3

Publisistika

- Vaqif YUSİFLİ - "Vətən ürəklərdən başlayır" (təhlil)	45
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Cümhuriyyətin doğma balası" (esse)	61
- Şəfa VƏLİ - "Qapıların nağılı" (esse)	87
- Nemət BƏXTİYAR - "Tarixləşən ağsaqqal ömrü" (oçerk)	94
- Səbinə YUSİF - "Ədəbiyyatımızın bulaq suyu kimi saf şairi İLYAS TAPDIQ" (müsahibə)	108
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Poeziyanın işığında" (reportaj)	114
- Rəna MƏRZİLİ - "Səmaya yüksələn ahım" (ovqat)	120
- Gülnar SƏMA - "Balayar Sadiqin poemaları" (təhlil)	124
- Arif ƏZİZBƏYLİ - "Kökünə söykönmüş qoca çınar", "İşiq sevdalısı" (təhlil)	151
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Məhəbbətin nəğməsi - Vətənin haray səsi"	156

Poeziya

- Yaşar SÜLEYMANLI - "Azərbaycan" (şeir)	4
- Lalə İSMAYIL - "Bu yay gedək kəndimizə", "Gəlir", "Deyil", "Oyuncaq kimi", "Əlimdə", "Bizim yurdun adamları" (şeirlər)	16
- Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Vətənə sevgi nədəndir", "Sağalmaz yara", "Yazmaram", "Yaşamasa ana dilim", "Zamanınsovqatı", "Azərbaycan əlifbası" (şeirlər), "Gülüm mənim", "Qız qalası", "Bəsimdir", "Bakı gözəlləri" (qəzəllər)	25
- Məhəmməd ƏLİ - "Üz tutub gedirəm torpağa sari", "Ey dost", "Qarabağ" (şeirlər) Deyimlər, düşüncələr, tapıntılar (müdrik kəlamlar)	33
- Surxay HATƏM MÖVLANVERDİ - "İlahi təpə döyüşləri", "Miqrant gəmiləri batır Egeydə" (şeirlər)	39
- Ələsgər TALIBOĞLU - "Çılğın dağ çayının nəğməsi" (poema)	47
- Rəhman BAYRAM - "Yuxuma gəlmışdi anam bu gecə", "Gözəldir", "Dərd", "Ocaqsan, pirsən", "Nə fayda", "Dərdlər də dünyada əkiz olurmuş", "Ay insafsız, bir geri dön, bax görüm", "Vurulmuşam", "Qardaş" (şeirlər)	58
- Vaqif OSMANOV - "Ömür filminin ssenarisi", "İt ili gəldi" (şeirlər)	64
- Nizami KOLANILI - "Dil açdı", "Qəm, kədər", "Qırıldı", "Üzərsənmi, üzərəm", "Gözlərinə denən, farağat dursun" (şeirlər, deyişmələr)	77
- Ələddin ƏZİMLİ - "Üç rəngli bayraq", "O əllərə", "Sən və onlar", "Xatırlamaq həvəsi", "Bu səhər", "Kül olan ocaq", "Ürəyim", "Qara buludlar", "Geca, işiq və günəş" (şeirlər)	85
- Vüsal YURDOĞLU - "Bataqlıq", "Axtarış", "Qadın", "Ürəyim səndədi", "Yuxuma gəlmışdin", "Özündən uzağa", "Ölürəm sənin üçün", "Xəyallar", "Gözdür də", "İncəlik", "Sən gül, gülüm", "Vidalaşıram" (şeirlər)	90
- Şərqiyyə BALACANLI - "Həsrətli baxışlar", "Arızım", "Mənim arzularım", "Ürəkdən vəsf elə İsmayıllını", "Anamı düşünürəm", "Yoldayıq biz də" (şeirlər)	106
- Sübhən VÜQAROĞLU - "Özgənin qisməti", "Tərəfindəyəm", "Düşür", "Vermişəm", "Yaşanmış gecələr", "Oyat sevgimi", "Tərk edəcəkdir", "Keçir" (şeirlər)	112
- Arif DARDANYUXARI - "Ağlama", "Dost tanya bilmədim", "Agah eylə mənadan", "Çaxmaq çaxılanda qoru od alar" (şeirlər)	117
- Gülşən MUSTAFƏ - "Pafos", "İndi xarabadır", "Bir addım" (şeirlər)	119
- Rəna MƏRZİLİ - "Bəlkə yaylaqdasan", "Bildinmi", "Ay Butam" (şeirlər, deyişmələr)	122
- Gülnarə İSRAFİL - "Elə bil", "Görürəm mən", "Bir sinə tapmadım", "Öldürdülər şairi", "Elə isteyirəm", "Bahar göyərə", "Sinəmiz üstündə daş aparmışıq" (şeirlər)	126
- Aida ADİGÖZƏLOVA - "Bir körpə böyüdürəm", "Bildinmi", "Batıb qalmışam", "Bilmirəm", "Kim yazdı kədəri illərimizə", "Sənin üçün", "...ya mən tələsdim", "Axi" (şeirlər)	139
- Elgün ATAKİŞİYEV - "Sənin xatırınə", "Məhrparəm", "Mənəm", "Yanına gəlim", "Keçən günlərdən biri", "Metro" (qəzəllər və şeirlər)	148

Nəşr

- Natəvan DƏMİRÇİOĞLU - "Üç nöqtə" (povest)	5
- Qafar CƏFƏRLİ - "Haciko", "Saatın altmış birinci dəqiqəsi" (hekayələr)	18
- Qorxmaz ABDULLA - ""Segah"ım - ruhum, amanım, ahım" (hekayə)	29
- Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Dağa dönən arzular" (hekayə)	35
- Sultan MƏRZİLİ - "Antikorrupsiya" (hekayə)	41
- Camal ZEYNALOĞLU - "Kirلنmiş namus" (hekayə)	51
- Ayaz İMRANOĞLU - "Məcnunsuz dünya" (povest)	66
- Sənəm SƏBAYEL - "Axırıncı göz yaşı" (hekayə)	80
- Arif DARDANYUXARI - "Yad xoruz" (miniatür fəlsəfi hekayə)	118
- Ramiz İSMAYIL - "Gözü yolda qalan var" (sənədli povest)	128
- Əli BƏY AZƏRİ - "Məhəbbət piyaləsində zəhər" (ssenari)	141
- Pərvanə BAYRAMQIZI - "Qanlı əl" (hekayə)	150